7563

భంగపఱుచుటకనేకభంగులఁ బ్రయత్నించి, విఫలమనోరథ యగుటయే కాక, యతని వలనఁ దిరస్కారము గన్నది; కలహాశనుని సలహాను విని, పగ తీర్చుకొనుటకుఁ బూనుకొన్నది; మాతామహుఁడగు హోత్రవాహనుని సాహాయ్యమునఁ బరశురాముని పరిచర్య చేసి, దయ సంపాదించి, యతనిని భీష్ముని మీఁదికిఁ బురికొలిపినది. ఇది యంతయు .భారతకథ కంటె వేఱువిధముగా నుండును.

భీష్ముఁడు స్వచ్ఛందమరణంబు వరంబుగాఁ గన్న వాఁడు. ఆ వరమతని కొసఁగినవాఁడు, తనకు రెండవ పెండ్లి చేసిన కొడుకుపై దయ వహించిన శంతనుఁడు గాక, సమ్మోహనాస్త్రమును మరలించి తనకు మరణము తప్పించిన శిష్యుని యెడలఁ గృతజ్ఞుఁడైన పరశురాముఁడు.

కన్యగా నున్న కాలమునఁ దాను కర్ణుని గన్న కథ కుంతి స్వయముగా మగనితోఁ జెప్పుకొన వలసిన యవసరము లేకుండ, నామెకు మంత్రోపదేశము చేసి యట్టి శక్తి కలిగించిన దుర్వాసుఁడు తద్వృత్తాంతము పాండురాజున కెఱిఁగించును. క్షేత్రజులను గాంచుమని పాండునకుఁ దెలిపిన వాఁడును దుర్వాసుఁడే.

అంగారపర్ణుఁడన్న గంధర్వుఁడర్జునునిచేత నిర్జితుఁడై, సఖ్యము చేసికొని, తన పేరు మార్చుకొని చిత్రరథుఁడయ్యెను. ఘోషయాత్రయందు దుర్యోధనాదులను జయించి వారిని బందీకృతులను జేసిన గంధర్వాధిపతి చిత్రసేనుఁడు. చిత్రసేనుఁడర్జునసఖుఁడని భారతమున నున్నను, చిత్రరథుఁడే యతఁడనుటకాధారము లేదు. ఘోషయాత్రాగంధర్వుఁడును చిత్రరథుఁడే యగుట మార్పు.

ద్యూతానంతరము ధృతరాష్ట్రుఁడనుజసహితుండైన యుధిష్ఠిరు రావించి, "నీ సర్వసంపదలు రాజ్యంబును నొప్పంగొనిపోయి యెప్పటియట్ల యింద్రప్రస్థంబున సుఖంబుండు," మని పంపివేసెను. పిమ్మట దుర్యోధనుని బలాత్కారమున ధృతరాష్ట్రుఁడు పునర్ద్యూతమునకు ధర్మనందనుని రప్పింపఁగాఁ, బితృని యాగమతిక్రమింపఁ గాదని యతఁడు తిరిగి వచ్చి, జూదమాడి యోడి, భార్యానుజులతో నరణ్యాజ్ఞాతవాసములు చేయ వలసి వచ్చినది. ఈ భారతకథ మార్పు చెంది, వెంటనే పునర్ద్యూతము జరుగుటకుఁ దగిన హేతువు కల్పితమైనది.

స్వపక్షమునకు నష్టకరముగా నిజవధోపాయము భీష్ముఁడే ధర్మజాదులకుఁ జెప్పినట్లు భారతమున నున్నది. దేవేంద్రుని పంపున నారదుఁడు వచ్చి తెలిపినాడన్నది మార్పు. ఆ మూలమున శిఖండి జన్మాదివృత్తాంతము వర్ణించుటకును వీలిచ్చినది.

పట్టాభిషేకానంతరము ధృతరాష్ట్రునకును పాండురాజునకును జరిగిన వివాహములు తత్పూర్వమే జరిగినట్లిందు మార్పు చెందినవి. కుంతి పాండురాజునకు స్వయంవరలబ్ధ యైన భార్య; మాద్రి యట్టిది కాదు. ఇందుఁ దద్విరుద్ధముగా నున్నది. ఈ రెండును బుద్ధిపూర్వకముగాఁ జేసిన మార్పులు గావు; కేవల ప్రమాదజనితములు: ముద్రణము పూర్తియైన వెనుకఁ జూచుకొన్నవి.

ప్రమాదజనితములు మాత్రమే కాక యజ్ఞానమూలకములగు దోషములును పలు విధములయినవి యీ గ్రంథమందుండ వచ్చును. బెస్తలను గూర్చిన "గుడికేలు పైకెత్తి యెడమకేలను దొడఁ బిగఁ గట్టఁ బురిత్రాళ్లు పేను వారు," అన్న వర్ణనము వాస్తవమునకు వ్యతిరేకమని తరువాతఁ దెలిసికొంటిని. ఆ పల్లెవాండ్రందఱును వామహస్తులన్న వితండావాదమునకు దిగక నా యజ్ఞానము నొప్పుకొని, "ఎడమకేల్ పైకెత్తి కుడికేలఁ గుడితొడఁ బిగఁ గట్టఁ బురిత్రాళ్లు పేను వారు," అని మార్చుకొన వలసినదని సహృదయులను వేడుకొనుచున్నాఁడ. చిత్తునుండి యెత్తి సాఫు వ్రాయునప్పుడు, IV. ౬౦ లోఁ దెల్పిన, అనుటకుఁ 'దెల్పఁగ' అనియు, IV. ౧౪౩ లో 'మహోల్లాసంబు' అనుటకు 'మనోల్లాసంబు' అనియు, VI. ౧౫ లో 'సైన్యముల్' అనుటకు 'సేనలోఁ' అనియు మాఱి, యచ్చునఁ జొచ్చునవి. మొదటిదియుఁ జివరిదియు యతిదోషములు; నడుమది మతి మాలిన దుస్సంధిదోషము. తప్పొప్పులపట్టిక వేసినను. చదువు వారుండరని యవి సిరాతో దిద్దుకొన్నాఁడను. గురువుగారు తప్పులు. చేసి దిద్దుకొనుట కధికారమున్నది. ఇప్పటికిని నన్ను సెట్టిమాస్టరనియే యందురు! ఎన్నికలవో, యిట్టి వింకను? ఎట్టిదోషములున్నను మన్నించు భారము రసగ్రహణతత్పరులగు చదువరులది.

కథావస్తువు ప్రభాసశాపవిమోచనమగుటం జేసి, భీష్ముని జననము నుండి మరణము వఱకును గల కథ,—యనఁగా, ఆదిపర్వము మొదలుకొని యానుశాసనికపర్వము తుది వఱకును గల భారతకథ,—ముఖ్యాంశ మొక్కటియుఁ గొఱఁత పడకుండ సంగ్రహముగా దీనియందు గర్భితమై యున్నది. పాకశాస్త్ర పరిభాషతోఁ జెప్పిన పక్షమున, భారతకథ పూరణముగాఁ గల బూరె యిది: స్నేహసమ్మిశ్రితము చేసి యాస్వాదింప రసజ్ఞులను బ్రార్థింతును.

విశాఖపట్టణము,
8-6-1935

సెట్టిలక్ష్మీనరసింహము.

శ్రీ

ప్రభాసశాపవిమోచనము.

అవతారిక.

శ్రీ శ్రుత్యంగనలత్యపూర్వవచనశ్రేణిన్ నిజప్రాభవం
బశ్రాంతంబును సన్నుతింప ముదితుండౌ దేవుఁడుర్విన్ సమ
స్తశ్రేయంబులొసంగుచున్ మనుచుతన్ సాహిత్యసమ్రాట్టు శ్రీ
శ్రీ శ్రీవిక్రమదేవవర్మనృపతిశ్రేష్ఠుం గృపాదృష్టిమై ॥ ౧

ఉ॥ శ్రీక్రియ రాధికారమణి చిత్తసరోరుహమాలయంబుగా
నాక్రమణంబు చేయ ముదమందెడి గోపవధూప్రియుండు, న
ర్మక్రియుఁ, డోముతన్ జయపురప్రభుఁడై నుతిగాంచుచున్న శ్రీ
విక్రమదేవవర్మపృథివీవిభునిన్ శుభముల్ ఘటించుచున్ ॥ ౨

మ॥ కరుణానవ్యమరందబంధురముగాఁగం బొల్చి, భక్తాళిమ
త్కరమౌ శ్రీహరిచిత్తమట్టిదియె పద్మంబౌటచేఁ బద్మమం
దిరయౌ నిందిర నంద రాని సిరులన్ నిండారఁగా నిచ్చి, యు
ర్వర శ్రీవిక్రమదేవవర్మనృపతిన్ రక్షించు నశ్రాంతమున్ ॥ ౩

మ॥ హరుఁడైశ్వర్యములిచ్చుతన్, నలువ దీర్ఘాయుస్సు గల్గించుతన్,
స్థిర శ్రీవిక్రమదేవవర్మవరధాత్రీజానికిన్; దేవి శాం
కరి తద్దేవికొసంగుఁ గాతఁ జిరమాంగళ్యంబు; వాగ్దేవి దాఁ
జిరకాలంబు నటించుఁ గావుతను దజ్జిహ్వాగ్రరంగస్థలిన్ ॥ ౪

ఉ॥ ఇందఱకంటె ముందుగ గణేశుఁడు మామకవందనంబులం
బొంది, రసజ్ఞుఁడైన జయపూర్విభునిం దనియింప నేను జే
యం దొరఁకొన్న కార్యమునకడ్డులు గల్గకయుండునట్లు నా
యందుఁ గటాక్షమున్ నిలిపి, యా నృపుఁ బ్రోచుత నెల్లరీతులన్ ॥

వ॥ అని యిన్విధంబున నవ్వసుంధరాధినాథునకు సమస్తశుభంబులం గలిగింప నిష్టదైవంబులం బ్రార్థించి, భరతఖండంబున వింధ్యకు దక్షిణంబున నిషధవిషయంబని ప్రసిద్ధి గన్న దేశంబునం గల శ్రీ జయపురంబును బరిపాలించుచున్న యన్నరపాలచంద్రముని వంశ చరిత్ర మత్కృతశ్రీరామచంద్రదేవపట్టాభిషేకనాటకావతారిక యందున్న దానితోఁ గలిపి తెలిపెద॥ ౬

సీ॥ వేకువ నెవఁడుద్భవిలుఁ బద్మినీకాంత
పూర్వపుణ్యము నిండఁ బొడుపుఁగొండ,
పగపడకుండ మధ్యాహ్నవేళ ధరించు
నెవఁడు ఛాయాభామ హృదయసీమ,
సాయంతనపు సంజ సంధ్యామహాదేవిఁ
గూడుచు నెవ్వాఁడు క్రీడలాడు,
మునిముచ్చగుచు నెవ్వఁడొనరించె గౌతము
రమణితో సయ్యాట రాత్రిపూటఁ,
దలఁచుకొన్నంత నెవఁడు ప్రత్యక్షమగుచుఁ
గుంతికన్నెఁకంబట్టి కొల్లఁబెట్టె,
ధరణిజనులకెల్ల నతండు దర్శనీయుఁ
డై వియద్వీథిని వెలుంగు వేవెలుంగు ॥ ౭

క॥ ఆ సూర్యుని వంశంబున
భాసిల్లిరనేకనృపులు భారతభూమిన్ :
వాసిని గనిరందుర్ జ
మ్మూసామ్రాజ్యమ్ము గన్న భూతలనేతల్ ॥ ౮

సీ॥ జమ్మూనృపాలవంశమ్మున ముఖ్యుఁడై
కనకసేనవిభుండు ఘనతకెక్కెఁ;
బొడమె నాతని వెన్క ముప్పదిరెండు త
రమ్ములకున్ కంభిరాజదేవు ;

అతని రెండవ సుతుండగు వినాయకదేవు
కలలోన శ్రీకాళికావిభుండు
ప్రత్యక్షమై, "కుమారా, దక్షిణమున నం
దాపురి గలదు; తన్నగరమునకు

నరుగు," మన్న నతండు వింధ్యాద్రి దాఁటి
వచ్చి, యాపురిం జొచ్చి, తద్వల్లభుండు
మెచ్చి నిజపుత్రితో రాజ్యమిచ్చినన్, వి
నాయకుండు నందాపురనాథుఁడయ్యె ॥ ౯

ఉ॥ వాసవవైభవంబునను వాసిగ ముప్పదిరెండు మెట్ల సిం
హాసన మెక్కి, యా పురమునందు వినాయకదేవు రాజ్యముం
జేసెను; నుత్కళేశుఁడగు శ్రీపురుషోత్తమదేవు గెల్చి, దు
ర్గాసతివిగ్రహంబతఁడు గైకొని తెచ్చెను ఠాకురాణిగాన్ ॥ ౧౦

తే॥ గీ॥ వరుసగ శ్రీగాకుళము, రాయవరము, భాస్క
లియును, బర్లాకిమిడి, యెల్లలయిన నడిమి
దేశమేలె వినాయకదేవు, తనదు
వంశమున దేవుపదమెల్ల వారుఁ బడయ ॥ ౧౧

చ॥ గొడుగును బట్టి బంధుజనకోటిని జేరిన వారలిర్వురె
ప్పుడుఁ దనుఁ గొల్వ, వారలకు భూపతియన్బిరుదంబుతోఁ బ్రియం
పడి గొలుగొండ యొక్కనికి, మాడుగులొక్కని, కిచ్చె దానముల్
నడ గల కల్పవృక్షము, వినాయకదేవుఁడు, శాశ్వతంబుగన్ ॥ ౧౨

తే॥ గీ॥ ఆ సరణి శిలావంశకన్యను వివాహ
మగుచుఁ, బదునేనవ శతాబ్దమందు నాథుఁ
డయ్యె నందాపురికి వినాయకనృపుండు:
మూలపురుషుఁడాతఁడు జయపురనృపులకు ॥ ౧౩

తే॥ గీ॥ విజయచంద్రుండు, భైరవవిభుఁడు, విశ్వ
నాథదేవుండు, బలరామనాయకుండు,

మఱి యశోవంత దేవుఁ, గ్రమంబుగాఁగ
క్షోణి నేలిరి, యొక్కొక్కసుతుని కనుచు ॥ ౧౪

తే॥ గీ॥ ఆ యశోవంతుని కుమారుఁడైన వీర
విక్రముఁడు వైరివినుతపరాక్రముండు :
తనకు నందాపురము రాజధానిగ నతఁ
డిష్టపడఁడయ్యె వంశాభివృద్ధిఁ గోరి ॥ ౧౫

సీ॥ నిజనృపాలకవతంసజయంబువలన న
న్వర్థమై నెగడె నేనగరి పేరు,
చెలఁగు నే పురికిఁ బశ్చిమదిశ సాగర
సమము జగన్నాథసాగరంబు,
ఏ వీటి కోట కట్టెదుట శ్రీరామచం
ద్రస్వామి పూజలు నడుచుచుండు,
ఠాకురాణి యనంగ తవణిల్లు నెచటి దు
ర్గమున భర్గునిరాణి కనకదుర్గ,
అట్టి జయపురమ్మునకు రాజ్యమ్ము మార్చి,
పొట్టునూరుభోగాపురమ్ముల వఱకును
దనదు రాజ్యంబు వ్యాపింప ధరణి నేలె
వీరవిక్రమదేవు, సద్విధుల దావు ॥ ౧౬

మ॥ అనిలోనన్ మును వీరవిక్రముఁడు బాహాశక్తిచే గోలకొం
డనవాబుం దనియించి, కేతనము, ఖడ్గంబున్, మహారాజలాం
ఛనసంధాయకతామ్రశాసనమునున్ సాధించి తాఁ గైకొనెం,
దనకీర్తిప్రతతుల్ దిశావితతికిన్ ధావళ్యముం గూర్పఁగన్ ॥ ౧౭

క॥ ఆ వీరవిక్రముని సుతుఁ
డై వెలసెను గృష్ణదేవుఁ; డతని తనూజుం
డౌ విశ్వంభరదేవు శ్రీ
తావనినాథులకు వేల్పుటానై వెలసెన్ ॥ ౧౮

సీ॥ కురుపాము సన్యాసిదొరకు నొసంగెను
వైరిశల్యుండన్న పేరితోడ;
మేరంగి నొసఁగెఁ గూర్మిని శత్రుశల్యుఁడ
న్న బిరుముతో జగన్నాథదొరకు;
ఒగి దక్షిణకవాటయువరాజుఁ జేసి, త
మ్మన్నదొరకొసఁగెం బాచిపెంట;
ఆంధ్ర ప్రతాపరాయఁడటన్న బిరుదంబు
తోడను గారయదొరకొసంగె;
నొసఁగె వేఁపాక దొరకు సాలూరిని బొళి
యావాసింహమన్బిరుదుతో; నటుపయి, నొక
కోదు విల్కానికొసఁగెఁ బాల్కొండఁ గృప న
రేంద్రరావని విశ్వంభరేశ్వరుండు॥ ౧౯

వ॥ మఱియుఁ బెద్దపదము, రామభద్రపురము, మక్కువ, చెముడు, పాలెము, బిరుకోట, పోరాము, రంగవలస, కోదూరు, శంబర, బొండపల్లి, కలహండి, బింద్రనోవాగోడా, ఖడియాల, యను జమీల నేర్పఱిచి విశ్వంభరదేవు తన యాశ్రితుల కొసంగి, వారి వలనం గప్పంబులం గొనుచు, సేనలతో వారు తన్ను సేవింపఁ, బ్రమదంబునఁ బ్రమథగణపరివేష్టితుండగు పరమేశ్వరుండనఁ బరిఢవిల్లుచుండెఁ: దజ్జనకుండు కృష్ణదేవేర్పఱచిన దేవుపల్లి, రేకపల్లి, సరవ, కొట్టక్కి, జమీందారులతోఁ గలిసి మొదటి విశ్వంభరదేవు కాలంబున సామంతరాజులిరువదినలుగురు॥ ౨౦

చ॥ అతని యనంతరంబతని యట్టులె రాజ్యము చేసె సర్వస
మ్మతముగఁ దత్సహోదరుఁడు మల్లకమర్దనకృష్ణదేవు: తత్
క్షితిపతి ఘోరసంగరము చేసి ఫరాంసుచమూసమూహముఁ
హతమొనరించి, కైకొనె స్వయంబుగ వారి శతఘ్నికాతతిన్॥ ౨౧

సీ॥ అమ్మానవేంద్రుని తమ్ములు హరిదేవు,
బలరామదేవు, నృపాలురైరి;

బలరామవిభుతనూభవుఁడైన రఘునాథ
కృష్ణదేవటుమీఁద నృపతియయ్యెఁ;
గృష్ణథాత్రాజునకిచ్చె నాతఁడు శత్రు
సంకటంబైన బిసంకటకము;
ఆ మహీశు సుతుండు, రామచంద్రవిభుండు,
సంగమవలస నిశ్శంకబిరుదు
తోఁ నొసంగెను దన యాశ్రితుని కొకనికి;
రామచంద్రు తమ్ములు, బలరామదేవు,
మఱియు విశ్వంభరుండు క్రమంబుగాఁగఁ
బ్రభుతఁ గొనిరి నారాయణపట్టణమున॥ ౧౨

వ॥ రెండవ విశ్వంభరదేవరాజమండనుని నిజాము నిజామూల్క మిత్రునిగా గ్రహించి, 'ఆజెం మహారాజా, యుజాముద్దౌలా, మహాభటస్సార్, యదల్ యమీనయ్, సల్తానత్ సమసమెయ్ ఖిల్లాపతి ఇస్లాం, శ్రీఘూఫ్ ఖండ్ భాదుషా, జయపూర్ సర్కార్' అను బిరుదులొసంగె: నాఁటినుండి శ్రీజయపురాధీశులు తద్బిరుదంబులు ధరియింతురు॥ ౧౩

సీ॥ పిమ్మట నాతని తమ్ముఁడైనట్టి లా
లాకృష్ణదేవు పాలనము చేసె;
అటువెన్క నాతని యనుజన్ముఁడైన వి
క్రమదేవు వచ్చెను రాజ్యమునకు:
రాజధాని మరల శ్రీజయపురి నెల
కొల్పి, యాతండటఁ గోటఁ గట్టె;
మలకనగిరి యొద్ద గెలిచె ఫరాసుల
తోఁ గూడి వచ్చిన తురకబలము;
అమరకోటఁ మరాటీల హతమొనర్చె;
బస్తరుకు సాయపడి, కోటపాడు, పోర

ఘురును, జురుచుండయును, రాయఘురును, నమర
కోటయును, వారివలనఁ గైకొనె నతండు॥ ౨౪

సీ॥ అతని పుత్రుండు, రెండవ రామచంద్రదే
వు, సకలాశ్రితబాంధవులకు లావు :
కోట్వాడు కడ నెదుర్కొన్న మరాటి వీ
రుని, రామచంద్రవాఘును గెలిచి, య
తండు బస్తరుసితధ్వజముఁ గైకొనెఁ ; బూస
పాటి విజయరాముఁ బద్మనాభ
మున గెల్చు దొరతనంబునకుఁ దోడ్పడె ; నవ
రంగపురమ్ము నొసంగె ననుజు
తనుజుఁడైన నృసింహదేవునకు ; మఱియు
మంత్రి యని, వీరవరతోడ్రమల్లుధాట
రాజు బిరుదుతో బెల్లాము రాజ్యమిచ్చెఁ
బాత్రుఁడైన జగన్నాథపాత్రునకును॥ ౨౫

సీ॥ ఆయన సుతుఁడు, ద్వితీయవిక్రమదేవు,
ప్రాభవశౌర్యధైర్యముల ప్రోవు ;
నాగన్నదొరయు, సన్యాసి భూపతి, లిమ్మ
చంద్రదేవుండు, లక్ష్మన్నదొరయు,
శానథాట్రాజును, ఘోననిగ్గియు, బొళ్లి
యారొసింహుఁడు, ముఖివీరభద్ర
రాజును, మొదలైన ప్రజలు గావించు పి
తూరీలలోపల దొరతనంబు
వారలకుఁ గుడిభుజమయి వఱలుచుండెఁ ;
దనదు వంశంబులోని యొక్కనికినామొ
సంగెఁ గరుణతోఁ గల్యాణసింగుపురము
దిర ! మహారాజు విక్రమదేవతండు॥ ౨౬

సీ॥ అతని నందనుఁడు, మూడవ రామచంద్రదే
వు, సుశీలతరువునం బూచు పూవు;
గుణుపురంబెల్ల గగ్గోలు గావించిన
సవరల యల్లరి సవరచేసె;
బస్తరు తొందరల్ విస్తరింపని మోస్త
రునను బందోబస్తులను ఘటించె;
రాసి ఱంపము పెట్టు రంపపితూరి యి
బ్బందులం బాప సిబ్బందులంపె;
దొరతనమువారికెపుడు నిక్కరణిగాఁగ
సాయపడి, సప్తమెడ్వర్డుచక్రవర్తి
గారిచే గౌరవంబును గాంచె రామ
చంద్రదేవమహారాజు, సాంద్రయశుఁడు॥ ౨౭

ఉ॥ భూవిభుఁడయ్యెఁ దత్సుతుఁడు, మూడవ విక్రమదేవు: నిల్పె నిం
ద్రావతిమీఁద వంతెనను; రాజపదంబునకున్ మహాపదం
బీవలఁగాంచె; దానములనేకములాతఁడు చేసి, కే. సి. ఐ.
ఈ. వరనామమొంది, నుతికెక్కెను సాటి నృపాలకోటిలో॥ ౨౮

క॥ హరి ముమ్మాఱు రాముండై,
ధర నాలవ మాఱిటులవతారము గనె నం
దురు విక్రమదేవసుతు, న
దిర! నాలవ రామచంద్రదేవుం గనుచున్ ౨౯

తే॥ గీ॥ ఆయనయె కృతిభర్త మదీయరచిత
మైన శ్రీరామచంద్రపట్టాభిషేక
నాటకమున; కాతఁడు మరణంబు లేత
ప్రాయమునఁ గనె విధిదుర్విపాకమునను 30

క॥ రెండవ విక్రమదేవుని
రెండవ పుత్రుండు సరిగఁ గృష్ణుఁడు కృపఁ; జం

ద్రుండు కళలఁ : గాన, జగ
న్మండలమునఁ గృష్ణచంద్రనామము దాల్చెన్॥ 31

సీ॥ సద్భక్తి నాకృష్ణచంద్రదేవప్రభుం
డీశ్వరునిం దన హృదయమందు
ధ్యానించి, మారేడు దళముల మూడు తే
కులను బంచాక్షరిని లిఖియించి
పూజఁ గావింపఁ, దత్పూజాఫలంబుగాఁ
గలిగె రేఖాంబికాగర్భశుక్తి
మౌక్తికఫలమయి మహిని శ్రీవిక్రమ
దేవవర్మవరుండు, ధీగురుండు,
పదునెనిమిదివందల యిరువదియుఁ బొమ్మి
దవదయిన క్రైస్తవశకాబ్దమహాటకు సమ
మైన శుక్లసమాఖ్య జ్యేష్ఠమందు బహుళ
పక్షమునఁ జతుర్థీరవివాసరమున॥ 32

వ॥ షష్టిపూర్తియైన మఱి రెండేండ్లకు శ్రీవిక్రమదేవవర్మప్రభుండు జయపురరాజ్యవిభుండయ్యెఁ : బ్రాజ్యగుణగరిష్ఠుండగు నా రాజశ్రేష్ఠుని మూలమున రాజ్యంబు పూజ్యంబయ్యెఁ గాని, రాజ్యంబు మూలంబున నాత్మాంతలనేతకు నూతనపూజ్యత లభింప లేదనుటకుఁ దత్పూర్వమిర్వదై దేండ్ల క్రిందటనే యొకానొక సందర్భమున నేను రచించిన పంచరత్నములు నిదర్శనములు॥ 33

తే॥ గీ॥ యాచకుండయి యడుగుల నాక్రమించెఁ
ద్రిజగములను ద్రివిక్రమదేవుఁడు మును :
యాచకులఁ బ్రోచి, కీర్తిచే నాక్రమించెఁ
ద్రిజగములను శ్రీవిక్రమదేవవర్మ॥ 34

తే॥ గీ॥ బహిరరాతులమీఁదఁ గోపంబుఁ జూప
కెంతొ మేల్చేసి, యింతైన నంతరరుల
మించ నీక యణఁచి విక్రమించె ననుటఁ
దెలుపుఁ బేర శ్రీవిక్రమదేవవర్మ॥ 35

తే॥ గీ॥ కవిజనుల నాదరించుటే కాక, తాను
కవిత స్వీయముగా బహునిరాఘాటముగను
రచన మొనరింప నేర్చి, విక్రమనరపతి
తేవ వెలసె శ్రీవిక్రమదేవవర్మ॥ 36

తే॥ గీ॥ గర్వపడుటకుఁ దగిన భాగ్యమును, ప్రజ్ఞ,
ఘనతయును, దనకున్నను గర్వపడఁడు:
క్షత్రియుండయ్యు నిట్టి విక్రమమయిన మ
తిం దనర్చె శ్రీవిక్రమదేవవర్మ॥ 37

తే॥ గీ॥ తేజమునఁ జేసి మిత్రు బాధించి, విష్ణు
భక్తుఁడగుటచే నరికి సద్భక్తి మ్రొక్కు:
విక్రమంబిది యని కవుల్ వింతగా ను
తింతురెపుడు శ్రీవిక్రమదేవవర్మ॥ 38

వ॥ అభినవవిక్రమార్కుండైన శ్రీవిక్రమదేవవర్మభూపాలుండు ముప్పది రెండు మోళ్లు గలిగి సాలగ్రామసహితమైన శ్రీజయపురసింహాసన మధిష్ఠించినప్పుడు నేను రచించిన నవరత్నములలో రెండు చిరత్నసంప్రాప్తరాజ్యంబునకుఁ దదర్హాతం దెలుపఁ గలవు॥ 39

సీ॥ పరిశుద్ధశాంతస్వభావుఁడీతఁడు శత్రు
జనులను శిక్షింప జంకు ననియొ,
నిత్యసత్యవ్రతాసక్తుఁడీతఁడు రాజ్య
తంత్రముల్ నడుపఁగాఁ దలఁకు ననియొ,
సతతనిగర్వసంచారి యీతఁడు రాచ
ఠీవిని జూపింపఁ బోవఁడనియొ,

పరమవైరాగ్యసంపన్నుఁడీతఁడు భోగ
ములయెడ విముఖతఁ బూను ననియొ,
జయపురీరాజ్యలక్ష్మి మునుఁ జంకి, జంకి,
యిపుడు డిటవూని, నినుఁ బొందెఁ గృష్ణచంద్ర
దేవపుత్ర, శ్రీవిక్రమదేవవర్మ
ధారణీకళత్రా, పవిత్రసుచరిత్ర॥ ౪౦

సీ॥ భావబంధురముగాఁ బద్యగద్యములతోఁ
గవితఁ గూర్చి, మనంబు కరఁచ నేర్చు;
సముచితసరసవచఃప్రసంగంబులం
గలఁతను దీర్చి, సౌఖ్యంబమర్చు;
ఇంగితంబులెఱింగి, యాశ్రితంబుల నెల్ల
నీడేర్చి, మదికిసి హితముఁ గూర్చు;
దోషంబులోనరింప రోషంబుఁ బొందక
య్యవి యెల్ల నోర్చి, భయంబు దీర్చు:
రసికుఁడితఁడంచు జయపురరాజ్యలక్ష్మి
యెంచి, యెంచి, వరించె నిన్గృష్ణచంద్ర
దేవపుత్ర, శ్రీవిక్రమదేవవర్మ
ధారణీకళత్రా, పవిత్రసుచరిత్ర॥ ౪౧

వ॥ అపరబృహస్పతి యగు శ్రీవిక్రమదేవవర్మనరపతికి భారతీతీర్థము వారు సాహిత్యసమ్రాడ్బిరుదమొసంగిరి; ఆ దానరాధేయుని వలన వత్సరలక్షలందుచున్న యాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము వారిటీవల నదే యర్థము గల 'డాక్టర్ ఆఫ్ లెటర్స్' అను బిరుదము నిచ్చిరి: రాజేంద్రుని పేరును బిరుదును మొదటి యక్షరములుగాఁ గల సీసపద్యములు రెండును, సాహిత్యసమ్రాట్టునకు సాహితీసమ్రాట్టు రూపాంతరమగుట నయ్యది చేర్చిన శార్దూలవృత్తములు మూఁడును, మద్రచితములఁ బొందుపఱిచెద॥ ౪౨

సీ॥ శ్రీకృష్ణచరణవారిజమధులిట్టు, దీ
నార్థిబంభరములకంబురుట్టు,
విద్యాధనమునకు విరివియౌ కొట్టు, క
విప్రకాండమునకు వేల్పుఁజెట్టు,
క్రమమైన నడవడికి మనికిపట్టు, సు
స్థిరధైర్యమునకుఁ బసిండిగట్టు,
మనుజసంఘమునకెల్లను దలకట్టు, సౌ
శీల్యసంపత్తికిఁ జివరిమెట్టు,
దేహమూను కట్టు, సాహిత్యసమ్రాట్టు,
వచనములఁ ద్రిశంకుపట్టి జట్టు,
వక్రతలకుఁ బెట్టు, విక్రమదేవవ
ర్మవరరాట్టు, మను విరాట్టు నట్టు॥ ౭౩

సీ॥ సాటిగాఁ జెల్లు భోజనృపాలునకుఁ గృష్ణ
దేవరాయలకు నే కోవిదుండు,
హిమధామమల్లికాసుమదామసమమై జ
గమ్ములఁ గ్రమ్మె నే ఘనుని కీర్తి,
త్యజియింపఁ బోదాశ్రయముఁ గోరి వచ్చిన
జనముల నే దయాశాలి చేయి,
సత్యశౌచాదులౌ సద్గుణంబులకేమ
హాత్ముని మానసంబాటపట్టు,
ప్రమానుపాటు బృహస్పతిప్రముఖులకును
గలుగఁ జేయు నేప్రభుని యఖండధీప
టుత్వ, మావిభుండుండు నిండుగ ధరఁ జిర
జీవుఁడగుచు శ్రీ విక్రమదేవవర్మ॥ ౭౪

శా॥ శ్రీప్రామోలర్ బహునప్రభావయుయి వాక్సీమాటి కప్రోక్తి, "న
త్వా, ప్రొక్కుల్! సిరులీవు, విద్యలను నే, నర్పింతమిమ్మేటి," కం
చాప్రేడింపఁగఁ జేసె నే ఘనుని విద్యాభూతి యా సాహితీ
సప్రాడ్విక్రమదేవవర్మనృపుఁడప్రాంతంబు వర్ధిల్లుతన్॥ ౮౫

శా॥ "అప్రస్వాదుకవిత్వమిద్ధివిను రాజా," యన్నఁ దాప్రాంతులుర్
భూప్రాంతుల్ గద యాదురస్యధరణీంద్రుల్ పెక్కు? "రీరాజు జే
జేప్రాఁ!" కంచు నుతింతురే విభు విపశ్చిద్వర్యు, లా సాహితీ
సప్రాడ్విక్రమదేవవర్మనృపుఁడప్రాంతంబు వర్ధిల్లుతన్॥ ౮౬

శా॥ ఉప్రావుల్ బలెఁ బేరు గన్న కవులేమో కాని, టప్పాలునుర్
టుప్రియాల్ చెప్పెడి వారలేసుకవిరాట్టుం గాంచి వాకట్టు పా
టై ప్రాన్పాటుగనర్, భయంబుడుపు సౌమ్యాకార, మా సాహితీ
సప్రాడ్విక్రమదేవవర్మనృపుఁడప్రాంతంబు వర్ధిల్లుతన్॥ ౮౭

వ॥ జనకసన్నిభుండగు నా రాజర్షిపై నిన్ని విధంబులైన ప్రాస్తావిక పద్యంబులనేకంబులు రచియించియు, మద్విరచితమైన చిత్రమాలికలను గ్రంథము నంకితమిచ్చియుఁ దనివి సనక, సనక జనకసన్నిభప్రతిభుండైన యా ప్రభుని యాస్థానకవినై యాంతరంగికకార్యదర్శినై యుండుటంబట్టి కలిగిన చనవునఁ దదాజ్ఞ గాని యనుజ్ఞ గాని ముందుగాఁ బొందకయే, దృఢనియమంబున నా రాజపరివృఢుని బోలు భీష్ముని చరితంబు రసభరితంబగు నేతత్ప్రబంధంబుగా రచించి॥ ౮౮

* ప్రమత్తకోకిల॥ "ప్రభాసశాపవిమోచనంబుప్రబంధమొండురచించితిం
ప్రభూ! వినంగను జిత్తగింపుఁడు: బాగుగా నది యున్నదం
చు భావవీథినిమీకుఁ దోఁచినచోఁ, గృతిన్ గ్రహియింపుఁడీ
విభున్ మఱొక్కరునిన్ వరింపక వేడు మత్కృతికన్యకన్॥ ౪౯

వ॥ అని విన్నవింప నెప్పటి దయ చొప్పున నా ప్రార్థనంబునకు సమ్మతించిన యారాజవిబుధేంద్రునకభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిఁ గోరుచు, సభక్తితాత్పర్యంబున నీ ప్రబంధంబు సమర్పించుచున్నాఁడ॥ ౫౦

* ఏకోనవింశతిచ్ఛందంబగు నతిధృతియందు 1, 86, 038 వదిగా నేర్పడిన వృత్తమునకుఁ బ్రమత్తకోకిల యని పేరు పెట్టితిని. దాని లక్షణము:

ప్రమత్తకోకిల యౌను జభ్రసబద్ధజాగిలఁ గూర్ప; వి
శ్రమంబు నిల్పఁగఁ జెల్లు ద్వాదశసంఖ్యవర్ణమునందు: లే
క, మత్తకోకిలకాది నొక్క లగల్పి కూర్చిన నేనియున్,
సమంబుగా నది తేలి, మిక్కిలి చక్కనౌ నవవృత్తమా॥

జభరసజజగ---IUI, UII, UIU, IIU, IUI, IUI, U—12యతి.

శ్రీ

ప్రభాసశాపవిమోచనము.

I

శ్రీరమణీసుకుమారకు
మారుఁడయిన మారుఁడను భ్రమం గొల్పెడి సిం
గారం బెసఁగంగా గం
గారమణీయతరతీరకాననభూమిన్॥ ౧

క॥ ఒకనాఁడు హస్తినాపురి
యెకిమీఁడు, విరోధినృపతివృషభంబులకుం
ముకుఁద్రాడు, శంతనుఁడు, వే
డుకకాఁడును లేక యొక్కఁడుం జనుచుండన్॥ ౨

చ॥ నది తనువంది వచ్చెనో యనం దగు మచ్చున మెచ్చుగొల్పుచు
న్నది, విరిదమ్మి వంటి వదనమ్మును గల్వల వంటి కన్నులు
న్నది, తనుకాంతిపూరము వనంబునకింపు ఘటింప నింపుచు
న్నది, నవయౌవనంబునఁ దనర్చిన చిన్నది యోర్తు కన్పడెన్॥ 3

తే॥ గీ॥ అమలశృంగారరసపూరమందు మునిఁగి
తేలునట్టులు శంతను దృగ్వితతికి
ననిమిషత్వంబు నొదవించినది నది యని
తెలుప వలయునే వేఱె సుధీవరులకు ?॥ ౪

క॥ అంత నుడురాజముఖి దెస
వింత నుడుగకున్న కనుల వీక్షించుచు, నా
శంతనుఁడు కొంత తడవా
చెంత నుడువులేని లేనిస్థితి నిలుచుండెన్॥ ౫

ఉ॥ వాలికకన్నుతెప్పలను వ్రాల్చి, మొగమ్మొకకొంత వ్రేల్చి, కెం
గేలఁ బయంటకొంగు పయికిన్ బిగలాగుచు మోముఁదమ్మికిన్
మేలిముసుంగొనర్చుకొని, మేను ముడుంగఁ గలంగుచున్న యా
బాల తెఱంగుఁ గన్గొని, త్రపంగని, యా నృపపుంగవుండనెన్॥ ౬

మ॥ "అతివా, నా విరసత్వమున్ సయిఁపు ; లోకాతీతమౌ తావకీ
నతనూరూపవిలాసవిభ్రమకళల్ నా నాల్కకున్ లేని మూఁ
గతనంబుం గలుగంగఁ జేసె ; మఱి, నా కన్దోయికిన్ లేని మో
టుతనంబున్ ఘటియించెఁ : గేవలవనాటుంగాఁగ నన్నెంచితో?॥ ౭

భుజంగప్రయాతము॥ వనాటుండఁ గా; నింద్రవాస్తవ్యమౌ హ
స్తినాపట్టణంబేలు శ్రీమంతుఁడన్, శం
తనుండన్ : ఘనుండౌ ననంగుండొకండే
ననుం గెల్చె నీ ప్రాపునం గోమలాంగీ॥ ౮

ఉ॥ ఓడితి నన్న నాన మది నూనక యమ్మరునానఁ బూని, నీ
కూడిగముల్ సదా సలుపుచుండెద ; నింతటి దక్కునెన్నఁడుం
జేడెలతోడ స్నేహమును జేసిన వాఁడను గాను ; నేలపూఁ
బోఁడి యొకర్తెయే సవతిపోరికి నుండును నీకు నాకడన్॥ ౯

చ॥ ఎవరితవీవు, నీదు కులమెయ్యది, నీ గుణమెట్టిదన్న యా
వివరణమేమియున్ వలదు ; వేశ్యవు కావని తీరుఁ బట్టి, క
న్యవనుచు: ద్రాడు నీదు గళమందు కనంబడకుంటఁ బట్టి, ని
క్కువముగ నే నెఱింగితిని : గొంకక నిన్నుఁ బరిగ్రహించెదన్॥ ౧౦

క॥ దేవేరివగుచు నాకిల
నీవేరికి లేని సుఖము నీవే సఖి, నీ
వే వేరిఁకఁ జేసినచోఁ,
జావే రిపుతుల్యుఁడైన స్మరుమూలమునన్॥" ౧౧

శా॥ ఈ రీతిన్ వచియించు శంతనుని మోమిందిందిరశ్రేణి య
ట్లే రాణించెడి యోరచూపులను దానీక్షించుచున్, సుస్మితాం

కూరంబుల్ పవడంపుమోవిపయిఁ దళ్కున్ముత్తెపుంగోవ గాఁ
గా, రాజానన తేనెసోనగములొల్కం బల్కె సీతీరునన్॥ ౧౨

శా॥ "రాజా, మీ రసికత్వసంపదకు నే రంజిల్లితిన్ ; మీరిటుల్
నా జన్మాదులెఱుంగఁగోరమి మహాశ్లాఘ్యంబు ; నన్గూర్చి యీ
యోజన్ మీరలు నమ్ముచున్నయెడ మిమ్ముద్వాహమై సర్వసా
ధ్వీజాలంబున నోజబంతి నయి రక్తిన్ భక్తియుం జూపెదన్॥ ౧౩

ఉ॥ దోషము నేనొనర్చినటు తోఁచిన నేనియు, మీరలెన్నఁడున్
దూషణమాడఁ జెల్లదు నను౯ ; మఱి, నాకడ దానిఁగూర్చి సం
భాషణమాడ రాదు ; పొరపాటున మీరటులాడినన్, భవ
త్పోషకవర్గమున్ విడిచి పోయెదఁ జెప్పక చేయకుండఁగన్॥ ౧౪

మ॥ ఇది మీరొప్పెదరేని జెప్పుఁ ; డటుకాదే, నింక మీ దారి మీ
యది, నా దారియు నాది, యన్న సతితో నాధారణీశుండు, "త
ప్పిదమీవెట్టిది చేసినన్ సరియె నిన్ బృచ్ఛింపఁబో," నంచు నొ
ప్పుదలం బొంది, యథావిధిం గొనియె నప్పుణ్యాంగనన్ దేవిగా॥ ౧౫

చ॥ శయనగృహంబులన్, విమలసైకతభూముల, శైలసానుసం
చయముల, నిష్కుటంబులఁ, బ్రశస్తనికుంజములన్, యదృచ్ఛ రే
యియుఁ బవలంచు నించుకయు నెంచక చంచలగాత్రిఁ గూడుచుం
బ్రియమున శంతనుండు గడిపెం బ్రథమాబ్దమభీష్టకేళులన్॥ ౧౬

క॥ గర్భమొదవె సతికిఁ ; బతికి
నిర్భరముదమొదవె ; నెలలు నిండంగా, నా
విర్భవమయ్యెను జక్కని
యర్భకుఁడొకరుండు ; నాఁటి యద్దమరేయిన్॥ ౧౭

చ॥ ప్రసవగృహంబునం బసిఁడి ప్రమ్మిదలోపలి దీపమెంతయో
యనదగు నట్లుగా సలిపి, యచ్చటి మంతరసానికున్కి నా
రసి, నడిచప్పుడున్ వినఁగ రాని తెఱంగునఁ బాన్పు డిగ్గి, క్రొ
న్నినువుమ గేలఁ బెట్టుకొని, నెమ్మదిగాఁ బురుటాలు పిమ్మటన్॥ ౧౮

చ॥ తలుపొకకొద్దిగాఁ దెఱచి, దాని మఱుంగునఁ దొంగిచూచి, పై
నలికిడి లేకయుంటఁ గని, యందెలు చప్పుడు గాని యట్లుగా
వెలువడి, మెట్టులో తుదకు వీథిని బడ్డదియై, బిరాన ఱె
క్కలు గలదాని యట్టులరుగంగఁ దొడంగెను ముందుచూపుతో॥

మ॥ కిటికీలోపటినుండి శంతనుఁడు పైకిం బోవు నాకాంత నం
తట వీక్షించి తటాలునం బయనమై, తానామె వెంటఁ హుటా
హుటిగా నేగుచు, "నిట్టి యర్ధనిశియందొక్కర్తె బాలెంతరా
లెట, కేలా చనుచున్న? దీతెగువచే నేచేటు పాటిల్లునో?॥ ౨౦

ఉ॥ ఆఁపుదునా? చనం దగదటంచును నా కరమాపె మూఁపుపై
మోపుదునా? స్వతంత్రముగఁ బోవుట స్త్రీలకుఁ గూడదంచు బి
ట్టూఁపుదునా? ప్రతిజ్ఞ చెడునో? చెలి సన్నడఁబాసి పోవునో?
యోపుదునా తనుఁ విడిచియుండఁగ నొక్కనిమేషమేనియున్?"॥

క॥ అని డోలాందోళనమొం
దిన డెందమునందు నీగతిం దలపోయం
గను, బోటి యంతలో వీ
టిను సూటిగ దాఁటి యేటిటెంకికిఁ జనియెన్॥ ౨౨

క॥ "ఏటికి నీవిటు వచ్చితి
వేటికి నని యడుగ, విడిచి యేగును: నాకున్
బోటికి ఋణానుబంధము
నేఁటికి సరి,"యనుచు నృపుడు నెవ్వగతోడన్॥ ౨౩

ఉ॥ చూచుచునుండఁ, బాల్కడలిఁ జొచ్చిన లచ్చి యనంగ నాత్మసం
కోచము గాని జంకు మఱి కొంకును గాని యొకింత లేక, స
ర్వోచితకార్యముఁ సలుపుచున్నదియుఁ బలె నప్పుడామృగీ
లోచన యేటిలోన దిగి, లోతునకుం జన సాగెఁ దిన్నగన్॥ ౨౪

ఉ॥ చల్లని యేటిగాలికిని జప్పన మేల్కొని కావుమన్న యా
పిల్లని యేడ్పు గుండెలు గుభేలన శంతనుఁడాలకించి, మేన్

జల్లుమనంగఁ, బాదములు సాఁగక, నోటను మాటరాక, చూ
డ్కుల్లవలేశమేనిటునటుం గదలింపక నిల్చె బొమ్మయై॥ ౨౫

క॥ మొలబంటి నీటిలో నా
కలకంఠి బుడుంగుమనఁగఁ గన్నసుతుని, గ్రొ
న్నెలవంటి బాలు ముంచి, మ
రల నింటి మొగంబుఁ బెట్టి రయమునఁ జనియెన్॥ ౨౬

తే॥ గీ॥ ఎగువ ప్రాణంబు లెగువకే యెగిరినట్లు
నీటియంచునఁ జూచుచు నిలిచియున్న
శంతనునికయ్యె; నారీతిఁ గొంత తడవు
తెలివి తప్పి, యాతఁడు కనుల్ తెఱచి చూడ॥ ౨౭

ఉ॥ చుక్కల నీలిదుప్పటి ముసుంగున ముచ్చుముడింగి, ప్రాణులన్
మెక్కుటచే నజీర్ణరుజ మిక్కుటమై పొరలాడుచున్న పెన్
రక్కసి పోలె నే, ఉడుగణంబుల నీడలతోడ, నెక్కుడౌ
నక్కలిపిండుతో, నతిభయంకరమై కనిపించె నన్నిశిన్॥ ౨౮

ఉ॥ గట్లను బారులై నిలిచి, గాలికిఁ గొమ్మలు సంచలింపఁగాఁ
జెట్లు కనంబడెం, దమదు చేతుల బిట్టుగ నూఁపుకొంచుఁ, జీ
కట్లను మంటలన్ వెడలఁ గ్రక్కుచు వచ్చెడి భూతసంచయం
బట్లు, మిణుంగురుంబురువులాకులసందున మిన్కుమిన్కనన్॥ ౨౯

మ॥ "కలయా, లేకిది నిక్కమా ? కలయెయౌఁ; గాకున్నచో, నట్టికో
మలి ఘోరంబగు నిట్టి కార్యమొనరింపం గల్గునే ? నిద్రలో
పలనే నేఁ దిరుగాడి యాడి, యిట స్వప్నంబందు నేమేమియో
తలయుం దోఁకయు లేనియట్టి యతిచిత్రంబుల్ విలోకించితిన్"॥ ౩౦

చ॥ అని యిటు లేనిపోని యడియాస మనంబునఁ బెట్టుకొంచు శం
తనుఁడు మహారయాస్పదపదంబులతోఁ బురుటిల్లు చేరి క
న్గొన, నటఁ బొత్తులన్ నిజతనూజుని జాడయు లేకయుండెఁ; గా
మిని తనపాన్పునుండి మెలమెల్లగ లేచి, మెలుంగు రాల్పడన్॥ ౩౧

మ॥ "హృదయేశా, దయచేయుఁ; డర్భకుని నేఁడే నేటి పాల్పేసితిన్ ;
బ్రదుకన్ వానికి, వానిఁ బెంప మనకుం, బ్రాప్తంబు లేకిట్టియా
పద పాటిల్లెను ; గర్భశోకమిది యబ్బా ! యబ్బ ! నాకున్ భరిం
పఁదరంబే ?" యని భర్తపైఁ బొరలఁగా, బాష్పంబుల్ మెయిన్ నించుచున్॥

ఉ॥ ఏమియుఁ దోఁచ, కావసుమతీశుఁడు మాటయు మంతి లేక, యా
భామిని బాష్పవారిఁ బయిబట్ట చెఱంగున నద్ది, ముంగురుల్
మోమునఁ జక్కదిద్ది, నునుమోవిని ముద్దును బెట్టె: ముద్దుతో
నే మతి దప్పి, యా సతిపయిన్ నిలిచెం బతిప్రేమ క్రమ్మఱన్॥ 33

ఉ॥ కాన్పును గన్న దాని వలెఁ గాక నిజంబుగఁ గన్నకైవడిం
గన్పడుచుం, దనున్ మొదటికంటెను మించిన యింపుసొంపులం
దన్పెడు తన్విఁ దన్విమెయి నాథుఁడు రేయిపవల్గఁ గూడుచుం
గాన్పుననుండి డిగ్గుటయె మానెను రెండవ వత్సరంబునన్॥ 34

సీ॥ మృదువైన చానసెమ్మేను గేల స్పృశించి,
మనసు కఠినమన్న మాట మఱచె ;
స్వచ్ఛంబులైన జవ్వనినవ్వులం గాంచి,
మలినహృదయ యన్న మాట మఱచె ;
నమృతంబుఁ గురియు తొయ్యలిమోవి చవి చూచి,
మది విషమయమన్న మాట మఱచెఁ ;
దేటలై తోఁచెడి బోటిమాటలు విని,
మాయలాడి యటన్న మాట మఱచె ;

ననవరతసౌఖ్యవారాశియందుఁ దన్ను
ముంచి తేల్చుచు నున్న యామోహనాంగి
కోర్కులెటు తీర్చి సౌఖ్యంబు గూర్తు నన్న
చింత నుండు నెల్లప్పుడున్ శంతనుండు॥ 35

క॥ మరలను గర్భంబొదవెను
దరుణీమణి ; కామె మరలఁ దనయుని గాంచెన్ ;

మరల జలమ్ముల ముంచెఁ గొ
మరునిఁ ; మరలఁ దనవరుని మరులున ముంచెన్॥ ౩౬

ఆ॥ వె॥ అమృతరసపు బుగ్గలై రత్నమాణిక్య
ములను బోలు ముద్దులొలుకు సుతుల
నేఁటికొక్కరునిగ నేడుగురం గని,
యేఁటి పాలు చేసె నింతి యకట!॥ ౩౭

క॥ ఎనిమిదవ యేఁట మరలం
గనకాంగికి విధివశమున గర్భంబొదవెన్ :
దినమణిని గర్భమునఁ దా
ల్చిన ప్రాగ్దిశ యనఁగ సతి వెలింగెం గాంతిన్॥ ౩౮

క॥ వేవిళ్లుదయంబై, మ
న్నె వనిత తినంగఁ దొడఁగె : నిట్టిపైఁ దనకున్
భూవిభు కూటమి తగ్గుం
గావున, సవతి పయి నుండగాఁ దగదనియో ?॥ ౩౯

శా॥ భర్తృప్రేమయుఁ బోలె వృద్ధి గని గర్భంబింత యంతౌచు సం
పూర్తింబొందఁగ, దానిమోసికొనుచుం బూఁబోఁడి లేఁగాను దా
నార్తిం బొందక గొప్పదై ప్రబలె, శూన్యావస్థ తన్బాయఁగాఁ :
గర్తవ్యమ్ మహదాశ్రయమ్మనెడి వాక్యమ్మూరకే పోవునే ?॥ ౪౦

మ॥ అమలంబౌ నునుజిల్గుపుట్టమును హెచ్చైనట్టి కుచ్చెళ్లతోఁ
గమనీయంబుగఁ గట్టి, చుట్టుఁ దనకుం గైదండకై దండనే
ప్రమదల్ గుంపుగరాఁగ మెల్లనడుచుం బల్మాఱు తానాఁగుచున్,
సుమనారాచుని గుమ్మటమ్ము కరణిం జూలెంతరాలయ్యెడన్॥ ౪౧

మ॥ నవమాసంబులు నిండినట్టి పిదపం దన్వంగి, కుచ్చస్థితిన్
రవిముఖ్యగ్రహపంచకంబును, జతుర్థానన్ బుధుండుండఁ, బూ
ర్ణవిధున్ రాహుళశనుల్ దగులొక్కన, ధనుర్లగ్నంబునన్ సూనుఁడు
ద్భవమయ్యెన్ నవభానుఁడై శుభముహూర్తంబైన కాలంబునన్॥

తే॥ గీ॥ అష్టమగురుస్థితియుఁ, దృతీయతనుపతుల
యుచ్ఛగతియు, నాయుష్కారకోచ్ఛముఁ గని,
పాపనికిఁ బరమాయువు పట్టె నంచు
దృఢముగ వచించిరచటి జ్యోతిషుకులెల్ల॥ ౪౩

ఉ॥ ఆయువు పట్టె బాలకునికన్న నుడుల్ వినినట్టి ధారణీ
నాయకుఁ, డానితంబిని యొనర్చిన సప్తకుమారవర్గహ
త్యాయతఘోరకార్యనిచయంబుస్మరించుచు నల్లె యీసుతుం
జేయకమానునే ? యనుచుఁజిత్తమునందుభయంబునొందుచున్ ॥

సీ॥ "అడుగుదునా, నిర్దయం గన్నబిడ్డల
నేటి పాల్చేసితివేటికంచుఁ ?
గడుగుదునా కాళ్లు కన్నీళ్ల, నీ పుత్రు
నేనియు బ్రతుకఁగా నిమ్మటంచుఁ ?
దొడుగుదునా జాలి నిడిచి సంకెలల, నీ
విలువీడి వెడలఁగా వలదటంచు ?
నుడుగుదునా యింక యువతితోఁ బొందు, నీ
యిచ్ఛ వచ్చిన చోటికేగుమంచు ?
నెలఁత నెడఁబాసి ప్రాణముల్ నిలుపఁ గలనె ?
సుతుని బలవంతపుంజావుఁ జూడఁ గలనె ? "
యంచు మఱునాఁటి పగలెల్ల నమితమైన
వంత నుండు నెల్లప్పుడున్ శంతనుండు॥ ౪౫

ఉ॥ "ఈయెలనాగ మానవిగ నెట్లుగ నమ్ముట ? రక్తపానముం
జేయు పిశాచి యేమొ ? పెఱచేడెల మోవులకింత కావి యు
న్నే ? " యని యెంచుశంతనునికెల్లెడ నెత్తురె తోఁప, సంజకెం
జాయలు రక్తవర్ణమున సర్వజగంబున నిండె నంతటన్ ॥ ౪౬

తే॥ గీ॥ కాలకాంత తాఁ గడుపునఁ గన్నయట్టి
దివ్యతేజస్సమేతు నాదిత్యుని గొని

పోయి పశ్చిమవారాశితోయములను
ముంచె, దిగులుతో రాజు వీక్షించుచుండ ॥ ౪౭

ఉ॥ చాన మనస్సు గాఢతమసంబు గతిఀ మలినంబటంచు భూ
జానికిఁ దోఁచి, యాపిదప సర్వజగంబు తమోమయంబుగాఁ
గానఁగ వచ్చెనో యనఁగ గాఢతమస్సు జనించి, కంటికిఀ
భూనభముల్ సమానముగ పోలికగా నొనరించె నెల్లెడఀ॥ ౪౮

చ॥ నునుచిఱునవ్వువెన్నెల గనుంగవకింపుగ నింపు ముద్దు మో
మును గలయట్టి యా మెఱుఁగుఁబోఁడి కళంకిని నెట్లొ యన్న శం
తను మదిలోని సంశయమణంగఁగఁ బూర్ణసుధాంశుబింబమ
ల్లన నుదయించె, లోపటి కళంకము స్పష్టముగాఁ గనంబడన్॥ ౪౯

శా॥ సూనుం బ్రాణము దీయునేమొ సతి యంచుం జూడ్కులల్లాడఁగా
మేనెల్లం గనులైన శంతను గతిఀ, మిన్నెల్ల నక్షత్రసం
తానంబాఁచుఁ బ్రపంచమప్పుడలరెఀ, ధర్మేతరుల్ హత్యలే
వేనిం జేయుదురంచు వేగనులతో వీక్షించుచున్నట్లుగఀ॥ ౫౦

సీ॥ "పొత్తున భోజనంబును నేఁడు చేయుదు,"
నంచు, నచ్చోటనే యారగించి,
"రమ్మ, తాంబూల చర్వణమొనర్త," మటంచు
వీడె మచ్చోటనే వేసికొనియు,
"నిది నీవు వింటివా? యది వింటివా?" యని
యున్నవి లేనివి యూసులాడి,
"నిదుర రాకున్నదిన్నిశి నేటికో?" యని
యచ్చోట దిండున కానుకొనియు,
నిట్టిగతి నెపముల నెన్ని యేని బన్ని,
ప్రొద్దు గ్రుంకినంతటినుండి పురుటిగదిని
విడిచిపోకుండఁగ మకాము వేసి, కాంత
చెంత నుండు భయంబుచే శంతనుండు॥ ౫౧

తే॥ గీ॥ కొమ్మ కదలంగ దడదడన్ గుండె కదలు ;
లేమ లేవఁ బోఁ, బ్రాణముల్ లేచి చనును ;
నెలఁత నిలువగాఁ, నూపిరి నిలిచిపోవు ;
శంకతో నామె దెసఁ గను శంతనునకు॥ ౫౨

ఉ॥ అంతట నర్ధరాత్రసమయంబున మంచముపైఁ బరున్న యా
కాంత ముసుంగొకింత తొలఁగన్ మెలమెల్లనె కూర్మమున్ బలెం
గొంత శిరంబు నెత్తి, తళుకుంగనులన్ గదియెల్లఁ జూచుచుం,
జెంతనె కూరుచుండి తన చేష్టలఁ గాంచుచు నున్న కాంతునిన్॥ ౫౩

ఉ॥ చూచెను ; జూచియుం, బయికిఁ జూడని యట్టులుగా నటించుచున్
లేచెను ; బొత్తులందుఁ బవళించిన బాలకు వంక హస్తముం
జాఁచెను ; జంటిపాపలను జంపి భుజించెడి శక్తి కైవడిం
దోఁచెను, వింతతో వెఱపుతోఁ గనుచున్న నృపాలు కంటికిన్॥ ౫౪

ఉ॥ "ఆఁ!" యని కేక వేయఁగఁ బ్రయత్నమొనర్చినయట్టియాతఁమా
నాయకు నోటి వెంబడిని నాదము వెల్వడి రాదు ; లేవఁగాఁ
బోయినఁ, గాళ్లు రావు ; మఱి పోవలదంచును సన్న చేయఁగాఁ
జేయియురాదు : చూపె నిలిచెం జెలిచర్యల నెల్లఁ జూచుచున్॥ ౫౫

క॥ ఆలో నాలోలాక్షి ని
జాలోకనపాళి విభుని యాస్యము మీఁదన్
నీలోత్పలతోరణముల
చాలో యన నిలిపి, తనయుఁ జంకను గొనియెన్॥ ౫౬

చ॥ కొని, "కొనిపోవుచుంటి నిదిగో! నను నడ్డు తలంపు మీకు నె
మ్మనమునఁ గల్గెనేని యనుమానము మానుచు నడ్డిచూడుఁ, "డం
చును దనుఁ బిల్చుచున్నటులు చూచుచు సుందరి నిల్చె, మందహా
సనిలయమైన కన్నుఁగవ చాటున నక్కిన వెక్కిరింతతో॥ ౫౭

చ॥ కొడుకును జంకఁ బెట్టుకొని కొన్నిపదంబులు పోయి, యచ్చటన్
మెడ నిటు త్రిప్పి శంతనునిమీఁదను దృష్టులు గ్రుమ్మరించుచున్,

నడకలయందు మందత గనంబడ గుమ్మము చేర నేగి, య
క్కడనొకకొంతయాఁగి, పతి గన్గొనఁగా సతియిల్లువెల్వడెన్॥౫౮

తే॥ గీ॥ కరచరణముఖనిఖిలాంగకములయందుఁ
జలనమొక్కింతయును లేని శంతనుండు,
మంత్రమునఁ గట్టువడు వాఁడు మంత్రబలము
తొలఁగ నెట్లాడ యట్టులే తెలివి గాంచి॥ ౫౯

చ॥ కడువడి లేచి, చీఁకటులు గ్రమ్మి కనంబడకున్న కన్నులుం,
బుడమిని మోవకున్న పదముల్, తడియారిన నాల్కయుఁ, దడా
దడమనుచున్న గుండెయును, దద్దయుఁ గంపిలుచున్న మేనునై,
పడుచును లేచుచుఁ వెడలె భామిని పోయినదారిఁ బట్టుచున్॥౬౦

చ॥ తన కనుచూపుమేరఁ, దిలదానము పట్టిన యట్టి వైఖరిన్
వెనుకకుఁ జూడకుండ నతివేగమునం జనుచున్న కామినిం
గనుఁగొని, యవ్విధన్ భయము కాళ్లకు లేనిరయంబొసంగఁగా
జనపతి యేగి, యేఁట దిగు చాన కరంబును బట్టె గట్టిగా॥ ౬౧

ఉ॥ లేమ వెఱంగపాటు లవలేశముఁ జూపక నిల్చి, మెల్లగా
మోమును ద్రిప్పి భర్తమొగముం జలియింపక చూచె, "మీరలా ?
యేమిటు వచ్చినారు ? నను నిప్పటికడ్డఁ దలంపు గల్గెనా ?
యోమగరాజ!" యంచడుగుచున్నటు స్పష్టములైన దృష్టులన్॥

క॥ గమనావేగమ్మున నో
టమాటరాకతఁడు తల్లడపడుచు నటులొ
క్క ముహూర్తమట నిలిచి, గొం
తు మరల విడినంత నింతితో నిట్లనియెన్॥ ౬౩

మ॥ "అకటా! యేమిది? యెందునైనఁగలదా యన్యాయమీరీతి? దా
నొక్కపుత్రుం గని యేటిలోపలను ఱాయో అప్పయో యన్న పో
లికగా నేడ్గురఁ నీవు ముంచితివి జాలిన్ వీడి యో పుత్రఘా
తుకురాలా! యటుచేయ నీకెటులు చేతుల్ వచ్చెనో చెప్పుమా॥౬౪

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ

శా॥ పుత్రప్రేమ సమస్తజంతువులకుం బూర్ణంబొ, లేశంబొ, యీ
ధాత్రిన్ సాజముగాఁగ నుండు: జగమంతంబొందకుండంగ నీ
సూత్రంబున్ భగవంతుఁడేర్పఱిచె నంచుం జెప్ప వచ్చున్; మహా
చిత్రంబై కనుపట్టె నీచరితమోసీ గోముఖవ్యాఘ్రమా॥ ౬౫

మ॥ బలితంబౌ క్షుధచేత బాధపడుచున్ బాలెంతరాలైన బె
బ్బులియే తాఁగనినట్టి పిల్లలను జంపుం: గన్నులం గానమిన్,
నెలవున్ వీడఁగ లేమి, నట్టులది వానిన్ మ్రింగు; నీకేమి యాఁ
కలి, గర్భంబునఁ గన్నబిడ్డలను మ్రింగంగా? మహాభూతమా॥ ౬౬

శా॥ ఉన్మాదంబు గలట్టి దానవని నేనూహింతునో యన్న, నా
కున్మోహంబు ఘటించు నీ చతురవాక్యాల్ వెఱ్ఱిలోఁ గల్గునే?
జన్మింపంగనె జాలిమాలి సుతులం జంపంగ నీమానసం
బిన్మో, వజ్రమొ, యంతకంటెదృఢమా నేలోహమో? మోహినీ॥

మ॥ అనపత్యస్థితి దిట్టయై తిరుగు గొడ్రాలేనియున్ నోరు మా
లిన లేఁబాపలఁ గాంచినంతటనె జాలిం బూని, ముద్దాడి, లా
లనముం జేయును: నీవయో! సుతుల నేలా కంటివో పుత్రఘా
తిని? నిన్నుంగనఁ గాటిసత్తివను సందేహంబు గల్గెన్ మదిన్॥ ౬౭

శా॥ రాకాశీతమయూఖబింబము గతిన్ రాజిల్లు నీమోము నో
రాకాసీ! కని, నీ మనస్సమృతపూర్ణంబంచు నే నెంచుచుం,
గాకోలప్రతిమానమంచు నెఱుఁగంగా లేక నీ కేల న
య్యో! కీల్బొమ్మటులుంటిఁ బుత్రకుల నీవొక్కొక్కనిం జంపఁగన్॥

శా॥ లోపంబుల్ గలయట్టి పిల్లలనె తల్లుల్ ప్రేమతోఁ బెంపఁగా,
రూపంబందు సమస్తరీతులను మారున్ మీఱి యున్నట్టి నీ
పాపల్ కన్నులు నీకుఁ గుట్టిరఁట వే? పాపాత్మురాలా, మదీ
యాపత్యంబగు వీనినేన్ బ్రదుక నిమ్మా, వంశమున్ నిల్పగన్॥

మ॥ ఇనునిం బోలె వెలుంగు వాఁడు, పరిపూర్ణేందుండునుం బోలెఁ జ
ల్లనివాఁడున్, మరురూపు వాఁడును, గుణాలంకారుఁడై యుంటక

త్యనుకూలుండగు వాఁడు, సర్వనయనాహ్లాదప్రదుం: డట్టి వీ
నిని బోకార్పక నాకొసంగు; మిదిగో, నీకాళ్లకుర్ మ్రొక్కెదన్''॥

వ॥ అని యేకధాటిని॥ ౭౬

ఉ॥ ఆపగ యానకట్ట తెగ, నాఁపఁగ రాకెటుగాఁగఁ బాఱునో
యాపగిదిం బ్రతిజ్ఞయను నడ్డును గిడ్డను ద్రోసివేసి, ధా
త్రీపతి కోపతాపములు తీవ్రతరంబుగ నప్పుడట్టి వా
గ్రూపమునర్ బయల్వెడలి కొమ్మపయిం బడె నొక్క యుమ్మడిన్॥

చ॥ తెలవ మఱొండు పల్కక, ''ప్రతిజ్ఞ! ప్రతిజ్ఞ! ప్రతిజ్ఞ!'' యంచుఁ గ్ర
చ్చుఱఁ దనచేయి లాగుకొని, చాపము వెల్వడు తూపుఁ బోలెఁ జె
చ్చెఱఁ జని యేటిలోనఁ బడి, చిన్నికుమారునితోడఁ గూడ న
త్తఱి మఱి లేవదయ్యెఁ; బతి తత్తరమొందుచు నుత్తలంబునన్॥

క॥ హా! హా! హా! యను కేకల
తో హస్తద్వయము గన్నుదోయి నునిచి, స
మ్మోహనమహాస్త్రమున బలె
దేహస్మృతి దప్పగా క్షితిర్ మూర్ఛిల్లెన్॥ ౭౭

ఉ॥ క్రమ్మఱఁ దెల్వి వచ్చి పతి కన్నులువిచ్చి కనుంగొనంగ, నం
గమ్ముల రంగునర్ వసువు గల్గఁగఁ జేయుచునున్న వారు, వ
క్త్రమ్ములనుండి వచ్చు వసుకాంతిని సూర్యుని బోలువారు, దై
వమ్ములనంగఁ దగ్గ మగవారొకయేఁడ్గురు జాలిచూపులన్॥ ౭౮

క॥ జనపతి నెమ్మోము గనుం
గొనుచు, నతనిఁ జుట్టుముట్టి కూర్చుండిరి, చ
ల్లని తమ కరములతో నె
మ్మి నతని మేనెల్ల మెల్లమెల్ల నిమురుచున్॥ ౭౯

ఉ॥ ముప్పదియేండ్ల యీడు గల మూర్తులతోడ సమాన దేహులై
యుప్పురుషుల్, కనిష్ఠుఁడితడంచును జ్యేష్ఠుఁడితండటంచునుం

జెప్పగ రాని వారయిరి : జ్యేష్ఠుడో వేఱొకరుండో తేనియల్
చిప్పిలునట్టి వాక్యములఁ జెప్పఁగ సాగెను తేనికీగతిన్॥ ౭౮

వ॥ "నిరంతరధర్మచింతనుండవగు నో శంతనుండ! చిరంతనంబగు చింత నుండి స్వాంతంబు వేఱుపాటు గావించి మా యుదంతంబు నేరుపాటుగా నాలింపుము : నన్ను ధరుండందురు ; ధ్రువసోమసహానిలాగ్నిప్రత్యూషులన నీ యార్వురను బేర్వడసిన వారు ; సంఖ్యను బట్టి సప్తమహర్షులమని మము భ్రమింతువేమో ? ప్రభాకరనిభ ప్రభావిభాసుండగు ప్రభాసుండను వానితోఁ గలిసి మేమష్టవసువులము ; పితామహులం బితామహుఁగాఁ గల ప్రజాపతి నిసువులము; పుత్రవత్సలుండగు మా తండ్రికి మేమసువులము : ఆ విధమున మేమతనిం బంచప్రాణమాత్రయుతులగు నితరులకంటె నధికతరుని గావించితిమి ; మా యందఱిలోను గడపటి వాఁడని ప్రభాసుని మీఁద మా జనకునకుఁ బ్రేమ యెక్కుడు ; మాకును వానిమీఁద హెచ్చు మక్కువ॥ ౭౯

మ॥ విన్నవేఁయుందువు రాజ, యంగిరు మహావిఖ్యాతి ; యా ఖ్యాతి యా
యనకుం గల్గుట బ్రహ్మమానససుతుండౌటం గదా ? పుట్టె నా
తనికిం గూఁతురు యోగసిద్ధి యన ; నేతత్కన్యబుద్ధిన్ నుతిం
ప ననావశ్యకమా : బృహస్పతికి నప్పద్మాస్య తోఁబుట్టువే। ౮౦

ఉ॥ వేగనులున్న వాఁడు పదివేల కనుల్, పదివేల కన్నులం
దాఁ గల వాఁడు లక్షనయనంబులుఁ, గోరుచునుందురామె పై
బాగును బాగుగా నరయు భావమునం ! బిత చేసికొన్న దా
యోగము సిద్ధిపొందియె సముద్భవమొందెను యోగసిద్ధిగా॥ ౮౧

తే॥ గీ॥ యోగ్యమగు బుద్ధి గలదని యోగసిద్ధి
ననుమతించె : గోడలిగ మా జనకుఁ ; డీఁకఁ బ్ర
భావసంపన్నుఁడంచుఁ బ్రభాసుఁ దనకు
నల్లునిగ నియ్యకొనియె నయ్యంగిరసుఁడు॥ ౮౨

ఉ॥ పత్నిగ యోగసిద్ధిని ప్రభాసునితో జతగూర్చుటన్న, స
ద్రత్నముఁ బైఁడితోడ రుచిరంబుగఁ గూర్చుటయే: చిరత్నమా
యత్నము చేసి, దంపతులయందనుకూలత కెల్లవారలు౯
నూత్ననిదర్శనంబుగఁ గనుంగొన బ్రహ్మయె కూర్చె వారలన్॥ ౮3

ఉ॥ పెండిలినుండి మెండుగను బ్రేముడి వారికి మానసంబులం
దొండొరులందు నెక్కుడగుచున్న కతంబున నొండొకళ్ళ నె
న్నండు ముహూర్తమాత్రమయిన౯ విడనాడక వారు దేహముల్
రెండును బ్రాణమొండు నను రీతిగ నుండిరి నిండుకూరిమిన్॥ ౮౪

క॥ ఛాయయుఁ బ్రభాకరుండన,
జాయయును బ్రభాసుఁడొక్క సమయమునందున్
ద్యోయానంబునఁ బైనం
బై, యాననములను మందహాసము లొలయన్॥ ౮౫

ఉ॥ పోయెడివారు, దృష్టులను భూమికి దించి కనుంగొనంగ, నే
దో యొకయూరు మిన్నొరయుచున్న సమున్నత సౌధపంక్తితో
నా యమరావతీనగరమా యలకాపురమా యనంగఁ గ
న్దోయికి విందు సేయుచు, మనోహరమై కనిపించె వారికిన్॥ ౮౬

లయగ్రాహి॥

వే విధములైన పువ్వుఁదీవెలకు, నందమగు
పూవులకుఁ, గమ్మనగు తావులకుఁ, దేనెల్
ద్రావు నెలతేంట్లకును, మావులపయి౯ మధుర
రావము సదా సలుపు కోవెలలకుం దా
వై, వలపుఁదెమ్మెరలతో వెలయుచున్న సర
సీవితతికెల్లపుడుఁ దావలమునౌ కే
ళీవనిఁ బురంబునకు నావలి దెసం గనిరి
యా విబుధదంపతులు భావములు పొంగ౯॥ ౮౭

చ॥ తరళతటిల్లతల్ జలదతండములోఁ బొడసూపు వైఖరిం
దరువుల నీడలన్ సుమవితానము గోయుచు సంచరించు సుం
దరులను గొందఱం గనుచు, దంపతులింపు జనింపఁగా వసుం
ధరకును దాపుగా దిగిరి తద్వచనశ్రవణాభిలాషులై॥ ౮౮

వృషభగతి రగడ॥

"మానిని, కనుఁగొనుమా, యీ మల్లియ
నీ నెమ్మోనికి నిజముగఁ దల్లియ ;
ఇల నీ నగవులు, నీ విరవాదులు
తెలియఁ గదే, వాదిప్రతివాదులు ;
ఆకుల చాటున నదిగో, మంకెన :
నీ కెమ్మోవికి నెలఁతా, జంకెన ?
కలవిచ్చుటఁ జక్కని కుందమ్ములు
పోలఁతీ, నీ రదములకుం దమ్ములు॥ ౮౯

మధురగతి రగడ॥

కోయుదము రండు కలిగొట్టులను జెట్టులను :
బోయుదము నిండుగను బుట్టలను దట్టలను ;
వనిత, యిచ్చట సిందువారములపారములు ;
తనరు నచ్చటను మందారములు తోరములు ;
మరునికై గ్రుచ్చు నవమాలికల మాలికలఁ :
బరఁగు నే విరులు శేఫాలికల పోలికల ?
నవల, కనుఁగొనుమ, పున్నాగముల నాగముల :
నవి కోయఁ గలమే మహాగముల పూగముల?॥ ౯౦

హయగతి రగడ॥

ముగుద, యా సరసీతటంబున మ్రోయుచున్నవి గండుతేఁటులు :
మొగముఁజూపకు, కమలమనుకొనిమూఁగుఁజుమికోటానుఁగోటులు;

సంపెఁగలు గోసినవె చాలుం, జాలు : మితి గలదఁటవె యాసకు?
సొంపు నింపుచు నా సుమంబులె సుమి సమంబులు నీకు నాసకు ;
దురితమని భయపడక త్రుంపుఁడు దొరకినంతకు మీరు ననలను:
మరునికరమున శరములై యవె మాటిమాటికిఁ జంపు మనలను ;
పడఁతులారా, రండు, మనమా ప్రక్కకిప్పుడు పోయి తెత్తము
జడలలోపలఁ దుఱుముకొనుటకుఁ జాలు గొజ్జఁగిపూలమొత్తము''॥

చ॥ అని తమలోనఁ దారు పరిహాసపు మాటల నాడుకొంచుఁ, జ
క్కని పలుచాలు తోఁపఁగఁ బకాపక నవ్వుచుఁ, బువ్వులేఱఁగాఁ
జనుచును, గెవ్వుమంచు, నిటు జవ్వనులవ్వని నివ్వటిల్ల, నొ
య్యన దిగిరప్పుడా స్థలమునందుఁ బ్రభాసుఁడు యోగసిద్ధియున్॥

ఆ॥ వె॥ మింటిమీఁదినుండి మెఱుపును మొగులును
బోలె, నాలుమగలు భూమికి దిగఁ,
దమకు నబ్బురంబుఁ దబ్బిబ్బుఁ గలిగి బి
బ్బోకవతులు మూఁగమూఁక యైరి॥ ౯౩

మత్తకోకిల॥ మూఁగి యీగతిఁగాఁగ నయ్యెడ మూఁగలా నెలనాగలన్
యోగసిద్ధి ప్రియంబునంగని, "యోసతీమణులార, సు
స్వాగతంబును మాకుఁ దెల్పక సందియంబున మీరలీ
లాగునన్ నిలుచుంటిరేటికి, లజ్జ పొందుచు నిందఱున్?॥

ఉ॥ లజ్జను గాంతురంచును దలంపక యించుక కల్గి యున్న, నీ
వజ్జకు నేనియున్ దిగక పైపయినే చనియుందు! మిట్టి వా
రిజ్జగతీనివాసులని యిప్పుడు మా కెఱుఁగంగ వచ్చె ; యో
షిజ్జనులార, పోయెదము, స్వేచ్ఛగమీరిఁక నాటలాడుఁడీ'' ॥౯౪

క॥ అని పలికి కాంత తన కాం
తునితో, "నిఁక మనము మనదు త్రోవఁ జనుద," మం
చును లేవఁ బోవ, నొక యం
గన పరుగున నరిగి యధికగౌరవబుద్ధిన్॥ ౯౫

ఉ॥ ఆ పువుఁబోఁడి పాదములు హస్తయుగమ్మునఁ బట్టి యాఁపి, "య
మ్మా, పొరపాటువచ్చెను, క్షమన్ సహియింపు: మమానుషంబులౌ
రూపులతోడ మీ రిరువురున్ దిగి కన్నులవిందు చేయఁగాఁ,
జూపఁగఁ దగ్గ గౌరవము చూపకయుంటిమి మిమ్ముఁ జూచుచున్॥

క॥ రం; డీవితర్దికం గూ
ర్చుండుఁడు; విసరెదను బూవుసురఁటిని: మీరల్
మెండుగ నలసితి", రని యా
యండనె నిలుచుండి, యన్న యట్లు సలుపుచున్॥ ౯౮

క॥ "ఓ యమ్మలార, మీరే
లా యూరక నిలిచి యుంటి?" రని తన వారిన్
డాయంగఁ బిలిచి, యచ్చటఁ
జేయూఁపులఁ గూరుచుండఁ జేయుచు, నందున్॥ ౯౯

ఉ॥ హంసలగుంపులోని కలహంసిని బోలిన యొక్క కన్య వా
మాంసమునందుఁ జేయునుచి, "యమ్మ, సురాంగన, యీకుమారికో
త్తంసము మానృపాలసుత; తత్పరిచర్యను మేము రక్తమున్
మాంసము పెంచుకొంటిమి సుమా; యనుమానము లేదు దీనికిన్॥

క॥ చెలికత్తెలఁగాఁ బనిక
త్తెలమగు మమ్మెల్ల గతులఁ ద్రిప్పకొనుటె కా,
కలివేణి యక్కలున్ మఱి
చెలియంద్రుగఁ జూచుకొను విశేషప్రేమన్॥ ౧౦౦

క॥ అతిధన్యుఁడగు నుశీనర
పతికీకన్యక దుహిత, స్వభావమహిత, ని
ర్జితరతి రూపమునందు, వి
జితసతి సౌభాగ్యమందు, జితవతి పేరన్॥ ౧౦౧

ఉ॥ ఓ కమలాక్షి, మీరు సురలో? పెఱలో? యెవరైన నేమి? మీ
రాక నవోత్పలంబునకు రాక యెటో యటు రాకుమారికెం

తోకుతుకంబు గొల్పె నని యుజ్జ్వలమై వెలుఁగొందు నామె యా
లోకనపాళి తెల్పు, నెదలోపలి కోర్కిని బైకిఁ జాటుచున్॥ ౧౦౩

క॥ ఉండు,'' మని రాచకన్నియ
దండకరిగి, నోటిచెంతఁ దన చెవి నిడుచుం
గొండొక తడవాడాసి య
టుండి, మగిడి వచ్చి, వేల్పుటువిదకు ననియెన్॥ ౧౦౪

చ॥ "తెలిపితిఁ గాదె? మీరరుగుదెంచుటచేఁ దన జన్మమెల్ల రీ
తులను బవిత్రమయ్యెనఁట! తొయ్యలి, నీహృదయేశ్వరుండు మా
లలనకు నన్నగారఁట! విలాసముగా నొక కొన్నినాళ్లు మీ
రలతిథులౌచు మాదునగరంబున నుండుట కోర్కియామెకున్"॥

చ॥ అన విని యోగసిద్ధి పతియాననముం బరికించి, సమ్మతిం
చినవిధముం దదీయముఖచిహ్నములన్ గుఱుతించి లేచి, ప్రీ
తిని బలుమాఱులాజితవతిన్ బిగియారఁ గవుంగిలించి, మో
మున నునునవ్వువెన్నెలగముల్ ప్రసరింపఁగ నక్కుమారితో॥

క॥ "మఱఁదలు మాణిక్యంబా,
తఱుచుగ మీయింటఁ బప్పుదప్పళములపై
గుఱి కుదిరినం, గడుపుఁగ
క్కుఱితిని మీయన్నగారు కూర్చుందురు లే"॥ ౧౦౫

వ॥ అనిన స్మితవతియై జితవతి యోగపద్ధతి యాని యోగసిద్ధితో
వినఁబడియు వినఁబడని యల్పస్వరంబున॥ ౧౦౬

క॥ "వదినా, నీవిటుదటు త్రి
ప్పెదవే? మా యన్నగారి పేరు నుడివి, నీ
వు దినఁగఁ దలఁచితివేమో?
పదవమ్మా, చూతు నీదు బావురుఁదనమున్"॥ ౧౦౭

చ॥ అని పరిహాసమాడి, వినయమ్మున నమ్మిథునమ్ము నంత ర
మ్మనుచును బిల్చి, యందలములందు వసింపఁగఁజేసి, వారిఁ దో

డ్కాని నగరంబుఁజేరి, తనకుం గడుఁ జేరువగాఁగ వెండికొం
డను నిరసించు గొప్ప భవనంబున నుంచె సగౌరవంబుగన్॥ ౧౧౦

ఉ॥ శంతనురాజచంద్ర, యిటు శ్రద్ధమెయిన్ వినుచుంటివా ? భవ
చ్చింతను దీర్పఁ బెట్టకథ చెప్పుట కాదిది ; నీకు పూర్వవృ
త్తాంతము వచ్చు నీపయిని ; దానికిఁ బీఠికగాఁగ నిక్కథం
గొంత వచింపఁగావలసె : గొంచెమె యున్నది యాలకింపుమా॥

క॥ మా సహజన్ములైన ప్ర
భాసుండును యోగసిద్ధి పదిప్రొద్దులు నా
నాసౌఖ్యములొందుచును ని
వాసముచట ఁజేసిరి జితవతికి నతిథులై॥ ౧౧౨

ఉ॥ ఆయెడఁ, బంచభక్ష్యపరమాన్నములా ? మధురంబులైన పం
డ్లా ? యతిశీతలంబగు రసాయనమా ? యమృతోపమానపా
నీయములా ? యవన్నియును నే వివరింతు నటన్న, నోరు భూ
నాయక! యూరి, యూపయిని నాలుక యాడదు ; కాన మానెదన్॥

శా॥ తాంబూలార్థముగాఁగఁ బెట్టిన పదార్థంబుల్ సహో వేలు సే
యుం; బన్నీరపరంజిబిందియలతో నుండున్ సదా స్నానశౌ
చంబుల్ సల్పఁగ; దీపతైలములు తాజామేలియత్తర్లు: నె
య్యంబయ్యెర్వురమీఁదఁ జూపె నృపకన్యారత్నమీరీతిగన్॥

చ॥ తరువడిఁ బట్టినట్టి కరిదంతముచేత నమర్పఁ బడ్డదై,
యరుదుగఁ బ్రాణులట్లు పనులన్నియుఁ జేసెడి కీలుబొమ్మలం
బరఁగిన యట్టి దోమతెరపందిరి కోడులపట్టెమంచము
య్యిరువురకయ్యుకేర్పఱిచె నింపుమెయిన్ నృపకన్య యయ్యెడన్॥

ఉ॥ మెత్తని హంసతూలికల మేల్పఱుపుల్, మొకమాల్ తలాడలుం,
గ్రొత్తగఁ జల్వయైన జిలుగుం దెలిదుప్పటులుం దలిర్ప, నా
యత్తముగాఁగ దంపతులకై నృపకన్యక వెల్తురుండఁగాఁ
జిత్తజుకేళికిన్ విరులసెజ్జ ఘటింపఁగఁ జేయు సొంపుగన్॥ ౧౧౬

చ॥ ఉదయము పూర్వుఁబాన్పుపయినుండి ధరాస్థలిమీఁద దంపతుల్
పదములు మోఁపినంతనె నృపాలకుమారికపంపునన్ గుదుల్
గుదులుగ వచ్చి, తెల్పక యె కోర్కెలనెల్ల నెఱింగి తీర్చుచుం
డుదురు పరుండునంతకుఁ గడున్ భయభక్తులఁ జేటికాజనుల్॥ ౧౧౭

ఉ॥ చేటికలంటిరాఁగ, నృపశేఖరు పుత్రిక యోగసిద్ధికిం
దోఁటలు చూపి, యావనితతో దినముల్ వనకేళి సల్పు; న
చ్చోట సరస్సులందు దిగుచున్ జలకేళి యొనర్చు; రాత్రులన్
నాటకగానభాగవతనాట్యములన్ జరిపించు నామెకై॥ ౧౧౮

మ॥ "వదినా, రాఁగదవమ్మ!" "యోమఱఁదలా, వైశమ్మ రారమ్మ!" యం
చుదయంబాది పరున్నయంతకును వారొక్కింతయుం బాయకా
పదినాళ్ళున్ ముడివేసికొన్నటులుగా వర్తించి: రాస్నేహమే
చెదరున్ లేక ప్రవృద్ధమాచు వెలసెన్ క్షీరోదకన్యాయమై॥ ౧౧౯

వ॥ నానారీతుల నానారీతిలకంబొనర్చు నాతిథ్యంబును మా భ్రాతయు నాతని నాతియుఁ జేతస్సంజాతసంప్రీతిని బరిగ్రహించి తిరిగి తమ లోకంబునకరుగు నవసరంబున ననురాగబుద్ధిఁ జూపు యోగసిద్ధితో హితమతియై జితవతి యిట్లనియె॥ ౧౨౦

తే॥ గీ॥ "అష్టవసువులలోని వారన్నగారు;
అంగిరోబ్రహ్మ పుత్రికవమ్మ నీవు:
నాదు జన్మంబు పరమధన్యంబుగాఁగ
నా గృహంబున నతిథులై నారు మీరు॥ ౧౨౧

క॥ నా పరిచర్యలయందే
లోపంబులు గలిగిన నెదలోపల మీరల్
కోపింపకుండఁ గృపతో
నైఁప వలయుఁ జుండు పుణ్యదంపతులారా"॥ ౧౨౨

వ॥ అనిన నక్కన్యక చెక్కిలి నొక్కి ముద్దాడి యోగసిద్ధి॥ ౧౨౩

ఉ॥ "మానిని, నీవు లోపమను మాటయు నెత్తుట మాను; నందినీ
ధేనువుఁ బోలెఁ గోర్కులను దీర్చుచు నీవిటులాదరింపఁగా,
మీ నగరంబునన్ సుఖసమేతులమౌచును బ్రాణనాథుఁడున్
నేను వసించినార: మిది నిక్కము; నమ్ము," మటంచుఁ బల్కినన్॥

ఉ॥ "చానరో, కామధేనువను సంగతి వింటిని గాని, నందినీ
ధేనువనంగ నెవ్వరును దెల్పఁగ మున్ వినియుండ; నట్టిదే
దేని నిజంబుగాఁగఁ గలదే? నను హేళనమాచరింపఁగా
లేనిది యున్నటుల్ కవి వలెన్ నవకల్పనమీవు చేసితో?"॥ ౧౨౫

వ॥ అని జితవతీకన్య యడిగిన, యోగసిద్ధి తన మనశ్శుద్ధి తేటపడ
నిట్లనియె॥ ౧౨౬

తే॥ గీ॥ "ఆదరమ్మున మముఁ దన్పినట్టి నిన్ను
హేళనము చేయఁగఁ గృతఘ్నురాల నఁటవె?
నందినీధేనువన్నదున్నది: వినఁ గదె
యోసఖీ, దాని పుట్టుపూర్వోత్తరములు॥ ౧౨౭

క॥ కూఁతుండ్ర తండ్రి, శివు జా
మాతఁగఁ బడసిన యతం, డమరముఖ్యులకున్
మాతామహుఁడగు వాఁడు, వి
ధాతృసుతుఁడు, దక్షుఁ, డఖిలదక్షుండు గదా?॥ ౧౨౮

తే॥ గీ॥ అజుని దక్షిణాంగుష్ఠంబునందుఁ దాను
బొడమి, యతని వామాంగుష్ఠమునఁ బొడమిన
ధరణి యను పేరు గలయట్టి తరుణిని దన
ధర్మపత్నిగా దక్షుఁడుద్వాహమయ్యె॥ ౧౨౯

తే॥ గీ॥ దితి, నదితిని, గద్రువను, వినతనె, కాక
సురభి యను సుతన్ సతిగ దక్షుండొసంగెఁ
గశ్యపున; కయ్యదియె సుమ్మి కామధేను:
వదియె కనె నందినీధేనువనెడి దాని॥ ౧౩౦

శా॥ హేమాంగీమణి, కామధేనువెటులట్లే నందినీధేనువి
చ్ఛామాత్రంబునఁ గామితార్థముల నీఁ జాలున్ సమృద్ధంబుగన్;
వ్యోమంబందె సదాఁ గామగవి యుండున్; నందినీధేనువీ
భూమిన్ వాసమొనర్చు : భేదమిదియే పో తల్లికిం బిల్లకున్॥ ౧౩౧

చ॥ యమిజనతావరిష్ఠుఁడగు నట్టి వసిష్ఠుఁడు తానొనర్చు హో
మములకవశ్యమయ్యెడి సమస్తపదార్థములిచ్చు నన్న యా
సమెయిని దానిఁ గోరఁగ, నొసంగెను గశ్యపుఁడవ్వసిష్ఠు నా
శ్రమమున నిప్పుడున్నదది జవ్వని, యాతనిహోమధేనువై ॥ ౧౩౨

ఉ॥ స్నిగ్ధతరంబులై యమృతశీకరతుల్యములైన నందినీ
దుగ్ధచయంబుఁ ద్రాగు సుకృతుల్ క్షితిపైఁ బదివేలయేఁడులో
ముగ్ధ, సుఖంబుగా జరయుఁ బొందకయుందురు ; మందులేటికిన్?
దగ్ధమొనర్పఁగాఁ గలుగు దానిపయస్సులె సర్వరోగముల్॥ ౧౩౩

తే॥ గీ॥ లేని దానిని నేను గల్పించితి నని
డెందమందు నీవొందిన సందియంబు
దీఱునట్టులా ధేనువుం దెచ్చి, నీదు
పెరటఁ గట్టింతు నెల యైనఁ దిరుగకుండ॥ ౧౩౪

ఉత్సాహ॥ నీకుఁ దగిన సుందరాంగునిన్ స్వకీయశక్తిచేఁ
జేకుఱంగఁ జేయు నదియె : శీఘ్రముగ వివాహమై
రాకుమారి, సిగ్గుతో శిరంబు వంచుకొన్న నీ
యాకృతిం గనంగఁ బుట్టెఁడాశ పుట్టె నామదిన్॥ ౧౩౫

తే॥ గీ॥ ఉండఁ గదె, పోయి వచ్చెద మోసఖీ,'' య
టంచు నయ్యోగసిద్ధి ప్రియద్వితీయ
యగుచు గగనంబునకెగసె, మొగము లెత్తి
జితవతియుఁ జేటికలును వీక్షించుచుండ॥ ౧౩౬

ఉ॥ భార్యమొగంబుఁ గన్గొని ప్రభాసుఁడు, '' నందినిఁ దెచ్చుటల్పమా
కార్యము గాదు ; ముందువెనుకల్ దలపోయక తెత్తు నంటి, వే

ధైర్యముచేతనో ?" యనఁగఁ దామరసాక్షి నిజేశుతో, "సురా
చార్యుఁడు నాదుభ్రాత గద ? సాధనమేదియొ చూపకుండునే ?॥

క॥ పదుఁడు పదు," డని బృహస్పతి
సదనమునకుఁ బతియుఁ దానుఁ జని, యగ్రజుతో
సుదతి తనదు పని తెలిపినఁ,
బెదవి విఱిచి గురుఁడు పలికెఁ బ్రియసోదరితో॥ ౧౩౮

ఉ॥ "చెల్లెల, మంచిదానవె! వసిష్ఠుని నందిని భూమిమీఁది యే
పిల్లకొ కానుకా ? శివుఁడు పెంచిన నందిని దెత్తు నంచు నేఁ
డెల్లి వచింతువేమొ ? యిది యెవ్వరు విన్నను నవ్వు వారె ; నా
తల్లివి గాని, యిట్టి బెడఁదం బడకుండఁగ నింటికేగుమా"॥ ౧౩౯

క॥ అనఁ జిన్నపుచ్చుకొని వ
చ్చిన పతిచెల్లెలిని, యోగసిద్ధిని, దారా
వనజేక్షణ కని, సంగతి
విని, కనులొక్కింత మూసి విప్పి, నగవుతో॥ ౧౪౦

తే॥ గీ॥ "అయ్యొ ! మఱఁదలా, నీవు మీయన్నగారి
మాటల నెఱుంగవే చిన్న నాఁటినుండి ?
నందినిని మీరు దొంగతనంబుగాఁగఁ
దేఁ గలుగు నుపాయంబు నేఁ దెలుపఁ గలను॥ ౧౪౧

శా॥ పాతివ్రత్యము గల్గినట్టి సతులం బల్మాఱు నేఁ జూచినం,
బ్రీతిం బొందుచునుందురెల్ల గతులన్ మీయన్నగా ; రెల్లియే
ప్రాతర్వేళ నరుంధతిం గనుటకై పైనంబు నేనయ్యెదన్ ;
నాతో వారును వత్తు : రొక్కరిత నెన్నండంప : రేహేతువో॥ ?

ఉ॥ ద్రోహపు బుద్ధులేవియు నరుంధతి చెప్పదు నాకటంచు, సం
దేహము మాని వారు తమ నీతులగ్రంథము విప్పి, మానిసం
దోహము చెంత సంతసముతో వినిపింతురు : మీరు సర్వస
న్నాహము చేసి యత్తఱిని నందినినిం గొనిపొండు చల్లగన్"॥ ౧౪౩

తే॥ గీ॥ తీరునందు రత్యపరావతార మైన
తార యా తీరునం దెల్పఁ, దారకాధి
నాథుఁడది విని నిర్భరానంద మొందె
నో యనఁగ నిండుకళలతో నుదయమయ్యె॥ ౧౭౭

క॥ పొడిగింపక యవ్వలి కథ
నుడివెదఁ గ్లుప్తముగ శంతనుక్షితిపాలా ;
పొడుపుంగొండ పయిం గనఁ
బడె వేఁగుంజుక్క ; యిరులు పలుచన యయ్యెన్॥ ౧౭౮

వ॥ తార చూపించిన దారిని జడదారి యాశ్రమంబునకు మఱునాఁటి
యుదయంబున నద నెఱఁగి, మాయన్నదమ్ముల మెనమండ్రము నరిగి॥

సీ॥ లక్ష్మికి నాలవాలం బై ప్రసన్న మై
కళకళలాడు మొగంబు దానిఁ,
గాటుకం బెట్టిన కై వడి వై సొదు
తనమును దెలిపెడి కనుల దాని,
నునునీలమణులఁ జెక్కిన భంగి నొప్పి చ
క్కగ వంగినట్టి శృంగముల దాని,
నమృతకుంభంబిదె యనఁ దగి యబ్బురం
బుగ నుబ్బియున్నట్టి పొదుగు దానిఁ ;
బాల సంద్రంపు నురువును బోలు మేని
దానిని, వసిష్ఠు నందినీ ధేనువు నపు
డీడ్చుకొని పోయినార మేమేడుగురము ;
వెనుక నుండెఁ బ్రభాసుండు విల్లు పూని॥ ౧౭౯

వ॥ పేదకుఁ బెన్నిధియుం బోలెఁ దనకు లభించిన యా ధేనువు సన్నిధి
నుండుటకై కుబేరు నడిగి తన్నిధిసంరక్షకులలోని గుహ్యకు నొక్క
రుని స్థూలకర్ణ నాముని వసిష్ఠుండు నిజగోసంరక్షణంబునకై నియ
మించి యుంచె॥ ౧౮౦

ఉ॥ గుహ్యకుఁడాఁతఁడప్పుడతికోపమునం జనుదెంచి, "యేరిరా,
గ్రాహ్యము గాని గోవు నిటుగా హరియించిన **వారు? మామకా**
సహ్యములైన బాణములఁ జంపెద," నంచును, ధేనుశాలకుఁ
బాహ్యమునందు నిల్చిన ప్రభాసుని గన్గొని హుంకరించుచున్॥

క॥ "ఆవైపున వ్యాఘ్రంబని
రావంబొనరించి తస్కరా, నేనటకుం
బోవ, నిటువైపు మీరలు
గోవుం గొనిపోయితిరె నిగూఢముగాఁగన్?॥ ౧౫౦

క॥ నీతోడి దొంగలేరీ
యోతస్కర? జీవితేచ్ఛ యున్నఁ, గోవుం
దే తెందు: పాఱిపోవఁగ
మీ తరమా?" యంచుఁ దనదు మీసము ద్రిప్పెన్॥ ౧౫౧

క॥ "మీసము నీకేటికి? మగ
వేసము గల యాఁడుదానవే నీ," వనుచున్
హాసము చేయుచు నపుడు ప్ర
భాసుఁడతని మీసము పటపటమని గొరిగెన్॥ ౧౫౨

వ॥ ప్రభాసప్రయుక్తసమ్మోహనాస్త్రనిబద్ధుండైన స్థూలకర్ణుండు నిర్గతసత్త్వుండై యతండు నిర్గమించిన మార్గంబుఁ జూచుచు నిలుచుండి, వసిష్ఠదర్శనార్థమై యప్పుడావంకకు వచ్చిన నిరంతరతపఃపరాయణులగు నరనారాయణులవలన విముక్తిం జెంది వారికంతయుం దెలుప, నారాయణాంశసంభూతుండైన నారాయణ మహాముని నరునిం జూచి॥ ౧౫౩

ఉ॥ "దుష్టులు చేయుఘోరములతో జగమెల్లను నిండెఁ; గ్రమ్మఱన్
శిష్టులఁ బ్రోవ, దుష్టులను శిక్ష యొనర్పఁగ, జన్మమొంద నీ
కిష్టమె?" నా, నరుండు, "సరియే యటులే జనియింత; మీతనిం
గష్టము పెట్టినట్టి యపకారిని జంపెద నప్పుడే," ననెన్॥ ౧౫౪

క॥ "నను ముందుఁ బెట్టుకొని, యీ
పని మీ రొనరింప వలయుఁ బరమమునీంద్రా,"
యని స్థూలకర్ణుఁడు నరుం
గని పల్కెను వగపు తెల్పు కంఠరవమునన్॥ ౧౫౫

వ॥ తారాబృహస్పతులకుఁ దగిన రీతి నాతిథ్యంబు సలుప నెంచి యందు
లకు నందినీధేనుసాహాయ్యంబు నపేక్షించి యచ్చటికి వచ్చిన వసి
ష్ఠుండు తద్గోచౌర్యవృత్తాంతం బాద్యంతంబుగా గుహ్యకుని వలన
వినినంత॥ ౧౫౬

శా॥ శాంతంబంతయు నేడ కేగినదొ? విశ్వామిత్రు క్రోధంబు వే
యింతల్ గాఁగఁ బ్రవృద్ధి గన్నయెడ నెంతేపారునో, బ్రహ్మక
ల్పాంతోగ్రోజ్జ్వలరౌద్రమెంత యధికంబై యుండునో, యంతదు
ర్దాంతంబయ్యె వసిష్ఠుకోపము భయోత్కంపంబు గల్గించుచున్॥

ఉ॥ హుమ్మని పూని కోపమున నూపిరి లోనికిఁ బీల్చ, దాని వే
గమ్మె? మఱేమహత్త్వమొకొ? కట్టఁగఁగట్టి మముం, బ్రభాసు, శీ
ఘ్రమ్ముగ నమ్మునీశ్వరుని కాళ్లపయిం బడవైచె; నాతఁడున్
మమ్ములఁ జూచి, మండిపడి, "మర్త్యులుకం," డని శాపమిచ్చినన్॥

చ॥ గడగడమంచు మేమతని కాళ్లను వీడక, "తప్పు వచ్చె, ని
య్యెడఁ గరుణింపు; మమ్ము క్షమియింపుము; మేముమనుష్యయోనులం
బడమియు, దీర్ఘకాలమిలపైఁ బడియుండమియున్, ఘటింపుమా:
యడుగుకొనంగ లేదని మహాత్ములు పొమ్మనరో మునీశ్వరా"॥

వ॥ అని యివ్విధంబున మేము॥ ౧౬౦

క॥ నానావిధదీనోక్తుల
మానిం బ్రార్థింప, శాంతమానసుఁడగుచున్,
"మానవయోనులఁ బుట్టకుఁ;
డే నలువది గడియలో వసియింపుఁడి వసుధన్॥ ౧౬౧

తే॥ గీ॥ వసువులార, తక్కుం గల వారి కంటెఁ
శాపమెక్కుడు చేసె బ్రభాసుఁ; డతఁడె
క్షితిపయిన్ దీర్ఘకాలంబు బ్రతికి యుండు,
గోవునకుఁ గీడు చేయుటన్ గొడ్డువోయి॥ ౧౬౨

తే॥ గీ॥ బ్రహ్మసభ కేగుఁ; డచట మీ భావిజన్మ
పద్ధతులెఱుంగ వచ్చు నేర్పాటుగాఁగ,"
నని వసిష్ఠుండు తెల్ప, మేమతని కెఱఁగి,
కదలి చనితిమి సత్యలోకమునకపుడు॥ ౧౬౩

మ॥ భృగుముఖ్యుల్ మునిముఖ్యు లొక్క దెస, దేవేంద్రాగ్నిధర్మాదులౌ
దిగధీశుల్ మఱి యొక్క ప్రక్క, సకలాదిత్యవ్రజమ్మొక్కచో,
జగతీనాయకు లొక్కెడం గొలువ సజ్జాతాసనుండుండె నో
లగమై, నాలుగు మోములందుఁ దన యుల్లాలోలగంబుండఁగన్॥

వ॥ ఇట్లు నిండు కొలువై యున్న నలువకు దండప్రణామంబులు సలిపి,
మేమొక మూల నాసీనులమైయున్న యంత॥ ౧౬౪

సీ॥ నాఁచు మొత్తంబైన నల్లని కుంతలం
బుల ఫుల్లకల్హారములు దలిర్ప,
నరవిందమే యగు నందంపు మొగమందుఁ
దుమ్మెదలగుచుఁ గన్దోయి మెదల,
నవమృణాళంబులైన భుజంబు, లాపైని
గంకణంబులు నూర్మికలును దనరఁ,
బులినంబులే యగు బలునితంబములు ర
మ్యోరుశోభలచేత నొప్పుమీఱఁ,
దరఁగలే యైన యట్టి ముత్తఱుల నడుమ
మీఁద వీఁచుచు నున్న సమీరమునను

నాభిసుడి యించుకంత కనంబడంగ,
గంగ వచ్చె మోదంబెసఁగంగ సభకు॥ ౧౬౬

క॥ స్త్రీరూపంబును దాలిచి
యా రీతిగ నున్న గంగ యంగంబులఁ గ
న్నారం గాంచె మహాభిషుఁ;
డారాజును సాభిలాషయై కనె నదియున్॥ ౧౬౭

ఉ॥ తామరచూలి మోములను దాఁగుకొనెన్ మృదువాణి సిగ్గునం;
"గాముకచర్యలీవిధముగా సభలో నఁటరా మహాభిషా?
భూమిని గ్రమ్మఱం బొడమఁ బో," యని గంగనుజూచి, "స్వైరిణీ,
యీ మగనిన్ వరింపుమపుడీ," యని బ్రహ్మ శపించె వారలన్॥ ౧౬౮

మ॥ ఇలలోనన్ బహుధర్మశాలి యనఁగా నిక్ష్వాకువంశంబులో
పలఁ బేరుం గని, యశ్వమేధములు నాపై రాజసూయంబులున్
సలుపం గల్గి, మహాభిషుండు తుదకున్ స్వర్గంబు సాధించినం,
గలిగెన్ జన్మము గ్రమ్మఱం, బరసతిం గన్నెత్తి తాఁ గాంచుటన్॥

ఉ॥ స్వాంతమునందుఁ జింతిలుచు సారసగర్భుని జూచి గంగ "శా
పాంతముఁ దెల్పవే," యన, "మహాభిషుఁడింకఁ బ్రతీపపుత్రుఁడై
శంతనునామధేయమున జన్మము నొందును జంద్రవంశమం;
దింతిరో, నీకు నాతనికి నివ్వసువుల్ సుతులౌదురాతటిన్"॥ ౧౭౦

క॥ అని మమ్ముఁ జూపి యజుఁ, "డం
గన, పుట్టిన వారిఁ బుట్టఁగనె చంపుమ: యీ
యెనిమిదవ వానిఁ జంపం
జన, శంతనుఁడడ్డు: నీకు శాపాంతమదే"॥ ౧౭౧

చ॥ శతధృతి యీగతిం దెలుపఁ, జయ్యన మేమపుడిండ్లకేగి, మా
సతులకుఁ బూసగ్రుచ్చినటు సంగతి యంతయుఁ దెల్పినంత, "నా

కతమున నింత పుట్టె; నెటుగాఁ బతిఁ బాయఁగ నేర్తు!''నంచు దుః
ఖిత యయి యోగసిద్ధి భువికిన్ దిగి వచ్చి, వసిష్ఠుపాలికిన్॥ ౧౭౨

ఉ॥ గ్రక్కునఁ బోయి, యా తపసికాళ్లపయింబడి,సాఁగి మ్రొక్కుచుం,
బ్రక్క నరుంధతీసతి కృపామతియై విన, "నాథుఁ బాసి, నే
నెక్కరణిన్ వియోగము సహింతు? నెటుల్ తనువున్ వహింతు? మే
నిక్కడనే దహింతు,''నని యేడ్చుచు నెంతకు లేవకుండినన్॥ ౧౭౩

వ॥ తాపసశ్రేష్ఠుండైన వసిష్ఠుండు కరుణాగుణగరిష్ఠుండు గావున నమ్మధురోష్ఠి దుఃఖంబుఁ గాంచి, కించిదున్మీలితనయనంబుల నొక్కించుక యోచించి, "యోగసిద్ధీ, ప్రియవియోగసిద్ధి నీకు దుఃఖదాయకంబు గాని యుపాయంబు వినుము: మానవుల వత్సరంబు దేవతలకొక్క వాసరంబ కదా? భవద్విభుండయిన ప్రభాసుండు భువిం బ్రభవించి గతాసుండగు నంతకును శతవాసరంబులు నా యాశీర్వచనంబున నీవు నిద్రం బొందుము; మగని ముద్దు భవన్నిద్రాముద్రను విప్పఁ గల,'' దని పలికె; విరోధి శిరోధినికృంతనుండవగు నో శంతనుండ, గతంబునకుఁ గతంబిప్పుడు తెలిసినది గదా?॥ ౧౭౪

ఉ॥ ప్రాణములం ద్యజింతు నను భావము మాను; ఋణానుబంధరూ
పేణసతీసుతాదులను పెద్దల వాక్యము నీవెఱుంగవే?
ప్రాణుల చావుపుట్టువులు ప్రాజ్ఞుల బుద్ధిఁ గలంపఁ జాల; వో
క్షోణితలేశ్వరా, తెలిసికొమ్మిది కర్మఫలంబుగా మదిన్॥ ౧౭౫

చ॥ అదె మెలమెల్లఁ దూర్పు తెలుపై పొలుపారఁగఁ జొచ్చెఁ;దామరల్
నిదురను మేలుకొంచు దళనేత్రములల్లన విచ్చె; గండుతు
మ్మెదగమిబిచ్చగాండ్రరొద మిక్కుటమై విన వచ్చె: మేముపో
యెద,'' మనుచున్ ధరుండనఁగ నే, మఱి లేగట వార లేద్వురున్॥

తెనుఁగున భారతంబనువదించిరి మున్ను కవిత్రయంబువా;
రనఘులు వారి పాదముల నొదలఁ దాలిచి, దానిలోని భీ
ష్మునిచరితంబు క్రొత్తఁదనముం గన వ్రాసినవాఁడ నేను నే
ర్చిన గతి సెట్టిలక్ష్మినరసింహసమాఖ్యుఁడ, ధీరసఖ్యుఁడన్ ॥

సర్వసాహిత్యసమ్రాట్టు జయపురజన
కాంతు నాస్థానకవిని, దదంతరంగ
కార్యదర్శిని, దన్మహౌదార్యగరిమ
లబ్ధకవిభూషణబిరుదలక్షణుండ ॥

శ్రీ

ప్రభాసశాపవిమోచనము.

II

శీర్షమునందుఁ జంద్రముని జేర్చిన శంభుఁడు, పెద్దలైన స
ప్తర్షులయందుఁ బెద్ద యని ప్రస్తుతికెక్కిన మేటి, కౌశికా
మర్షము నీటి పాలయిన మంటగఁ జేసిన వాఁ, డరుంధతీ
హర్షవివర్ధనుండు, విమలాత్ముఁడు, నైన వసిష్ఠు పాలికిన్॥

క॥ గంగ యరుదెంచి, తన చం
కం గొని తెచ్చిన కుమారుఁ గాళ్ల వయిచి, తా
నుం గేవలభక్తిని సా
ష్టాంగనతులొనర్చి, విరచితాంజలి యగుచున్॥ ౨

శా॥ "నీ శాపంబున మానవుండగుచు జన్మించెం బ్రభాసుండు మా
నీశా! వీని నిఁకేమి చేసెదవొ నీ యిష్టంబు ; నాకేటికీ
పాశమ్మొక్కటి? మానవుం గలియ గర్భంబయ్యె నాకంచుఁ, జీ
చీ! శర్వాణి హసన్ముఖంబునను వీక్షింపంగ సాక్ష్యంబొకో? 3

ఉ॥ ఆయువు నీవు పెట్టుటొక యడ్డుగ నిల్చెను, వీనిఁ బుట్టఁగా
నే యొకనొక్కనొక్క వధియింపక యుండఁగ ; అంకులాఁడికే
లా యిటువంటి బిడ్డ తగులాటము? వీనిని బెంచుకొమ్ము : నీ
వే యిఁక మాతవేనిఁ బితవేనియు వీనికి మౌనిశేఖరా॥ ౪

తే॥ గీ॥ తాతగారన్న చనువుచేఁ దలఁచు నేను
బోవ, అంకు గట్టిరి మున్ సముద్రునకును,
నాకు, నూరకే లోకులు కాకులగుచు :
మూఁకుడేది లోకుల నోళ్లు మూయ నింక ?॥ ౫

క॥ తల యెత్తుకొనుచు నేనిఁక
నలుగురలోఁ దిరుగ లేను; నాకిక్కడనే
నెలవొక్కటి చూపింపుము
తల దాఁచుకొనంగ మునివతంసమ," యనుచున్॥ ౬

చ॥ త్రపమెయి లేవకుండెడి శిరంబయి, కన్నుల నిండ నీళ్లతో
నపుడిటు గంగ పల్కినఁ, దదంగనఁ గన్గొనుచున్ వసిష్ఠుఁ, డో
చపలమృగాక్షి, యూరక విచారము నొందెదవేటికమ్మ? వి
ష్ణుపదమునన్ జనించిన నిన్ వ్యభిచారగుణంబు చేరునే?॥ ౭

క॥ ముక్కంటి దేవివగు నీ
వెక్కడ? అంకుఁదనమన్నదెక్కడ? నీకా
మిక్కిలికిన్నలవాఁడో
యక్కా, కలుగంగ నిచ్చునా యట్టి గతిన్?॥ ౮

ఉ॥ నీవు మహాభిషున్ వలపునెయ్యముతోఁ గనుఁగొంట, శంతనుం
డై వసుధన్ జనించినపుడాతని నీవు వివాహమాటయుం,
గేవలకాముకత్వభవకృత్యములంచుఁ దలంచుచుంటివో?
దేవరహస్యమున్నయది దీనికిఁ: దెల్పెద నాలకింపుమా॥ ౯

శా॥ దక్షుండధ్వరకార్యమున్ సలుప యత్నంబంతయుం జేసి, ఫా
లాక్షుం బిల్వఁగఁ బోయినట్టి కథ నీవాలించియే యుందు; "వీ
భిక్షుండింత యలక్ష్యభావమున నస్వీకింపఁడా?" యంచు యా
గక్షేమంకరు శంకరుం గనుచు దక్షబ్రహ్మ క్రోధాంధుఁడై॥ ౧౦

ఉ॥ "మానవజన్మమెత్తు! మిల మానవజన్మము నెత్తు!" మంచు నీ
శాను శపించె; నాపిదప జన్మము దక్షుఁడొనర్పఁ బోవ నే
మైనదొ నీవు విన్నదియె: యద్ది కథాంశముఁ గాదు; యోగమున్
మాని హరుండు విప్పెను గ్రమంబుగ దక్షిణవామనేత్రముల్॥ ౧౧

తే॥ గీ॥ అక్షులగు సూర్యచంద్రులయ్యుభవుఁ గాంచి,
"నాదు వంశంబునం బుట్టు!" "నాదు వంశ

మందుఁ బుట్టు!" మటంచును బ్రార్థనంబు
సలిపి, తెలిపిరి దక్షుని శాపమపుడు ॥ ౧౨

ఉ॥ "భానుఁడ, నీదియే మొదటి ప్రార్థన; మా తరువాతఁ గాదె చం
ద్రా, నను నీవు గోరితివి? దక్షుని మాట ద్వీరుక్తమైనటుల్
మీ నుడులందుఁ దేటపడె: మీరలు కోరిన యాక్రమంబునన్
నేనిల మానవుండుగ జనించెద మీ యుభయాన్వయంబులన్"॥ ౧౩

వ॥ అని కృశానులోచనుండు తన ప్రధానలోచనంబులుగా నున్న
భానుని, శీతభానుని, సమాధానపఱిచె ॥ ౧౪

మ॥ శివునంశంబుననే మహాభిషనృపశ్రేష్ఠుండు పుట్టెన్ భువిన్
రవివంశంబున; నమ్మహాభిషుఁడు కాంతా, శంతనుండైన య
ట్టి విధంబంతయు నీవెఱింగినదె: నీ డెందంబు నీకాంతుఁ గో
రి వరించెం; దనువున్ భవత్పతినె చేరెన్: వంత యింకేటికిన్?॥

తే॥ గీ॥ "స్వైరిణీ," యంచు స్వేచ్ఛావిహారిణివగు
నిన్నుఁ గని బ్రహ్మ, "యీమగనిన్ వరింపు,"
మని మహాభిషుఁ జూపించు, టానృపుఁడు శి
వాంశభవుఁడని ప్రబలసాక్ష్యంబు గాదె? ॥ ౧౬

ఉ॥ అశ్రులఁ జేల నొత్తుకొనవమ్మ, మహేశ్వరు కొమ్మ! నీవు మా
యాశ్రమమందు నుండుమని యంటివి, మాటను నిల్పుకొమ్మ; నీ
వేశ్రమ లేకయుండ నిటనే వసియింపుము; నీ కుమారు నా
నాశ్రుతిశాస్త్రపారగు నొనర్చెద షోడశవత్సరంబులన్"॥ ౧౭

వ॥ అని తనసతి యగు నరుంధతిని రప్పించి, యామెకు గంగాదేవిని
జూపి యొప్పించి ॥ ౧౮

సీ॥ "పావనంబగు రమాపతిపాదపద్మమీ
యమ్మకుఁ బుట్టిన యట్టి యిల్లు;
పరమేశ్వరుని జటాపటలమంతఃపుర
సౌధమీయమ్మ వాసమ్ము చేయఁ;

దగు స్వర్గమర్త్యపాతాళలోకమ్ములీ
యమ్మకుఁ గ్రీడాగృహమ్ములగుచు ;
నమఁ గూఁతుఁగాఁ గన్న హిమవంతు పెంపున
బిడ్డయై యీయమ్మ పెంపు గాంచె ;
మహి భగీరథునకు నభిమానపుత్త్రి
యయి కులమ్ముద్ధరించె నీ దయ గలమ్మ :
యీమె గంగామహాదేవి ; యింకెవరిత
యో యటంచు నుపేక్ష సేయుదువు సుమ్ము॥ ౧౯

క॥ మన యీ యాశ్రమమును బా
వనమును జేయుమని నేను వాంఛింపఁగాఁ,
దన తనయు విద్య ముగిసెను
దనుక నిలువ సమ్మతించెఁ దరుణి కరుణనై॥ ౨౦

చ॥ వృషపతివాహు వంశమున వీర్యజితద్విషుఁడై భువిన్ మహా
భిషుఁడుదయంబు నొంది, యటుపిమ్మట శంతనుఁడౌట దేవతా
ఋషియగు నారదుండెటకో యేగుచు నాకెఱిఁగించినప్పు, డా
విషయము నీవునున్ మునుపు వింటివి కాదె సవిస్తరంబుగన్ ?॥ ౨౧

క॥ శంతనుతోఁ గలదీమెకుఁ
బొంతనమనుచుఁ గడుపుబ్బుముని దెలిపెఁ గదా ?
కాంతా, వారికిఁ గలిగిన
సంతానములోన నితఁడె చావక నిలిచెన్ ॥ ౨౨

ఉ॥ తీవ్రతరంపుఁ బూనికను దేవుఁడె నాఁ దగి, పూనుకొన్న కా
ర్యవ్రజమాచరించుటతివా, వ్రతమై యితఁడుండుఁ గాన దే
వవ్రతుఁడన్న నామమున వాసికి నెక్కె జగంబునందు : నో
సువ్రత, వీని నెల్లపుడుఁ జూడుము కన్నకుమారు తీరుగన్''॥ ౨౩

వ॥ అని వసిష్ఠమహర్షి యరుంధతికిఁ బరమహర్షంబెసంగ నెఱింగించి,

గంగాదేవిని దన యాశ్రమమున నిలుపుకొని, యాయమ కుమా
రునకు జాతకర్మనామకరణాదులు యథావిధిగా నిర్వర్తించె॥ ౨౪

చ॥ కరుణను జూపుచుం, గనిన గంగకు నెక్కువగా నరుంధతీ
తరుణియు, నయ్యరుంధతికిఁ దక్కువ గాని విధాన గంగ, యి
ట్లిరువురుఁ బెంపఁ, బూఁటకొక చేటను గల్గఁగఁ దగ్గ యేపునం
బెరుఁగఁ దొడంగె శంతనునిబిడ్డఁడు తాపసియాశ్రమంబునన్॥ ౨౫

ఉ॥ ఉగ్గును ద్రాగు కాలమును, నుయ్యలయందుఁ బరుండు కాలముం,
మ్రొగ్గుచు లేచు కాలమును, ముచ్చటగా నడయాడు కాలముం,
బగ్గములుంచి పట్టినను బాఱెడు కాలమునుం, గమింపఁగా
మొగ్గ క్రమంబుగా విడిన పువ్వటు తేలెను బాలుఁడయ్యెడన్॥ ౨౬

తే॥ గీ॥ తాతగారు వసిష్ఠుండు తగిన శుభము
హూర్తమును జూచి చేయించె, ‘ఓంనమశ్శి
వాయ,’యని యక్షరాభ్యాసమా యయిదవ
యేఁటి చిన్ని కుఱ్ఱనికిఁ దానె గురువయి॥ ౨౭

ఉ॥ ఛాత్రుఁడు దాను నేర్పినది సర్వము సూక్ష్మముగా గ్రహింప, సు
క్షేత్రము సాఁగు చేసిన కృషీవలు కైవడి సంతసించి, యా
పుత్రుఁడు యుక్తమౌ వయసు పొందఁగ జందెపుఁబోఁచ వైచి, గా
యత్రిని మౌని వాని చెవియందుపదేశమొనర్చెఁ గూరిమిన్॥ ౨౮

శా॥ సాంగోపాంగములైన వేదములు శాస్త్రంబుల్ స్మృతుల్ కావ్యముల్
సంగీతం, బివి యన్నియంచు నన నేలా ? విద్యలందెల్ల జం
కుం గొంకుం గన రాని భంగిగ మహాకూలంకషప్రజ్ఞ యు
గ్గాంగేయుండు గడించెఁ, దాపసి శిరఃకంపంబుతో మెచ్చఁగన్॥

ఉ॥ శాంతనవుండు మౌని సరసం బదునెన్మిది యైన విద్దియల్
సాంతము చేసి, షోడశకళాసహితుండగు చంద్రునట్లు భా
స్వంతుఁడు, షోడశాబ్దముల వాఁడును గాఁగఁ, దదీయమాత సీ
మంతతటార్పితాంజలిని మౌని యనుజ్ఞను వేడెఁ బోవఁగన్॥ ౩౦

క॥ దేవవ్రతుని వసిష్ఠుఁడు
దీవించి, "కుమారక, భవదీయజనని తాఁ
బోవలయు ననుచు నున్నది:
నీవరుగుము; కీర్తి దెమ్ము నీకున్ నాకున్॥ ౩౧

శా॥ సత్యంబెన్నఁడుఁ దప్పకుండఁగ హరిశ్చంద్రుండు త్రైలోక్యసం
స్తుత్యుండయ్యె: గురుండు గాని భగవంతుండేనియుం గాని స
త్యత్యాగం బొనరింపుమన్న, వినరా: దన్నట్టి మాటే సుమీ
కృత్యంబు, బెంత యసాధ్యమైన, మఱి యేకీడందుచే వచ్చినన్"॥

వ॥ అని యివ్విధంబున॥ 33

ఉ॥ ప్రేష్యుఁడుఁ బోష్యుఁడై తనదు ప్రేమను లోఁగొనఁ జాలినట్టియా
శిష్యునితోడఁ బల్కి, తన చేతను వాని శిరంబు ముట్టుచున్
ఋష్యవతంసమంప, నతనిన్ భయభక్తుల వీడుకొంచుఁ, దా
నేష్యముఁ గూర్చి చిత్తమున నెంచుచు జాహ్నవి యత్తనూజుతో॥

ఉ॥ షణ్ముఖు పాలికేగి, "తనుజా, యనుజాతుని వీనిఁ గాంచుమా!
రాణ్మణి యైన శంతనుఁడు త్ర్యంబకుఁ డానృపు నేను గూడఁ, బ్రా
వృణ్మసృణాబ్దగర్భమణి రీతిగ నీతనయుండు పుట్టె; వి
ద్విణ్మృగసింహమానటులు వీనిని నీవిఁక శిక్షచేయుమా॥ 3౫

క॥ సోదరుని వసిష్ఠుండ
ష్టాదశవిద్యలను మున్ను చదివించె: ధను
ర్వేదమునం బడిసట్టి పు
నాదిపయిన్ నీవు పని యొనర్పు కుమారా॥ 3౬

మ॥ సుర సేనానికితండు సోదరుఁడె యంచున్ వేలుపుల్ మెచ్చ సం
గర నైపుణ్యము నేర్పుమా", యనుచు గంగాదేవి పల్కంగ, సో
దరునిన్ సాదరుఁడై షడాననుఁడు, "భ్రాతా, రాఁగదోయీ!" యటం
చురముం దాఁకఁ గవుంగిలించుకొని, యత్యుల్లాసియై తల్లితో॥ 3౭

ఉ॥ "విప్రులు గాకఁ దక్కొరులు విద్యను నేర్పఁగ నర్హులే? త్రినే
త్రప్రతిమానుఁడై పరశురాముఁడు చాపధురీణులందు న
మ్మా, ప్రథమాగ్రగణ్యుఁడగు; నాతని, నన్నుఁ, బరీక్షగా గురుం
డే ప్రధనంబు సల్పుఁడన, నే మునుపాతనికోడితిం గదా?॥ ౩౯

చ॥ గురుఁడన మామకీనజనకుండగు శంకరుఁడే కదమ్మ? మా
యిరుపురయందు రాముపయి నెక్కుడు ప్రేముడి వారికిన్; హృదం
తరమున వారు విష్ణునవతారమటంచుఁ దదీయనామమున్
స్మరణమొనర్చుచుందురు సుమా: విను,మా భృగురాము పాలికిన్॥

క॥ చని, తమ్ముని దనకడకే
ననిపితి నని నీవు చెప్పుమా; యాతండే
యనితరసాధ్యంబగు వి
ద్యను నేరిపి, తమ్మునిం గృతార్థుని జేయున్" ॥ ౪౦

వ॥ అని చెప్పిన ॥ ౪౧

ఉ॥ జాహ్నవి దానికొప్పుకొని, శంతనుపుత్త్రుఁడుఁ దాను, నెమ్మియే
చిహ్నముగాఁ గలట్టి సుతు చెంగట నెమ్మి దలిర్ప నాటి మ
ధ్యాహ్నము దన్క నుండి, యతఁడంపఁగ, క్షత్రియవంశపాళిపై
వహ్నిగ నిర్వదొక్కతడవల్ పడి యేర్చిన రాము పాలికిన్ ॥ ౪౨

క॥ కడువడిఁ జని, తన పని యే
ర్పడఁగాఁ దెలుపంగఁ, బరశురాముఁడు బిగ్గన్
వెడనవ్వు నవ్వి, "యహ! నీ
కొడుకునకున్ విద్యఁ జెప్ప, గురుఁడను నేనా?॥ ౪౩

ఉ॥ రాచపడంతు, "లమ్మొ! భృగురాముఁడు వచ్చుచునున్నవాఁడు, బా
బో! చనుఁడీ," యటంచుఁ దమ పుత్త్రుల నెల్లర మూలమూలలన్
దాఁచుచు నుంట పద్ధతి గదా? యెటు నాకడ నీకుమారు సం
కోచము లేక నిల్పెదవు, క్రోల్పులి బోనున మేఁకపిల్లగా?" ॥ ౪౪

మ॥ అనినన్ శాంతనవుండు, "పెద్దలని మీ యాచార్యకత్వంబు గో
రిన శిష్యుండను ; విద్య చెప్పనెడఁ గీర్తిం దెత్తు మీ ; కట్లు గా
క, ననున్ శత్రునిగాఁగ నెంచుచును గిన్కం జూప నూహింతురా,
కనుఁడీ, రాఘవుఁ బోలు రాచకొమరుల్ తప్పొపైఁ గలారిప్పుడున్"॥

ఉ॥ నా, భృగురాముఁడాననమునన్ స్మితవిస్మితులంకురింపఁ, "గు
ణ్జా, భవదీయశౌర్యము మదాత్మకు మెచ్చును దెచ్చె ; నావలెన్
భూభుజులన్ వధింతువను బుద్ధిని నిన్నొక వత్సరంబులో
నే భువనైకధన్వివని యెల్లరు మెచ్చఁగ విద్య నేర్పెదన్"॥ ౪౬

వ॥ అని గంగాదేవిం గనుంగొని॥ ౪౭

ఉ॥ "వత్సరమైన పిమ్మటను వచ్చితివేనిఁ, గృతార్థుఁడైన యీ
ష్మత్సుతు వెంటఁబెట్టుకొని జాహ్నవి, నీవరుగంగ వచ్చు ; నే
వత్సలతం గనంబఱిచి వర్ధితుఁ జేసెదఁ గాని, వీనిపై
మత్సరబుద్ధిఁ జూప ; ననుమానము మానుము మానసంబునన్"॥

క॥ అని తెలుపఁగ, మందాకిని
తన యనుఁగుం గొమరుని జమదగ్నితనయు చెం
తను విడిచె ; శాంతనవుఁడున్
వినయవిధేయతలతోడ విద్యను నేర్చెన్॥ ౪౯

చ॥ రథమును బూన్చి యుత్తమతురంగములన్ నడిపించుపద్ధతిం
బృథుగజసేన యుద్ధతిని బేర్చుచుఁ దాఁకిన నోర్చుపద్ధతిన్,
వృథ యగునట్లు శాత్రవుని వింటిని ద్రుంపఁగఁ జాలుపద్ధతిం,
బ్రథమమునందె నేర్పె భృగురాముఁడు శిష్యునికాదరంబునన్॥

చ॥ ఒకఁడె రణంబసంఖ్యులగు యోధులతో నొనరించుటెట్లొ, మం
చి కటికి చీఁకటిన్ విమతసేనలతో నని సేయుటెట్లొ, కా
ర్ముకము కరంబునందుఁ దెగిపోవఁగ నాజిని సల్పుటెట్లొ, యు
ద్ధకుశలుఁడైన భార్గవుఁడు దాఁచక నేర్పెను రాజసూతికిన్॥ ౫౧

మహాస్రగ్ధర॥ క్రమశిక్షాపద్ధతిన్ భారమనక మనసా
రం బ్రయోగోపసంహా
రములం జూపించి, దివ్యాస్త్రములను ఘనశ
స్త్రంబులన్ వాడు నైపు
ణ్యము, సైన్యంబెన్నియో వ్యూహములుగ సమరం
బందుఁ గల్పించు చాతు
ర్యము, నేర్పెం దాను దేవవ్రతునకు గురుఁడై
రాముఁడేఁడాఁదిలోనన్॥ ౫౨

క॥ ఈ విధమున నసమసమర
కోవిదుఁడై, గురుసమానకోదండధరుం
డై, వీరవరుండై, యా
దేవవ్రతుఁడుండ, గంగ తిరుగన్ వచ్చెన్॥ ౫౩

వ॥ నదీమతల్లియైన తల్లి వెంబడిం బయనంబై, యా వయినంబు తనకుం దెలిపి, సాష్టాంగనతులు సలిపి, యనుజ్ఞకై చేమోడ్పు ఫాలంబున నిలిపి యున్న దేవవ్రతునితోఁ బరశురాముండిట్లనియె॥ ౫౪

ఉ॥ "నా జనకున్ మహామదమునం గను గానక క్రూరకర్ములా
రాజసుతుల్ వధించిరని రాజకులంబునె రూపుమాపుచున్,
నైజవిరుద్ధమా చెడుగుణంబును జూపితి; నీ గురుండనై
నేఁ జదువిడ్డు చెప్పుటను, నిక్కపు బ్రాహ్మణబుద్ధిఁ జూపితిన్॥ ౫౫

తే॥ గీ॥ కులముచెడియున్నయట్టి నాకున్ మగుడఁగఁ
గులము గలిగెను, నీకు నే గురుఁడ నగుట;
గురుని మించు శిష్యుండవగుచు జగమునఁ
దగిన కీర్తి గడింపు శంతనుతనూజ"॥ ౫౬

వ॥ అని దీవించి యనిపిన, గంగాదేవి దేవవ్రతుని దన వెంటం గొని చనుచు, నతని వదనంబు వీక్షించి॥ ౫౭

ఉ॥ "నీ పిత శంతనుండనుచు; నీ జనయిత్రిని గంగ యంచు, నిం
తే పలుమాఱు వింటి: నది యెట్లుగఁ గల్గెనొ విస్మయంచు ది
వ్యాపగ శంతనుండు తను నారయు టాదిగ నాఁటి దాఁకఁ దా
శాపకథల్ త్యజించి పెఱసంగతులన్నియుఁ దెల్పి, యాపయున్॥

మ॥ "పను నేఁడేఁడులనుండి నీజనకుఁడబ్బాయీ, యిటుల్ మద్వియో
గదశం గుందుచునున్నవాఁడు; నను గంగంగా నెఱుంగుం జుమీ;
నదిగాఁ బాఱుచునున్న నాజలములన్ స్నానంబు గావించుచున్
బ్రమకం జాలెను; నాఁటినుండి నది నీరంబుల్ తదాహారముల్॥

చ॥ అదె కనుఁగొమ్ము, గంగ యని యందఱు నోళ్లను బేరు గన్నద
న్నదియ: మదీయరూపమది, నాయన! దాపున నీదు తండ్రిగా
రుదకములందు మున్కలిడుచుందురు; నీరము పాఱకుండఁగాఁ,
గదలని యానకట్టొకటి కట్టుము తూపులతోడ నిచ్చటన్"॥ ౬౦

క॥ ఇటువలెఁ దల్లి దనకుఁ దె
ల్పుటయో తడవుగను బ్రదరములను బఱపి, య
ట్టిటుఁ గదలకుండునటులో
క్కటి శంతను పట్టి యానకట్టం గట్టెన్॥ ౬౧

ఉ॥ ఏటికి నీరమిట్లు ప్రవహింపక యున్నదొ చూతమంచు న
చ్చోటికి వచ్చె శంతనుఁడు శుష్కత గాంచిన మేనితో, మదిన్
నాటిన చింత దెల్పు నయనంబులతోఁ, దెలుపెక్కు మోముతో,
బీఁటలువాఱి నల్లపడి వీడెపుఁ బోఁడిమి లేని మోవితో॥ ౬౨

క॥ గంగం గని "యంగన! హా!
యంగన! హా! యంగనా!" యటంచుఁ గడుం గ
న్నుంగవ విడంగ, గడగడ
నంగము వడఁకం గడంగ, నాతఁడు నిల్చెన్॥ ౬౩

చ॥ "కలవరపాటు చెందకుము జ్యోత్స్నాపతిచంద్రమ! నీకు, నాకు, మున్
కలిగిన యట్టి పొందునకుఁ గారణమీవ యెఱుంగు; దింక నా

కలయిక నీకు లేదు; కలకాలము నాకయి కుందఁబోకు; నీ
విల సుఖియించు కాలమిఁక నింతటి నుండియె నిశ్చయంబుగన్ ||౬౪

క|| నష్టద్రవ్యప్రాప్తి య
దృష్టంబుల నెల్లఁ గడు నదృష్టము గద? నీ
కిష్టము గలిగింపఁగ, మన
యష్టమసుతుఁ దెచ్చితిఁ: గనుమా, గుణయుతునిన్ " || ౬౫

చ|| అని యిటు గంగపల్కఁగ నె యద్భుతము, విభ్రమ, మాశ, సంభ్రమం,
బనునయ, మత్యపేక్ష, పరమాదర, మత్యనురాగ, మప్పుడా
ననమునఁ దోఁచి, కన్నులఁ గనంబడు కాంతుల వెల్వడంగ, శం
తనునృపతల్లజుండు గనెఁ దల్లికడన్ నిలుచున్న పుత్రునిన్ || ౬౬

సీ|| శశిబింబమునకు భాస్కరతేజ మొదవిన
ట్లుగ వెలుంగుచునున్న మొగము వాని,
శ్రీలమీఁది యపేక్షచేతనో యన శ్రవ
ణములను దాఁకు నేత్రముల వాని,
మగటిమి మొలకలట్లుగఁ ద్రోసికొని వచ్చు
చక్కని నూఁగు మీసముల వాని,
హృదయస్థైర్యశ్రీని బదిలంపఱుచు కవా
టమ్మన నొప్పు వక్షమ్ము వానిఁ,
మిన్ను విఱిగి మీఁదను బడ నున్న, నాఁప
నోపు నతితరదృఢభుజయుగము వాని,
జానువులఁ దాఁకు బాహుల వానిఁ, గొదమ
సింగముల గెల్చు నడుముబెడంగు వాని|| ౬౭

క|| కనుఁగొని శంతనుఁ డంతం
దన చేతులు పాఱఁ జాఁచి, "తనయా, రమ్మా,"
యనినన్ దేవవ్రతుఁడా
తని కాళ్లకు మ్రొక్కె వినయతాత్పర్యములన్ || ౬౮

ఉ॥ మ్రొక్కిన యక్కుమారకుని మూఁపునఁ జేయిడి, మేలు గోరుచున్,
గ్రక్కున లేవ నెత్తి, తమకంబు దలిర్పఁగ వాని శంతనుం
డక్కునఁ జేర్చి, తీఱని మహాశను బల్మఱు మోముఁ జూచుచుం,
జెక్కిలి నొక్కి, మేనిమిరి, శీర్షము మూర్కొని, పొందె విస్మృతిన్॥

ఉ॥ "ఓ నరనాథసత్తమ, మహోత్తమబుద్ధిసమన్వితుండు, ప్ర
జ్ఞానిధి, జ్ఞానవైభవుఁడు, శైలశరాసనతుల్యవీరుఁ, డీ
సూనుఁడు : వీనిఁ జూచుకొనుచున్ మఱి యిప్పటినుండి నీవు నీ
మానసమందు నన్ మఱవుమా ; పరితాపము నెల్ల మానుమా॥

క॥ తనయా, యో దేవవ్రత,
కని, నిన్నుఁ బ్రయోజకునిగఁ గావించితి ; నీ
జనకునకు నప్పగించితిఁ ;
జని యెద : ననుఁ దలఁచుకొనినఁ జయ్యన వత్తున్॥ ౨౧

ఉ॥ తండ్రి యనంగఁ గేవలము దైవము పుత్రులకున్, మనోవిభుం
డాంద్రకుఁ బోలెనంచు హృదయమ్మున నమ్ముము ; నీవు వాంద్రనున్
వీంద్రను బోలు వాఁడవె ? వివేకివి : తండ్రిని గొల్వు ; వారలే
మంద్రో, యదే యవశ్యముగ నాచరణీయము నీకు సర్వదా "॥

క॥ ఈ గతిని బలికి, పలుకుచు
నే గంగ యదృశ్య యయ్యె ! నెదిగిన పుత్రుం
దాఁ గనుచు, శంతనునృపుం
డేగిన సతిఁ గూర్చి యించుకించుక మఱచెన్॥ ౨౩

ఉ॥ హాస్తిపురంబు వారలది యంతయుఁ జారులు దెల్పఁ, దేరులన్,
హస్తుల, వాజులన్, భటుల, నైచువలన్, శుభదాయకంబులౌ
వస్తుల వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చిరి మంగళవాద్యయుక్తులై,
స్వస్తివచస్తతుల్ ద్విజకులాగ్రణులగ్రమునందుఁ బల్కఁగన్॥

శా॥ ఆ దేవవ్రతు మోముఁ జూడఁగఁ బురంబందున్నతంబైన ప్రా
సాదశ్రేణుల నెక్కి నిల్చిరతివల్, చంద్రుండు తన్మోమిదఁ దా

నేదో హేతువునం జరింపఁగను బ్రాణేశుం గనం గోరి వి
స్వాదిం జక్కని చుక్కలున్న గతి సర్వేశ మనోజ్ఞాంగులై॥ ౭౫

మ॥ "కమలాస్త్రుఁ డగు రూపువాఁడె: యఘునం, గంజాననా, నాదుచి
త్తము వీనింగనినఁ భ్రమింప; దితఁడుం బ్రాయంబునందుండియున్
రమణీవర్గము వంకఁ జూడఁ," డని వారస్త్రీలు డాబాల రా
కొమరుం జూచిరి నాఁడు నూతనముగా గుంపై పురీవీథులన్॥ ౭౬

వ॥ ఇట్లు శంతనుభూకాంతుండత్యంతవైభవంబునఁ గుమారసహితుండై
కుమారసహితుండైన యుమారమణుం బోలె హస్తిపురప్రవే
శంబు గావించె॥ ౭౭

ఉ॥ గద్దియ నుండు వేళఁ, జిఱుగద్దెను బ్రక్కనె సూనుఁడుండు; ము
ప్ప్రొద్దు భుజించు వేళఁ, దన పొత్తునఁ బట్టి భుజించు; రాత్రులన్
నిద్దుర వేళ, నొక్క గదినే సుతుఁడుఁ శయనించుఁ: దద్దయుఁ
ముద్దును జూపు శంతనుఁడు, పుత్రునితోడిదె లోకమై యిటుల్॥

ఉ॥ ఏండ్లొక నాల్గు దాఁటఁగ మహీశ్వరుఁడయ్యెడఁ, "గుఱ్ఱవానికిం
బెండ్లివయస్సు వచ్చిన, దుపేక్ష యొనర్పఁగరా," దటంచుఁ, "నే
యిండ్లను నేని నా సుతునికీడగు కన్యను జూడుఁ," డంచుఁ బూఁ
బోండ్లను బంపి, యెవ్వతెయుఁ బుత్రునకుం దగదంచు నెంచుచున్॥

క॥ ఇరుగూళ్లకుఁ బొరుగూళ్లకుఁ
దిరిగెఁ దగిన వధువు నొకతె తెచ్చుటకై; యి
ట్లిరిగి యొకనాఁడు సూర్యుఁడ
పరిగిరిశిఖరముల మీఁద వ్రాలుచు నుండన్॥ ౮౦

తే॥ గీ॥ మగిడి వచ్చి, యెవ్వరతోడ మాటఁ గాని
మంతి గాని యాడక, మహాచింత దెలుపు
మొగముతోడ శయ్యాగృహమ్మునకరిగి ప
రుండె, రాత్రిభోజనము చేయుటయు మాని॥ ౮౧

చ॥ ఒకరొక రేగి పిల్వ, విభుఁ డుల్కఁడు, పల్కఁడు; చెంతకుం గుమా
రకుఁడె స్వయంబుగా నరిగి, ప్రక్కఁ బ్రియంబునఁ గూరుచుండి, "తం
డ్రి, కిరణహీనుఁడైన రవిరీతిగ మీ వదనమ్ము మాసె నే
టికి? విపరీతమెట్టిది ఘటిల్లెను, భోజనమీరు మానఁగన్?॥ ౮౩

చ॥ తనువున జాడ్యమేదొ కలదా? చనిపోయిన మామకాగ్రజుల్
మనమున మీకుఁ దాఁకిరె? సమస్తవిధంబుల మిన్నయైన మా
జనని తలంపునం బడెనె? సాధ్యము గాని యభీష్టమేదొ క
ల్గెనె? కరుణించి నాకు నెఱిఁగింపుఁడు; లెండు, భుజింత," మంచనన్॥

తే॥ గీ॥ "ఏమియును లేదు నాయనా, యీవు భోజ
నంబు నొనరింపు; మాఁకలి లేదు నా," క
టన్న శంతను మాటలకారటము జ
నింప, దేవవ్రతుండు తండ్రి చెలికాని॥ ౮౪

ఆ॥ వె॥ వికటశర్మయనెడి విప్రుని రావించి,
"యోయిశర్మ, నీవు, నాయనయును,
గలిసి యేగినారు గద? నాయనకుఁ జింత
యెచట, నేల, కలిగె? నెఱుఁగఁ జెప్పుమ"॥ ౮౫

వ॥ అనిన విని శంతనుని నర్మసచివుండగు వికటశర్మ వికటంబుగా
శిరంబు నాడించుచు నిట్లనియె॥ ౮౬

మ॥ "యువరాజా, యిది చిత్రమౌ కథయె; నీకూఁకొట్టఁగా నోపికు
న్న, వచింతున్ విను: మట్లు మీజనకుఁడన్నా! నన్నుఁ దోడ్కొంచు నె
య్యావిహోయాళ్ల నుఁ ద్రిప్పి, యింటిమొగమై యేతేరఁ, గాళింది కా
లువ యడ్డంబుగ వచ్చె; దానినపుడెట్లో దాఁటుటంచుండఁగన్॥ ౮౭

ఉ॥ అప్పుడు నీళ్లపై నసితహంసము చొప్పున వచ్చె నేడదో
తెప్ప; సురూపరేఖలకుఁ దిప్పు, బెడంగులకుప్ప, రంభకున్
గొప్పను దెచ్చు నందములకున్ మితియై, రతికైన నప్పగాఁ
జెప్పఁగఁ దగ్గఁ జెన్నుగల చిన్నది యున్నది యల్ల తెప్పపై॥ ౮౮

ఉ॥ ఏఁబదియేండ్లు పైఁబడిన యీాడు భవత్పిత ; కింక నాదు మా
టా ? బలుసాకుతో బ్రదుకు నచ్చపు వైదికవిప్రుడం గదా ?
పైఁబడ రంభ వచ్చినను, భంగము రాని యవస్థ మాది ; యో
బాబయ ! యట్టిమాకును సెబాసనిపించినవామె యందముల్ ॥ ౮౯

క॥ నా మాటకేమి లే ! నె
మ్మోమిటు త్రిప్పుకొని, కనులు మూసికొని, "త్రినే
త్రా ! మదనసంహరా!"యని
కామంబునకేను లోను గాకుంటిఁ జుమా॥ ౯౦

ఉ॥ సాక్షిగ నుండి నేనతని సంగతి యయ్యెడఁ జూచితిన్ : సర్వే
జాక్షి యొకర్తు తప్ప, మఱి యన్యము దోఁచఁగ లేదు తేనికిం ;
జక్షులె యింద్రియంబులను సందియమాతనిఁ గూర్చి పొందితిన్,
వీక్షణశక్తి తప్ప మఱి విన్కి మొదల్గలవుండకుండుటన్॥ ౯౧

ఉ॥ ఆ మృదులాంగి మేనిసొగసట్టి యవస్థ ఘటింపఁ దగ్గదే :
యామె మొగంబు పున్నమ," యటంచును నర్మసఖుండు శర్మ నా
మేమొ వచింపఁ బోవ, ధరణీశ్వరనందనుఁడడ్డువచ్చి, "శ
ర్మా, మఱిచాలు ; నాజననియామెయమ, తండ్రి వరించినందునన్"॥

వ॥ అని పలికిన, వికటశర్మ చేతులెత్తి మ్రొక్కి॥ ౯౩

క॥ "బ్రతికితిరా, బాబూ ! నేఁ
గతఁ జెప్పం గలను గాని, కచకుచములు నా
దు తరంబా వర్ణింపఁగ ?
మతిమాలిన కవుల పనియె ; మఱి నాకేలా ?॥ ౯౪

ఉ॥ అమ్మరొ, గౌరి వంటి జగదంబికరో, కవులైన వారు రూ
పమ్మును గూర్చి వెఱ్ఱిగను బద్యములల్లుచుఁ, జెప్ప రాని యం
శమ్ములివంచుఁ, జెప్పఁ దగు సంగతులివ్వని, వారు చూడరే
సు ; మ్మహ ! గ్రుడ్డిరెద్దొకటి జొన్నపొలంబునఁ బడ్డతీరునన్ ॥ ౯౫

చ॥ అటుపయి మోము దామరఁట ! యక్షియుఁ దామరలోనఁ దామ రే
యఁట! చరణంబుఁ దామర యె యంట! కరంబును దామరంట! యిం
తటి విపరీతమున్నె ? మొలతామర వింటిమి గాని, మేని యం
తట నీటు తామరం గలుగు తన్వి నిజంబుగ దూలగొండియే॥ ౯౬

తే॥ గీ॥ ఇట్టి వ్రాఁతలు వ్రాయుట కేనసహ్య
పడి, కవిత్వంబుఁ జెప్పుట విడుచుకొంటి;
గంటముం బట్టుకొని యొక గంటొ రెండొ
యాకుపై బరికినఁ, గవి గాక పోను॥ ౯౭

క॥ కవులపయిని గల కినుకను
సివమెత్తిన రీతి నిట్లు చెప్పితి నిపుడీ
యవసరము లేని గొడవను ;
యువరాజా, వినఁ గదయ్య యున్నట్టి కథన్ ॥ ౯౮

క॥ తెప్పను నడుపుకొనుచు న
య్యొప్పులకుప్ప యరుదేర, నొడలిని వెడలెఁ
గుప్పుమని సుగంధం ; బది
తెప్పున మము ముక్కు పట్టి తిగువం దొడఁగెన్॥ ౯౯

తే॥ గీ॥ మొలను గట్టుకొన్నది వట్టి ముతుక గుడ్డ ;
మీఁదఁ బైఁట తప్ప, రవిక లేదు ; నగలు
లేవు ; చందనాదులును లే : వేవిధమున
నొదవె నా రూపరేఖ. లా యొడలి తావి ? ॥ ౧౦౦

ఉ॥ బూరెలగంపమీఁదఁ బడి మూఁగెడి యీఁగల ప్రోగు లాగునన్
ధారణినాథు చూపులు నిదానముగాఁ దనపైఁ బడంగ, న
న్నారి పయంట చక్కఁగ నొనర్చుచు నా దెసఁ గాంచి, " బాఁపన
య్యా, రవి నెత్తిపై నిలువ, నట్టిటుఁ జూచుచు జాలమేటికిన్ ?॥ ౧౦౧

ఉ॥ ఇక్కడ నాది తప్ప మఱియే యొక తెప్పయు లేదు ; నేనునీ
రొక్కము గోర, కిప్పని పరుల్ ననుఁ గోరినఁ జేయుచుందు ; నొ

కొక్కరిగాఁగ మిమ్మావలి యొడ్డునఁ జేర్చెద రం,'' డటంచు నా
దిక్కుననుండి తేనిదెసఁ ద్రిప్పి గిఱుక్కున దృక్కదంబముల్ ॥౧౦౨

చ॥ ఘృతమును దొప్పలన్ గుటక త్రిప్పక త్రావెడి పప్పు బాఁపన
య్యాతెఱఁగునన్ ధరారమణుఁడయ్యెడఁ గర్ణపుటంబులన్ వచ
స్స్మృతి సతి వెల్లిగొల్పిన సుధారసమెల్లను గ్రోలి, "బాలికా,
యితఁడెటువంటి యేఱయిన నీఁదఁగలం," డని నన్నుఁ జూపుచున్॥

ఆ॥ వె॥ తెఱవ కెదురుగాఁగఁ దెప్పపైఁ గూర్చుండ,
నడుపుకొనుచుఁ బోయెఁ బడుచుమిన్న;
యేఁట హయము ద్రోసి యీఁద సాగితి దాని
తోఁక పట్టుకొనుచు రాకుమార॥ ౧౦౪

ఆ॥ వె॥ కుక్క తోఁక పట్టుకొనుచు గోదావరి,
గోవు తోఁక పట్టుకొనుచు వైత
రిణియు నీఁదు వారి రీతిని దురగపు
చ్ఛమును బట్టుకొంటి యమున నీఁద॥ ౧౦౫

ఉ॥ ఆవలి యొడ్డు చేరుకొని యారయఁగా నొక చెట్టు నీడ," నో
భూవర, దాశరాజునకుఁ బుత్రిక; నాతని సమ్మతిన్ మిమున్
నే వరియింతుఁ; గన్యలకు నీతి యిదే గద?'' యంచుఁ గన్నె యా
రేవున నేలమీఁద బొటవ్రేలను రాయుచు నిల్చె సిగ్గునన్॥ ౧౦౬

క॥ దాశమన గొప్ప పురమో
దేశమొ కాఁబోలు నని మదిన్ నమ్ముచుఁ బే
రాశను నేనుండఁగ, నొక
క్రోశమరిగి బెస్తపల్లెకుం బడుచరిగెన్॥ ౧౦౭

చ॥ వలలొక యోరఁ, దెప్పలొక వైపునఁ, దెడ్లొకవంకఁ, నెండుచేఁ
పలొకస్థలానఁ, గ్రొత్తగను బట్టిన చేఁపలతోడి యీఁతబు
ట్టలు పెఱచోట, నచ్చటచటం గల; వైనను, బల్లెయందు న
మ్మలయజగంధి మైవలపు మచ్చెపుఁ గంపు నడంచెఁ బూర్తిగన్॥

సీ॥ బిళ్లల మొలత్రాళ్లు బిగయఁగా దోఁపిన
వెడఁద గోఁచులు ముందు వ్రేలువారు,
తిరుగలి దిమ్మల తీరును గల్గి రో
మమయంబులైన వక్షముల వారు,
కుడికేలు పైకెత్తి యెడమకేలను దొడఁ
బిగి గల్గ బురిత్రాళ్లు పేను వారు,
మాటికి నీటఁ గ్రుమ్మఁటుటఁ బిక్కల నొకిం
చుక రంగు మాఱు వెంద్రుకల వారు,

బెస్తలొక కొందఱాపల్లె పెద్ద గడ్డి
గుడిసె ముందుండి: రంముఁ బెన్గోఁచి వాఁడు,
తట్టపాగా తలను గల యట్టి వాఁడు,
దట్టమగు బొట్టు గల వాఁడు దాశరాజు॥ ౧౦౯

క॥ "రండోఁ బాబులు! దండా
లండీ," యని మేలి తాటిమూకుల చాఁపం
గొండికచేఁ దెప్పించి, య
తండప్పుడు సత్కరించెఁ దగినట్లు మమున్॥ ౧౧౦

తే॥ గీ॥ సేదదేఱి మా జనకుఁడత్యాదరమున
దాశరాజును గాంచి, "శంతనుఁడ నేను;
నన్ను యమున దాఁటించిన కన్నె నీదు
కూఁతురే గద?" యని యడుగుటయుఁ నతఁడు॥ ౧౧౧

క॥ "అయ్యో! నా బ్రతుకా! బా
బయ్యా, నాకంత మంచి పడుచు గలుగునా?
యయ్యమ్మి రాచ," దని నా
నెయ్యునితో సతి జననము నిజముగఁ దెలిపెన్॥ ౧౧౨

వ॥ అది యెట్టిదంటేని॥ ౧౧౩

తే॥ గీ॥ ఉపరిచరవసువనెడి రాజోత్తముండు
గిరికి ఝరికిని బుట్టిన గిరిక యనెడి
భామినిఁ వివాహంబయి భూమి నేలెః
వాసవుండయ్యె నింద్రుండు వసుని బోలి॥ ౧౧౪

తే॥ గీ॥ వసుచరిత్రమత్యద్భుతావహము సుమ్మి:
యేటికిం గొండకు నయిన కూటమి సరి
గాఁగ వర్ణించుటెటు? శ్లేష కవిత నేర్చు
బట్టువఁడొ చెప్ప వలయుఁ బ్రబంధముగను॥ ౧౧౫

ఉ॥ మాటల పోగుగా నృపకుమారక, తోఁచెను దాశరాజు: మో
మోటము లేక మమ్ముఁ దన ముందటఁ గట్టి పడంగవైచి, నే
నాఁటివొ గాథలుం గథలు నాలుక నొవ్వక చెప్పె; మాటలే
మోటులు గాని, సంగతులు ముచ్చట గొల్పుచునుండె నన్నియున్॥

క॥ శుక్తిమతీకోలాహల
యుక్తి వలన గిరిక పుట్టెనో, లేదో? యా
ప్రాక్తనకథ కేరీతి ప్ర
సక్తి గలదు ముఖ్యమైన చరితముతోడన్?॥ ౧౧౭

క॥ గిరికాకథ యేనియుఁ ద
చ్చరితముతో నంతగాఁ బ్రసక్తి గలదె? జా
లరి పెద్ద మాటలఁ నే
ర్పరితనముం జూప దానిఁ బ్రస్తావించెన్''॥ ౧౧౮

వ॥ అని వికటశర్మ దేవవ్రతుని నెమ్మోము గనుంగొని యూఁగి॥ ౧౧౯

క॥ "నేనును మాటల పోగును
గానా యని కాదె నీ మొగంబునఁ జిటుల
వ్వ్యానితి? విదిగో, టూకీ
గానే యిఁక మిగిలినట్టి కథ నడిపింతున్॥ ౧౨౦

తే॥ గీ॥ అద్రిక యటన్నదొక యప్సరోంగన యఁట!
శాపమున నాపె యమునలోఁ జేఁపగాఁగ
నుండి, వసువీర్యమున గర్భమొంది, కనియె
నంట మన కథానాయకురాలి నచట!॥ ౧౨౧

ఆ॥ వె॥ మత్స్యగంధి యయ్యె మత్స్యగర్భంబున
జననమౌట వలన; జాలరులును
శక్తి పేరు పెట్టి సత్తెమ్మ యనిరి; "ము
త్తెమ్మ యనఁ దగు మన యమ్మి," యనిరి॥ ౧౨౨

వ॥ అద్రికాగర్భశుక్తిమౌక్తికమణి యైన యబ్బాలికామణిని దాశరాజు తన పుత్రికగాఁ బెంచె నఁట! యువరాజా, యతఁడిట్లు మత్స్యగంధి జననవృత్తాంతం బెఱింగించి, కడమ కథ యీవడువున నుడివె: "బాబూ, శంతనురాజా॥ ౧౨౩

ఆ॥ వె॥ కడుపునందుఁ దాను గన లేదు గాని, మా
యింటిదానికమ్మి కంటిపాప;
సంటిపాప యైన సత్తెమ్మ పెరిఁగి, మా
యింటి దీపమయ్యె నిన్ని నాళ్లు॥ ౧౨౪

క॥ మేము సదువుకోకున్నను
సామీ, మాముద్దు బొట్టె సదువుకొన్న: దో
నామాలంట! య దేదో
రామాయణమంట! నాకు రావా పేరుల్॥ ౧౨౫

ఉ॥ అమ్మికి బాఁపనయ్య గురువై చదువుల్ సదివించినాఁడు; స
త్తెమ్మను జూచి సత్యవతి యంచొక పేరయవారు పెట్టఁగా,
నెమ్మదిగాఁగ మేమెటులొ నేరుచుకొంటిమి క్రొత్త పేరినే:
తిమ్మిని బమ్మి సేయఁ గల దేవుఁడు బాఁపనవాఁడు బాబయా॥ ౧౨౬

ఆ॥ వె॥ పుస్తకానిఁ బట్టి బొట్టె సదువ, నీటి
పైకి లేచు నేటిపరిగెలెల్ల;

గంటమొకటి పట్టి గబగబమని వ్రాయఁ,
బిల్ల యచ్చరాలు జెల్ల గ్రుడ్లు ॥ ౧౨౭

ఆ॥ వె॥ గుడ్డులనె నటంచు గూఁబలు నులిపినాఁ
డయ్యవారు మా చినబ్భిగాని ;
నేతి బొట్టు పడఁగ, నిమురులై నాల్కలు
తిరుగు బాఁపల, కేటు తిరుగుమన్న " ॥ ౧౨౮

వ॥ అని పలుకుచున్న దాశరాజు వాక్ప్రవాహంబునకేను గట్టు వైచి, మత్స్యగంధిశరీరసుగంధంబునకుఁ గారణంబేమని ప్రశ్నింప, నతం డిట్లనియె ॥ ౧౨౯

తే॥ గీ॥ " పిల్ల పుట్టినప్పటి యొళ్ళు కుళ్లు కంపె ;
యింత మంచి వాసన దానికెట్లు వచ్చె
ననఁగ, వింత యైనట్టిదె యా కతయును :
సత్తమయె చెప్పె మాకు నా సంగతి మును ॥ ౧౩౦

క॥ ఱేఁడా, విను : మా చిన్నది
యీడేఱక ముందునుండి యేటి కడకు నా
తోడనె వచ్చుచు, నాకడ
వేడుకతోఁ దెప్ప నడుపు విద్దెను నేర్చెన్ ॥ ౧౩౧

క॥ ఏటిని గల నీటికి బలు
పోటు గలిగినపుడు, దారిఁ బోయెడి వారిఁ
దాఁటించు నామె ; యటకొక
నాఁటి మొదటి జామునందు నది దాఁటుటకై ॥ ౧౩౨

క॥ గడ్డము మీసలు గలిగిన
దొడ్డ తబిసి వచ్చి, బత్తితోఁ గొలిచిన మా
బిడ్డపయి దయ గలిగి, యొక
బుడ్డిపసరు దీసి, యొడలఁ బూసె సుమండీ ॥ ౧౩౩

వ॥ నాఁటినుండి మా యమ్మి యొడలికిట్టి కమ్మని వాసన గలిగినది; పసరు గాదు, మంతరమని మా యమ్మి యనును గాని, మంతరము సింతకాయలనే రాల్ప లేదు; మా యమ్మి యొడలి కంపుఁ గూర్చి మేము సింతపడకుండ మాన్పఁ గలదా? అట్లు పోలుసు కంపు పోయి, కమ్మని వాసన వచ్చిన మాయమ్మికి మఱి రెండు పేరులు కలిగినవి; ఒత్త లేక నేను గింజుకొను పేరులు: గంధవతి, యోజన గంధి, యన్నవి; అమ్మయ్యా!" యని దాశరాజుచ్ఛ్వసింప, నతనిఁ జూచి మీతండ్రి యిట్లనియె॥ ౧౩౪

మ॥ "వసురాజేంద్రుని పుత్త్రియై, సకలశోభాధాత్రియై, సవ్యది వ్యసుగంధామలగాత్రియై వెలయు మీయమ్మాయి నాకిచ్చి నా యసువుల్ నిల్చెడునట్లు వేగముగఁ గల్యాణంబు గావింపు; స ర్వసమేతంబుగ నేను దాసుఁడనుగా వర్తింతు నీ పుత్త్రికిన్"॥౧౩౫

వ॥ అనిన నుబ్బు తెలుపు వెడఁద మోముతో దాశరాజు॥ ౧౩౬

క॥ "అబ్బో! యబ్బో! యానే,
దబ్బున రాఁగదవె యింటిదానా! యో పె
ద్దబ్బి! చిన్నబ్బి! యీ
యబ్బురమును మీరు వింటిరా? రా రండీ"॥ ౧౩౭

వ॥ అని పిలువ॥ ౧౩౮

సీ॥ పసుపుఁ బూఁతను గ్రొత్త మిసిమి వచ్చిన మొగం
బునఁ బెద్ద కుంకుముబొట్టు దనర,
నాగుజోళ్లు చెవుల, నాసికఁ నత్తుఁ, గు
త్తుకను బంగరుఁదీఁగె దుఱఁగలింపఁ,
గొంగెల్ల నడిమికంగుగఁ జుట్టి కట్టిన
నాగులకోక మేనం దలిర్పఁ,
గుదిరికతోఁ బెట్టుకొన్నట్టి కప్పుఁగొ
ప్పునఁ బెద్ద చేమంతిపువ్వు దనరఁ,

గిల్కుమని మట్టియలు మ్రోయఁ, గుల్కు సడల
నరుగుదెంచెను ధనలక్ష్మి యనెడి దాశ
రాజు గృహలక్ష్మి, యుభయపార్శ్వములయందు
నిరువురు కొమాళ్లు ప్రేమతో నేగుదేర॥ ౧౩౯

ఉ॥ వచ్చిన యంత వారికి భవత్పిత శంతనుఁడంచుఁ దెల్పుచున్,
"హెచ్చయినట్టి చుట్టటికి, మెంతటి పున్నెము గాని, యమ్మకిం
దెచ్చెను దైవ: మిచ్చటికి దేశము నేలెడి ఱేఁడె వచ్చి, తా
నిచ్చను మెచ్చి, యమ్మి నిపుడిమ్మని కోరెను నిండు కూరిమిన్"॥

క॥ అని యంతట సతితో మం
తనమేదో కొంత సలిపి తల యూఁపుచు, శం
తనుఁ గని, "యాండ్రెందఱయా?
మనుఱేఁడా, నీకు మఱి కొమాళ్లెందఱయా?"॥ ౧౪౧

వ॥ అని దాశరాజడిగిన, మాతండ్రి యాతనికిట్లనియె॥ ౧౪౨

ఉ॥ "సువ్రత యంచుఁ బేర్వడిన సుందరిఁ బెండిలియాడి, యేకప
త్నీవ్రతమాచరించితిని; దేవి పదేఁడులు దాఁటకుండనే
తీవ్రవిషాదమేదురనదిన్ ననుఁ ద్రోయుచుఁ బోయె; నాకు దే
వవ్రతుఁడొక్కఁడే సుతుఁడు: వాఁడిఁకనిర్వది యేండ్లవాఁడగున్"॥

ఆ॥ వె॥ అనిన దాశరాజు విని, "నీకుమారుండు
వచ్చి నన్ను నడుగ వలయు," నంచుఁ
బలికి, యెన్ని గతుల బతిమాలినను మఱి
పలుకకూరకుండెఁ బరమమూర్ఖు॥ ౧౪౪

ఉ॥ కొట్టుటుకెక్కియున్న మొఱకున్ విడి, మా జనకుండు వెంటనే
గుఱ్ఱముమీఁద నెక్కి, తనకున్ వెనుకన్ నను నిల్పుకొంచుఁ, దా
గిఱ్ఱున నింటిమోమయి బిగింపుమొగంబున నూరు సేరె, నే
మొఱ్ఱను బెట్టినన్ వినక ముప్పును దెచ్చెడు నట్టి దాడుతో॥ ౧౪౫

శా॥ చండాలుండు సుమా సుమాంబకుఁడు! బెస్తం గన్యకం గోర వృ
ద్ధుండౌ తేనికి వాంఛ గొల్పె; మదియందున్ సిగ్గునం గ్రుళ్లినా
తండే మోమునఁ, "బెండ్లిమాటలకుఁబుత్రా! పొ," మ్మనుండా నినున్?
రండాగర్భము వంటి చిక్కుదశ సంప్రాప్తించె మీయయ్యకున్॥

ఉ॥ అంతటి కంటెఁ జిక్కొకటి యక్కట! నాకు ఘటిల్లె: నీవు వృ
త్తాంతముఁ జెప్పుమంటివి గదా? యటు చెప్పుచునుండ, నిద్ర సా
మంతముఁ జూప నాపయికి మాటికి మాటికి," నంచు వాక్యమున్
సాంతము చేయకే వికటశర్మ పరుండెను వట్టి నేలపై॥ ౧౮౭

మ॥ దిగులుం బాసిన యట్టి మానసముతో దేవవ్రతుండంతఁ ది
న్నగ రాజేంద్రుని సన్నిధిం దఱిసి, "నాన్నా, విన్నపంబొండు చ
క్కగ నాలింపుఁడు: వంశమున్ నిలుప నొక్కండైన పుత్రుండుఁ, గాం
చఁగ నొక్కండగు కన్నుఁ, జాలమి ప్రపంచంబందు లోకోక్తియే॥

ఉ॥ మా పెదతండ్రి మాని జనమార్గము బాల్యమునందె పట్టి దే
వాపి చనంగ, మీరును భవత్సహజన్ముఁడు బాహ్లికుండునున్
దాపున నుండఁ బట్టియె గదా యొక చింతయు లేక తాతగా
రూపిరి హాయిగా విడిచి, రుండును వంశమటంచు నమ్ముచున్॥౧౮౯

చ॥ పొడమిన యంత, మానవులఁ బొట్టను బెట్టుకొనంగ నెన్నియో
వడువులఁ జావు గాచుకొని వచ్చును; గర్మము చాలకెప్పుడే
క్కడ మృతి నాకు చేకుఱునొ? కావునఁ గ్రమ్మఱ మీరు సంతతిం
బడయుటవశ్య; మింకొక వివాహము చేసికొనుండు దానికై॥౧౯౦

చ॥ వసుసుత యైన సత్యవతి వంకను మీమది పాఱెనంచు న
ర్మసఖుఁడు శర్మ చెప్పె వివరంబుగ; మా చిననాన్న, నేను, ని
న్నిసి చని దాశరాజుఁ గని, నిశ్చయవాక్యములాడి వత్తు: మ
ట్లు సెలవొసంగుఁ; డెంగిలిపకుం," డని తండ్రిని లేపి, వెంటనే॥

చ॥ అరదము లెక్కి బాహ్లికుఁడు, నాతని భార్యయుఁ, బేరటాండ్రు, భూ
సురులును, మంగలుల్, తెరువుచూపెడి శర్మయుఁ, దాను, బైనమై

త్వరితముగాఁగ నేఁగి, నెలవాజుక ముల్ రథనేమిఘోషలుల్
హరిచయహేషలుం దనర నల్లరిగాఁ బడె బెస్తపల్లెపై ॥ ౧౫౨

మ॥ దివిటీదీఁగలటంచు డెందముల సందేహించుచుర్ జాలరుల్
దవులం బాఱి, నృపాత్మజుండపుడు కేల్మైపై కెత్తి, "దేవవ్రతుం
డ; వివాహార్థము వచ్చితిర్; భయము పొందం బోకుఁ," డన్నంత నే
సవిధస్థానము చేరిరొక్కొకరె బెస్తల్ పిన్నలుం బెద్దలున్ ॥ ౧౫౩

క॥ "శంతనుని కొడుకువా? బలు
సంతోస," మటంచు నెన్నొసటి హస్తముతో
వింతగఁ గనుఁగొనుచు, నతని
చెంతకపుడు దాశరాజు చెచ్చెర వచ్చెన్ ॥ ౧౫౪

క॥ శకటములు దిగిరి వీరలు;
నికటమునకుఁ జనిరి వారు : నిలిచిరి వారొం
డొకరి మొగంబుల దెస మా
టికిఁ జూడ్కులఁ బఱపి దివ్వటీల వెలుఁగునన్ ॥ ౧౫౫

క॥ ఇరు దెసలఁ గలుగు తరుణులు
బిరబిర నౌక కడకుఁ జేరి, పిఱుఁద నిలిచియుం
డిరి; దేవవ్రతుఁడుచ్చై
స్స్వరమొప్పఁగ దాశరాజు వంకం గనుచున్ ॥ ౧౫౬

శా॥ "తాతా! నీ సుత యైన సత్యవతి సౌందర్యంబు నాతండ్రికిం
జేతఃప్రీతిని గల్గఁ జేసెను; మహాశ్రీమంతుఁడౌ శంతనుం
డేతన్మాత్రుఁడుగాఁగ నెంచెదవొ సుమ్మా! యట్టి భూనేత జా
మాతంగాఁ గొనవయ్య : తద్విషయమై మాటాడ నే వచ్చితిన్ ॥

ఉ॥ నా జనయిత్రి నాకభువనంబున నున్నది; నేఁటినుండి నా
కీ జగమందు సత్యవతియే జనయిత్రి; తదీయవాక్యముల్
నే జవదాఁట నెన్నఁడును; నిశ్చలభక్తిని దత్పదాబ్జముల్
పూజ యొనర్తు, మా జనకు పూతపదంబులతోడ నిత్యమున్" ॥ ౧౫౮

ఆ॥ వె॥ అనిన దాశరాజు, "మనుమండా, సంతోస
మయ్యె నీదు మాటలాలకింప ;
నా కొమార్త కడుపునం బుట్టు వారల
మాటయొ ?" యన నృపకుమారకుండు॥ ౧౫౯

ఉ॥ "వారల నాదు సోదరుల వైఖరినే కనుంగొందుం గాని యీ
ధారణిలో నరుల్ సవతితమ్ములం జూచినయట్లు చూడ ; నే
నేరిచినట్టి విద్యలను నేర్పెద ; భార్యల నేనె కూర్చెదన్ ;
భారము నాదె సర్వ," మని పల్కినం గ్రమ్మఱ దాశరాజనెన్ ॥

క॥ "అది గాదయ్యా, నేన
న్నది ; రాజ్యము గీజ్యమెల్ల న్యాయముగా నీ
యదె గద ?" యన దేవవ్రతుం
డెదలోపలి కోర్కె తెలిసి యెల్లరు వినంగన్ ॥ ౧౬౦

మ॥ "ఎకరారిప్పుడె దాశరాజ, వినవోయీ, చేయుచున్నాండం : బై
తృకరాజ్యంబునయందు నాకుం గల హక్కెల్లన్ విసర్జించితిం ;
దకరారేమియు లేక యుండంగ భవద్దౌహిత్రుండే భూమిభా
రకుండై యేలుతం బుత్రపౌత్రచయపారంపర్యమీరాజ్యమున్"॥

చ॥ అని శపథంబుం జేసె ; నపుడచ్చటి చెట్లను విచ్చియున్న క్రొ
న్ననలు ప్రభాతమారుతమునం బడి, వేల్పులు పుష్పవృష్టి నిం
చిన గతిం దోంచెం ; దెమ్మెరలచే యమునన్ జనియించినట్టి మం
ద్రనినదమంత దుందుభినినాదము చందమునన్ వినంబడెన్॥ ౧౬౩

మ॥ "బళిరా పుత్రక ! తండ్రి మాట నిలుపం బద్నాల్గు సంవత్సరం
బులు రాజ్యంబు త్యజించె నంచుం గద రాముండొందెం బ్రఖ్యాతి? నీ
వలె రాజ్యంబును దండ్రి కోసమయి యావజ్జీవమున్ వీడు వా
రలు లే,"రంచును వెన్నుదట్టెం బ్రియమారన్ బాహ్లీకుండాసుతున్॥

చ॥ "ఎవరవొ గాని, నీవు నిజమే యనినాండవు బాబయా! యితం
డు విడిచెం గాని, రాజ్యము నిటుల్ వలదంచును బల్కం బోడు రే

భువిని మఱొక్క ? రీతనికిఁ బుత్రకులెందఱు పుట్ట, నందఱుం
దవులుచు రాజ్యమిమ్మనుట తప్పు, '' దటంచును దాశరాజనెన్ ॥

క॥ '' ఎంతటి యాశ ! '' యటంచు ది
సంతులు పలుకుటకు వికటశర్మ గడంగన్,
శాంతనవుఁడతని నాఁపుచు
శాంతము మూర్తిభవించు చందము దోఁపన్ ॥ ౧౬౬

మ॥ కలఁకం దేఱినయట్టి నెన్నుదుటితోఁ, గాంతుల్ వెలారించు చూ
పులతోఁ, నించుక యంత మాత్రముగ విప్పం గన్న వక్షంబుతోఁ,
మొలపై నిల్పినయట్టి కేలుగవతోఁ, మోమెత్తి మిన్ చూచుచున్,
నిలువంగాఁ బడి పల్కె నంబుదమహానిర్ఘోషరావంబునన్ ॥ ౧౬౭

మ॥ '' తనయుల్ నాకు జనింతురంచుఁ గద తాతా, దాశరాజా, భవ
న్మనమందున్ భయమొందుచుంటి?విటు విన్మా, శంకలన్ మాని; యో
జననీ, సత్యవతీసతీ, మదిని లజ్జన్ మానుచున్ నీవునున్
వినవమ్మా ; వినుఁడో మహాప్రజలు, మీవీనుంగవల్ విచ్చుచున్ ॥

శా॥ ఓ ముక్కోటి సుపర్వులార, వినుఁడీ ; యో పంచభూతంబులా
రా, మీరున్ వినుఁ ; డంతరిక్షమునఁ దారాచంద్రమస్సూర్యులా
రా, మీరున్ వినుఁ; డో త్రిమూర్తులు, వినుం; డన్నింటికిన్ సాక్షివౌ
స్వామీ, సర్వజగన్నియంత, విను దేవా, నీవునున్ సాక్షివై ॥

శా॥ యావజ్జీవము బ్రహ్మచర్యమె వ్రతంబై యుండఁగా నేనిలన్
వైవాహంబును మానియుండెద ; మనోవాక్కాయకర్మంబులన్
స్త్రీవర్గంబును మాతృభావమున నీక్షింతున్ ; సతీరూపునిన్
నే వీక్షింపక యుండెదం బురుషు నేనిం, బ్రాణముం బోయినన్ ॥

మ॥ ఇసుమంతేనియు నీప్రతిజ్ఞ చెడునట్లేనుండుటే సంభవిం
ప, సురాపానము సల్పు వారు, గురుభామాసంగమంబొందు వా
రు, సువర్ణంబు హరించు వారలును, విప్రుం జంపు వారుం, దదీ
యసహాయుల్, గనుఘోరమా నరకముల్ ప్రాప్తించునా కెప్పుడున్ ॥

శా॥ మాతృద్రోహమతుల్, పితృఘ్నులును, గోమాంసాశనుల్, నాస్తికుల్
భ్రాతృద్వేషులు, దేవవిత్తహరణుల్, పాషండులున్, న్యాయవి
క్రేతల్, పొందెడి రౌరవాదినరకక్లేశంబులే గాంతు స్త్రీ
జాతిం గామకళంకితంబయిన వాంఛన్ నేను వీక్షించినన్॥ ౧౭౨

మ॥ పరుగుల్ గాలుచు జత్తుగాక! బిడుగుల్ మొత్తంబుగాఁగోటి నా
శిరమందుం బడుఁ గాక! నెవ్వరును నన్ జేరంగ రానీని కు
ష్ఠరుజం గ్రుళ్లుదుఁ గాక! నన్నమును నోటం బెట్టుకొన్నంతనే
గరళంబయ్యెడుఁ గాక! స్త్రీలదెస నేఁ గామంబుతోఁ జూచినన్''॥

వ॥ అని॥ ౧౭౪

శా॥ భీష్మంబైన ప్రతిజ్ఞ యిట్లు సలిపెం బృథ్వీశసూనుండు; ''బేష్!
బే! మెచ్చందగు ని!'' న్నటంచునువచించెన్ దాశరా; జంతటన్;
''యుష్మన్నామము భీష్ముఁడే!'' యనుచుమిన్నున్ దిక్కులున్ మ్రోసె; న
ర్చిష్మంతుండయి భీష్మురీతి రవి దోఁచెన్ మింటఁ బ్రాగ్దిక్కునన్॥

చ॥ ''బళిరె! బళా! సెబాసహహా! బాఁపురె! వహ్వారె!'' యన్న వాక్యముల్
నలుదెసలన్ వినంబడె; ధణంధణ యంచును దుందుభిధ్వనుల్
వెలువడె దిక్తటంబులను; వేల్పులు మింటను బుష్పవృష్టి జ
ల్లులఁ గురియించి; రర్కరుచులం దెలివిం గనె దిక్కులన్నియున్॥

చ॥ ''జనకుఁడు సౌఖ్యమొందఁ, దన జవ్వనమిచ్చెను గొంత కాలమం
చును గద పూరునిన్ ఘనయశుండనియందురు? తండ్రి సౌఖ్యముం
గనుటకుఁ, బ్రాయమెల్ల నిటుగాఁగ నొసంగిన నీదె యెక్కుడౌ
ఘనత!'' యటంచు బాహ్లికుఁడు కౌఁగిటఁ జేర్చుచు మెచ్చె భీష్మునిన్॥

తే॥ గీ॥ ''తోడికోడలా, రావమ్మ! నేఁడు నీవు
హస్తినాపురికిన్ రాజ్ఞివైతి,'' వనుచు
వసుకుమారిక యగు సత్యవతిని గౌఁగి
లించుకొనె గారవమున బాహ్లికుని భార్య॥ ౧౭౭

క॥ “ఆనందం, బానందం
బా! నేఁడే శుభముహూర్తమత్యనుకూలం
బై నది గల; దిఁక బాఁపలు,
సానులె ధను,” లనుచు వికటశర్మ చెలంగెన్॥ ౧౭౯

తే॥ గీ॥ “పాలుఁ, బెరుఁగును, నేయి, బియ్యాలుఁ, గాయ
గూరలను రెండు వియ్యాల వారి కొఱకు
దబ్బున,” నటంచు నఱచెను దాశరాజు;
పెండ్లి కళ వచ్చి శోభిల్లె బెస్తపల్లె॥ ౧౮౦

తెనుఁగున భారతంబనువదించిరి మున్ను కవిత్రయంబు వా:
రనఘులు వారి పాదముల నౌదలఁ దాలిచి, దానిలోని భీ
ష్మునిచరితంబు గ్రొత్తఁదనముం గన వ్రాసినవాఁడ నేను నే
ర్చిన గతి సెట్టిలక్ష్మినరసింహసమాఖ్యుఁడ, ధీరసఖ్యుఁడన్॥

సర్వసాహిత్యసమ్రాట్టు జయపురజన
కాంతు నాస్థానకవిని, దదంతరంగ
కార్యదర్శిని, దన్మహౌదార్యగరిమ
లబ్ధకవిభూషణబిరుదలక్షణుండ॥

ప్రభాసశాపవిమోచనము.

III

"రాజన్న పేరు సార్థకమేకులంబు వా
రలకు వంశకరుండు రాజు గానఁ,
పేరు దెచ్చెను గులాధారుఁడై పూరుఁడే
వంగడంబునకు భూవలయమందు,
దేశంబునకుఁ బేరు దెచ్చిన భరతుఁడే
యన్వవాయమున రాజై జనించె,
నరిమనోంబుజహస్తియనా హస్తివలనఁ బే
ర్వడసె నే వంశంపు రాజధాని,
పురుడు లేని భూవరుఁడయి కురుఁడు నూత్న
మైన పేరును దెచ్చె నే యన్వయమున,
కట్టె కౌరవాన్వయమిలయందుఁ బేరు
గన్న యట్టిద యో రాజకన్యలార!॥

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ
గ్రంథాలయం
నమోదు సంఖ్య 41436
తే 15-5-95

కII కురుని యనంతరమాఱవ
తరమున హస్తిపురి రాజధానిగ నేలెన్
ధరను బ్రతీపుఁడు, హ్యాతపటు
తరప్రతీపుఁడు, రవిప్రతాపుండగుచున్ ॥ ౨

కII జనపతి యయ్యెఁ బ్రతీపుని
యనంతరము హస్తిపురికి నతని సుతుఁడు శం
తనుఁడు ; తదీయ యశంబెం
తనుఁడు నుడువఁగా నశక్యమహీపతికైనన్ ॥ 3

క॥ ఆ శంతను ప్రథమసుతుం
డా శాంతములందుఁ దనదు యశమును రిపుభూ
మీశులతో నిలిపె నితఁడు
కాశీభూరమణకన్యకామణులారా !" ॥ ౪

చ॥ అనుచు స్వయంవరస్థలసముంచితమంచగతావనీంద్రసం
దననివహంబునం దనరు తన్నుఁ గరాంగుళితోడఁ జూపి, యా
పనికి నియుక్తయైన కలభాషిణి యన్నెలికత్తె నిల్చి తె
ల్పిన, సభలోన లేచి యిటు భీష్ముఁడు పల్కెఁ గభీరభాషలన్ ॥ ౫

మ॥ "అతిరమ్యాంగులు కాశిరాజసుతలా నంబాంబికాంబాలికల్
పతులఁ నేఁటి స్వయంవరంబున వరింపం బోదురన్నట్టి సం
గతి యాలించిన యంత నాయనుజుఁడిక్కన్యాత్రయంబందు నొ
క్కతె యేనిం దనకుఁ లభించు నను వేడ్కఁ వచ్చె నిచ్చోటికిన్ ॥

ఉ॥ ఏను వివాహమొల్లనని యెల్లరెఱింగినదే," యనంగ నం
బానలినాయతాక్షి కలభాషిణి వీనులలోన నేమొ యే
మో నుడువుల్ వచించి, మఱియుఁ మఱి భీష్ముని జూచె: నామెక
న్గోనలఁ గావి యేర్పడుట కోపముచేతనొ ? ప్రీతిచేతనో ? ॥ ౬

క॥ కలభాషిణి భీష్ముని దెసఁ
దిలకించుచు, "మీరిటకరుదేరఁ దగరు : పెం
డిలి యొల్లని రాజతనూ
జులకు, నపుంసకులకు, నిది చోటే నిలువన్ !" ॥ ౭

ఉ॥ నావుఁడు భీష్ముఁడిట్లనియె : "నాపిత రెండవపెండ్లిఁ గోరఁ, ద
ద్భావితనూభవార్థమయి పైతృకరాజ్యము నుజ్జగించి, యా
జీవము బ్రహ్మచర్యమును జేయఁ బ్రతిజ్ఞ వహించి, వారికే
నే వధువుల్ ఘటిల్లునటులేర్పఱుపంగను బాస చేసితిన్ ॥ ౮

క॥ తరుణీమతల్లిగ వసుం
ధరఁ బరఁగిన నాదు సవతితల్లికి సుతులి

ర్యారు సకలసుగుణయుతులొాద
విరి చిత్రాంగదవిచిత్రవీర్యులనంగన్ ॥ ౧౦

ఉ॥ సింగపుఁ బీఠి నెక్కఁగను జేసితిఁ దండ్రి యనంతరంబు చి
త్రాంగదునిం, బ్రతాపరవిమై తొలిప్రాయమునందె యాతఁడ
స్తంగతుఁడైన, సర్వజనసమ్మతచర్యుని నివ్విచిత్రవీ
ర్యుం గురురాజుఁ జేసితిఁ : బ్రయోజకుఁడయ్యె నితండు పూర్తిగన్ ॥

ఆ॥ వె॥ సవతితల్లి యైన సత్యవతీదేవి
"నాయనా !" యటంచు నన్నుఁ బిలిచి,
"కాశిలోన రాజకన్యలకు స్వయంవ
రమ్ము ; భ్రాతతోడఁ బొమ్మట," కని ॥ ౧౨

ఉ॥ ఆలలనామతల్లి యిటులానతి యీయఁగ వచ్చినారమీ
బాలుఁడు నేను," నంచుఁ దనప్రక్కనె యున్న విచిత్రవీర్యునిఁ
వ్రేలను జూప, నా లలితవేషుని బాలికలైన యంబికాం
బాలికలాశతోడఁ బలుమారు కనుంగొనిరోరచూపులన్ ॥ ౧౩

ఉ॥ వింశతి వత్సరంబులను వెల్లడి చేసెడి మీసకట్టు శీ
తాంశునిలోని చిహ్నమటులాననసీమఁ దలిర్ప, మారుఁడ
న్సంశయముఁ ఘటింపఁ గల చక్కనివాని, విచిత్రవీర్యు, రా
డ్వంశమణిఁ వరించుచు మెడం బువుదండలు వైచిరాచెలుల్ ॥

ఉ॥ అంబ స్వయంబ సిగ్గుబిడియంబులు లేకిటు పల్కెఁ : "నేను సా
ళ్వం బతిగా వరింప మదిలోనఁ దలంచితిఁ గాని, బ్రహ్మచ
ర్యంబు వ్రతంబుగాఁ గలుగు నాతఁడు వచ్చెను గాన వానిఁ బం
తంబున కేవరింతు," నని దండను జేతులతోడ నెత్తినన్ ॥ ౧౪

చ॥ బెదరుచు లేచి నిల్వఁబడె భీష్ముఁడు : "సిగ్గద లేని యాఁడుదాఁ
డుదగునె ? యీమె పుట్టిన కుటుంబములోపలి కన్యలేటికిం ?
బదుఁడు పదుం," డటంచును నృపాలసుతుల్ సభనుండి లేచి, సం
పద చెడు వాని స్నేహితుల భంగిని వెల్వడి రొక్కమూఁకగా ॥ ౧౬

క॥ చిక్కిన మొగమున నెత్తురు
చుక్కయినన్ లేక, నృపతిసుతుఁడాసభలో
నొక్కండె మిగిలె; భీష్ముని
దిక్కయి యాపురుషుఁడిట్టి తెఱఁగునఁ బలికెన్॥ ౧౭

ఉ॥ "సాళ్వుఁడ నేన; యంబ కడుఁ జక్కనిదంచు, నన్ వరించు న
చ్చెల్వ యటంచు, నల్వురును జెప్పిరి; నీవిట కేల రావలెం
బెల్వని పేరఁటంబుగను? బెండిలి యొల్లని వాఁడవీసభన్
నిల్వఁగ నేల? నీవలన నిష్ఫలమయ్యె మదాశ పూర్తిగన్॥ ౧౮

క॥ నా పగ దీఱఁగ నిను మ
చ్చాపఘనఘనాఘనభవసమధికశరధా
రాపాతంబున ముంచుచు
నూపిరి వెడలింతు; రాఁగదోరీ పోరన్"॥ ౧౯

మ॥ అనినన్ భీష్ముఁడు శాంతభావమున, "సాళ్వా, నాకు నిచ్చోటఁ బి
ల్వని పేరంటము పీఁకులాటకును మూలంబౌట నిక్కంబె; యై
నను, నీకేటికిఁ గిన్క? యంబ నెదలో నా యంబగా నెంతు: నీ
వనుమానింపక ధర్మపత్నిగను గొమ్మా కొమ్మ," నంచాడినన్॥

చ॥ "ఒరుని వరించినట్టి సతి నొల్లఁగ వెఱ్ఱినె?" యంచు సాళ్వభూ
వరుఁడు వచించె; భీష్ముఁ, "డటు వట్టినె పంతముచేత బ్రహ్మచ
ర్యరతునిగా నెఱింగియె లతాంగి వచించెను గాని, నీపయిం
దరుణికి నిక్కమౌ వలపు: తప్పక యీమెను బెండ్లి యాడుమా"॥

క॥ అనిన, "సతులఁ దార్చెడి కుం
టెన పని యొక్కటియె నీవు నేర్చితివఁటరా?
నినుఁ బోలిన పౌరుషశూ
న్యునకిది తగు," నంచు సాళ్వుఁడుల్లసమాడెన్॥ ౨౨

ఉ॥ గంటున భీతి గొల్పెడి మొగంబయి భీష్ముఁడు లేచి, "నీకిఁకం
గుంటెన యౌచు నచ్చరలఁ గూర్పఁగఁ జాలినయట్టి నేర్పు నా

వింటికిఁ గద్దు; దేవతల వీటికిఁ బోవలె నంచు నున్న నో
తుంటరి, రార! యచ్చటికిఁ దూపుల నిచ్చెన గట్టి పంపెదన్''॥

తే॥ గీ॥ అనిన సాళ్వభీష్ములకు ఘోరాహవంబు
జరిగె: విఱిగిన విల్లును, సురిగిన హృద
యమును, దఱిగిన బలమున్నై యరిగెఁ బరుగు
తోడ సాళ్వుండు, తిరిగి తాఁ జూడకుండ॥ ౨౪

ఉ॥ యుద్ధమునందిటుల్ విజయమొందిన భీష్ముని వంక మెప్పుతో
వృద్ధుఁడు కాశిరాజు గని, "వీరులఁ బల్వురఁ గంటిఁ గాని, యీ
యుద్ధతిఁ జూపినట్టి రణయోధుఁడు నిక్కముగా మఱొక్కరుం
డిద్ధరలోన లేఁడు; జగదేకధనుర్ధరు నిన్ను మెచ్చితిన్॥ ౨౫

క॥ నా మేనల్లుఁడె సాళ్వుఁడు;
కామి యగుచు వాఁడు జ్యేష్ఠకన్య నడుగఁగా,
నే ముదుసలినై యుండుట
నా ముప్వురు సుతలకొక్క నాఁడే పెండ్లిన్॥ ౨౬

చ॥ జరిపెద నంటి; నందులకు సమ్మతి చెందుచు వాఁడె యీ స్వయం
వరమును బెట్టి, యోగ్యులగు వారిని బిల్వక తన్నుఁ బోలు తుం
టరులగు రాజపుత్రులకె టక్కరియై శుభలేఖలంపినాఁ;
డరసియు నూరకుంటిని: భయంపడినాఁడను వాని నోటికిన్॥ ౨౭

క॥ శంతనుపుత్రుల రాకను
మంతురులెఱిఁగింప, నాదు మదిఁ బొడమిన యీ
సంతోషమేమి చెప్పుదు?
నింతంతా? చిన్ననాఁటి హితుఁడతఁడగుటన్॥ ౨౮

తే॥ గీ॥ అతని పుత్రులిర్వురును నా యల్లురగుట
నేను జేసికొన్నట్టి పున్నెమ్ము సు," మ్మ
టన్న, భీష్ముఁడాతనికి, "రాజాగ్రగణ్య,
బ్రహ్మచారినై యుంటయే ప్రతిన నాకు॥ ౨౯

ఉ॥ సాళ్వుని మీఁద నంబకును, సాళ్వునికంబ పయిన్, మనంబులన్
బల్వలపున్న సంగతిని బాగుగ మీరలెఱింగినట్టిదే :
పిల్వఁగఁ బంపి యాతనికె పిల్ల నొసంగుట మంచి,'' దన్న మా
టల్విని యంబ, ''ఛీ! విజితుఁడా ననుఁ బొందుటకర్హుఁ?''డంచనెన్॥

తే॥ గీ॥ '' సాళ్వుఁ బెండ్లియాడుటకంబ సమ్మతింప ;
దంబఁ బెండ్లియాడుటకు నీవనుమతింప :
విచిత్రవీర్యునకె నేనిచ్చెద సతి
గాఁగ నీమె,'' నంచును బల్కెఁ గాశిరాజు॥ ౩౧

చ॥ '' జనక, స్వయంవరంబు గద సల్పితి? వందు స్వయంబు నే వరిం
చినతఁడె నా వరుండగును : జేయఁగఁ జాలితివేని నాకు నా
తనికిని బెండ్లిసేయు ; మటు తప్పినఁ, గన్యకగాఁగ నుండియే
దినములు పుచ్చెదన్, విధిని దిట్టుచుఁ, బుట్టిన యిల్లు మెట్టుచున్''॥

చ॥ అనిన కుమారికన్ జనకుఁడా రసి, '' యోసుత, చిన్ననాఁడె నీ
జనని గతించెఁ గానఁ దలి చాఁటు నెఱుంగక, ముద్దుఁ జూపు వృ
ద్ధుని నను లెక్కసేయ, కెటు తోఁచిన నట్టులె చేయుచుంటివిం
దనుకను ; బంతమున్ విడిచి నానుడి వి,''న్మని యెంత చెప్పినన్॥

క॥ '' మార్మనువునకొప్పట కుల
ధర్మము గా,'' దనియె నంబ ; తత్పిత, '' బుద్ధిః
కర్మానుసారిణీ,'' యని
కూర్మి తనయ కన్య యగుటకున్ సమ్మతిలెన్॥ ౩౪

సీ॥ సత్యవతీసతీసహితంబుగఁ దరలి
వచ్చిరంత వరుని వంక వారు ;
బంధుమిత్రాదులు పయనమై వడిగ రా
సాగిరి దేశదేశములనుండి ;
మును నిత్యకల్యాణమును బచ్చతోరణ
మగు కాశిపురిశోభ ద్విగుణమయ్యె :

ననయంబు మంగళధ్వనులతోఁ గడు మాఱు
మ్రోఁగుచు నుండె వధూగృహంబు :
దర్పకప్రతిమానసౌందర్యుఁడగు వి
చిత్రవీర్యుఁడు మంగళసూత్రములు క్ర
మంబుగాఁగ నంబికకు నంబాలికకును
గట్టె విధ్యుక్తవిధముగఁ గంఠములను॥ ౩౫

క॥ సకియలెకసకియములు మా
నక పలుకఁగ, జరిగె శోభనంబులు కులపా
లికల, కలయంబికాంబా
లికలకు, విభు కోర్కులు సఫలీకృతములుగా॥ ౩౬

క॥ అది మధుమాసము : ననలకుఁ
గదిరె వికాసము ; గుదిరెఁ బికమ్ములకామ్ర
చ్ఛదముల గ్రాసము ; సఖు న
భ్యుదయము గని మదనుఁడొందె నుల్లాసమ్మున్॥ ౩౭

క॥ లతకూనలుఁ, గొమ్మలుఁ, బు
ష్పితఫలితస్థితులఁ గాంచి చెలఁగఁ గలుగుటే
ఋతురాజమందె కాదే,
యతిరమ్యములగుచుఁ జేతనాచేతనముల్ ?॥ ౩౮

తే॥ గీ॥ ఇతరఋతువులఁ గాంచి మోమెత్తకుండ
మూఁగలై యుండు కోకిలమ్ములు వసంత
మేగుదేరఁగా గొంతెత్తి స్వాగతమ్ము
పలుకుటే దాని శ్రేష్ఠతం దెలుపఁ గలదు॥ ౩౯

సీ॥ ఒడలికి సౌఖ్యంబులొడఁగూర్చె నతితరా
మలకోమలమలయమారుతములఁ;
గనుదోయికిఁ హాయి గలిగించె వివిధవ
ర్ణసుమసమాకీర్ణరమ్యతరుల,

వీనులవిందు గావించెను బంచమ
స్వరసమంచితపికసంచయమున,
రసనకు సంతృప్తి యొసఁగించె మాధుర్య
ధుర్యమరందసందోహమునను,
నాసికకు నింపు ఘటియించె వాసనాని
వాసవాసంతికాదినానాసుమముల :
నిట్టులవ్వసంతమునఁ బంచేంద్రియములఁ
దనిపె వారాణసీపురోద్యానవనులు ॥ ౪౦

తే॥ గీ॥ అట్టిదగు నొక్క సుందరోద్యానమందు
నందములకెల్ల నెల్లయై, కందు లేని
చందమామ చందమున వెల్లందనమునఁ
బ్రీతి గలిగించునట్టిది భీష్ము విడిది ॥ ౪౧

శా॥ మూడంతస్తుల మేడ యా భవన; మామూలాగ్రరమ్యంబులౌ
గోడల్ నిల్వున వెల్వరించు తెలినిగ్గుల్ చంద్రికాశ్రీల నా
మ్రేడించెఁ ; శశి తద్గవాక్షముల దారిం దొంగి చూడంగ, నా
జాడన్ లోనికి మెల్లమెల్లనఁ బ్రవేశంబయ్యె లేగాడుపుల్ ॥ ౪౨

శా॥ విద్యుద్దీపములెల్లెడన్ గదులలో వెల్గొంది, యా శర్వరిన్
ఖద్యోతప్రభ గల్గఁ జేసె ; శయనాగారంబునన్ మాత్రమ
ల్పద్యోతంబు రహించెఁ ; బట్టు పఱుపుల్, బాలీసులొప్పారె సం
పద్యుక్తుల్ శయనింప యుక్తమగు మేల్పర్యంకమందచ్చటన్ ॥

తే॥ గీ॥ అట్టి శయనగృహంబున వట్టి గచ్చు
పైని దర్భశయ్య నిరతబ్రహ్మచర్య
దీక్ష గల భీష్ముఁడు పరుండె, దిండుగఁ దల
క్రిందఁ బెట్టుకొన్న యెడమ కేలితోడ ॥ ౪౪

క॥ మసమసక వెలుఁగులో న
న్నసి భీష్ముండట్లుగ శయనించిన యెడకుం

గుసుమాంగి యొకతె వచ్చెను
ముసుంగున మునింగి, సిస్తు ముస్తాబొప్పన్ ॥ ౮౫

చ॥ గలుగలుమంచుఁ బాదములఁ గల్గిన యందెలొౕనర్చు మ్రోఁతకున్
మెలఁకువ గాంచి, భీష్ముఁడు సమీపమునన్ నిలుచున్న యట్టి తొ
య్యలిఁ గని లేచి, "నీవెవ తెవమ్మ ? సురక్షితమైనయట్టి యీ
స్థలమునకీవు వచ్చు టెటు సంభవమయ్యె ? విచిత్రమయ్యెడున్ ॥

మ॥ నడిరేయిన్ మగవారలున్నెడకు వెంటం దోడు లేకుండఁగం
బడఁతుల్ తెంపున నిట్లు రాఁదగునటమ్మా ? యన్యులీక్షించినన్,
నడికిన్ మూలము సుమ్మ ! నీవొక నిమేషమ్మైన నిచ్చో నిటుల్
తడయంగా వలదమ్మ," యంచు బలుకం, దన్వంగి వెన్వెంటనే॥

మ॥ ముసుఁగున్ వెన్కకుఁ ద్రోసెః నమ్ముదిత నెమ్మోమంబుదాచ్ఛాదనం
బు సడల్పాటును బొందఁగా వెలుఁగు సంపూర్ణేందుబింబంబనం
గ, సుధాసంగతహాసచంద్రికలతోఁ గన్పట్టెఁ ; జీకట్ల య
ట్లసితచ్ఛాయల నించె నల్గడల నయ్యబ్జాక్షి దృగ్జాలముల్ ॥ ౮౮

చ॥ అనె నిటులామె భీష్ముఁ గని, "యన్యునిగా నను నెంతువేమొ ? నీ
యనుజునకే వధూనికనె యౌదును ; నీకిఁక నేమి యౌదునో
మనమున నీవె యెంచుకొనుమా," యని మానిని జంకు మాని యా
తని మొగముం గనుంగొనియెఁ దాండవమాడు మెఱుంగుఁజూపులన్ ॥

ఉ॥ "అంబవు నీవు; నిక్కమిది," యంచును భీష్ముఁడు పల్కె; "నాదు నా
మంబదె," యంచు నామెయన, "మాతవు నా," కని భీష్ముఁడాత్మభా
వంబును వెల్లడించె; "మన వావిని బట్టి భవత్కుమారవ
ర్గంబునకంబ నేనగుదుఁ; గావున నీకెటు మాత నయ్యెదన్ ?॥ ౯౦

చ॥ వరుసయు వావి లేక యిటువంటి యవాచ్యములాడఁ జెల్లునే
పురుషవరేణ్య ?" యంచు బుధుఁబోఁడి వచించిన భీష్ముఁడామెతో,
"నిరతము బ్రహ్మచర్యమును నేను వ్రతంబుగఁ బూనియుండుటన్
ధరఁ గల కాంతలెల్లరును దల్లులె నా," కని మోడ్చె హస్తముల్ ॥

క॥ “పిల్లలను గన్న సతులనె
తల్లులనుచుఁ బేర్కొనంగఁ దగుఁ గద ? నాకుం
బిల్లలఁ గలిగింపఁగ నీ
యుల్లంబున నెంచినాఁడవో పురుషవరా ?॥ ౫౨

చ॥ అది యటులుండ నిచ్చి వినవయ్య, సురక్షితమైన యట్టి యీ
గదికిటు నేను రాఁ గలుగు కారణమేమన, నేఁ బరుండు న
ట్టిది యిది ; శత్రుమూలమున డెప్పరమేదయినన్ హఠాత్తుగా
నొదవిన, గూఢమార్గమొకఁడున్నది లోపటి వారు వెల్వడన్॥ ౫౩

మ॥ పవళింపం జను వేళలన్ రవికయుం బైచీరయున్ విప్పి, నూ
త్నవయస్సిచ్చిన వన్నెచిన్నెలను విన్నాణంబుగా నున్న మ
ద్వివిధాంగంబుల నేను జూచుకొనఁగా వీలిచ్చుచున్ గోడలం
దు విరాజిల్లెడి నిల్వుటద్దములఁ గన్గొంటే యివే యిచ్చటన్ ?॥ ౫౪

చ॥ జడముడి విప్పినంత దిగజాఱుచు, దట్టపుఁ గారుమబ్బుకై
వడిని బిఱుందుదోయిపయి వ్రాలెడి నా బలువాలుపెన్నెఱుల్
నిడుపున నాదు చేడియలు నిద్దుర పట్టెడు దన్క దువ్వు పు
త్తడిపిడులున్నయట్టి నునుదంతపు దువ్వెనలివ్వె యీ గదిన్॥ ౫౫

చ॥ కలపపు గిన్నెలున్నయవి, కంటివె యిచ్చట ? వీనిలోని దే
పలుచని చందనంబురముపైఁ జెలికత్తెలు నాకుఁ బూయుచుం,
బులకితగాత్రులై మదులఁ బుట్టిన మోహము పట్ట లేక చే
తులచటనుండి తీయరు, కుతూహలతన్ మెలమెల్ల నొక్కుచున్॥

ఉ॥ పాముపొరన్ హసించు వలిపంబు వయస్యలు నాకుఁ గట్టి, యా
గోమున నున్న నన్నుఁ గనుఁగొంచు మనశ్చలనంబు గాంచి, తా
రే మగవారి రీతి నను నెంతకు వీడఁగ లేక, వీడ లే,
కీమృదుశయ్యఁ జేరుపుదు : రియ్యది చూడఁ గదయ్య సుందరా॥

మ॥ చెలికత్తెల్ పచరించు నప్పనులచేఁ జిత్తోద్ధతిం జెంది, వా
రలలో నొక్కతెఁ బ్రక్కకుం బిలిచి, భార్యాభర్తృసంబంధచ

ర్యలకున్ నే దిగి క్రిందుమీఁదగుదు : నయ్యాశ్లేషముల్, చుంబనం
బులుఁ, దృష్టున్ లవలేశమేని నడఁపం బో, వెండమావుల్ బలెన్॥

చ॥ కడుపును నిండదిక్కరణి కక్కుఱుతుల్ పడుచున్న నక్కటా!
నుడువఁగ సిగ్గు సి!'' గ్గనుచు నోటిని జేతను మూసికొన్నదై
బిడియముఁ జూపు నంబ దెస భీష్ముఁడు గన్గొని, "నీకు సిగ్గు గొ
ల్పెడి విషయంబులీవిటువలెన్ వచియింపఁగ నేల బాలికా?॥ ౫౯

ఉ॥ సుప్తిని యిట్టి స్వప్నములు చోద్యముగాఁ గనినట్టి దానవో?
జ్ఞప్తిని దెచ్చుకొమ్మ! యటు గాక నిజంబులె యైన యట్టిచో,
నాప్తులకైన, నప్పసెలియండ్రకు నైనను, జెప్ప రానివై
గుప్తముగాఁగ నుంచఁ దగు గూఢరహస్యములివ్వి నమ్మమా॥

చ॥ వరుసమెయిం బరాయి మగవారికి దాఁపఱికంబు లేక యీ
సరణిని గుట్టుమట్టులను సర్వము చెప్పఁగ వచ్చునా?'' యనం
దరుణి, "ప్రియా, స్వయంవరమునన్ నిను నేను వరించియుంట, ని
ర్వురకును బంధమేర్పడెఁ : బరుండవిఁకెట్టులు? మద్వరుండవే। ౬౧

ఉ॥ కానని నోరు నొప్పి గొనఁగాఁ బలుసారులు నీవు చెప్పు మా
త్రాన మదీయభారమిఁకఁ దప్పెడునట్టిది కాదు నీకు; మా
రానలసాక్షిగాఁగ భవదంగన నైతిని; సంశయింప; కో
ప్రాణవిభూ, భవత్సుగుణబద్ధను : మంగళసూత్రమేటికిన్?॥ ౬౨

చ॥ ఇచటను నిల్వకుండ నను నేగుమనంగను న్యాయమా ప్రియా?
యుచితము గాదె భర్తకడ నుండుట భార్యకుఁ? బైని జందమా
మచలువవెన్నెలల్ ముసురు మంటలుగాఁ గనుపట్ట, భీతి గాం
చుచుఁ జనుదెంచితిం : గరుణఁ జూపుమ! నా మరువేఁడిఁ బాపుమా॥

తే॥ గీ॥ నిన్న రాత్రి, మొన్నటి రాత్రి, వన్నెకాఁడ!
నాదు సవతిచెల్లెండ్రకు, నీదు సవతి
తమ్మునకు, వరుసన్ శోభనమ్ములౌట,
నోడలచట, మది యిచటఁగా, నుంటి నేను॥ ౬౪

చ॥ అట నవదంపతుల్ సలుపునట్టి పనుల్ తలపోసికొంచు నే
గుటకలు మ్రింగుచుంటి : నుపగూహనమీవొనరింప, నీ కవుం
గిటను వసించి, మేను పులకింపఁగ, నీ యధరామృతంబు నే
గుటుకు గుటుక్కు మంచుఅక గ్రోలుచు నున్నయటుల్ తలంచుచున్॥

ఉ॥ ఈయెడ నున్న నన్నుఁ గని యెవ్వరు తప్పులు పట్టువార ? ల
న్యాయపురంబు గాదు కద యాల్మగలం గని అంకు గట్టఁగన్ ?
రేయి పవల్ వధూటిని శరీరమునందె ధరించి యున్న యా
కాయజవైరికిమ్మయిన కాశి సుమీ యిది యో మనోహరా॥

క॥ అంకయినం గానీ, ని
శ్శంకగ నినుఁ గూడు దాన : జాహ్నవి లేదే,
పంకంబును లోఁగొని యక
లంకగ నను జేయఁ దన జలంబుల మునుఁగన్ ?"॥ ౬౮

చ॥ అని వచియించినన్, "శివశివా!" యని చేతులు వీనుదోయిపై
నునిచి సురాపగాతనయుఁ, "డోన్నృపకన్యక, బ్రహ్మచర్యదీ
క్షను గలయట్టి నేను వినఁగాఁ దగదీగతి మాట," లంచుఁ బ
ల్కిన హసియించి యంబ చిటిలించిన కన్బొమలొప్ప భీష్మతో॥

తే॥ గీ॥ "బ్రహ్మచర్యంబు బ్రహ్మచర్యంబటంచుఁ
బలికెదేటికి మాటికీపగిది ? బ్రహ్మ
చర్య ననుకరించుటె బ్రహ్మచర్యము గద ?
కన్న కూఁతుఁ గూడిన వాఁడె కాఁడె బ్రహ్మ ?॥ ౬౯

ఉ॥ నీతులు నిష్ఠలుం బ్రజకు నేర్పెడి స్వాములవారలెల్లరుం
గూఁతులయట్టిరై తమకుఁ గొల్వొనరించెడి శిష్యరాండ్రతో
రాతిరి దీపమార్పి, తమ ప్రక్కకు లాగి రమించుచుందు, రా
రీతిని బ్రహ్మదేవుఁడు చరించుటచేతను బ్రహ్మచారులై॥ ౭౦

క॥ గారాబంబునఁ బాలును
నీరును బలెఁ గలిసిన రమణీరమణుల సం

సారములఁ గూలఁ ద్రోసెడి
జారశిఖామణులు బ్రహ్మచారు," లటన్నన్ ॥ ౨౧

తే॥ గీ॥ "బ్రహ్మచర్య శబ్దంబును బట్టుకొనుచు
నిర్వచించిన యట్టి నీ నేర్పు మెచ్చ
వచ్చు: నీవు చెప్పిన యట్టి వర్తనంబు
గలుగు బ్రహ్మచారులును లోకమునఁ గలరు ॥ ౨౨

ఉ॥ నన్నటువంటి వానిఁగ మనమ్మున నెంచకుమమ్మ! స్త్రీలపై
నెన్నఁడుఁ గామబుద్ధి వహియింపమి మామకదీక్ష సుమ్మ; యో
కన్నియ, మిన్ను మీఁద విఱిగంబడినన్ వ్రతముం ద్యజింపఁ బో,"
నన్న నదీతనూభవునకన్ననఁబోణి వచశ్చమత్కృతిన్ ॥ 23

శా॥ "ఈ దీక్షన్ వహియించి నీదు జనకుండే యుండినన్, నీవు తా
మీఁదం బుట్టితె యుండ! వంగనలఁ గామింపంగ రాదన్న మ
ర్యాదన్ లోకులు సంచరించుటకుఁ బ్రారంభించినన్, మానవ
ప్రాదుర్భావము లేనిదై జగము నిర్మానుష్యమౌనే కదా? ౨౪

తే॥ గీ॥ కామబుద్ధిని స్త్రీలతోఁ గలియ నంటి;
వట్టి నీదీక్ష చెడకుండునట్లు నిన్నుఁ
గామబుద్ధితోడను నేనె కలియుదాన;
రాఁ గదోయీ!" యనుచుఁ జేయి లాగె నంబ ॥ ౨౫

క॥ వెక్కసమునఁ దన చేతిని
గ్రక్కున లాగుకొని యాపగాసుతుఁడు, "మనో
వాక్కాయకర్మములయం
దొక్కటిచే నైన స్త్రీల నొల్ల," నటన్నన్ ॥ ౨౬

ఉ॥ "ఇష్టుఁడవౌట, నొల్ల నన నేఁ జన నిత్తునె ని," న్నటంచు నా
దుష్టచరిత్ర మీఁదికిని దూఁకి, పయంట వొలంగి యంగముల్
స్పష్టపడంగఁ, జేతులు గళంబునకుం బెనవైచుచున్ లతా
వేష్టితమాచరించెఁ, బొర వీడినయట్టి భుజంగి భంగిగన్ ॥ ౨౭

ఉ॥ గుండెకు గుండె దాఁకఁగను గుబ్బెత యిట్టి తెఱంగుగాఁ దనున్
నిండుగఁ గౌగిలించుకొని నిక్కుచు వాతెఱ యానఁ బోవ, భీ
ష్ముండు తదీయబాహుయుగముం బెన యూడఁగలాగి, యంసముల్
రెండును బట్టి ద్రోసెను ధరిత్రి పయిన్ సుమగాత్రి గూలఁగన్ ॥

క॥ ద్రేటు వడిన త్రాఁచు వలెన్
బోటి వడిన్ లేచి, ముక్కుపుటములదరఁగా,
మాటికిఁ బ్రక్కలెగయఁగాఁ,
బైఁటయు సవరించుకొనక, పలికెం గినుకన్ ॥ ౨౯

ఉ॥ "కోరి తనంతఁ బైఁబడిన కోమలి కూరిమి నైన నెంచ, కీ
దారిని గ్రూరచిత్తమున ధారుణిపైఁ బడునట్లు ద్రోయుటే
పౌరుషమంచు నెంచితివె? భామలు కోమలులంచుఁ బల్కు, ట
వ్వారి శరీరముల్ విరుల వంటివి యాటనె యంచెఱుంగవే?॥ ౩౦

మ॥ అబలన్ మోటుతనంబుగాఁగ నిటు ద్రోయం జేతులెట్లాడె? నే
లఁ బడం గూలుట వల్ల నాదు తనువెల్లన్ నొచ్చె; నన్నిట్టి రీ
తిఁ బరీభావము నీవొనర్చుటను నా దేహంబు కంటెన్ మన
స్సు బలిష్ఠంబయినట్టి నొప్పి గనియెన్ సుమ్మాదయాహీనుఁడా॥

ఉ॥ ఆఁకలి యన్న మానవునకన్నము పెట్టక యుంట మాత్రమే
కా, కెదఁ గాకఁ బూనుచును గట్టిను జావఁగఁ గొట్టఁ బోదురే?
నీ కరపాటవంబు రమణీతతియందిటు చూప సిగ్గు లే
దే కఠినాత్మ? స్త్రీల యసురీశ్వర హానికి మూలమౌఁ జుమీ॥ ౩౧

చ॥ వ్రతము వ్రతంబటంచు నుడువంగఁ దొడంగెదు, బ్రహ్మచర్యమే
వ్రతమయిన! ట్లహింసకెన వచ్చు వ్రతంబిలఁ గల్గునే? విమో
హితనయి నిన్నుఁ జేర, నను హింస యొనర్చుచునున్నవాఁడ; వీ
గతి నను నేడిపింప, నెటుగా ఫలియించును నీవ్రతంబికన్?॥ ౩౨

ఉ॥ స్వార్థము నీదు జీవము మదాశను దీర్పనిచోఁ; బరోపకా
రార్థమిదం శరీరమని యార్యులు పల్కెడు నట్టి మాటకే

మర్థము దీసివాఁడవు? ప్రియంబున నా యనురాగమెంచి, మ
త్ప్రార్థనమాలకింపుము; కృపన్ ననుఁ గూడి రమింపుమింపుగన్॥

మ॥ అనురాగంబు వహించి లేని వనితల్ ప్రాణంబులర్పింపఁగన్
వెనుదీయంగను బోరు; కిన్కఁ గని లేనిం బ్రాణముల్ దీయఁగా
ననుమానింపరు: రెండు పక్షములు నీ యాత్మన్ విమర్శించి, నా
యనురాగంబును గోరెదో, కినుక నే యర్థించెదో, యెంచుకో॥ ౨౬

క॥ నీ మీఁదఁ గలుగు వలపున
నీ మేలును మదిని గోరి నే నిప్పటికే
యే మొనరించితినో విను
మా, మామకచిత్తమెఱుఁగ నగు నద్దానన్॥ ౨౭

చ॥ విఱుగుడు లేని మందొకటి వెజ్జొకరుండిటుమున్న నేర్పఁగా
నెఱిఁగితి; దాని మూలమున నెట్టి నరుండును యక్ష్మరోగియై
ముఱుగుచు, వత్సరంబు పరిపూర్తిగ దాఁటక యుండఁ బ్రాణముల్
దొఱఁగును జుమ్ము; వీడియముతోడను దానిని బెట్టఁగా వలెన్॥

తే॥ గీ॥ నీవు రాజవు గాకుండ నీదు సవతి
తమ్ముఁడడ్డుగా నుండుట దలఁచి, వాని
కిం దదీయౌషధము ప్రయోగించితిఁ జుమి
నిన్న, మొన్న, శోభనములఁ గన్ను గప్పి"॥ ౨౮

మ॥ అనినన్ భీష్ముఁ, "డయో! యయో! యిదినిజంబై యుండునా? దైవమా!
దనుజస్త్రీయొ, పిశాచకామినియొ, భూతంబో యగున్; మానవాం
గనగాదియ్యది," యంచునయ్యతివతోఁ, "గష్టాత్మ, నీమోముఁ జూ
చినచోఁ శాపము లెల్లఁ జుట్టుకొనుఁ; జీ! చీ! పొమ్ము, పో," మ్మంచనెన్॥

క॥ తన వలపు భీష్ముఁడీతీ
రున నపుడు నిరాకరింప, రోషముచే నా
ననమెఱ్ఱవాఱ, మెఱుఁగులు
గనుఁగవను దుఱంగలింపఁగా, నంబ యనెన్॥ ౩౦

మ॥ "ఉపకారంబపకారమంచు నకటా! యూహించుచున్ నీవిటుల్
విపరీతంబుగఁ దిట్టి పొమ్మనదవే వేశ్యన్ బలెన్ నన్ను? ని
ష్కృపు నాప్రేమ నిరాకరించితివి గా? కానిమ్ము! కానిమ్ము! నా
దు పగం దీఱుచుకోనటంచు మదియందున్ నమ్ముకోఁ బోకురా॥

పంచచామరము॥ నపుంసకా! నృశంసుఁడా! వినం గదోరి: మేటి వీ
రపుంగవుండ నంచు నిబ్బరంబు గల్గు నిన్ను నీ
వపుస్సునందుఁ గానిచోఁ, దపస్సు నాచరించి వే
రు పుట్టువొంది యైన నిన్ను రూపుమాపుదానరా"

చ॥ ఇటు పగ చాటుచున్ ధరపయిం జరణంబునఁ దన్నినంత న
చ్చటను సారంగమేర్పడ, భుజంగి బిలంబునఁ బోలె నందు న
క్కుటిలశిరోజ దూఱుచు నిగూఢముగాఁగను బోయె; నేల ము
న్నటి యటులై సారంగము కనంబడకుండె నొకించుకేనియున్॥ ౯౩

చ॥ ఉదయమునందు లేచి వెత నొందుచుఁ గుందుచుఁ బువ్వుఁదోఁటయం
దుఁ దరుణి యుండఁగాఁ, గలహదోహదకార్యవిశారదుండు నా
రదుఁడరుదెంచె, "నోమురహరా! మధుకైటభసంహరా!" యటం
చుఁ దనదు వీణ మీటుకొనుచున్ గగనస్థలినుండి ధాత్రికిన్॥ ౯౪

శా॥ "అంబా, క్షేమమె? రాత్రి భీష్ముఁ గను కార్యంబుండుటం దద్గవా
క్షంబుం జేరితి నేనదృశ్యముగ; నక్కాలంబునం దేమి చె
ప్పం, బూఁబోఁడి! వినంగ నయ్యె నట నంబాభీష్మసంవాదవా
క్యంబుల్ నాకు; మదీయమానసము నీరయ్యెం జుమీ యయ్యెడన్॥

క॥ తగిన పగ దీర్చుకొనుమా;
పగ దీర్చుకొనంగ లేని బ్రదుకేమిటి? కో
ముగుద, బహుదుఃఖభాజన
మగు జగమునఁ, బగను బోలినట్టిది గలదే?॥ ౯౬

సీ॥ 'అన్నమో రామచంద్రా!' యని క్షుధ నేడ్చు
పరునకుఁ బాయసాన్నంబు కంచె,

'నాలుక యెండుచున్న,' దటంచుఁ బనవు వి
దాహార్తునకు నమృతంబు కంటెఁ,
గూర్కు గంటికి రాక కొందలమొందు వా
నికి నొడలెఱుఁగని నిద్ర కంటె,
విరహంబుచే బలు వెతఁ జెందుచున్న కా
ముకునకుఁ బ్రియురాలి పొందు కంటెఁ,
దనకు మున్ను కీడు నొనరించి యున్నట్టి
మానవునకుఁ దాను మాఱు కీడొ
నర్చి తనదు పగను దీర్చుకొనుటె హెచ్చు
ముదము గూర్చు,'' ననుచు ముని వచింప॥ ౯౭

మ॥ '' ఋషివర్యా, పగ దీఱఁ దద్వధమె సుమ్మీ నా యభీష్టంబు; మ
ద్రుష తద్రక్తముఁ జూడకుండ నెటు డిందుం? గాని, యత్యంతపౌ
రుషవంతుండగు భీష్ముఁ జంపఁ గల వీరుండేఁడి? గూఢంబుగా
విషముం బెట్టుదు నన్న, నాదు మది తృప్తిం బొందదొక్కింతయున్॥

ఉ॥ ఏమియుఁ దోఁచకున్న,'' దని యీగతి వందురు కన్యతో ముని
గ్రామణి, '' క్షత్రియాన్వయవిరాముని భార్గవరామునిం గుమా
రీమణి, నీ వెఱుంగవె? ధరిత్రిని గల్గిన వీరులెల్ల రా
రాముని ముందు నిల్వఁ గలరా విలు పూని యతండు నిల్చినన్?॥

తే॥ గీ॥ భీష్ము విలువిద్దె యందింత పెద్ద చేసె
నాతఁడే; శిష్యు వధియించునా యటంచుఁ
దలఁపకుము: తన్నుఁ గన్నట్టి తల్లి మెడఁ గు
ఠారమునఁ ద్రుంచె మున్ను కఠోరముగను॥ ౧౦౦

ఉ॥ ముక్కనఁ గోపమూతనికి; మూర్ఖుఁడు భీష్ముఁడు బ్రహ్మచర్యపుం
దిక్కను మానకుండ గురుదేవుని యాజ్ఞను ధిఃకరించుఁ; ద
ద్ధిక్కృతికగ్గిరాముఁడు మదిం సయిరించెడు వాఁడు గాఁ; డతం
డొక్కఁడె నీకు దిక్కగుటకోపిన వాఁడు సమస్తధారణిన్॥ ౧౦౧

ఉ॥ భార్గవరాము పాదములపైఁ బడు; నీ పగ దీర్చుకొంటకున్
మార్గమ దే," యటంచు సురమౌని వచించి, విపంచి మీటుచున్
స్వర్గము దారిఁ బట్టి తన వచ్చిన త్రోవను బోయె: వైరిష
డ్వర్గము గెల్చినట్టి మునివర్యుల చర్యలిటుండు నా యహా ?॥

వ॥ కలహాశనుని సలహా విని కలహంసగామిని యగు నక్కామిని మహేంద్రగిరిగామిని భృగురాముని దాను జేర వీలు గామిని దలంచి, యంబికాంబాలికావివాహంబున కాహూతుండై విచ్చేసిన నిజమాతామహుండగు హోత్రవాహనుని దండకుఁ జనిచనవున ॥ ౧౦౩

శా॥ "తాతయ్యా, జమదగ్నిసూతి భవదాప్తస్నేహితుండంచు మున్
మాతో నీవనుచుంటివే?" యనిన, "నమ్మాయీ, యసత్యంబు గా
దేతద్వాక్యము : నెయ్యమారఁగ నతండేటేటఁ గొన్నాళ్లు నా
యాతిథ్యంబును బొందు ; నీనెలనె నా కాతండు విందౌఁ జుమీ"॥

చ॥ అనుచును హోత్రవాహనుఁడిటాడఁగ ముద్దుగ నంబ, "తాతయా,
ఘనుఁడగు భార్గవుం గనఁగఁ గౌతకమున్నది ; నీదు వెంటఁ దో
డ్కొని చనుమ," న్నటన్న, నతఁడుం దనకయ్యది, కోర్కెయౌటఁ ద
జ్జనకుని గోరి, యామెయును దాను జనెం దన వీటికంతటన్ ॥

వ॥ అతఁడు నిజనగరంబునకేతెంచిన కొలఁది దివసంబులకు ఖండపరశుసదృశాఖండమహిమాభిరాముండగు రాముండు॥ ౧౦౪

మత్తకోకిల॥ మైత్రిమై నరుదేర, సాఁగి నమస్కరించి, యథావిధిన్
హోత్రవాహనుఁడర్ఘ్యపాద్యబహూకృతుల్ పచరించి, యు
మ్మిత్రసత్తముఁడుంటకొక్క సమీపసౌధమొసంగి, దౌ
హిత్రినే పరిచర్యకుంచె, నభీష్టమా మెక దాటచే॥ ౧౦౫

సీ॥ అతిథికిఁ గాల్యకృత్యములు దీఱఁగనె, యు
ష్ణజలంబులుంచును స్నానమునకు ;

స్నానమానంతలోనసె, సిద్ధమొనరించు
సర్వవస్తువులు పూజాగృహమునఁ ;
బూజ పూర్తి యగు లోపునసె, భోజనము వ
డ్డనను జేయించు బాడబులచేత ;
భోజనానంతరంబున,. నాకులకు సున్న
మును వ్రాసి తా నె తాంబూలమిచ్చుఁ ;
దమ్ములము చేయుచుండఁ, జెంత నిలుచుండి
వీవనను మెల్లమెల్లన వీచుచుండు ;
శ్రద్ధయును భక్తి దోఁప, భార్గవునకిట్టు
లంబ సేవ గావించె నున్నన్ని నాళ్లు ॥ ౧౦౮

శా॥ హృష్టుండై భృగురాముఁడేగుచుఁ, "కుమారీ, నీదు శుశ్రూష సం
తుష్టస్వాంతునిగాఁగఁ జేసెఁ జుమి నన్నుఁ ; మెచ్చితిఁ నిన్నుః నీ
కిష్టంబైన వరంబు గోరుకొనుమా, యీడేర్తు ; సిగ్గేల ? వి
స్పష్టంబౌనటు తెల్పుమా, భవదభీష్టంబెద్దియో ముద్దియా"॥

చ॥ అనుటయుఁ బ్రక్క నుండి దరహాసమొనర్చుచుఁ బల్కె హోత్రవా
హనుఁడు, "వయస్య,యీ మొఱుటులాస్యము సిగ్గున వంచుకొంట గ
న్గొనియును జిత్తమందుఁ గల కోరిక పోల్చుకొనంగ లేవె ? జ
వ్వనులకుఁ బెండ్లి దప్ప మఱి వాంఛ యిఁకొక్కటి యుండ నేర్చునే?॥

క॥ ఏమమ్మా, యంతే కద ?
నా మిత్రునితోడఁ దెల్పినం దీర్చును నీ
కామితమును ; సిగ్గయినఁ,
నీ మాఱుగఁ దెల్పువాఁడ నే," నని పలుకన్ ॥ ౧౧౧

క॥ "నీ వేళాకోళముల క
యో ! వేళాపాళ లేక యున్నది తాత
య్యా! వారేమనుకొందురు ?
నా వాంఛితమిట్టిదంటినా నీతోడన్ ?॥ ౧౧౨

ఉ॥ వాంఛితమున్న నేమి? యది వట్టి నిరర్థక : మింద్రవైభవం
బుంఛవృత్తి గల్గు నరుఁడొందఁ దలంచిన యట్లు ; చంద్రమో
లాంఛనమైన యేణము నిలం బులి కోరిన యట్లు ; కేకిదా
పింఛము కాకి దాల్పఁగ నపేక్ష యొనర్చిన యట్టులక్కటా!॥౧౧౩

ఉ॥ సాధ్యము గాని కార్యమును సల్పుమటంచును లేని పోని యీ
బాధ్యత నీ వయస్యు తలపైఁ బడవైచుట న్యాయబుద్ధియా?
యధ్యయనాదికార్యములకాటికికర్హత గల్గి యుంట నా
రాధ్యుఁడె కాని, యీ ముసలి బ్రాహ్మణునిన్ శ్రమపెట్టవచ్చునా?॥

మ॥ శ్రమ పెట్టంగను మాట దక్కినయెడన్ సంతోషమే ; కాని, నె
య్యముమైఁ జెప్పిన, దేవునైన గురువునైన యంచూఁకోనం బోని వ
ట్టి మహామూర్ఖుఁడతండు ; కయ్యమున కే డీకొన్నచో, గెల్వ రా
ని మహాశూరుఁడు : దేవదానవుల కేనిన్ మించరాదాతనిన్ ॥౧౧౫

క॥ కూరిమి లేని పురుషులను
గోరిన యవివేకవతులకున్ గతి గలదే?
వారేమి చేయ నేర్తురు?
నా రేఖను మార్పఁ గల్గునా యజుఁడైనన్" ॥ ౧౧౬

క॥ అని చేలాంచలమునఁ దన
కనుదోయిని లేని యట్టి కన్నీళ్లను జ
వ్వని తుడుచుకొనఁగ, వెడన
వ్వును నవ్వుచుఁ బల్కె భార్గవుఁడనర్గళుఁడై ॥ ౧౧౭

శా॥ "ఏమీ! సాధ్యమసాధ్యమంచుఁ గలదే యీ భూస్థలిన్ నాకు? నా
సామర్థ్యంబు నెఱుంగకంటివయొ! మీసల్ పండుటం గాంచి, సం
గ్రామానర్హుఁడ నంచు నెంచితివొ? వ్యాఘ్రంబెంత పండైనఁ గా
నీ మెండొడ్డిన గండులేడి నెటులేనిం దున్మఁగాఁ జాలదే?॥ ౧౧౮

శిఖరిణి॥ మహాశూరుండంచున్ మతి చెడినటుల్ మానక ముహు
ర్ముహుశ్శ్లాఘావాక్యమ్ములు పలికెదో ముద్దియ! శర

ప్రహారంబుల్ నాచేఁ బడు నెడ, భవత్పాదములకున్
జోహారుల్ గావించుం జుమి యతఁడు దాసుండ ననుచున్॥

స్రగ్విణి॥ ఆ మహాశూరు నామాక్షరంబుల్ కుమా
రీమణీ చెప్పుమా! యిప్పుడే పోయి నీ
ప్రేమ నాసించునో? మృత్యురంగత్సమి
త్సీమనే వాఁడపేక్షించునో? చూచెదన్॥ ౧౨౦

ఆ॥ వె॥ పరుసవేదికినుము బంగారమౌఁ గద?
యినుము వంటి వాని మనము నాదు
పరశువేదిటమును బాపి బంగరు వంటి
దానిఁగా నొనర్చుఁ: దథ్యమబల"॥ ౧౨౧

క॥ భృగురాముఁడీ పగిదిఁ బలు
కఁగ నంబ వచించెఁ, "దాతగారూ, మది మీ
మగఁటిమి నేనెఱుఁగని దా
నఁ గాను: భగవానుగానె నమ్ముదు మిమ్మున్॥ ౧౨౨

ఉ॥ మీరు కుఠారముం గొని సమిత్తలమందెదిరింపఁగా, మహా
శూరుఁడటంచుఁ బల్కఁ దగు జోదు జగత్తునఁ గల్గ నేర్చునే?
కూరిమి నాకుఁ గూర్చి మది కోర్కెని దీర్చుటకొప్పకున్న యా
పూరుషు మీరెదుర్పరను బుద్ధిని నేనటుగా వచించితిన్"॥ ౧౨౩

క॥ నా నవ్వి, "నేను యుద్ధము
మాననఁగ, నాకతఁడు చుట్టమా? పక్కమ్మా?
మానిని, యెవ్వండైనను
గానీ, నేఁ దీర్తు నీదు కామిత," మనుచున్॥ ౧౨౪

తే॥ గీ॥ పరశురాముండు పలుక నంబ, "యనఘాత్మ,
తెలియకుండ బాసను చేసితి నని మీరు
తప్పుకొందురు: మీ మాట దబ్బఱ యగు
టెట్టి?" కనవుడు పంతంబు హెచ్చి యతఁడు॥ ౧౨౫

ఉ॥ "దబ్బఱ మాట గాదు, విను : దైవము సాక్షిగ సారసాక్షి, నీ
యబ్బురమైన రూపమునకక్షులు గల్గియు లొంగకున్న యా
నిబ్బరమైన గుండె గల నిర్దయుఁడెవ్వఁడు ? వాని నామముల్
దబ్బునఁ జెప్పు: బంధుఁడయినన్, హితుఁడైనను, వీడనే సుమీ"॥

వ॥ అని శపథంబొనర్ప, నపథావలంబ యైన యంబ యిట్లనియె॥ ౧౨౭

క॥ "బంధుహితుల కంటెను సం
బంధము గురుశిష్యుల నడుమనె హెచ్చుఁ గదా ?
సింధురముఖశిఖివాహను
లంధకరిపు కృపకుఁ బాత్రులౌ విధ కరణిన్ ?"॥ ౧౨౮

వ॥ అనుటయుఁ బరశురాముండు॥ ౧౨౯

క॥ "నా శిష్యులలో నొక్కరుఁ
డా, శఠుఁడయి నీమది నిటులటమట పెట్టెన్ ?
నే శాసింతు నతని, నీ
యాశకుఁ దగినట్లు నడువుమంచు," నటన్నన్॥ ౧౩౦

ఉ॥ "శాసనమీరు చేసినను సాఁగదు ; శిష్యుఁడు కేలు మోడ్చి, యే
దో సరి చెప్పు ; మీరలది యొప్పరు ; రాతఁడు బ్రహ్మచర్యముం
డా సలుపంగఁ బూనె నఁట! దానిని దప్పుట చెప్ప రానిదా
దోసపుఁ గార్యమంట! యిటు తొంబదితొమ్మిది చెప్పు హేతువుల్॥

ఉ॥ చెప్పుటకేమి ? కల్పనలు చేఁతయినన్ నెపముల్ స్ఫురింపవా ?
యుప్పును హెచ్చు, నాలి యన నొల్లని వానికి నీలకూరలో !
నొప్పక మీర లేమనెదరో కరుణాకర ? యెల్ల కాలముం
దప్పదు, పెండ్లి లేకయె వితంతువునై పడియుంట నాకిలన్॥ ౧౩౧

తే॥ గీ॥ మనసు సరి పెట్టుకొంటిని ; మరల నాకు
నాశ రేఁ పెదరేల మహాత్మ ? మీదు
శక్తి మించిన కార్యంబు సలుపఁ గలరె ?
మానుఁడీ పూన్కి," యంచు నంబ వచించుఁ దప్ప॥ ౧౩౩

తే॥ గీ॥ పంతమొక కొంత, జాలి యొకింత, గలిగి
భార్గవుండంబతోఁ బల్కె: "బాల, యేల
లేని పోని సందియములీలీల డెంద
మందుఁ బొందెద? విది నిశ్చయమ్ము వినుము॥ ౧౩౪

ఉ॥ త్రోపుడు మాటలాతఁడొక తొంబదితొమ్మిది పల్కె నిమ్ము, నా
తే పలుకంగ ని, మ్మొకటి యేనితఁడు నే విను వాఁడ గాను; నే
దాపున నుండి పెండిలి యథావిధి మీకొనరింతు ముందుగా;
నా పయి బ్రహ్మచర్యమతఁడాలిని గూడియె చేయుఁ గావుతన్॥

క॥ చెప్పు మతనిపే," రన్నను
జప్పునఁ దల వంచె నామె: "సరి సరి! యిది దా
నప్పుడె పెండ్లికొమారిత!
తప్పు గదా మగని పేరు తడవుట," యనుచున్॥ ౧౩౬

తే॥ గీ॥ హోత్రవాహనుండప్పు, "డో మిత్రవర్య,
మరుఁడు నాఁగ విరాళి నా మనుమరాలి
మదికిఁ గలుగఁ జేసిన రాకొమరుఁడు భీష్ముఁ,"
డన్న రాముండు దల యెత్తి మిన్ను చూచి॥ ౧౩౭

తే॥ గీ॥ "భీష్ముఁడా? భీష్ముఁడా? యట్టి పేరు నేను
విననె లేదనె; హోత్రవాహనుఁడు, "భీష్ముఁ
డనిన శంతనుని తనూజుఁ; డతని మొదటి
పేరు దేవవ్రతుండరంచు వింటి," ననిన। ౧౩౮

క॥ "దేవవ్రతుఁడా? యెఱుఁగుదు:
నే విద్యను నేర్పినట్టి యెల్లరలో వాఁ
డే విలుకాఁడుగఁ దేలె మ
హావినయవిధేయతలకు నాకరమగుచున్॥ ౧౩౯

ఉ॥ వాఁడు మదీయవాక్యము సవశ్యముగా విను; రండు, పోదమీ
నాఁడె; శుభస్య శీఘ్రమను నానుడి యున్నది గాదె!" యంచు నా

వేఁడిన, యంబయుఁ సఖుఁడు వెంటను రా భృగురాముఁడేఁగె : నె
వ్వాఁడొ టుసుక్కమంచు నెటువంకనొ తుమ్మెఁ బ్రయాణవేళకున్॥

క॥ దడదడమను రథముల సం
దడిలోఁ దుమ్మెవ్వరికి వినంగఁ బడు ? నడా
వుడిగ వెడలి, యవ్వడువున
వడివడి హస్తిపురి చేర వచ్చిరి వారల్॥ ౧౪౧

చ॥ గురుఁడరుదెంచె నన్న పలుకుల్ విని భీష్ముఁడు వేగ భక్తిసం
భరితమనస్కుఁడై చని నమస్కృతి చేయఁగ, "శిష్య, భక్తికే
మిర ? యిదె నీ నిమిత్తమయి మిన్న యనం దగు కన్నెఁ దెచ్చితిం ;
బరిణయమై సుఖింపు," మని భార్గవుఁడంబను జూపెఁ ; జూపినన్॥

క॥ "చిత్తము ! చిత్త !" మటంచును
దత్తఅపసు భీష్ముతో నతఁడు, "చిత్తంబుల్
బత్తెంబును వలదుర ; మా
ఉత్తరమీకుండఁ, గూరుచుండు వరుఁడవై॥ ౧౪౩

క॥ పుస్తె యిదే, భవదుభయా
యుస్తంతుయుతం : బయం ముహూర్తస్సుముహూ
ర్తో స్తనఁగఁ గట్టుమా నీ
హస్తంబులతోడ వధువు నలుత గులుతుగా॥ ౧౪౪

క॥ తాత గలఁ, డితఁడు కన్యా
దాత యగును ; నేఁ బురోహితత్వమొనర్తుఁ ;
మాతామహి గలదు ; చెలులు
మాతో నున్నారలయిదు మంది యయిదువల్॥ ౧౪౫

కవిరాజవిరాజితము॥

పరిణయమాటకు సర్వము సిద్ధము ; బంధులు, మిత్రులు, నింతనె వ
త్తురు: మఱి జాగొనరింపకలె," మ్మని తొందరపెట్టెడి రామునితో,

'గురువర,'' యంచును భీష్ముఁ డెదో నుడిగొంకుచుఁ జెప్పఁదలంపఁగ, న
వ్వరశుధరుండటుపై నొక మాటయుఁ బల్కఁగ నీయక యాతనితో॥

తరల॥ ''వ్రతముగాఁగను బూనినాఁడను బ్రహ్మచర్యమటంచుఁ బె
న్కతను జెప్పదు; వేనెఱుంగుదు: నాకు నీదు వ్రతంబుతో
గితముతోఁ బని లేదు: రంభను గెల్చు నంబను బెండ్లియై
బ్రతికెదో? బవరంబునం బడి, రంభనే వరియించెదో? ॥ ౧౪౭

తే॥ గీ॥ ఎంచుకొనుమిప్పు,'' డని వచియింప, భీష్ముఁ
డూష్మసహితమైనట్టి నిట్టూర్పు విడిచి,
''యకట! యొకఁ దీయ బ్రహ్మహత్యయు, మఱి దిగఁ
దీయ గోహత్యయు నటన్న తీరు వచ్చె''॥ ౧౪౮

తే॥ గీ॥ అంచుఁ జింతించి, ''దేవ, చేయఁగఁ దగని య
కృత్యమును జెప్పి గొంతు నొక్కితిరి; నేను
గిక్కుమనకుండ నోరు నొక్కితిరి; మ్రొక్కు
టొక్కటియె దిక్కు నా,'' కని యూరకుండె॥ ౧౪౯

ఉ॥ గొడ్డలితోడ క్షత్రియుల గొంతుల నిర్వదియొక్క సార్లు తా
బిడ్డలు వృద్ధులంచనెడి భేదము నెంచక త్రుంచినట్టి యా
దొడ్డమగండు భార్గవుఁడు తోఁకను ద్రొక్కిన త్రాఁచు రీతి మెం
డొడ్డిన భీష్ముపై నెగసి, హుంకృతితోడను బండ్లు గీఁటుచున్॥

క॥ జ్వాలదగ్నిహోత్రు గతి మం
టల నుమియుచు, ''నోరిమూర్ఖ! నా దెబ్బ యిఁకం
దెలిపెద రారా, యని బె
బ్బులి బలె నబ్బలియుఁడొక్క బొబ్బం బెట్టెన్॥ ౧౫౧

చ॥ గజగజలాడి రెల్లరును; గంపిలకుండెను భీష్ముఁడొక్కఁడే:
నిజగురు మోము నాతఁడు వినిశ్చలదృష్టులఁ జూచి, ''యోమహా
భుజ, మిము నేను డీకొనుచుఁ బోరఁగ నేరను; శిష్యునిం బరీ
క్ష జరుప నెంచినం, దమ యొసంగిన విద్యయె యొప్పగించెదన్,''॥

ఉ॥ అంచు వచించి రామునకు స్యందనముం దగు సూతుతోడఁ దె
ప్పించెను ; విల్లు, శస్త్రములుఁ, బెల్లుగ నమ్ములుఁ, దూణముల్, సమ
ర్పించెను ; మస్తకంబున ధరింప శిరస్త్రము, మేనఁ దాల్పఁగాఁ
గంచుకవర్మముల్, మిగులఁ గట్టివి, చూచి యొసంగె ముందుగన్॥

క॥ యుద్ధమునకు రాముఁడు సం
సిద్ధుండై వచ్చినంత, శిష్యుండును స
న్నద్ధుండై యతని యెదుట
బద్ధాంజలి యయ్యె, గురుఁడు ప్రారంభింపన్॥ ౧౫౪

చ॥ అణఁకువఁ జూపు శిష్యుఁడయి నాఁడని కోపముతో గుణంబునన్
రణనము గల్గ భార్గవుఁడనర్గళరీతి ననేకశాతమా
ర్గణముల నేయ, భీష్ముఁడు శరంబులఁ ద్రుంచెను వాని నన్నిటిం,
బ్రణుతులొనర్చుచున్ సురలు బారులుగా దివినుండి చూడఁగన్॥

ఉ॥ "రాఘవరాము నిప్పరశురాముఁ డెదుర్కొన నేగి మున్ శర
స్త్రౌఘుని యట్టిఁడై కడుపు నిండని చాతకమట్లు చేసె న;
న్నిఘునుఁడిప్పుడిట్లు శరవృష్టిని గల్గఁగఁ జేయుచుండె : వ
హ్వా! ఘటియిల్లు విం," దనుచు వచ్చెను నారదుఁడిచ్చ మెచ్చుచున్॥

చ॥ ఇభము నిభమ్ముఁ దాఁకినటు లేర్పడె : శిష్యుని రాముఁడాత్మస
న్నిభునిగఁ జేయఁ గోరి తన నేర్చినదెల్లను నేర్పెఁ గాన, వా
రుభయులు నొక్కరీతి పటుయోధులె ; యిర్వురు నొక్కరీతి భూ
రిభుజులె : వారి యుద్ధమలరింపక యున్నె నిలింపబృందమున్ ?॥

చ॥ వయసునఁ బెద్దయై యనుభవంబున భార్గవుఁ డెక్కుడైనఁ, బి
న్నయిన కతంబునన్ బలమునందు నదీసుతుఁ డెక్కుడౌచు, తా
సి యొక రవంత లేక యని చేసిరి తద్గురుశిష్యులించుకే
నియు వెనుదీయకుండఁ, దమ నేర్పునకోర్పును దోడు చేయుచున్॥

ఉ॥ పట్టిసయష్టి పంతమున బాడబుఁడే ప్రదరమ్ము లేయుచుం
గొట్టును ; వచ్చుచున్న యలుఁగుల్ దనదాఁదికి రాకయుండ శా

పట్టి యడంచుఁ గాని, చలపట్టి గురుల్ మరలంగఁ గొట్టఁ, "డి
ట్టట్టుగ నూతె ధర్మము," లటంచును జూపటు వింత పొందఁగన్॥

ఉ॥ ఆహవమందు శిష్యు నెటులైనఁ బరాజితుఁ జేసి యంబకు
ద్వాహమొనర్చుటొక్కటియె వాంఛితమై, యతనిన్ వధింపఁగా
నూహము లేని రాముఁడు, మహోగ్రమనస్కుఁడెయయ్యు, శస్త్రసం
దోహము గుప్పఁగాని తొలుదొల్తనె యస్త్రము లేయఁడేవియున్॥

చ॥ బహుతరచాతురీగతుల బాణసహస్రము లేయుచున్ మహా
మహుఁడయినట్టి భార్గవుఁడు మార్కొని శిష్యునకున్ రణంబు దు
స్సహమొనరింప నెంచ, నది సైఁచి ప్రతిక్రియలాచరించె, వ
ర్షహతికి నోర్చు కొండవలె శాంతనవుండతిధీరచిత్తుఁడై॥ ౧౬౧

ఉ॥ శస్త్రములన్ గురుండు బహుసంఖ్యలుగాఁ బరఁగించినన్ ధను
శ్శాస్త్రవిశారదుండయిన శాంతనవుండవి యెల్లఁ ద్రుంపఁగా,
భస్త్రిక వోలె రోజుచును భార్గవుఁడాగ్రహచిత్తుఁడౌచు ది
వ్యాస్త్రములేయఁగాఁ దొడఁగె నంతటఁ : బంతము చెడ్డదక్కటా!॥

మ॥ భృగురాముండు సమంత్రకంబులుగ నీరీతిన్ మహాస్త్రంబులే
యఁగ, దేవవ్రతుఁడవ్వి వ్యర్థముగఁ బ్రత్యస్త్రప్రయోగంబు సే
యఁగ, 'నాహా! వహవా! సెబాసు! బళిరా!" యంచున్ గురుండెన్నుచుం
డెః గుణంబున్నను శత్రులందయిన నేనిన్ మెత్తురత్యుత్తముల్॥ ౧౬౩

సీ॥ గురుఁడు నాగాస్త్రంబు గొని వేయఁగ, మరల్చె
గరుడాస్త్రమునను గంగాసుతుండు ;
మరుదస్త్రమంతటం బరశురాముండేయ,
గుహ్యకాస్త్రంబునఁ గొట్టె శిష్యుఁ ;
డాగ్నేయమును జమదగ్నిసూనుండేయ,
వారించె భీష్ముండు వారుణమున ;
రాముఁడర్యోడలఁ బర్జన్యాస్త్రమేయ, శాం
తనవుఁడు వాయువ్యమున నడంచె :

నిట్లు దేవవ్రతుండు దా నేసినట్టి
యతులితమహాస్త్రముల నెల్లఁ బ్రతిహతంబు
సలుప, శిష్యుని గాంచి రోషమ్మును బరి
తోషమును బొందె గురుఁడు విశేషముగను॥ ౧౬౪

ఉ॥ "అన్నముఁ, గూరలుం, బులుసు, నైన యనంతరమందె చద్ది, జీ
రాన్నముఁ, బిండివంటలుఁ, బ్రియంబుగ వడ్డన యైన యట్లులే
యున్నది యీ రణం," బనుచు మాటలు గాఱుచుకొంచు నారదుం,
"డెన్నఁడొ కాని చేకుఱునె యీగతివిం?" దని గంతె వేడ్కమై॥

వ॥ ఇట్లిరువదిరెండు దినంబులు నారదమనోభిరామంబైన సంగ్రా
మంబు భీమంబుగా జరిగె॥ ౧౬౬

తే॥ గీ॥ భోజనానంతరంబునఁ బోరు సలుప
నరుగుదురు గురుశిష్యులు పురి బయటికిఁ ;
బ్రొద్దు గ్రుంకు నవంగను బోవుదురు గృ
హాభిముఖులయి యవ్వారలహరహంబు॥ ౧౬౭

వ॥ మఱునాఁటి రేయి గాంగేయునకు వసువులు స్వప్నంబున సప్త
మహర్షి రూపంబులతో సాక్షాత్కరించి, "వత్సా, వసిష్ఠోపదిష్టం
బయిన సమ్మోహనాస్త్రంబు మఱచితే? పరశురాముఁడది
యెఱుంగఁ," డని పలికిన నులికిపడి లేచి చూచు భీష్ముని కంటి
కెవ్వరును దోఁచకుండిరి ; అంత॥ ౧౬౮

ఉ॥ "అత్యధికోగ్రతేజము గలట్టి భృగూద్వహుచేత ద్వాదశా
దిత్యులటన్న మాట జగతిం జెడి నూత్నముగాఁ ద్రయోదశా
దిత్యులటంచుఁ దేలెను; నదీసుతుఁడింక నణంచెడుం దదా
ద్ధత్య,"మటంచుఁ జూచెడు విధంబున భానుఁడుతోఁచెఁ దూర్పునన్॥

చ॥ పగలు ఘటించు నారదుని పద్ధతికిన్ మది సేవగించుచుం,
బగలు ఘటించు నీరవిని మాత్రము మిత్రుఁసగాఁ దలంచుఁ : జీ !

జగమును జూడ రా," దని యసహ్యతఁ గన్నులు మూసెనో యసం
ధ్యాగలు ముడింగె : దోషనిరతుల్ గనుచుందురు లేని దోషముల్॥

చ॥ రమ రవిబింబమధ్యమున రాజిలుచున్న నిజాధినాథుఁడై
న మధువిరోధినిం గనుఁగొనన్ బహురూపములన్ ధరించుచుం
గమలగృహంబులం దెఱచెఁ ; గాటుకకన్నుల నామె చూచు దృ
క్సముదయమో యనం గమలగర్భములన్ వెడలెన్ ద్విరేఫముల్॥

చ॥ నిశి తొలఁగంగఁ, దారకలు నిల్వక నూటు పడంగఁ, జంద్రికన్
శశి దొఱఁగంగ, దంపతులు శయ్యను వీడఁ దొడంగఁ, దెల్లనై
దిశలు వెలుంగ, సద్ద్విజులు తీర్థములందు మునుంగఁ, దద్వటుల్
కుశలు గొనంగఁ, జీఁకటుల గొంగ క్రమంబుగ లేచె నింగిపై॥

ఉ॥ పూర్వపు రీతిఁ బోరుటకు ముందుగ మ్రొక్కిన భీష్ముఁ జూచి, "నీ
గర్వము హెచ్చి కన్నులను గానక యుంటివి ! నీదు దెబ్బకే
నోర్వఁగ లేనటంచు మది యూహ యొనర్చిన యట్లు నాపయిం
బర్వఁగఁ జేయకుంటివొక బాణము, " నంచును భార్గవుండనన్॥

క॥ "అపరాధమ్మే స్వామీ !
కృపతో నను మొదటఁ గొట్టుఁడీ ; మీ పయి నే
నపుడు పరఁగింతు భవదా
జ్ఞ పగిది నేనెఱిఁగినట్టి శస్త్రాస్త్రంబుల్ "॥ ౧౭౪

క॥ ఈ కరణి భీష్ముఁడన, "సరి
యే కాని," మ్మనుచుఁ బలికి భృగురాముఁడు ద
ర్వీకరభీకరశరముల
నేకంబులు పఱపి యాతనిన్ మార్కొనియెన్॥ ౧౭౫

క॥ ఆ పిదపఁ బోరు ఘోరం
బై పరఁగె : నిరంతరంబు నడరు తదుభయ
జ్యాపటుతరనినదంబున
గీపెట్టెను దిక్కరితతికిన్ శ్రవణంబుల్॥ ౧౭౬

చ॥ ప్రబలులు వారలొండొరులపై గుఱిగా వివిధాస్త్రశస్త్రముల్
నిబిడముగాఁగ నేయుచు ననేకవిధంబులఁ బోరి : రెంచు కే
ని బడలికేని లేని సరణిం గనిపించెడి భీష్ముఁ గాంచి, యిం
క బవరమిట్టి రీతిగనె కాని తుదిం గనదంచు నెంచుచున్॥ ౧౭౭

స్రగ్ధర॥
ఆనాఁడే భార్గవుం డాహవము ముగియ బ్రహ్మాస్త్రముం దీసి వేసెం;
దానిన్ బ్రహ్మాస్త్రమే శాంతనవుఁడు గొని యంతం బ్రయోగంబు చేసెన్;
హానిం గావింప వేగంబరిగి నడుమ నయ్యస్త్రముల్ దాఁక, హాహా
ధ్వానంబుల్ పుట్టె లోకత్రయమిఁక నవి దగ్ధంబుఁ గావించునంచున్॥

ఇంద్రవజ్రము॥ అమ్మైన్మ నదీసూతి భయంకరంబౌ
సమ్మోహనాస్త్రంబును జయ్యనం జా
పమ్మందు సంధించుచు నైవఁగా, ను
గ్రమ్మౌ గతిన్ మంటలఁ గ్రక్కుకొంచున్॥ ౧౭౯

ఉ॥ వచ్చెడు దాని నాఁపుటకు వశ్యము గామిని రాముఁడాత్మలో
ఆచ్చెపడంగ జొచ్చి కనుఱెప్పలు మూయక చూచుచుండఁగాఁ,
"జచ్చెను! జచ్చె రాముఁ!" డని చప్పున నుప్పరవీది వీడుచున్
వచ్చెను శంకరుం; డజుఁడు వచ్చె, వియచ్చరకోటి గొల్వఁగన్॥

మ॥ "ఉపసంహారమొనర్పుఁడస్త్రముల, నోహో! యిద్దఱున్ మంచి బు
ద్ధిపరుల్ మీరలు! బద్ధశత్రువుల భాతిం జంపుకో సిద్ధమై
విపరీతంబగు శిష్యుఁడున్ గురువుగా వెల్గొందుచున్నారు! వి
ష్టపముల్ నాశనమౌటయుంగనరు! చాల్చాల్! త్రిప్పుఁడీయస్త్రముల్"॥

తే॥ గీ॥ అనుచు వారించి, భీష్ముతో నన వలసిన
యట్లు భీష్ముతోఁ, రాముతో నన వలసిన
యట్లు రాముతోడ, నని చీవాట్లు పెట్టి,
యస్త్రముల మరల్పఁగఁ జేసె నపుడు హరుఁడు॥ ౧౮౨

వ॥ నిజగురుండగు హరుండు చెప్పిన చొప్పున తన బ్రహ్మాస్త్రంబు నుపసంహరించి, విరించిముఖుల యెదుట ఖిన్నుఁడై యున్న భార్గవుని గాంచి భర్గుండిట్లనియె॥ ౧౮౩

ఉ॥ " ఓటమి గల్గె నంచు నిటులుల్లమునన్ వెతఁ బొందెదేటి? క
ల్లాటకుఁ గారణంబు గల : దల్లపుడీవు షడాస్యుతోడఁ బో
రాటము సల్ప, నాతఁడు పరాజితుఁడయ్యెను : జ్ఞప్తి యున్నదే?
పోటరి యాచు నిన్గెలుచు పుత్రుని గోరెను గంగ నాఁడె నన్॥

చ॥ నిఖలవిదుండ; నీవెఱుఁగ నేరనిదున్నదె? యున్నదీసుతుం
డు ఖలుఁడు గాఁడు; నీయెడఁ గడున్ వినయాత్ముఁడు: తండ్రి కోసమై
సుఖమును బొందఁ దగ్గ వయసుం దరుణీరహితంబొనర్చి, స్త్రీ
ముఖమును గాంచ రాని వ్రతమున్ వహియించెను బ్రహ్మచారియై॥

చ॥ అఘము నొనర్ప లేక భవదాజ్ఞను మీఱిన వాఁడె కాని, నిన్
లఘువుగఁ జూచె నంచును దలంచుటకుం బని లేదు సుమ్మి; నీ
కు ఘనత దెచ్చు; నిన్నుఁ గనుఁగొంటకు జంకుచు నున్నవాఁడు; నీ
దు ఘృణకుఁ బాత్రుఁ : డాదరముతోఁ గనుమా, యిదె నీదుశిష్యునిన్॥

మ॥ గురునిన్ మించితి నన్న యీ వగపు నీకుం జాలు నో భీష్మ! యీ
సరణిం గమ్మనె నీ గురుండె, మును నిన్ సాఁగంగ నంపించుచోఁ;
దిరుగన్నంతను లేని వాక్కు గుట సిద్ధిం బొందెఁ జు," మ్మంచు ని
ర్వైరకున్ శర్వుఁడు నచ్చఁ జెప్పెను;సుపర్వాల్ మెచ్చి రానేరుపున్॥

తే॥ గీ॥ " నను క్షమింపుమో గురువర్య, " యనుచు రాము
చరణములకు భీష్ముండు సాష్టాంగపడియె;
" శ్రమము పెట్టితి నిన్ను వ్యర్థముగ, " ననుచుఁ
గౌఁగిటను జేర్చుకొనియె భార్గవుఁడతనిని॥ ౧౮౪

తే॥ గీ॥ కౌఁగిలించి, " యోవత్స! నిష్కరుణ నీదు
ప్రాణములఁ దీయ నెంచిన పాపమెడల,

వరము నిచ్చెదఁ గొనుమ : కా వలసినపుడె
ప్రాణముల వీడు శక్తిని బడయుమయ్య॥ ౧౮౯

శా॥ ఓ బాబూ ! యొక మోసకత్తె నను నేవో మాయలన్ ముంచఁగా,
ఆ బూమెల్ నిజమంచు నమ్మి నిను నన్యాయంబు నేఁ జేసితిన్ ;
స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయంకరీ యనుట సంసిద్ధించె ; నా చెట్ట నన్
దా బుట్టం బడఁద్రోసె,'' నంచు వగచెన్ రాముండు లజ్జిల్లుచున్॥

క॥ "ఏదీ యంబ ?" యనుచు హరుఁ
డాదెస నీదెసను జూడ నపు, "ఓ దేవా
నీ దేహంబునఁ గల యం
బా దేవియె కాని యంబ మఱి లేదిచటన్॥ ౧౯౧

తే॥ గీ॥ తప్పి వచ్చినదని తన దారి దాను
బట్టి చనినట్టులున్నదంబ : సతులిట్టు
జుట్టులున్ జుట్టులున్ ముడి పెట్టి, సమయ
మునకు దాఁటుదు,'' రని దేవముని వచింప॥ ౧౯౨

తే॥ గీ॥ "నారదా, నీవు నిచట నున్నాఁడవయ్య ?
కడుపు పూర్తిగా నిండెను గద ? మఱి పద !
మనదు దారిని మనమును జనుద,'' మంచు
హరుఁడు చనె మింటికి జనితో, సురలతోడ॥ ౧౯౩

తే॥ గీ॥ గురుని బ్రార్థించి, తమ వీటఁ గొన్ని నాళ్లు
నిలుపుకొనియెను భీష్ముండు ; నిశ్చయభయ
భక్తుల నతండు సలుపు సపర్యలఁ గని,
రాముఁడధికసంతుష్టాంతరంగుఁడయ్యె॥ ౧౯౪

తెనుఁగున భారతంబనువదించిరి మున్ను కవిత్రయంబువా:
రనఘులు వారి పాదముల నాదలఁ దాలిచి, దానిలోని భీ
ష్మునిచరితంబు గ్రొత్తఁదనముం గన వ్రాసినవాఁడ నేను నే
ర్చిన గతి సెట్టిలక్ష్మినరసింహసమాఖ్యుఁడ ధీరసఖ్యుఁడన్॥

సర్వసాహిత్యసమ్రాట్టు జయపురజన
కాంతు నాస్థానకవిని, దదంతరంగ
కార్యదర్శిని, దన్మహాదార్యగరిమ
లబ్ధకవిభూషణబిరుదలక్షణుండ॥

ప్ర భా స శా ప వి మో చ న ము.

IV

ఉద్వాహమునకు మున్ను మ
రుద్వాంఛ్యుండగు పరాశరు కృపఁ గనిన జ్యే
ష్ఠోద్వహుఁడగు వ్యాసుం, గృ
ష్ణద్వైపాయనుఁ, దలంచె సత్యవతి మదిన్॥

సీ॥ ఋషిరాజచిహ్నకిరీటమాచు జటాభ
రమ్మెత్తుగా శిరోగ్రమున వెలయ,
జ్ఞానాగ్నిచేత భస్మంబౌ నిఖిలపాప
పుంజంబనఁగ మేన బూది దనర,
నాత్మలో నున్న బ్రహ్మానందముబికిన
సరణి నాస్యమునఁ దేజస్సు వెలుఁగ,
సకలపాపముల పాలికిఁ దాను దండధ
రుండన వలకేల దండ మొప్ప,
నంబరీకృతకృష్ణమృగాజినుఁడయి,
సంబరంబునఁ దల్లియౌ సత్యవతి క
నం బరాశరమౌనినందనుఁడు, వ్యాసుఁ,
డంబురుహగర్భసన్నిభుండరుగుదెంచె॥ ౨

ఉ॥ జన్మముతోనె పెద్ద యయి, జ్ఞానము గల్గి, తపస్వి యైన సూ
ను, న్మరలంగఁ గన్నులఁ గనుంగొనకుండిన తల్లి కయ్యెడం,
జన్మొనలందుఁ బాలుబికెఁ; జక్షువులందు ముదశ్రువుల్ జనిం
చెఁ; న్మది పొంగెఁ బున్నమశశిం గనుఁగొన్న సుధాబ్ధి కైవడిన్॥ 3

శా॥ కన్యాత్వంబుడివోవకుండ మును దా గర్భంబునన్ ద్వీపమం
దన్యుల్ చూడని చోటఁ గన్న సుతుఁ, డవ్వ్యాసుండు జన్మించినం
త, న్యోగీశ్వరుఁడై తపస్సు సలుపం దానేగుచుం దల్లితో,
"దైన్యంబొందకుమమ్మ! నీవు మదిలో ధ్యానింప, నే వచ్చెదన్"॥ ౪

తే॥ గీ॥ అనుచుఁ జనినట్టి వాఁడు గావునఁ, దలంచి
నంత నతఁడు సత్యవతికిఁ బ్రత్యక్షమయ్యె;
మ్రొక్కిన తనూజుఁ గాంచి యమ్ముదిత సమ్ము
దితమనోజ్ఞయై తగు గతి హితముఁ జూపె॥ ౫

శా॥ "తల్లీ; యేల నను దలంచితివి? చింతం దెల్పు నీమోము: నా
వల్లం గాఁగల కార్యమేమి?" యనుచున్ వ్యాసుండు ప్రశ్నింపఁ, గ
న్నీళ్లం గార్చుచుఁ, దన్ను శంతనుఁడు పత్నింగాఁగఁ జేపట్టుటం,
బిల్లల్ పుట్టుట, వారు గిట్టుటయుఁ, దెల్పెన్ దేవి సంపూర్తిగన్॥

ఉ॥ తెల్పి, "కుమార, నాపిత మదీయతనూజులకెల్ల రాజ్యముం
బాల్పడఁ గోరి, భీష్మునకుఁ బైతృకముం జెడఁగొట్టె, పాపమున్
సల్పెను: దత్ఫలంబుగను జచ్చిరొ నా సుతులిట్లు! దైవసం
కల్పము చెల్లుఁ గాని, జరుగం గలవే మనుజప్రయత్నముల్?॥ ౭

ఉ॥ అట్టి మహామునీశ్వరు దయన్ నినుఁ బోలు కుమారుఁ గాంచి, నా
గుట్టును దల్లిదండ్రులకుఁ గూడ వచింపక వేఱె యొక్కనిం
గట్టుకొనంగఁ, గ్రమ్మఱను గల్గిన సంతతి యేల నిల్చు? మున్
పుట్టిన నిన్ను నే విడిచిపోయిన పాపమె కొట్టె నన్నిటుల్"॥ ౮

వ॥ అని యనివార్యంబగు మనోదుఃఖంబున॥ ౯

ఉ॥ ఈ సరణిం దలంచుకొని యేడుపు మానకయున్న తల్లితో
వ్యాసుఁడు, "నీదు కన్నెఱికమాయనచేఁ జెడకున్కి తండ్రిగా
రే సెలవిచ్చినారు; మఱి యేని నినున్ విడనాడి యేగితిన్:
దోసము లేదు నీయెడల; దుఃఖము నొందకుమమ్మ, యూరకే॥౧౦

ఉ॥ ఇంకొక మాట విన్ము జననీ : తన తండ్రి వసిష్ఠు నానతిన్
శంకరు భక్తితోఁ గొలిచి శక్తిమునీంద్రుఁడు, నాదుతాత, యే
ణాంకవిభూషు నంశమున నాత్మజుఁగాఁగను గాంచె మత్పితన్ :
శంకిల : కప్పరాశరుఁడు, శంతనుఁడున్, గిరిశాంశసంభవుల్॥ ౧౧

ఉ॥ మార్మనువంచు సాగరుని మాటను మాటికి గౌరి దెప్పఁగా,
నోర్మి మనంబునందుడిగి యొక్కదినంబున గంగ గౌరితో,
"ధర్మము తప్పి నాకుఱక తప్పను గట్టుచునున్నదాన : వి
ర్వార్మగతాచు నుర్విపయిఁ బుట్టు," మటంచు శపించె నల్కమై॥

చ॥ కిలకిలమంచు నజ్జనని కిన్కను గన్గొని నవ్వినట్టి పు
త్రులను, గజాస్యషణ్ముఖులఁ, రోషమునం గని గంగ, "యోరి! మీ
రలాదవి, గర్భశోకము ధరం గలిగింపుఁడి యీమె," కంచనెం:
దెలియుము, నాదు తమ్ములు గతించుటకిద్దియె హేతువంబరో॥ ౧౩

క॥ సవతులు మీరిరువురు, నిపు
డవనీస్థలి మరల సవతులైనారలు : గౌ
రివి నీవని తెలుపుటకు రు
జువు వేఱొకదాని నింకఁ జూప వలయునే ?"॥ ౧౪

చ॥ అని యిటు తెల్ప, సత్యవతి వ్యాసుని గన్గొని, "పెండ్లి కాకయుం
డనె పెదతమ్ముఁడీల్గెనకటా ! చిసవాఁడు విచిత్రవీర్యుఁడే
ని నిలుపు వంశమంచును గణించుచు నుండఁగఁ, బెండ్లి యైనయోఁ
టనె చెడు రాజయక్ష్మము హఠాత్తుగ ద్రింగెను వాని మిత్తియై॥

క॥ షుగమొలక వారి యిరువుర
ముగుదలయందొక తెకైనఁ బుట్టఁగ రాదా ?
తొగతేని నుండి వచ్చిన
దగు వంశంబంతరించు నయ్యో ! యింకన్॥ ౧౬

తే॥ గీ॥ ఆత్మపుత్రులెన్నఁడును రాజ్యంబు పైకి
రాక యుంటకై బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు

పూనె భీష్ముండు : పేరాశచే నదియును
నాదు జనకుండె చేయించినాఁడు మున్ను॥ ౧౮

ఉ॥ ఆ యలఘువ్రతంబు తను నష్టుటచే మఱఁదండ్ర దేవర
న్యాయమునన్ గ్రహించుటకు నాతఁడొకింతయు నొప్పకుండెఁ ; బు
త్రా, యెటులైన నీదు మఱఁదండ్రకు నీవిఁకఁ బుత్రదానముం
జేయక తప్ప,'' దంచును వచింపఁగ, వ్యాసుఁడు యోగి యయ్యునన్॥

తే॥ గీ॥ మాతృదేవత మాటకు మాఱు చెప్ప
నోడి, సమ్మతించెను దన్ని యోగమునకు ;
నంబికను నాఁటి రాత్రియే యతని కడకు
సత్యవతి పంపునట్టి నిశ్చయమొనర్చె॥ ౧౯

క॥ దాసికలు డాసి వేద
వ్యాసునకున్ సొగసు చేయ యత్నింపఁగ, స
న్న్యాసి వివాహంబున కెర
వే సకలంబన్న యట్టులేర్పడె నహహా !॥ ౨౦

ఉ॥ వేదములందుఁ జిక్కులను విప్పిన వ్యాసు జటాభరంబు నా
పైదలులెల్లఁ జిక్కు నెడఁబాపి సమంబొనరింప నేర ; రా
పైఁ, దనువందు మున్ను గల భస్మము దాఁ దుడువంగనీయఁ : డే
మాదిరినైన వారి తరమా సొగసున్ ఘటియింప మౌనికిన్ ?॥ ౨౧

ఉ॥ గడ్డము, మీసలున్, జడలుఁ, గార్నలుపైన శరీరముం, గనం
బడ్డ క్షణంబ యంబిక గబాలున మూసికొనెం గనుంగవన్ ;
బిడ్డఁడు మానిసంగతిని భీతమృగాక్షికిఁ బుట్టెఁ : గన్నులే
గ్రుడ్డివి గాని, లోపమనుకొంటకు లేదు మఱేది యేనియున్॥ ౨౨

క॥ ధృతరాష్ట్రుఁడంచుఁ బుట్టిన
యతనికిఁ బేరుంచి, పిదప నంబాలికకున్
మతి చెప్పి సత్యవతి యా
యతి కడకుం బంపె, మాయకత్తులటంచున్॥ ౨౩

క॥ మూయని కనులును, వెలవెలఁ
బోయిన మొగము నగు సతికిఁ బుట్టెను బాండు
చ్ఛాయ గల యొక కుమారుఁ:
డాయర్భకు పేరు పాండుఁడనఁగా బరఁగెన్॥ ౧౪

ఆ॥ వె॥ గ్రుడ్డివాఁడుఁ, బాండురోగియుఁ, గోడంద్ర
యందుఁ బుట్టుటరసి, యంబిక నిఁక
జడియకనుచుఁ జెప్పి సత్యవతీదేవి
మరల నరుగుమనియె మౌని కడకు॥ ౧౫

మ॥ తన పుట్టింటిది, గట్టి గుండెడియు, శూద్రస్త్రీయు నైనట్టి దా
సిని, "నోసీ కలభాషిణీ, మరల బూదిం బోని గడ్డాల మౌ
నిని నేఁ గూడఁగ లేను ; నా బదులుగా నీవేగుమూ ; నీకు వే
యినమస్కారములేనొనర్చెదను దల్లీ," యంచుఁ బ్రార్థించినన్॥

క॥ భూషలను బెట్టుకొని కల
భాషిణి యప్పుడేగి మౌనిపతి మదికిఁ సం
తోషమును గలుగఁ జేయఁగ,
భేషైన సుతుండు పుట్టె విదురుఁడనంగన్॥ ౧౬

క॥ "వెలుచుచు నున్నారమ్మా,
మఱఁదంద్రు : మ తేల ?" యంచు మాతకు వ్యాసుం
డెఱిఁగించి, తత్పదంబుల
కెఱఁగి, తపోవనమునకు నిజేచ్ఛం జనియెన్॥ ౧౭

మ॥ ధృతరాష్ట్రుండును బాండురాజు నటుపై నింతౌచు నంతౌచుఁ బె
ద్దతనం బొందఁగ, భీష్ముఁడంతటను గాంధారేశు నన్గుం గొమా
రిత గాంధారిని, గుంతిభోజనృపపుత్రిం గుంతినిం దెచ్చి, త
త్సతులా నట్టు వివాహముల్ వరుసగా సల్పెఁ మహాశోభతో॥

శా॥ అంధుండాత్మవిభుండు గావునను దా నంధత్వమే కోరుచుఁ
గాంధారీసతి రేపవల్లును సదా కన్నుంగవఁ గంతలఁ

బంధింపంగను జేసి, భర్తృపదసేవల్ సేయుచుండెం; బున
స్సంధానంబున నుండియే జరిపె నా సాధ్వీవతంసంబటుల్॥ 30

క॥ కుంతి సకలసుగుణంబుల
దొంతి యనెడి మంచి పేరితో నింతుల మే
ల్బంతి యయి, కంతు పట్టపు
దంతి గతిం దోఁచెఁ బాండుధరణీపతికిన్॥ 31

తే॥ గీ॥ మద్రరాజపుత్త్రిని స్వయంవరమునందుఁ
బడసె రెండవ భార్యగాఁ బాండురాజు;
మాద్రికిఁ రూపురేఖల మాద్రిగా హి
మాద్రిసేతుల నడుమఁ దొయ్యలులు లేరు॥ 32

ఉ॥ ఆ ధృతరాష్ట్రి పెండ్లియయి యాతనికిర్వదియొక్క యేండ్లు కాఁ
గా, ధరణీజనానుమతి గాంచుచుఁ, గౌరవవంశరాజ్యల
క్ష్మీధవుఁగాఁగ భీష్ముఁడలజ్యేష్ఠకుమారుని నిల్పె, నంధతా
బాధకముండుటం బనులు పాండునృపాలుని పాలు చేయుచున్॥ 33

చ॥ "ఇది యలనాఁడె నేను ద్యజియించిన రాజ్యము; జ్యేష్ఠుఁడౌట ని
య్యది ధృతరాష్ట్రుఁడొందెఁ; బ్రజలందిఁక నేను నొకండ నైతి; నా
బ్రదుకు గలన్ని నాళ్లు ధృతరాష్ట్రుఁడు, నాతని పుత్త్రు, లేమి చె
ప్పుదు, రది నేను జేయుదును బుణ్యముఁ బాపము నంచుఁ జూడకే॥

భుజంగప్రయాతము॥ ప్రమాణంబు నేనీసభం జేయుచున్నాఁ
డ; మీరెల్ల నోపాండుఁడా, బంధులారా,
క్రమంబొప్పఁగాఁ జేయ రం," డంచు భీష్ముం
డు మోమెత్తి చూడంగ, నోరెత్తకుండన్॥ 35

ఉ॥ పాండువిభుండు మున్ను గల బంధువులుం, హితులుం, బ్రజాళి,కూ
ర్చుండినవారు మోఁకరిలుచుం, "ధృతరాష్ట్రుఁడె మాకిఁకం నృపా
లుండు; తదాజ్ఞలందు నొక లోపము కల్గిన నేని వాని న
న్నందును మీఁదఁ బో," మని యొనర్చిరి బాసలు దైవసాక్షిగన్॥

ఉ॥ "అంధుఁడవీవు, రాజ్యమున కర్హుఁడ వేమియుఁ గావు; భ్రాతృసం
బంధముఁ బట్టి యియ్యెడలఁ బాండుఁడు నీదు ప్రభుత్వ మొప్పె; నీ
బంధుల ప్రోల నీవు నొక శాస యొనర్పుము: నీదు తమ్ముని
గంధరయందుఁ బ్రాణములు గల్గిన యంతకు వీడకుండుమా॥ ౩౭

తే॥ గీ॥ కురుపతికి నీకుఁ బుట్టిన కొడుకు లెల్లఁ
గౌరవులు; పాండురాజకుమారు లెల్లఁ
బాండవులు; నీవు కౌరవపాండవులకు
సమముగాఁ బంచి యిమ్ము రాజ్యమ్ము నెల్ల"॥ ౩౮

క॥ అనుచుఁ దమదు పెదతండ్రి య
యిన భీష్ముఁడు తనకుఁ దెలుప ధృతరాష్ట్రుం, "డ
ట్లొనరింపక తప్పిన, నా
తనయులఁ బరిమార్చుఁ గాక దైవం!" బనియెన్॥ ౩౯

క॥ విదురుని బహునీతివిశా
రదుని సచివుఁగాఁ గొని ధృతరాష్ట్రుఁడు పాండుం
డు దనకుఁ దోడుగఁ, బెదతం
డ్రి దైవమటు ప్రోవ నేలె నిఖలధరిత్రిన్॥ ౪౦

స్రగ్ధర॥

ఆపాండుక్ష్మావిభుండాయతబలుఁడయి దిగ్యాత్రఁ జేసెం: దదీయా
టోపం బాజిస్థలిన్ మెండుగ మదిఁ గలగుండుల్ ఘటింపన్ విరోధి
క్ష్మాపాలగ్రామణుల్ తచ్చరణములపయిన్ సాఁగిలన్ మ్రొక్కి, "యింకం
గాపాడన్ మాకు నీవే గతి," వని బలుకానుకల్ సమర్పించిరంతన్॥

ఉ॥ దిగ్విజయంబు సల్పి యరుదెంచిన తమ్ముని హాసమల్లికా
స్రగ్విసరంబుచేత ధృతరాష్ట్రుఁడు మిక్కిలి గారవించెఁ: దా
దృగ్విధమైన స్థాయమొనరించుచుఁ బాండుఁడు, మంత్రతంత్రముల్
వాగ్విభుబుద్ధితోఁ దెలుపువాఁడగుచున్ విదురుండుఁ గొల్వఁగన్॥

వ॥ అంధుండయ్యు నేత్రద్వయీదృష్టి సమన్వితుండుం బోలె నాంబికే
యుండు రాజ్యంబు సేయుచుండె; నంత నొక్కనాఁడు॥ ౪౩

చ॥ అడవికి వేఁటలాడుటకునై చని పాండునృపాలుఁ, డందు నొ
క్కెడ మృగరూపులై మిథునకృత్యము సల్పుచుఁ దెల్పరాని సం
దడిని జరించుచున్న మునిదంపతులందు సతిక్ శరంబునం
బడునటు కొట్టె; మండి పడి మౌని, "యరే! కరుణావిహీనుఁడా॥

చ॥ మిథునసుఖంబులం బడి రమించు మృగంబుల వేఁటలోపలన్
వధమొనరింప రా, దెఱుఁగవా? తులువా, సతిఁ జంపి నాకు ని
వ్విధమగు ఘోరదుఃఖమొదవించితి: వట్లగుటం బడంతితో
నిధువనమాచరించునెడ నీవును జత్తువు గాత వెంటనే"॥ ౪౫

తే॥ గీ॥ అనుచు శపియింప నిఁక గృహస్థాశ్రమంబు
తగదటంచు వానప్రస్థుఁడగుచు నటనె
భార్యలును దాను శతశృంగపర్వతమున
నుండె యోగంబొనర్చుచుఁ బాండురాజు॥ ౪౬

ఉ॥ అవ్విధి నాతఁడుండి తన యంగనలం గనుఁగొంచు, "నక్కటా!
పువ్విలుకాని శాతశరపుంజము నోర్చుచుఁ గాలమెల్లనే
నెవ్విధిగాఁ దరింతు? నటులేను జరింపఁగ నేర్తుఁ గాక, యీ
జవ్వనులట్టులుండఁగను జాలుదురే తనువుల్ భరించుచున్?॥ ౪౭

చ॥ ధవుఁడు సజీవుఁడై వెలయఁ, దామిటుగా విధవాత్వమొందు ని
య్యువిదల నేను జూచినపుడుల్లము దల్లడమొందు; వీరి గ
ర్భవతులఁ జేయఁగా నొరులఁ బ్రార్థన సేయుదు; నాదు తప్పటుల్
సవరణ కాఁగ, నాత్మభవసౌఖ్యములొందఁగ నేర్తురీసతుల్॥ ౪౮

క॥ క్షేత్రజులగు పుత్రకులు క
ళత్రంబులవలన నాకు లభియింప, లతా
గాత్రులకుఁ జింత తొలఁగును;
బుత్రులచే నాకుఁ దొలఁగుఁ బున్నరకంబుల్"॥ ౪౯

వ॥ అని పాండురాజు తన మానసంబున సమాధానంబు వహించి వెండియు॥ ౫౦

క॥ "నే నెవరి నియోగింతును ?
మానులకడకంప, నాదు మాతల వలెనే
యీ నెలఁతలు బెదరిన, సం
తానమునకుఁ గలుగు నంధతయు నిత్యాదుల్॥ ౫౧

తే॥ గీ॥ దివిజవరుల నర్థులను బ్రార్థింపఁగఁ దగు
నందనులఁ బ్రసాదింతురు నా సతులకు ;
వారలు ప్రసన్నులగు నట్టి దారి యెట్లొ ?"
యంచుఁ బాండువిభుండు చింతించుచుండ॥ ౫౨

ఉ॥ దుర్వాసుఁడాత్మశిష్యతతితో నరుదెంచెను బర్ణశాలకున్ ;
శర్వసమాను నమ్మునిని సత్కృతులం బరితుష్టుఁ జేసి, యా
శీర్వచనంబులొంది, తన చిత్తములోఁ గల యట్టి కోరికన్
సర్వముఁ జెప్పె నా నృపుఁడు ; సంయమియుం గరుణాంతరంగుఁడై॥

తరువోజ॥

"ఏల చింతింతువుర్వీశ ? నీ పెద్ద
యింతియా కుంతి నీయిష్టంబు దీర్పఁ
జాలు : నీ కోరు నిర్జరుల రావింప
శక్తిని గలది ; యా సాధ్వీమతల్లి
బాలయై తన తండ్రి పజ్జ నున్నపుడు
భక్తితో నాదు సపర్యలు సలిపి,
యా లీల మహిమ గలట్టి మంత్రంబు
నర్థింపకుపదేశమందె నావలన॥ ౫౪

ఉ॥ ఇంతిని జిన్ననాఁటఁ జెలు, "లెవ్వరిఁ గోరెద ?" వన్నఁ, బద్మినీ
కాంతయమానిలేంద్రులను గన్నియ పేర్కొను, నందఱున్ నగన్ !

గొంతెమ కోర్కులన్న నుడి క్రొత్తగ సామెత యయ్యె ధాత్రి; న
క్కాంత యటుల్ వచించుటకుఁ గారణమున్నది, విన్మ తెల్పెదన్॥

ఉ॥ కశ్యపుడన్ప్రజాపతికిఁ గల్గిరి మువ్వురు చెలియండ్రౌ కిర్వు : రా
కైశ్యము,లాస్యముల్,కనులు,కంధరముల్, తనువుల్,కనుంగొనన్,
వశ్యులు గాక యుండు మగవారు దివంబున లేరు ; దేవతా
వేశ్యల సోయగంబులకు వేయి మడుంగులు వారి యందముల్॥

తే॥ గీ॥ పెద్ద యాపె రూపము వలపించె రవియు
మానిలేంద్రుల ; నట్లె చిన్నాపె రూపు
వలపు గలిగించె నాశ్వినేయులకు : వారి
భర్త చూచాయగాఁగఁ దద్వార్త యెఱిఁగి॥ ౫౭

క॥ "అమరవరేణ్యులు మీ రూ
పములం గనుఁగొంచు నాసపడిరి ; పుడమి జ
న్మములు గని మీరు తదభీ
ష్టములం దీర్పుఁ," డని తనదు సతులకుఁ దెలుపన్॥ ౫౮

చ॥ "మిము నెడఁబాసి మేము పుడమిం బడియుండఁగ లే," మటంచు దై
న్యమున వచించు సుందరుల నారసి, వారిని బాసి యుంట క
ష్టమని యెఱింగి యాతఁడు, "పడంతులు! చింతలు మానుఁ;డేనుమీ
కు మగఁడనై జనించెదను క్షోణి," నటంచును బల్కెఁ బ్రేమతో॥

తే॥ గీ॥ కశ్యపుని కడకేగి బిక్కమొగమగుచుఁ
బెద్ద చెల్లెలు కతను దెల్పిన నతండు,
"బెదరకమ్మాయి! నేను, నీ వదినె యయిన
యదితియును, ధర నిపుడు పుట్టుదము సుమ్మి॥ ౬౦

మ॥ ధరణీభారముఁ బాప విష్ణుఁడిలమీఁదం గృష్ణుఁడై నేఁటి ద్వా
పరమందున్ జనియించు ; నట్లు జనియింపం బోవుచో, మాకు ని
ర్వ్వర కే పుట్టుట తప్పదు: దక్కమలనేత్రుం బుత్రుఁగాఁ గాంచ ను
ర్వర జన్మింతుము," మటన్న కశ్యపునితో వామాక్షి ప్రేమంబునన్॥

తే॥ గీ॥ "అన్నయా, మనమిరువురమవని నొక గృ
హంబునను యన్న సెలియంద్రమై జనింప
వలయు నని యున్నదనఁగఁ, "జెల్లెల, హరి కృప
నట్లె యగుఁ గాక!" యనుచుఁ గశ్యపుఁడు పలికె॥ ౬౨

మ॥ యదువంశంబున శూరసేనుని సుతుండై పుత్రియై ధాత్రి వా
రుదయంబై; వసుదేవుడుం బృథయు నా నొప్పారి; రంతం దదీ
యదయాపాత్రుఁడు, మేనయత్త తనయుం, డౌ కుంతిభోజుండు ప్రీ
తి దలిర్పంగను బెంచె నాపృథను గుంతీనామముం బెట్టుచున్॥ ౬౩

శా॥ సంతానంబును గుంతిభోజు సతి గాంచన్ లేనిదై నందునం
గుంతిం బువ్వులలోనఁ బెట్టి పెనిచెం; గొన్నాళ్లకే నేగ, నా
చెంతం గన్యను సేవ చేయుటకు నుంచెం దండ్రి; నేనా మెకున్
సంతోషంబున మంత్రముం గఱపఁ, దాఁ జాపల్యమే పారఁగన్॥

తే॥ గీ॥ కన్నె దానిని జపియించి తన్నుఁ దలఁచి
నంత నాదిత్యుఁడెదుటఁ బ్రత్యక్షమగుచు,
సరిగఁ దన్నుఁ బోలిన ప్రభాశాలి యగు కు
మారుఁ గలిగించె: నట్టిదమ్మంత్రమహిమ!॥ ౬౪

క॥ సద్యోగర్భంబున నటు
లాద్యుమణికిఁ గలిగిన సుతు నామె యొరులకున్
వేద్యంబు గాక యుండఁగ
నద్యంబులఁ బెట్టెఁ నునిచి నాఁడే విడిచెన్॥ ౬౬

తే॥ గీ॥ రాధ యన్నట్టి యొక సూతరమణికతఁడు
దొరకి, పెరుఁగుచున్నాఁడు తత్సుతుఁడుగాఁగ;
నతఁడు సహజకుండలకర్ణుఁడగుటఁ, గర్ణుఁ
డన్న పేరితో మెలఁగుచునున్నవాఁడు॥ ౬౭

ఉ॥ తీరెను లోకబాంధవు మదిం గల కోర్కె; యమూని లేంద్రులీ
డేటని వాంఛితంబులను డెందములం గల వారు; నీ మదిన్

వేఱు దలంప, కమ్మువురు వేల్పులం బిల్వంగం గుంతిం బన్నుఃము
మ్మారును నీకు మేలగు కుమారులు గల్గుదు రావిధంబునన్॥ ౬౮

క॥ మంత్రముం గుంతికడం గొని, ని
మంత్రణమశ్వుల నొనర్ప మాద్రిం బనుపు : మా
తంత్రంబున నామెయును స్వ
తంత్రముగాం గను నిరువురం దనయుల నీకున్॥ ౬౯

ఆ॥ వె॥ పంచపాండవులన బహుసుప్రసిద్ధి ప్ర
పంచమందు వారు పడయం గల," ర
టంచు మాని యరుగ, నటులే నియోగించి
పంచెం దనదు సతులం బాండురాజు ౭౦

ఆ॥ వె॥ కుంతి గనియె నంతం గొమరుల, యమధర్మ
రాజువలన ధర్మరాజు, వాయు
దేవువలన భీము, దేవేంద్రువలన న
ర్జునుని, బాండుభూవరుండు చెలంగ॥ ౭౧

ఆ॥ వె॥ మాద్రి కుంతివలన మంత్రోపదేశంబు
గనుచు నాశ్వినేయులను దలంచి,
సవతి గతిని నకులసహదేవులనియెడి
కవలం గనియెం బ్రాణధవుని యాజ్ఞ॥ ౭౨

తే॥ గీ॥ తొడికోడలు కుంతి పుత్రుని గనె నని
విన్న గాంధారి యంతకు మున్నె వత్స
రంబు క్రిందటం దాను గర్భవతి యయ్యుం
గాన్పు రాక యుండుటకుం జీకాకు చెంది॥ 23

చ॥ కుడితిని బోసికొం దగిన గోలెము రీతిని మోంతచేటుగాం
గడుపు వివర్ధితంబగుటం గన్గొని, నల్వుర మెక్కసక్కెముల్
పడుటతికష్టమై, కడుపు బాదుకొనెన్ ధృతరాష్ట్రరాణి; యా
బిడ యుదరంబునందుం గల పిండము తుండులుతుండులై పడన్॥

ఉ॥ పిండము నూఱు ఖండములు భీష్ముఁడు తైలసమన్వితంబులౌ
భాండములందుఁ బెట్టి యటుపై, దిగువం బడి యున్న యట్టిదౌ
గుండను బ్రోవుచేసి యొకకుండను బెట్టఁ, గొనూళ్లు నూర్వురుం,
గొండిక యాచు నొక్కతియ కూఁతురు పుట్టిరి వేఱువేఱుగాన్॥

మ॥ పుడమిం గౌరవులీగతిన్ వరుసగాఁ బుట్టొంది : రందగ్రజా
తుఁడు దుర్యోధనుఁడన్న పేరు పడసెన్ ; దుశ్శాసనుండన్న యా
తఁడు దుర్యోధను వెన్కవాఁ ; డిఁక నగస్త్యభ్రాతలౌపై సుతుల్ ;
కడగొట్టై జనియించె దుస్సల యనంగాఁ గూఁతురొక్కర్తయే॥౭౬

ఉ॥ ఈధర దుర్నిమిత్తములనేకములెల్లెడఁ గల్గఁ జొచ్చె దు
ర్యోధనుఁడుద్భవంబయిన రోజున ; నయ్యవి గాంచి భీష్ముఁ, "డ
య్యో ! ధవళాంశునుండియు మహోన్నతి గాంచిన కౌరవాన్వయం
బీధృతరాష్ట్రపుత్రి పాలియించునో యంచుఁ దలంకె నాత్మలో॥

తే॥ గీ॥ పెరుఁగుచుండిరి కౌరవుల్ భీష్మరక్ష
ణంబు గాంచుచు నిట హస్తినాపురమునఁ ;
గుంతి వేయి కన్నులను గన్గొనుచుఁ బెంపఁ,
బెరుఁగుచుండిరి పాండవుల్ పేరడవిని॥ ౭౮

సీ॥ మునుల సేవలను సల్పుచు నభ్యసించు స
త్యముఖసద్గుణములు ధర్మరాజు ;
పరిమార్చు భీముండు కరిసింహశార్దూల
ముఖజంతువుల నిజభుజబలమున ;
గుఱి తప్పకుండఁగాఁ గొట్టు నమ్ములతో వి
హంగంబులెగురంగ నర్జునుండు ;
వన్యంబులైన యశ్వముల మచ్చిక చేసి
నకులుండు స్వారి యొనర్చుచుండుఁ ;
దపసిజనముల యాశ్రమాంతరములఁ గల
పశువులకు సహదేవుండు పాలు పిదుకు ;

పాండునందనుల్ శతశృంగపర్వతమున
మెలఁగిరిట్టులు మునికుమారులను గూడి॥ ౭౯

తే॥ గీ॥ సంయమివతంసములుపదేశమ్ము తమకొ
నర్ప, ధర్మజభీమార్జుననకులసహ
దేవులతిభయభక్తులం దెలిసికొనిరి
వేదవేదాంగశాస్త్రాదివిద్యలెల్ల॥ ౮౦

వ॥ అంత నొక్కనాఁడు కుంతీపాండవులు పర్ణశాలయందు లేని సమ
యంబున॥ ౮౧

ఉ॥ మాద్రి మనోజరాజ్యరమ మాద్రిగఁ దోఁపఁగఁ, బాండురాజు హే
మాద్రిసమానధైర్యమతి యయ్యును దియ్యనివింటివాని ని
ర్నిద్రపరాక్రమంబునకు నిర్జితుఁడై యల నాతిఁ గూడి, యే
తద్రతిచే మృతిం గనియెఁ: దాపసిశాపము రిత్తవోవునే?॥ ౮౨

చ॥ సహగమనంబు చేసె నల జవ్వని; యవ్వని నున్న సత్క్రుపా
వహులయినట్టి తాపసులు వంతను గ్రుంగిన యట్టి కుంతితో
బహుతరశోకవంతులగు పాండవులం గొనిపోయి, తత్పితా
మహుఁడగు భీష్ము చెంతకుఁ గ్రమంబుగఁ జేరిచిరంత నాప్తులై॥

ఉ॥ ధర్మజుఁడాదిగాఁ గల పృథాతనుజాతుల, మాద్రిపుత్రులం,
గూర్మిని బెంచె భీష్ముఁ; డల కుంతియు నిల్చెను మామ యింటనే;
దుర్మతులైన కౌరవులు తొల్తటినుండియుఁ బాండుపుత్రులం
దోర్మి వహింపకుండిరి తదున్నతికిం గనుకుట్టినందునన్॥ ౮౪

క॥ తన పుట్టిన దినముననే
జనియించిన భీముతోడ సహజన్ములుఁ దా
నును జాల లేక దుర్యో
ధనుఁడు పగను బూని చంపఁ దలఁచును వానిన్॥ ౮౫

ఉ॥ ఇర్వురు, ముప్వురుర్, నలువు, రేవురు, మాత్రమె కాక కౌరవుల్
నూర్వురు నొక్కమాటుగఁ దనుం గవియంగను భీముఁడందఱుం

బర్విడునట్లు వారిఁ బెడబాఁదును మోఁదును రెండుచేతులన్:
ఓర్వమి వారి డెందముల నుద్భవమొందె ననంగ వింతయే?॥ ౮౬

తే॥ గీ॥ అగ్రజుని యల్లె భీము వీర్యమును గాంచి
సైఁపఁగా లేక యుండె దుశ్శాసనుండు;
అల్లురకుఁ జాటుగా నుపాయములు దెల్పు
చుండె గాంధారి యనుఁగుఁ దమ్ముండు, శకుని॥ ౮౭

క॥ పాములచేఁ గఱపించిరి;
యేమఱి నిద్రింపఁ, గట్టి యేట వయిచి; రిం
కేమేమొ వారు చేసిరి:
భీముఁడు కనుగందకుండఁ బెరుఁగుచు నుండెన్॥ ౮౮

చ॥ కృపుఁడును ద్రోణుఁడున్ ద్విజవరేణ్యులు, బావమఱందు, లస్త్రశ
స్త్రపరులు: వారిచెంత ధృతరాష్ట్రతనూజులఁ, బాండుపుత్రులన్,
"నిపుణులుగాఁగ వీరలకు నేర్పుఁడు విద్య"నటంచు భీష్ముఁడుం
చి, పెరిమతోడ రక్షణము సేయుచునుండెను దాను బాత్రులన్॥

ఉ॥ ద్రోణుఁడనంగ భార్గవునితోఁ దులదూఁగెడి యస్త్రశస్త్రపా
రీణుఁ: డతండు విద్య నొక రీతినె వారికిఁ జెప్ప, విద్యపైఁ
బ్రాణము పెట్టి నేర్చుకొని, పాండవమధ్యముఁడర్జునుండు తా
బాణములేయఁ జొచ్చె నిరుపాణులతోడను సవ్యసాచియై॥ ౯౦

శా॥ విశ్వాసంబు గలట్టి శిష్యుఁడగుటన్ వీక్షించుచుం, బుత్రుఁడౌ
నశ్వత్థామను మించఁగా గురుఁడు విద్యన్ నేర్పి యప్పార్థునిన్
విశ్వంబందసమానధన్విగను గావించెన్: రణక్షోణి ను
జ్జృంభ్యుండైన నెదిర్చినన్ నిలుచువాఁడయ్యెన్ నరుండయ్యెడన్॥

చ॥ నరుఁడన నర్జునుండె: నరనామకమౌని ప్రభాసుఁ జంపఁగా
ధర నుదయింప నెంచెను గదా? వసువాతఁడు భీష్ముఁడై వసుం
ధరను జనింప, నమ్మౌని పృథాతనయుండయి జన్మమై, ధను
ర్ధరులను మేటియై వెలసెఁ బ్రాక్తనజన్మతపంబు పెంపునన్॥ ౯౨

క॥ నారాయణముని శ్రీమ
న్నారాయణుఁడౌదవెఁ గృష్ణనామముతో భూ
భారముడుప వసుదేవకు
మారుండై దేవకీరమణి గర్భమునన్॥ ౯౩

క॥ బలరాముఁడు పుట్టువు గనె
నల కృష్ణుని యన్న శేషునంశంబున ని
య్యెల వసుదేవుని రెండవ
కులసతి యగు రోహిణికిని గొమరుండగుచున్॥ ౯౪

చ॥ హలముసలంబులాయుధములౌచు గదాసమరంబునందుఁ గౌ
శలమును గల్గు నత్యధికసత్త్వయుతుండు బలరాముఁ గొల్చి, దో
ర్బలయుతులైన యట్టి ధృతరాష్ట్రుని యగ్రసుతుండు, భీముఁడుం,
దెలిసికొనంగఁ జాలిరి తదీయరణంబున నేర్పిటీవలన్॥ ౯౫

క॥ ఈధర నర్జునుఁ బోలిన
యోధుండని యంగరాజ్యమొసఁగి సఖుఁగ దు
ర్యోధనుఁడు నిల్పుకొనియెను
రాధేయుం, గర్ణుఁ, బరశురాముని శిష్యున్॥ ౯౬

తే॥ గీ॥ దుష్టులని పేరులం బట్టి దోఁచునట్టి
సఖుల దుర్యోధనుఁడని దుశ్శాసనుఁడని
చెప్పక సుయోధనుఁడు, దుస్ససేనుఁడు, నని
చెప్పుచుండును గర్ణుండు స్నేహబుద్ధి॥ ౯౭

తే॥ గీ॥ సహజవితరణముఖగుణసహితుఁడతఁడు
దుష్టుఁడయ్యెను సహవాసదోషమునను;
శకుని, దుర్యోధనుఁడును, దుశ్శాసనుండు,
నతఁడు, దుష్టచతుష్టయమనిరి జనులు॥ ౯౮

ఉ॥ నిర్జరులైన గెల్వఁగను నేరని వీరుఁడటంచు నెల్ల వా
రర్జును మెచ్చఁ, గర్ణుఁడెదయందు నసూయ వహించి, యాజిలో

నిర్జితుఁ జేయ లేక, యతనిన్ సహజన్ములతోడఁ గూల్పఁగా
దుర్జనులైన కౌరవులతోఁ దలపోయు సదా కుతంత్రముల్‌॥ ౯౯

క॥ పాండవకౌరవులందా
తండగ్రజుఁడంచుఁ దలఁచి ధర్మాత్మజు భీ
ష్ముండు యువరాజుఁ జేసెను:
మండె సుయోధనుని మనసు మాత్సర్యాగ్నిన్‌॥ ౧౦౦

చ॥ సతతమజాతశత్రుఁడని సన్నుతి గాంచిన ధర్మపుత్రు ను
న్నతిని గనంగఁ జాలక మనంబుల దుష్టచతుష్టయంబు కీ
డు తలఁప, భీష్ముఁడున్ విదురుఁడుం దదసూయ యెఱింగి, వారణా
వతమున నుండఁగా ననుజవర్గయుతంబుగఁ బంపిరాతనిన్‌॥ ౧౦౧

క॥ హస్తిపురంబందుండియె
దుస్తంత్రంబులను నడిపె దుర్యోధనుఁడా
ర్యస్తోమముచే నధిక
ప్రస్తుతులం బడయుచున్న పాండుసుతులపై॥ ౧౦౨

క॥ లక్కయిలు వారలుంటకుఁ
జక్కఁగఁ గట్టించి యిచ్చి, జ్వాలదనలముచే
నక్కౌరవాగ్రజుండది
యొక్క నిశం గాలిపించె నుక్కివుఁడగుచున్‌॥ ౧౦౩

క॥ అందుఁ బడి పాండునరపతి
నందనులు గతించిరని మనంబులఁ గనిరా
నందంబును దుర్యోధను
డుం, దమ్ములు, శకుని, కర్ణుఁడు, నమందముగాన్‌॥ ౧౦౪

ఉ॥ అన్వయముద్ధరింపఁగ సమర్థులు పాండుసుతుల్ గతించిరం
చున్వగచెన్ నదీసుతుఁడు; క్షోణిని పార్థునితో సమానుఁడౌ
ధన్వి జనింపఁ బోవఁడు గదా యను చింతను ద్రోణుఁడుం గృపుం
డున్విలపించి; రంధనృపుఁడుం బరితాపము గాంచె భార్యతో॥

చ॥ విదురుఁడు నేఁడ్చుచున్నటులె విన్కిడి చేసెను గాని, పాండవుల్
బ్రదుకుటకాతఁడే యొక యుపాయము పన్నెను ; వారు తల్లితోఁ
డఁ దడయ, కాగృహంబెడలి డగ్గఱ నున్న వనంబులోనికా
పదఁ బడకుండ మున్నుగనె పాఱిరొరుల్ గనకుండ నన్నిశన్॥

ఉ॥ అవ్వనిలో హిడింబుఁడను నట్టి భయంకరదైత్యుఁ డొక్కఁడా
యవ్వను బుత్రులం దినెడు నాశను రాఁగను భీముఁడాఖలుం
గ్రొవ్వడఁగించి చంపి, యల క్రూరుని చెల్లెలినిన్ హిడింబ యన్
జవ్వని, నన్నయున్ జనని సమ్మతిలన్, సతిగాఁగఁ జేకొనెన్॥౧౦౭

క॥ ఉత్కంఠను దనుఁ గోరిన
తత్కామినితోడఁ బవనతనయుఁడు గూడం,
గుత్కీలకసమతనుఁడు ఘ
టోత్కచుఁడను నొక్క తనయుఁడు జననమయ్యెన్॥ ౧౦౮

ఉ॥ ఆపయి నేకచక్రపురమన్న స్థలంబును జేరి, యంబతోఁ
బాఁపల యింట నుండిరటఁ బాండవు ; లచ్చటివారికంతకుం
డై పాలియించుచున్న బకుఁడన్న భయంకరమానవాశనున్
రూపడఁగించె భీముఁ, డసురుల్ తన పేర్విని బెగ్గడిల్లఁగన్॥ ౧౦౯

సీ॥ పాంచాలమేలు ద్రుపదునకు యజ్ఞసం
భవ యైన కృష్ణ కొమార్త యనియు,
నా ద్రౌపదీకన్య యందంబునన్ రతి
దేవి సద్గుణముల దీవి యనియు,
నెలప్రాయమున నున్న యల కన్నియకు స్వయం
వరమును ద్రుపదుండు జరుపు ననియు,
మింటను గల యంత్రమీనమమ్ములఁ గూల్చు
ఘనునికాతఁడొసంగుఁ గన్య ననియుఁ,
బలువురెఱుఁగఁ జెప్పఁ బాండవేయులు విని,
యా స్వయంవరంబు నరయునట్టి

కోర్కె మొదలఁ బుట్టి కుంతితో నరిగిరి
గిరుల, ఝరుల, దరులఁ, బురుల, దాఁటి॥ ౧౧౦

శా॥ గంగాప్రాంతము చేరి వారరుగుచోఁ గాంతారమందొక్క సం
ధ్యం గాంతారతచిత్తుఁడై తిరుగు వాఁ, డంగారపర్ణుండనం
గం గంధర్వుఁడొకండు వారలను వీఁకం దాఁకి తాఁ బార్థుచే
భంగంబుం గని, మైత్రి చేసికొని, సంభావించె నవ్వారలన్॥ ౧౧౧

ఉ॥ "గ్రామ్యజనంబుగాఁగ మముఁగాంచి, యితండిటుగాఁబఱుంబడెన్;
సౌమ్యులమంచుఁ దెల్పుకొను చందమిదే," యనుచున్ వసిష్ఠుతో
సామ్యము గల్గినట్టి శ్రుతిశాస్త్రవిశారదు, బ్రాహ్మణోత్తమున్,
ధౌమ్యుని గోరి చేకొనిరి తాము పురోహితుఁగాఁగఁ బాండవుల్॥

ఉ॥ మార్గమునన్ స్వయంవరపు మాటలె మాటికిఁ జెప్పుకొంచు రా
డ్వర్గము తేరులెక్కి, పెఱవారలనేకులు పాదచారులై,
దుర్గమమౌ నరణ్యములఁ దూఱుచుఁ బోవఁగ, వారి వెంట న
య్యార్గురు ధౌమ్యుతోఁ గలిసి యాఁగక యేగిరి వేగిరంబుగన్॥

చ॥ ద్రుపదుని ప్రోల్ వితానములతోడఁ, బతాకలతోఁ, దురంగమ
ద్విపములతో, నృపాలకుల తేరులతో, సమలంకృతంబులౌ
విపణులతోఁ, గళల్గులుకు వీథులతో, శుభవాద్యఘోషతో,
నపుడతిరమ్యమయ్యెను స్వయంవరకల్పితనూత్నశోభతో॥ ౧౧౪

శా॥ "దృష్టిన్ దర్పణరూపమందిడి వియద్వీథిన్ మినుక్కంచు న
స్పష్టంబై తగు యంత్రమత్స్యమొకయేన్బాణంబులం గూల్చు వాఁ
డిష్టుండౌను మదీయసోదరికి," నంచేర్పాటుగా నయ్యెడన్
ధృష్టద్యుమ్నుఁడు తెల్ప, నట్లొనరుపన్ నేరండు రాజొక్కఁడున్॥

శా॥ విప్రాకారత విప్రకోటి నడుమన్ వెల్గొందు శౌర్యేందిరా
వప్రాంచద్భుజుఁడైన యర్జునుఁడు సర్వక్షోణిపుల్ చూడఁగా
క్షిప్రంబేయల యంత్రమత్స్యమును గూల్చెన్; గెల్చెఁ జెల్చెన్ విశే
షప్రఖ్యాతులఁ గర్ణముఖ్యులను మాత్సర్యంబునం దాఁకినన్॥ ౧౧౬

ఉ॥ ద్రౌపది వెంట రాఁగఁ దనతల్లి సమీపము చేరి పార్థుఁ, "డ
మ్మా, పరమప్రియంబగు పదార్థము తెచ్చితి," నన్నఁ, "బంచుకొం
డీ పరిశుద్ధచిత్తముల నేవురు," నంచును గుంతి పల్కెఁ: వా
రా పె యమోఘవాక్యమున నైదుగురుం బత్తులైరి కృష్ణకున్॥

క॥ పంచశరుఁడపుడు పాండవ
పంచకము పయిన్ నిజశరపంచకమును విల్
వంచి పరఁగించి, మదిగరఁ
గించెను వారైదుగురికిఁ గృష్ణను గనుచో॥ ౧౧౮

చ॥ తొలుతటిదైన జన్మమున ద్రోవది తాపసికన్యయై, హరుం
దలఁచి తపంబొనర్చి, పతిదానమొసంగుమటంచు నైదు సా
రులు వచియించినందున వరుల్ సతికైదుగురిప్పుడేదురం
చల ద్రుపదావనీధవుఁడు వ్యాసుని వల్లనెఱింగి సమ్మతిన్॥ ౧౧౯

ఆ॥ వె॥ పంచపాండవులకు భార్యయుఁ దానును
గాళ్లు కడిగి తనదు కన్య నొసఁగె,
నన్నదమ్ములైన యవ్వారి యనుబంధ
మేకపత్ని కతన హెచ్చుగాఁగ॥ ౧౨౦

తే॥ గీ॥ తమదు మేనత్తకొడుకులు ధర్మజాదు
లనుచు బలరామకృష్ణులు వినుచుఁ, బొత్తు
కలిపి గౌరవించిరి పాండవులను: గలిగె
నరమరలు లేని మైత్రి కృష్ణార్జునులకు॥ ౧౨౧

క॥ వియ్యము పాంచాలురతో
నెయ్యము యాదవులతోడ నెగడుటచే, సా
హాయ్యము గల పార్థులఁ గని
వ్రయ్యంగఁ దొడంగె ధార్తరాష్ట్రుల మనముల్॥ ౧౨౨

చ॥ బ్రదికియె యున్నవారవనిఁ బాండవులంచును విన్న యంతనే
హృదయమునందు శాంతనవుఁడెంతయు సంతసమంది యంతటన్

విదురుని బంపఁగా, ద్రుపదు వీటికిఁ బోయి యతండు గొంతిద్రో
వదులను వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చెను పాండవపంచకంబుతో॥ ౧౨౩

మ॥ సగపాల్ రాజ్యము పంచి భీష్ముఁడొసఁగన్, సర్వప్రజల్ సౌఖ్యమొం
దఁగఁ బాలించెను ధర్మరాజు దనకింద్రప్రస్థమున్ రాజధా
నిగఁ గైకొంచు, సహోదరుల్ నలువురున్ నిండారుభక్తిన్ భజిం
పఁగఁ, గృష్ణప్రముఖాప్తబంధుజనులాత్మన్ మోదముం బొందఁగన్॥

తే॥ గీ॥ కృష్ణునకుఁ గూరిమి సహోదరీమణి యగు
రమ్యగుణసముద్రను సుభద్రను వివాహ
మయ్యె నర్జునుం: డయ్యుభయానకుఁ బ్రభ
వించె నభిమన్యుఁ, డంబుజవిభునిభుండు॥ ౧౨౫

ఉ॥ ఖాండవమన్వనంబునను గల్గిన మూలికలెల్ల నగ్ని దే
వుండు విదాహఘోరరుజ వోవుటకై దహియింపఁ గోర, నా
ఖండలుఁడడ్డుకుండఁగను గాపయి నిల్చిరి కేశవార్జునుల్:
మండెను ఖాండవంబు తరుమండలగుల్మలతాయుతంబుగన్॥ ౧౨౬

మధ్యాక్కర॥ గాండీవమను విల్లు, నక్షయశరముల్ గలుగు తూణములు
రెండును, గంధర్వహయసహితమై చరించు రథంబుఁ,
బాండవమధ్యమునకును జక్రంబు, బలుగదన్, హరికి
భండనాదిని యొసఁగించె వరుణుచేఁ బావకుండడిగి॥

తే॥ గీ॥ ఖాండవమహాగ్నిఁ బడకుండఁ గాచె నరుఁడు
మయుని: దానవవిశ్వకర్మ యగు నతఁడ
నల్పశిల్పనైపుణి మెఱయఁగ నొక సభ
కల్పితము చేసి పాండవాగ్రజునికొసఁగె॥ ౧౨౭

తే॥ గీ॥ గుండెలదర వైరులఁ గలగుండు పఱుచు
పెనుగదాదండమొక్కటి భీమునకును,
దేవదత్తనామకమైన దివ్యశంఖ
మర్జునునకుఁ, గానుకలు పెట్టె నమ్మయుండు॥ ౧౨౮

స్రగ్ధర॥

సాంద్రానందంబుతో నిర్జరులు గొలువఁగా స్వర్గలోకంబునన్ దే
వేంద్రుండొడ్డోలగంబై యెటు వెలయునొ యట్లేయనేకుల్ మహీభృ
చ్చంద్రుల్ తన్గొల్వ,ధర్మాత్మజుఁడుమయసభాస్థానమందొక్కనాఁడ
య్యైంద్రప్రస్థంబునన్ భ్రాతృవరులును దిశాధీశులట్లుండ నుండన్॥

చ॥ కొలువయి యుండు వేళ నటకుం గలహాశనమౌని వచ్చి, పూ
జలు గొని, "రాజసూయమును సల్పుము: మీకును మీదు తండ్రికిం
గలుగును స్వర్గ," మంచుఁ బలుకన్ విని, ధర్మజుఁడట్టి యజ్ఞమున్
సలుపఁగ నెంచి, యోచనకు సత్వరమే పిలిపించెఁ గృష్ణునిన్॥

క॥ యోచన కేమున్నది? ధా
త్రీచక్రములోని దుష్టనృపవర్గము నె
ట్లో చంపించుటకై కా
దే చక్రి మనుష్యుఁడగుచు నిల జనియించెన్?॥ ౧౩౨

ఉ॥ బంధుఁడు, మేనమామ, యని భావమునం గరుణింపకుండ గ
ర్వాంధుని గంసుఁ దానె తెగటార్చెను; వానికి మామయౌ జరా
సంధుని భీముఁడొక్కరుఁడె చంపఁ గలం: డతఁడట్లు చచ్చినన్,
సింధుపరీతభూస్థలి నశేషనృపుల్ వశులౌదురే కదా? ౧౩౩

మ॥ శిశుపాలాఖ్యుఁడు, మేనయత్త కొడు, కాచేదిక్షమాభర్త, క
ర్కశుఁడౌచున్ మెలఁగున్; హిరణ్యకశిపుక్రవ్యాదుఁడైయాపయిన్
దశవక్త్రుండయినాఁడు వాఁడె: క్రతువంతంబాటకున్ మున్న వా
ని శిరంబుం దెగఁగొట్టుటొప్పు నెటులేనిం దానె చక్రంబునన్॥

ఉ॥ రాజులు కర్ణుచేతను బరాజితులై తనుఁ గొల్చుచుండ, రా
రాజను పేరుదాల్చి ధృతరాష్ట్రుని యగ్రతనూజుఁడుద్ధతుం
డై జగజెట్టియై తనరె; యజ్ఞము చూడఁగ వాఁడు వచ్చు; నే
వ్యాజముచే నణంగుదురొ వాఁడును, దుష్టులు వాని తమ్ములున్?॥

మత్తకోకిల॥ రాజసూయము ధర్మసూనుఁడు ప్రాభవంబున సల్ప, రా
రాజసూయను బాండవేయుల రాజ్యభాగము నెల్ల నే
యోజనన్ హరియించు; దానను యుద్ధమాటయుఁ దప్పు: ద
య్యాజిఁ జత్తురు కౌరవుల్ విజయాన్వితుండగు భీముచే॥

తే॥ గీ॥ రాజసూయంబొనర్ప నారదుఁడు పంచు
టెట్టులూహించితివె యటంచుఁ గృష్ణుఁడెంచి,
భీముచే జరాసంధుఁ జంపించి, ధర్మ
సుతునిచేతఁ జేయించెను గ్రతువు నపుడు॥ ౧౩౭

ఉ॥ అజ్ఞను సోదరుల్ నలువురౌదలలన్ ధరియించి సల్ప, స
ర్వజ్ఞుఁడు కృష్ణుఁడెప్పుడును బ్రాపయి నిల్వఁగ, ద్రౌపదీమహా
రాజ్ఞిని సోమిదమ్మగను బ్రక్కను జేరుచుకొంచు నమ్మహా
యజ్ఞము చేసె ధర్మజుఁడు, వ్యాసముఖుల్ నడిపించినట్లుగన్॥

చ॥ ఎవరికి నర్ఘ్యమెయ్యెడల నిచ్చుటొ యంచును బ్రశ్న పుట్ట, య
జ్ఞవిభుఁడు, యజ్ఞభోక్తయును, సర్వము దానయి యున్న యాదివి
ష్ణువయిన యట్టి కృష్ణు దెసఁ జూపిన భీష్ముని ధిఃకరించి, కో
పవివశచిత్తుఁడైన శిశుపాలుఁడు ప్రేలుడు మానకుండుటన్॥ ౧౩౯

ఉ॥ చక్రము కృష్ణుఁడేయ, నది సత్తుమనం జని వాని యత్తుద
గ్రక్రకచంబు భంగిని దెగంగను జీల్చెఁ: దదీయవిక్రమ
ప్రక్రియ రాజచక్రమును భ్రాంతిని మున్గఁగఁ జేసె; రాజసూ
యక్రతువాపయిన్ జరిగె నడ్డొక యింతయు లేని యట్టిదై॥ ౧౪౦

మ॥ ద్విజులెల్లన్ బహుభూరిదక్షిణలఁ దృప్తిం బొందఁగా, సర్వబం
ధుజనంబుల్ పరమాదరంబునకు సంతోషింపఁగా, యాచక
ప్రజలెల్లన్ నిరతాన్నదానముకొ ప్యాయంబు గాంచంగ, ధ
ర్మజుఁడయ్యజ్ఞమువల్లఁ గీర్తి గనియెన్ రాజాగ్రగణ్యుండనన్॥

మ॥ మయదత్తంబయినట్టి యద్భుతసభన్ క్ష్మాపాలురీక్షించి, వి
స్మయమున్ గాంచిరి; దాని సొంపు పరికింపం గోరి యాగాంతమం

దు యథేచ్ఛంబుగ నొక్కరుండె ఖలుఁడౌ దుర్యోధనుండా సభా
లయమందుల్ విహరింప సాగెను మనోల్లాసంబుతో, నీసుతో॥

సీ॥ గోడను నొసట ఢీకొట్టె నొక్కెడ, నటఁ
గుడ్యమున్నదని కన్గొనఁగ లేక ;
కంబంబు నొక మూలఁ గౌఁగిలించుకొనియె,
నచట నయ్యది యుంట యరయ లేక ;
దిగె దొర్లుపుచ్ఛకాయగ నొక ప్రక్క, న
చ్చోట మెట్టులుండుట చూడ లేక ;
బుడుక వేసెను నీటఁ బడి యొక్కచో, నందుఁ
గృతకసరస్సుంట యెఱుఁగ లేక :
మాయలం బొల్చు నాసభామందిరంబు
నందిటు పరాభవములొంది, డెందమందు
నుడుకుకొని, మానధనుఁడు సుయోధనుండు
మరలి, తన వారితో హస్తిపురము చేరి॥ ౧౪౩

శా॥ "మామా ! యెవ్వరితోడఁ జెప్పుదును విన్మా, నాదుదుఃఖంబు: నే
నామాయాసభలోన భంగముల పాలై కుందుచుండంగ, న
త్తా మేడన్ నిలుచుండి, యైదుగురికిల్లాలైన యత్తొత్తు నా
బాఁసుల్ గాంచి పదాఱు పండ్లుఁ గనిపింపన్ నవ్వెఁ దాఁ గెవ్వనన్॥

సుగంధి॥ గొప్పదాన నేనటంచుఁ గుల్కుచున్న ద్రౌపదిం
గొప్పు పట్టి యీడిపించి, కోకలూడిపించి, నే
నప్పుడంతి నేడిపించు నట్టి చొప్పు నాకిఁకం
జెప్పుమయ్య ! నిన్ను మించు చేయి లేదు మాయలో"॥ ౧౪౪

చ॥ అనుచు వచించినన్ శకుని యల్లుని మెల్లన నూరడించి, "నా
యన, యిది నేమి దొడ్డపని యంచుఁ దలంకెదు? దీనికొక్క యో
చన గల," దంచుఁ దా గుసగుసల్ చెవిలోపల నొక్కకొన్ని యా
డిన వినుచున్ సుయోధనుఁడు డెందమునం బరితృప్తి నొందుచున్॥

మ॥ మణిసౌధమ్మొకదాని సూత్నముగ నిర్మాణమ్ము చేయించి, "తత్
క్షణమే రండు: గృహప్రవేశ," మని లేఖన్ వ్రాసి యద్దాని బ్రా
హ్మణుచేఁ బంపిన, భ్రాతృమాతృసుతభార్యాయుక్తుఁడై పాండవా
గ్రణి యేతెంచెను హస్తినాపురికి శీఘ్రంబౌ ప్రయాణంబులన్॥

మ॥ గృహసౌభాగ్యము నెల్ల ధర్మతనయుండీక్షించి యందొక్కచో,
"బహురమ్యంబుగ నున్నదియ్య," దని సంభావింప, దుర్యోధనుం
డు హసద్వక్త్రముతోడఁ; "బాచికలనిందున్ మామయున్ నేనుఁ బ్ర
త్యహమాడంగఁదలంతు," నాన్, శకునియున్ హాసంబుగావించుచున్॥

ఉ॥ "తోఁచక యీసుయోధనునితో నెదొ యాడుటె కాని తిన్నగాఁ
బాచికలేని బట్టుకొను పద్ధతి యీతఁడెఱుంగఁ; డిక్కశన్
నీ చతురత్వమెక్కుడని నే వినుచుందును; నన్ను గెల్వమా
చూచెద నీదు నే!" ర్పనుచు జూదము నాడఁగఁ బిల్చె ధర్మజున్॥

ఉ॥ "పందెము మామ యోడఁ, దన పక్షమునం బణమిత్తు నే," నటం
చుం దెలిపెన్ సుయోధనుఁడు; "జూదమునన్ శకునిన్ జయించు వా
డెందును లేఁ," డటంచు హసియించెను గర్ణుఁడు; దుస్ససేనుఁడ
న్నం దిలకించి, యంత యమనందను చేతికొసంగెఁ బాచికల్॥

తే॥ గీ॥ మాయపాచికలవి యన్న మాట యెఱుఁగ,
కకట! మాయకాఁడైనట్టి శకునితోడ
మాయమర్మముల్ లేని ధర్మజుఁడు కర్మ
మట్లు తన్నిడువఁగ, జూదమాడఁ దొడఁగి॥ ౧౫౧

ఉ॥ ఓడె ధనంబు; నోడె నగ; లోడె రథాశ్వగజాళి; మేడలన్
వాడల నోడె; నూళ్ళఁ, బురవారము, దేశము, రాజ్యమెల్లఁ, దా
నోడెను; భీముఁడాదిగసహోదరవర్గము నోడెఁ; దన్నుఁ దా
నోడెను; ద్రౌపదీరమణి నోడెను జూదపుఁ దీవరంబునన్॥ ౧౫౨

శా॥ "అన్యాయంబిది : బంధురీతి నొక యాహ్వానంబు పంపించి, దౌ
ర్జన్యంబిట్లొనరింతురే?" యనుచు రోషంబార భీష్ముండు లే

వ. "న్యుక్తంబునయుక్తముం దెలుప నీ వాంఛింపలే," దంచు నెం
తో న్యక్కారమొనర్చి దుష్టమతియౌ దుర్యోధనుండాతనిన్॥

తే॥ గీ॥ పుణ్యపాపంబులని తలపోయక, ధృత
రాష్ట్రనృపతియు నతని పుత్రకులు చెప్పు
పనులు చేయంగ మున్నొప్పుకొనియెఁ గాన,
మారు మాట చెప్పక భీష్ముఁడూరకుండె॥ ౧౫౪

తే॥ గీ॥ అంత వాఁడగు భీష్మునికైన యీ ప
రాభవము గాంచి, తమదు గౌరవము వీఁడు
దక్క నిచ్చునా యంచును గ్రుక్కుమిక్కు
మనక తల వంచుకొనిరి ద్రోణాదులపుడు॥ ౧౫౫

ఉ॥ "దాసిని ద్రౌపదిన్ వడిగఁ దమ్ముఁడ, నాకు సురంటి వీవఁగా
నీ సభలోనికిం బిలువు; మిష్టముతోడను రాక యున్న, నీ
వే సిగఁ బట్టి యీడుచుచు నెట్లయినం గొని తె," మ్మటంచు దు
శ్శాసనుతో సుయోధనుఁడు జంకును గొంకును లేక పల్కెనన్॥

క॥ "పాపము పండుచు నున్నది!
చూపులతో నీకు మతియు శ్రుతియుఁ జెడెనె? య
న్నా, పాండునృపాగ్రజ," యని
కోపముతో విదురుఁడపుడు కురుపతి ననియెన్॥ ౧౫౬

ఉ॥ "పండె, నిజంబె, పాండవుల పాపము : చిన్నతనంబునుండి భీ
ముండు మహామదమ్మున మమున్ మును పెట్టిన బాధలెల్ల మా
గుండెల నాటియున్న యవి; క్రోధము తీఱుచుకొంట మాని మే
ముండఁగ నేర్తుమే ?" యని సుయోధనుఁడాసభ పల్కె నీసునన్॥

శా॥ "ఆహా! ఘోరము! ఘోర! మెవ్వరును లేరా తీర్చువారీమహా
ద్రోహం ?" బంచును ద్రౌపదీరమణి యాక్రోశింపఁ, దద్కేశసం
దోహంబుం దన చేతఁ బట్టి ఖలుఁడౌ దుశ్శాసనుండుగ్ర సం
దేహంబొందక యామె నీడ్చుచు వడిం దెచ్చెన్ సభాసీమకున్॥

ఉ॥ "పట్టు దుకూలమేమిటికి బానిసతొత్తున ? కిద్ది కట్టుకో
న్నట్టి పటంబు విప్పుమనుజా," యని యన్న వచింప, నామె మై
పుట్టము పట్టి విప్పుటకుఁ బూనె దురాత్ముఁడు దుస్ససేనుఁ, డి
ట్టట్టను బాఱుచున్న కుసుమాంగిని వీడక వెంటఁ బెట్టుచున్॥

ఉ॥ కన్నులఁ జూడఁగా వలయుఁ గాని, వచింపఁగ రాదు భీమున
ల్క!న్నయనంబులా;కొలుములా?ముఖమా, ప్రళయార్కబింబమా?
యున్నటులుండి యా పొడవు, నున్నతి, యాతని మేనికెట్టులు
త్పన్నములయ్యెనో ? యతఁడు పావనియా, లయకాలరుద్రుఁడా ?॥

సుగంధి॥ బుస్సుమంచుఁ ద్రాఁచుపాము పోల్కి లేచి, యాత్మవ
తుస్సు భస్త్రి భంగిఁ బొంగు గాంచ భీమసేనుఁడా
దుస్ససేను వంకఁ గిన్కతోడఁ జూడ, వానికా
యుస్సుమూడె నంచు నెంచిరుల్లమందు నెల్లరున్॥ ౧౬౨

మ॥ "ఎచటన్ నీవిపుడున్నవాఁడవు ? హరీ! కృష్ణా ! యుపేక్షింప నీ
కుచితంబే యిటు మానభంగమును నేనొందంగ ? " నంచార్తి నే
డుచు పాంచాలికి నక్షయంబయినయట్టుల్ పుట్టముల్ మేనఁ బు
ట్టుచు వచ్చెన్, ఖలదుస్ససేనుఁడవి విడ్డూరంబునన్ విప్పఁగన్॥

చ॥ "గడుసుఁదనంబుగా నొడల గంపెఁడు చీరలఁ గట్టుకొంటివే ?
బడలిక గల్గెనేమొ పెనుభారము నిట్టులు మోయుచుంట ? నా
తొడల వసింప ర," మ్మనుచు ద్రోవదితోడ సుయోధనుండు కే
రడముల నాడె, మేలనుచుఁ బ్రక్కను గర్ణుఁడు పక్కునన్ నగన్॥

శా॥ "పాండుక్ష్మాధవు కోడలిన్, ద్రుపదభూపాలాత్మజన్, దుష్టచి
త్తుండై కొప్పునఁ బట్టి కోకలొలిచెన్ దుశ్శాసనుం : డాఖలున్
గుండెం జీలిచి, గబ్బిబెబ్బులి బలెం గ్రొన్నెత్తురున్ దోసిళుల్
నిండం బట్టుచుఁ గ్రోలకున్నయెడలన్ నే భీమసేనుండనే ?॥ ౧౬౫

శా॥ ఉండన్ రమ్మని ద్రౌపదీసతికి నాత్మోరుద్వయిన్ రాజ్యమ
త్తుండై చూపినయట్టి నీతిరహితున్ దుర్యోధనున్ మద్గదా

దండాగ్రంబున నూరువుల్ విఱుగఁ గ్రిందం గూల్చి, తన్మస్తముం
జెండుం బోలెను దన్నుకున్నయెడ నిన్నీ! భీమసేనుండనే?॥ ౧౬౬

ఉ॥ మెండు బలంగముం గలుగు మేటిని దాననుచున్ సుయోధనుం
డుండుట పుట్టకొక్కులటు సోదరులుండుటచేతఁ గావునన్,
దుండగులైన కౌరవుల నూర్వుర భండనమందు మద్గదం
బిండి యొనర్పకున్నయెడ భీముఁడనే? గద యేల దాల్పనే?"॥

వ॥ అని యివ్విధంబున నుద్దండగదాదండమండితదోర్దండద్వయీ భీముం డగు భీముండు ప్రచండంబులయిన ప్రతిజ్ఞలు సలిపినం, బాండవ మధ్యముండు కర్ణుని దుర్ణయంబుఁ దలంచి కోపఘూర్ణితమన స్కుండై యిట్లనియె॥ ౧౬౭

శా॥ "రామారత్నము, ద్రౌపదిం, దొడలఁ జేరం బిల్చు దుర్యోధనుం
దా మేలంచును మెచ్చుకొన్న ఖలు, సూతప్రోద్భవుం, గర్ణు, సం
గ్రామంబందు సుయోధనాదులు గనంగాఁ ద్రుంప లేకున్న, మ
న్నామంబర్జునుఁడే? మదీయకరకోదండంబు గాండీవమే?"॥

క॥ ఈపగిదిని దన భర్తల
కోపము హృదయముల రవులుకొనుచుఁ బ్రతిజ్ఞా
రూపముగఁ బ్రజ్వలింపఁగ,
ద్రౌపదియును మదిని గోపతాపములడరన్॥ ౧౭౦

ఉ॥ "నే ధవులందు భక్తి రవణిల్లు పతివ్రత నేని, నన్నిటుల్
బాధలఁ బెట్టి, మానమును భంగము పెట్టఁ దలంచినట్టి దు
ర్యోధనదుస్ససేనులు సహోదరవర్గముతోడఁ జావఁగా,
నీ ధృతరాష్ట్రభూపు స్నుష లేడ్తురు గావుత గోలు గోలునన్!"॥

వ॥ అని శపియించినన్ ధృతరాష్ట్రుండదరిపడి॥ ౧౭౨

ఉ॥ "హా! శకునీ, గృహంబునను శ్యాలకుఁ జేరుచుకొంట యింటికిన్
నాశనమంట నిశ్చయమె! నా మతి మాలిన పట్టికీవు రా

జ్యాశను గొల్చి, మాయ గల యక్షములం గొని జూదమాడుటన్,
నా శతసంఖ్యపుత్రకుల నాశము నిశ్చయమయ్యె భీముచే॥ ౧౭౩

క॥ నా మదిలో భీముని దో
స్సామర్థ్యము దలఁచి సాధ్వసంపడుదును ; సా
ధ్వీమణి శాపము గలియుట
చే మామకసుతుల చావు సిద్ధంబె యికన్'' ॥ ౧౭౪

వ॥ అని సిష్ఠురంబులాడఁ జొచ్చిన ధృతరాష్ట్రుని దదీయజ్యేష్ఠసుతుం
డగు దుర్యోధనుండు సమీపించి॥ ౧౭౫

క॥ "అయ్యో! యిది యేమి, మా మా
మయ్యేను దిట్టెదరు? మాయ యక్షంబులతో
నియ్యెడల గెలిచినారమఁ
టయ్యా? తెప్పింపుఁడెట్టి యక్షములైనన్॥ ౧౭౬

తే॥ గీ॥ మామ గెలిచినవెల్లఁ గ్రమ్మఱఁగ నిత్తు
ధర్మజుఁడు గెల్చునెడల ; నాతండె యోడ,
భార్యతోడఁ బంద్రెండేండ్లు పాండవేయు
లొంటు పలుకక యడవులందుండ వలయు॥ ౧౭౭

తే॥ గీ॥ అటు పిదపఁ బదుమూడవ యబ్దమందు
నొరులు తమ్మింతచుకయుఁ బోల్చకుండునట్టి
సరణి గూఢంబులైన వేషములు దాల్చి
సలుప వలయు నజ్ఞాతవాసంబు వారు॥ ౧౭౮

తే॥ గీ॥ అట్టి యజ్ఞాతవాసంబునందు వార
లున్న తావేము పోలుచుకొన్న యెడల,
మరల వారు పంద్రెండు వత్సరములడవు
లందు వసియింప వలయు,'' నటంచుఁ బలుక॥ ౧౭౯

ఆ॥ వె॥ సమ్మతించి తాను గ్రమ్మఱ జూదంబు
నాడి యోడెఁ బాండవాగ్రజుండు;
భార్యతోడఁ గూడి పాండునందనులు పం
డ్రెండు వత్సరంబులుండిరి వని॥ ౧౮౦

సీ॥ విదురుండు ప్రార్థించి వదినె గారైన కుం
తిని దన గృహమునఁ నిలుపుకొనియె;
నభిమానమున సుభద్రాభిమన్యుల ద్వార
వతికిఁ గొంపోయెను వాసుదేవుఁ;
డేగిరి తల్లి పుట్టింటికి ద్రుపదకు
మారీసుతులు మేనమామ వెంటఁ;
బ్రజలతోడ సమస్తరాజ్యంబు ధర్మపు
త్రుండప్పగించె దుర్యోధనునకు;

ధర్మమొకటియె తమ వెంటఁ దరలి రాఁగ,
ధర్మజాదులౌ పాండవుల్ ద్రౌపదియును
ధర్మబద్ధులై యడవుల దారిఁ జనిరి:
కర్మమెవ్వరికైన శక్యమె తరింప?॥ ౧౮౧

తెనుఁగున భారతంబనువదించిరి మున్ను కవిత్రయంబువా:
రనఘులు వారి పాదముల నొదలఁ దాలిచి, దానిలోని భీ
ష్మని చరితంబు గ్రొత్తఁదనముం గన వ్రాసినవాఁడ నేను నే
ర్చిన గతి సెట్టిలక్ష్మీనరసింహసమాఖ్యుఁడ, ధీరసఖ్యుఁడన్॥

సర్వసాహిత్యసమ్రాట్టు జయపురజన
కాంతు నాస్థానకవిని, దదంతరంగ
కార్యదర్శిని, దన్మహౌదార్యగరిమ
లబ్ధకవిభూషణబిరుదలక్షణుండ॥

శ్రీ

ప్ర భా స శా ప వి మో చ న ము.

V

ఉష్ణకరుండుఁ బోలె వెలుఁగొందెడి తేజము వాఁడు, శ్రీమహా
విష్ణుని యంశమూని ప్రభవించిన వాఁడు, మహేశ్వరాత్మభూ
జిష్ణుముఖామరాధిపులచే నుతి గాంచెడి వాఁడు, నైన శ్రీ
కృష్ణునిపై సభాసదుల దృష్టులు నిల్చెను నిశ్చలంబులై॥

సీ॥ సజలమేఘంబుపై సంధ్యాతపంబు కై
వడి మేనఁ బసిఁడి దువ్వలువ వెలయఁ,
దోరణాలంకృతచారుకవాటంబు
గతి హారములను వక్షస్సు మెఱయ,
నురువజ్రమణికాంతి కురువిందమునఁ బర్వు
పగిది వాతెఱను లేనగవు ప్రాఁక,
సితకుశేశయవినిర్గతభృంగముల భంగిఁ
గన్నుంగవను జూడ్కి-గములు వెడలఁ,
కేకిపింఛంబు తోడి టోపీ కళకళ
లాడు నెమ్మోమునకుఁ గ్రొత్త యందమొసఁగ,
నంగసంగానంగుఁడనంగఁ దనరు
చున్న కృష్ణుండు దర్శనీయుండు గాఁడె?॥ ౨

క॥ మంజులతరమ్ములు, సభా
రంజకములు, సముచితములు, రసవంతములౌ
చుం జెవికింపగు నుడువులు
కంజదళాక్షుండిటు పలుకంగఁ దొడంగెన్॥ 3

శా॥ "మామా, యోధృతరాష్ట్రభూరమణ, భీష్మద్రోణముఖ్యుల్ వినం
గా మాటల్ వచియింతుఁ గొన్ని వినుమా: కష్టంబులన్ దాఁటి, యీ

త్మా మీఁదన్ మని యున్న పాండవులు నీ కాళ్లం దలల్ మోపి, నీ
క్షేమంబుం గనుఁగొంటకంపిరి ననున్; శ్రీతో సుఖంబుంటివే?॥ ౪

శా॥ పంద్రెండేండ్లు వనంబులం దిరిగి, యీపై నొక్క యేఁడన్యులె
వ్వాంద్రుం బోల్చుకొనంగ నేరని యెడన్ వాసంబు గావించి, పె
త్తండ్రిన్ నిన్ను, భవత్తనూజులను, దాతం, బెద్దలం, జూడఁగాఁ
దీంద్రం బొందుచునున్నవారు, భవదాదేశంబునే కోరుచున్॥ ౫

క॥ ఈ పదుమూడేండ్లును వా
రేపగిదిని గడిపినారొ యీవు వినఁగ సం
క్షేపించి చెప్పెదను విను
మా, పాండవులనిన నీకు నాదరము కదా ?॥ ౬

క॥ కామ్యకమను పేరు గల య
గమ్యవనంబొకటి ముందుగాఁ బాండుసుతుల్
ధౌమ్యసహితముగఁ జొచ్చిరి;
భూమ్యాకాశములఁ బోలు భూతము యనఁగన్॥ ౭

శా॥ కిమ్మీరుండు, బకానుజుం, డసుర, పైకిన్ క్రమింగ రాఁగా, మహీ
ధ్రమ్ముం గూల్చెడి వజ్రమట్టులుగ నాదైత్యాధమున్ భీముఁడు
గ్రమ్మా భంగిని గూలిచెన్ : నొసటిపైఁ గన్నున్న యా భీముఁడే
సుమ్మా భీముఁడు, కోపఘూర్ణితమనస్కుండై విజృంభించినన్॥ ౮

చ॥ అతని సహోదరుండయిన యర్జునుఁడొపయి నింద్రకీలప
ర్వతమున కేగి, వైరినికరంబును గెల్వఁగఁ గోరి పార్వతీ
పతిని గుఱించి నిష్ఠను దపంబొనరించెను; ఘోణిపెంబడిం
గృతకకిరాతరూపమునఁ గేర్చుచుఁ, గెవ్వుమటంచు నార్చుచున్॥ ౯

ఉ॥ ఈశుఁడు పార్థుధైర్యముఁ బరీక్ష యొనర్పఁగ వచ్చి, యుద్ధతుం
డై శరయుద్ధమున్ సలిపి, యందతనిన్ జితుఁ జేయ లేక, త
త్కౌశలమాత్మ కింపగుడు గాండివికిచ్చె ననన్యసాధ్యమౌ
పాశుపతాస్త్రః : మూర్విఁ గల బల్లిదులర్జును నోర్వ నేర్తురే?॥ ౧౦

ఉ॥ దేవవిభుండు మున్నయిన దేవతలంతట నేగుదెంచి, గాం
డీవికొసంగిరస్త్రులు గడింపని, దివ్యములౌ నిజాస్త్రముల్ ;
కేవలవత్సలత్వమున ఖేచరనాయకుఁడాత్మనందనుం
డౌ విజయుఁ దివంబునకు నాఁ పిదపం గొనిపోయె విందుగన్॥ ౧౧

ఉ॥ విందుగ వచ్చినట్టి యల వీరుని యందము చందమెల్లఁ గ
న్విందుగఁ జూచి, దేవవిభు వేశ్యగఁ బేర్వడినట్టి యూర్వశీ
సుందరి కోరి వచ్చి, మనసుం గరఁగింపఁగ లేక ఖిన్నతం
బొంది, శపించె నప్పురుషపుంగవుఁ బుంస్త్వము పోవునట్లుగన్॥ ౧౨

ఆ॥ వె॥ ఆ నపుంసకత్వమజ్ఞాతవాసంబు
నందుఁ బనికి వచ్చె నర్జునునకు;
శాపఫలితమొక్క సంవత్సరమె యుండు
నటులనుగ్రహించె నమరవరుఁడు॥ ౧౩

తే॥ గీ॥ కొంత కాలమేని నపుంసకుండయిన పృ
థాతనూజుని మోమును దాతగారు
చూడరేమొ ? యట్లయిన, నర్జునునకు నని
నడ్డు లే,"దన్న భీష్ముండు హరిని గాంచి॥ ౧౪

క॥ "ఆ పార్థు మోమె కాదు క
దా, పాండవులందు నొకని యాస్యమయిన నే
నేపగిదిఁ జూతు, ద్రౌపది
యాపదలం బాప లేని వ్యర్థుఁడ నగుచున్ ?॥ ౧౫

చ॥ అనియె నిజంబుగా జరిగి, యందుఁ ద్రినేత్రసమానుఁడైన య
ర్జునునకు నీవు తోడుపడుచుం రణకార్యము నిర్వహింపఁ, ద
ద్ఘనతరగాండివప్రభవకాండములం నిహతుండ నౌట త
ప్పని సరి కృష్ణ! నేనతని యాస్యముఁ జూచినఁ, జూడకుండినన్"॥

తే॥ గీ॥ అనినఁ గర్ణుండు నవ్వి, "వృద్ధయ్యెఁ దాత !
పరశురామశిష్యుఁడు నోటఁ బలుకఁ దగిన

నుడువులా యివి ? నాకు నీతఁడు సతీర్థ్యుఁ
డనుటె సి !" గ్గని పలుక ద్రోణాత్మజుండు॥ ౧౭

ఉ॥ "సూతకులంబువాఁడ వని సూనృతమాడక, క్షత్రవంశసం
జాతుఁడ నంచు విద్యఁ గొని, శాపము గంటివి జామదగ్నిచేఁ;
దాతను నీ సతీర్థ్యుఁడనఁ, దప్పక సిగ్గులచేటు; యంగభూ
పా ! తన చేతి క్రింద నొక బంటుగ నుంటయు నీకు ఖ్యాతియే"॥౧౮

వ॥ అని యిట్లు॥ ౧౯

ఉ॥ కర్ణములందు శూలములు గాఁడఁగ నాడిన ద్రౌణివాక్యముల్
కర్ణుఁడు విన్నయంతనె మొగంబునఁ గావి జనింప, నేండ్లచే
జీర్ణతఁ గన్న భీష్ముఁడని చేసినఁ దానని చేయ కుండుటే
నిర్ణయమంచు నా సభను నిల్చి ప్రతిజ్ఞ యొనర్చె గట్టిగన్॥ ౨౦

తే॥ గీ॥ "అక్కటకట ! యంతఃకలహములు గలుగు
చున్న," వని ధృతరాష్ట్రుండు ఖిన్నుఁడగుచుఁ,
"కృష్ణ ! యర్జునుండటుమీఁద నేమొనర్చె ?"
ననుచుఁ బ్రశ్నింపఁ, గ్రమ్మఱ యదువిభుండు॥ ౨౧

తరువోజ॥ "అవనీశ, వినవయ్య యబ్ధిగర్భమున
నమరులకు నజేయులవుచు నివాత
కవచులన్నట్టి రక్కసులు ముక్కోట్లు
గల ; రింకఁ బౌలోమకాలకేయులన
నవసథంబుగ హిరణ్యపురంబు గల్గి
యఱువదివేలైన యసురులుం గలరు :
బవరంబుఁ గావించి, వారినిట్టీరిఁ
బరిమార్చె దేవేంద్రు పన్పున నరుఁడు॥ ౨౨

క॥ వడి కేలుగవను గల క
వ్వడికవ్వడుపున నొనర్ప వశమయ్యెను ; తె

క్కడ రాని రక్కసుల నొ
క్కఁడె కూల్పఁ గలండె యొండొకండు జగములన్ ?॥ ౧౩

క॥ హెచ్చుగ బీభత్సరసం
బచ్చుపడఁగ రణమొనర్చినట్టి విజయునిఁ
మెచ్చుచు బీభత్సుఁడు, వి
వ్వచ్చుఁడు, నని పేర్కొనిరి దివంబున విబుధుల్॥ ౧౪

తే॥ గీ॥ అమరపతి యిచ్చిన కిరీటమర్జునుఁడు ధ
రించి పేరొందెను గిరీటి, క్రీడి, యనఁగ ;
సరిగ నుచ్చైశ్శ్రవముఁ బోలు తురగచయముఁ
గాన్క గని శ్వేతవాహనాఖ్యను వహించె"॥ ౧౫

మ॥ అన దుర్యోధనుఁడొక్క నవ్వు నగి, "బావా, వందివాచర్జ మటం
దిని గీర్తించుచునున్న వాఁడవహహా ! నీ సోదరీభర్తకిం
కను బేరుల్ గలవా?" యటంచడుగఁగాఁ గంసారి, "బావా, సుయో
ధన, వినా : పిడుగుల్ భయంపడను దన్నామంబులన్ విన్నచో॥

తే॥ గీ॥ తన్నుఁ బోలుటచే జిష్ణుఁడన్న పేరొ
సంగె నింద్రుండు ; తన ధనంజయసమాఖ్య
యొసఁగె నగ్ని తేజస్సు నారసి కిరీటి,"
కనినఁ గర్ణుండు పకపకమనుచు నవ్వె॥ ౧౭

ఉ॥ "నల్లురు నవ్వుటారయవు ! నల్లనివాఁడవు గాన నీకిలం
గల్గెను గృష్ణనామ ; మటుగాఁగనె ఫల్గుననామముత్తరా
ఫల్గునిఁ బుట్టుటం గలిగెఁ బార్థున : కిద్దియుఁ జెప్పవేల ? పే
రుల్గలవా మనుష్యునకు, రూఢిగ నొక్కటి, నూఱు పైవియున్ ?"॥

తే॥ గీ॥ అనిన హరి, "సత్యమే, కర్ణ ! యంగరాజ !
సూతపుత్ర ! రాధేయ !" యంచును హసించె ;
"నాపిదపఁ బాండుపుత్రులేమైరొ తెలుపు,"
మనుచు ధృతరాష్ట్రుఁడడుగ, నిట్లనియె శౌరి। ౧[illegible]

చ॥ "విజయుఁడు చెంత లేనివెత విస్మృతిఁ గాంచు నుపాయ మెంచి, ధ
ర్మజముఖులైన పాండవులు ద్రౌపదితోడను, ధౌమ్యుతోడ, మా
నిజనులతోడఁ, దీర్థములనేకములం గనుఁగొంచు నేగి, య
క్క_జమగు గంధమాదననగంబయి దేండ్లకుఁ జేరిరల్లనన్॥ 30

క॥ అచట జటాసురుఁడను రా
త్రిచరుఁ భీముఁడు వధించె, ద్విజవేషముఁ దా
లిచి తన వారలకుం గీ
డు చేయుటకుఁ బూనిన టకుటాంకతఁడగుటన్॥ 3౧

క॥ ఆ గంధమాదనమునకు
సౌగంధికమను కుబేరుసరసి వెడలి, వే
వే గంధవహుఁడు వీవ, మ
హాగంధిలమొక్క పసిఁడి యబ్జము వచ్చెన్॥ 3౨

మానిని॥

దానిని గన్గొని యట్టివి తెమ్మని ద్రౌపది కోరినయంత మరు
త్సూనుఁడు వెల్వడియేగుచు, దారినిజూచె ఘనుఁ హనుమంతుని; స్వీ
యానుజు నక్కపివర్యుఁడు కన్గొని యర్జును కేతనమందు సదా
తాను వసించుటకొప్పుకొనెం, దన తమ్మునిపైఁ గల కూరిమిచే॥

ఉ॥ యక్షులు, రాక్షసుల్, పలువురల్లకుబేరసరస్సు నెప్పుడున్
రక్షణమాచరింతురు; పరాక్రమశాలుల వారి నెల్ల హ
ర్యక్షము మత్తకుంభినికరంబును బోలె వధించి, భీముఁడ
బ్జాక్షికిఁ దెచ్చియిచ్చెను సహస్రదళాన్విత హేమపద్మముల్॥ 3౪

క॥ దుర్యోధన, వినుచుంటివె ?
భార్యాభిమతంబు దీర్పఁ బంతముమై న
కార్యమతఁడొనర్చెను ; ద
ద్వీర్యము నీవెఱిఁగినట్టిదే బాల్యమునన్॥ 3౫

పంచచామరము॥

కుబేరుఁ డేగుదెంచి యా వృకోదరుం, "బళా! బళీ!
సెబా!" సటంచుఁ దాఁ బ్రశంస చేసెఁ; గ్రీడి నంత వెం
టఁబెట్టుకొంచు వచ్చె దేవనాథుఁ: డగ్రజానుజుల్
సబాష్పనేత్రులైరి; కృష్ణ సంతసించె వారితో॥ 3౬

ఉ॥ అంతటి సత్త్వశాలి యయినట్టి బకాంతకునిం హిమాలయ
ప్రాంతమునందుఁ బాముకటి పట్టుకొనెం: నహుషుండటన్న భూ
కాంతుఁడు శాపమొంది, భుజగంబయి, యట్టులొనర్చె; ధర్మజుం
డంతట భీమునిం విడుచునట్టులొనర్చెను దన్మహాఫణిన్॥ 3౭

క॥ ఉరుమహిమాన్వితునికతని
కరుదే యటు చేయ? యుద్ధమందైన, నతి
స్థిరుఁడతఁడని యతని యుధి
ష్ఠిరనామమ్మొకటియె ప్రకటింపఁగఁ జాలున్॥ 3౮

ఉ॥ భీముఁడె కాదతండు విడిపించిన యాతఁడు; వేఱె యిర్వురో
మామ, విముక్తి గాంచిరి సుమా యమనందనుచేత; వారి మా
టేమని నేను నీకు వచియింతు? గతించిన యట్టివాట వి
న్మా: మును విన్న ఘోరములకన్నను ఘోరములివ్వి కావులే॥ 3౯

ఉ॥ ద్వైతవనంబులోని పశువర్గము చూడఁగ ఘోషయాత్రకై
నీ తనయుల్ బలంబుల ననేకములం గొని యేగినారు మా
మా, తలపోసికొమ్ము; చతురబ్ధములైనవి: పాండురాట్తనూ
జాతులు కూడ ద్వైతవని చక్కియ నుండిరి సుమ్మి యయ్యెడన్॥

తరువోజ॥ అంగారపర్ణుఁడన్నట్టి గంధర్వు
నటు మున్నె గెలిచెఁ గదా యర్జునుండు!
శృంగభంగము చెంది చిత్రరథాఖ్యుఁ
డేగొని ద్వైతంబు చేరువ నాతఁ

డంగనాసహితుఁడై యవ్వేళఁ గ్రీడ
లాడుచుఁ, దనదు విహారంబునకును
భంగంబు గలుగఁగాఁ బటురోషమొంది,
భటులతోఁ గౌరవబలమును దాఁకె॥ ౪౧

చ॥ శకునికిఁ బిక్కసత్తువయె సాయమొనర్పఁగఁ గల్గెఁ; దోఁక ద్రెం
చికొనుచుఁ బాఱెఁ గర్ణుఁడును; జెట్టొక పిట్టగ సైనికుల్ కకా
వికలయిపోయి; రగ్రజుని వెన్కను విల్చుచుఁ బోరి, నీదు పు
త్రకులు భయార్తులై, తలొక దారిని బట్టిరి చెప్పకుండఁగన్॥ ౪౨

ఉ॥ చిత్రరథుండు చెంగుమని సింగము భంగిని బైకి దూఁకి నీ
పుత్రు సుయోధనుం జెనకి, "మూఢుఁడ! పాండుకుమారులన్న, నా
మిత్రము; లామహామహుల మీఁదికి వచ్చితివా?" యటంచుఁ, ద
ద్గాత్రము రజ్జుబంధితముగా నొనరించి, ధరిత్రిఁ ద్రోయుచున్॥ ౪౩

ఉ॥ కుత్తుక నత్తఱిం గటికకోఁతను గోయఁగఁ గత్తి నెత్తఁ, ద
ద్వృత్తము నెట్లుగా వినెనొ, వెంటనె తాఁ బఱతెంచి సత్కృపా
చిత్తుఁడు ధర్మనందనుఁడు చెచ్చెర నచ్చెఱఁ బాపె సుమ్ము రా
ట్సత్తమ! నీ తనూజున, కెడందను బాంధవమే తలంచుచున్॥ ౪౪

ఉ॥ దుస్సల భర్త, సైంధవుఁడు, ద్రోవదికన్న గదా? పిశాచర
క్షస్సుల కంటె ధూర్తుఁడయి సాధ్విని గామముతోడఁ జూచెఁ, జ
క్షుస్సులు వ్రేలిపోవ ననుచున్ భయమొందక యాఖలుండు, తే
జస్సును గాంచి దివ్వెఁ బడి చావఁ దలంచెడి కీటకంబనన్॥ ౪౫

ఉ॥ భర్తలు చెంత లేని తఱిఁ బాండవపత్నిని బల్మిఁ బట్టుచున్
ధూర్తుఁడు సైంధవుండడవి త్రోవను బోవు నెడన్ హిడింబసం
హర్త యెఱింగి, వెంటఁబడి, యాఖలు బంధితుఁ జేసి తెచ్చి, సం
వర్తకృశానులోచనుని మాడ్కిని జూడ్కుల మంటలొల్కఁగా॥

ఉ॥ సైంధవు భీముఁడుగ్రముగఁ జంపుటకక్కున నెక్కఁగాఁ, గృపా
సింధుఁడు ధర్మనందనుఁడు చెచ్చెర నచ్చటికేగుదెంచి, త

ద్బంధనముల్ సడల్చుచును బ్రాణముతోడను బంపివైచె, సం
బంధము నెంచి దుస్సలకు మంగళసూత్రము నిల్చునట్లుగన్॥ ౪౮

శా॥ ఆ చందంబున ధర్మనందనుఁడు ధర్మాత్ముండు వారింపఁగా,
సైఁచెన్ సైంధవు తప్పు భీముఁడు; సభాస్థానంబునందల్లనాఁ
డే చావొందెడి వారు నీసుతులు భూమీశాగ్రణీ, భీముచేఁ;
బ్రోచెన్ వారల ధర్మరాజు తన తమ్ముం బట్టి వారించుచున్॥

క॥ అప్పుడె యను మాట యేమీ?
విపినంబులయందు నున్న వేళఁ, బలుమఱుం
గుపితుఁడగు భీము నెప్పటి
కప్పుడే వారించుచుండె నాతండోర్మిన్॥ ౪౯

క॥ అవ్వనవాసంబెల్లను
నెవ్వగ గనకుండ, మౌనినికరము కథలె
వెవ్వియొ చెప్పఁగ వినుచును,
జవ్వనితోఁ బాండుసుతులు జరిపిరి మామా॥ ౫౦

క॥ నిజనందనుండయిన ధ
ర్మజు బుద్ధిబలంబు యముఁడు మాడ్కిఁ బరీక్షిం
చి, జముండజ్ఞాతాకృతు
లఁ జరింపఁగఁ బాండవేయులకు వరమిచ్చెన్॥ ౫౧

క॥ ఆజ్ఞను ధౌమ్యుని కడఁ గొని
ప్రజ్ఞానిధులైన యట్టి పాండవులొక యేఁ
డజ్ఞాతవాస మొనరిచి,
రిజ్ఞాతులు తమ నివాసమెఱుఁగని చోటన్॥ ౫౨

తే॥ గీ॥ మత్స్యదేశంబు సకలసంపత్సమృద్ధ;
మందు విరటుని నగరమత్యంత సౌఖ్య
కరము; పాండవుల్ పత్నితో విరటు కడను
గొలువునకు వేఱువేఱుగాఁ గుదురుకొనిరి॥ ౫౩

సీ॥ సన్యాసి వలె రాజసన్నిధిఁ బుణ్యక
థలు తెల్పెఁ గంకుఁడై ధర్మరాజు ;
వంటలవాఁడౌచు వలలుఁడనెడి మాఱు
పేరును దాలిచి భీముఁడుండె ;
నృత్తంబు రాచకన్నెలకు బృహన్నల
యను పేడియై నేర్పె నర్జునుండు ;
అశ్వశాలాధ్యక్షుఁడౌచు దామగ్రంథి
నామంబుతోడను నకులుఁడుండె ;
గోపవేషము గయికొని సహదేవుండు
విరటనృపతి గోష్ఠవితతికెల్లఁ
దానె పెద్ద యగుచుఁ దనరెఁ దంత్రీపాలుఁ
డనెడి పేరు క్రొత్తగను వహించి॥ ౫౪

శా॥ శ్యామారత్నము ద్రౌపదీసతి యటన్ సైరంధ్రియై, మాలినీ
నామంబూని, విరాటు రాజ్ఞిని సుదేష్ణాదేవినిం గొల్చుచుం,
బూమాలల్ చెలువారఁ గట్టును, మెయిన్ భూషాతతిం బెట్టు, నె
మ్మోమందుం దిలకంబుఁ దీర్చుఁ, గలపంబుల్ గూర్చు, నంతఃపురిన్॥

క॥ మాసమె వెలితిగ నచట ని
వాసము సంవత్సరంబు వారు సలుప మా
మా, సంభవించె నొక్క మ
హాసంకటమపుడు వారికానగరమునన్॥ ౫౬

ఉ॥ క్ష్మాపతిచంద్ర, యంధుఁడవు గాన నెఱుంగవు గాని, ద్రౌపదీ
రూపముఁ గంటఁ జూచిన నరుల్ మరులొందక యుండనోప : రా
ద్వాపరమోహినీరమణి వైపున జూపులు వాఱ, మారసం
తాపమెదన్ సుదేష్ణ పెదతమ్ముఁడు, కీచకుఁడొందె నయ్యెడన్॥

క॥ అబలామానహరుఁడు, పొగ
రుఁబోతు, ప్రాయంపు వాఁడు, రూపసి తాన

న్న బడాయి గల ఖలుఁడు: సిం
హబలుండని వాఁడు సార్థకాఖ్య వహించెన్॥ ౫౮

క॥ మా బావ సుయోధను గుణ
మాబాలిశునందుఁ గొంత నమరె: నెవరికిన్
లోఁబడక యచ్చు వేసిన
యాఁబోతు గతిం జరించు నతఁడు నగరిలో॥ ౫౯

ఉ॥ పెట్టని కోట వాని భుజపీఠి విరాటుని వీటి; కాపయిం
బట్టపు రాణి తమ్ముఁడు; స్వభావముచేతను ముష్కరుండు; తాఁ
బట్టిన యట్టి కుందెలు త్రిపాది యనం గల మొండికట్టె వాఁ;
డట్టి దురాత్ము కంటఁ బడె నక్కట! కృష్ణ సుదేష్ణ చెంగటన్॥

క॥ కంటిని బడినట్టి కలువ
కంటిని వెన్నంటి బాధ గలిగించిన యా
తుంటరిని జంపె భీముం
డొంటరిగా నన్యులెఱుఁగకుండఁగ రాత్రిన్॥ ౬౧

క॥ ద్రోవదికవమానంబును
గావించిన వారి బ్రహ్మ గావఁగ లేఁ, డే
దో విధమున భీముని క్రో
ధావేశము ధర్మసూనుఁడడఁపక యున్నన్॥ ౬౨

మ॥ సమదేభాయుతసత్త్వ సింహబలునిం జంపెన్ రహస్యంబుగాఁ
గ మహావీరుఁడెవండొ యంచును వినంగానే, జరాసంధు నం
తము నొందించిన వాఁడె యట్టి పనికిన్ దక్షుండటంచున్, నిగూ
ఢముగాఁ బాండవులుందురవ్విరటు వీటన్ రూఢిగా నంచునున్॥

ఆ॥ వె॥ నిశ్చయంబు చేసి నీ యగ్రసుతుఁడు సో
దరులు, సైన్యములునుఁ, దొరలుఁ, దోడ
రాఁగ విరటు నగరికేగెను, బాండవా
జ్ఞాతవాసవిధికి స్వస్తి చెప్ప॥ ౬౪

ఆ॥ వె॥ ఆ దినంబుతోనె యజ్ఞాతవాసంబు
పూర్తి యయ్యె ననెడి గుర్తు లేక,
దొంగ చను వెనుక మొఱుంగు భైరవమూర్తి
భంగిఁ జేసినారు బావగారు॥ ౬౫

వ॥ పాండవులను బయలుపఱుచు నుపాయం బాలోచించి విరటుని నగరంబునకు దక్షిణంబునఁ గల గోధనంబును హరింపఁ ద్రిగర్తదేశ భూభర్తయైన సుశర్మం బంపి, కంపితధరావలయంబగు చమూనిచయంబుతో భీష్మద్రోణకర్ణాదివీరవరులును దానును నీయగ్రసూనుండు దగ్రవృత్తి నుత్తరగోగ్రహణంబు గావించె॥ ౬౬

పంచచామరము॥ త్రిగర్తులాక్క ప్రక్క గోతతిన్ హరింపఁ, బోరొనర్పఁ గల్గు వార లెల్ల రా విరాటుఁడాజి కేగఁగా,
మగంటిమిం గలారు గాన మాత్స్య వెంట నేగిరాజ్ఞ గాంచి, తేరులెక్కి, ధర్మజాతభీములుం గవల్॥

ఉ॥ బొత్తిగఁ గుఱ్ఱవాఁడనుచుఁ బుత్రుని ప్రేఁ గల వెట్టి ప్రేమచే
నుత్తరుఁడాజి కేగుటకు నొప్పక నిల్పె సుదేష్ణ; "చేతిలోఁ
గత్తిని నేను బట్టినఁ, ద్రిగర్తులె కాదు, త్రిమూర్తులైననుం
జత్తురు నన్నెదిర్చి" యని జల్పములాడుచు నాతఁడుండఁగన్॥ ౬౮

క॥ "ఉత్తరమున గోతతి ను
ద్వృత్తిని గౌరవులు పట్టి పేఁగుచునున్నా
రి త్తఱి," నని గోపాలురు
తత్తఱమునఁ బాఱుతెంచి తనకుఁ దెలుపఁగా॥ ౬౯

శా॥ ఆటోపంబున లేచి యుత్తరుఁడు తన్నంతఃపురస్సంచర
చ్చేటీవర్గము మేటిపీవని ప్రశంసింపంగఁ, "గౌరవ్యులి
వ్వీటన్ నేఁ గల మాటెఱుంగక యిటుల్ విచ్చేసినా రేమొ ? మద్ధాటిం గన్గొని పర్వ పెట్టునటు యుద్ధంబేను గావించెదన్॥ ౭౦

క॥ తగ్గ రథసారథియె లే;
డెగ్గతి వారున్న చోటికేఁగఁగ నేర్తుఁ ?
దగ్గఱకు వారు వచ్చినఁ,
బగ్గెను గనఁబఱుతు,'' నంచుఁ బలుకఁగ సాగెన్॥ ౨౦

తే॥ గీ॥ ఉత్తరు ప్రగల్భములు వినుచున్న మన బృ
హన్నల తనదు శిష్యురా, లతని చెల్లె,
లైన యుత్తరం గాంచి, ''యమ్మాయి, యనిని
నేను రథమును గడపఁగా నేర్తు,'' ననిన॥ ౨౧

క॥ పేడి తన రథము నడుపుట
కాడాబులరాముఁడోల్ల ననఁ జేటిక, ''తె
వ్వాఁడు నడిపినను నేమీ ?
యోడవు గద నీ ?''వటన్న నుత్తరుఁడంతన్॥ ౨౩

ఆ॥ వె॥ అరదమెక్కి యరిగి, కురుసేనఁ బొడఁగని,
గడగడఁ వడంకఁగాఁ దొడంగ,
జడుపు నుడిపి, యర్జునుఁడు తానగుట తెల్పి,
పేడితనము వీడి, క్రీడి యగుచు॥ ౨౪

ఆ॥ వె॥ త్రొక్కి యుంచినట్టి క్రోధంబు వెలువడ్డ
కరణి సవ్యసాచి కర్ణముఖ్య
వీరనికరభయదకౌరవసేనపైఁ
బడియె రథము నుత్తరుఁడు నడుపఁగ॥ ౨౫

క॥ భండనమన గాండీవికిఁ
బండువు గద ? నేను గాదు, పఱి కథ నీఁకఁ గ
ర్ణుండే వర్ణింప సమ
ర్థుండు, కలనిలోన నాతఁడుండుటవలనన్''॥ ౨౬

వ॥ అని వాసుదేవుండు మందహాసభాసురవదనంబునం దన దెసఁ
జూడఁ గర్ణుండు, వివర్ణుండై నవహాసచ్ఛలంబున ముఖచ్ఛవి
మాటు పఱచుచు॥ ౨౭

క॥ పయి కథ కేమున్నది? స్త్రీ
యయి, యప్పుడె పురుషుఁ డైన యర్జునుఁ గని వి
స్మయమున మేముండఁ బసులఁ
గయికొని నీ మఱఁది పురికి గబగబ నరిగెన్"॥ ౨౮

తే॥ గీ॥ అనినఁ గృష్ణుండు నవ్వి, "కర్ణా, సెబాసు!
క్రిందఁ బడి యదె మీఁదటంచుం దెలిపెదు!
గురువుగారిఁక నేమి పల్కుదురొ?" యంచు
ద్రోణుఁ జూడ, నాతఁడు ముకుందుని గనుఁగొని॥ ౨౯

క॥ "మా యోటమి మాచే నే
లా యొప్పించెదవు? నాఁటి యర్జునుతోఁ జ
క్రాయుధ, నీకేనియు నని
సేయంగా రాదు, మమ్ముఁ జెప్పఁగ నేలా?॥ ౩౦

క॥ ప్రాణంబులతో నర్జును
బాణంబులు మమ్ము వదిలెఁ: బరమకృపాపా
రీణుండతఁ," డని పలికిన
ద్రోణుని గర్ణుండు కినుకతోఁ గనుఁగొనుచున్॥ ౩౧

క॥ "బజ్జవగుటచే నీవా
కొజ్జా యొక వీరుఁడనుచుఁ గొండాడుటకున్
లజ్జిలక యున్న వాఁడవు
మజ్జారే!" యన్న ద్రోణి మదిఁ గనలొందవన్॥ ౩౨

క॥ "కొజ్జాకోడిన వాఁడవు,
లజ్జిల్లుట మాని యిటు చలంబు దలిర్పన్
రజ్జులు పలికెద వేటికి
మజ్జనకునితోడ? సిగ్గుమాలిన వాఁడా"॥ ౩౩

తే॥ గీ॥ అనఁ బ్రమాదంబు వచ్చె నటంచు బెదరి
యాంబికేయుండు, "కృష్ణ, యేమయ్యె నయ్యొ?

యటుపయిని పాండుసుతుల వృత్తాంతము నెఱిఁ
గింపు," మన్న, గ్రమ్మఱఁ బల్కెఁ గృష్ణుఁడిట్లు॥ ౧౪

ఉ॥ "పాండుతనూభవుల్ తనదు పజ్జ నిగూఢముగాఁగ వత్సరం
బుండి, తుదిన్ రణంబున మహోపకృతుల్ పొనరించిరంచు మా
త్స్యుండు చెలంగి, యా ఘనులతోడను వియ్యము చేయఁ గోరుచుం,
బెండిలి చేసె మన్మథుని మించిన పార్థునిపట్టికు త్తరన్॥ ౧౫

మ॥ శుభలగ్నంబునఁ బేరఁటాండ్రును, ద్విజుల్, చుట్టాలు, దీవింపఁగా
నభిమన్యుండు వివాహమయ్యె నృపకన్యారత్నమా నుత్తరన్;
సభలో జూదము నాఁటి పందెముల నీ చందంబునం దీర్చినా
రు భవత్సోదరుఁడైన పాండువిభుపుత్రుల్ నీకృపన్ భూవరా॥ ౧౬

శా॥ దాయాదుల్ దమకాచరించిన మహాదౌష్ట్యంబులం బట్టి యి
చ్చో యుద్ధంబె యొనర్పఁగాఁ దగినదంచుం దమ్ములున్ భార్య పో
రే యోచింపఁగ, బోరు నష్టమని పొందే కోరుచున్నాఁడు కొం
తేయాగ్రేసరుఁడైన ధర్మజుఁడు పృథ్వీనాథ, విన్నాఁడవే?॥ ౧౭

ఉ॥ తమ్ముని రాజ్యభాగమును దమ్ముని బిడ్డలకీవు భీష్ము వా
క్యమ్మును బట్టి యిచ్చితివి; కానలకంపిరి వారి మాయ జూ
దమ్మున మోసమున్ సలిపి తావకపుత్రులు; ధర్మబద్ధులై,
కిమ్మనకయ్యరాతిగజకేసరు లేగిరలంతులట్లుగన్॥ ౧౮

క॥ ఎన్నాళ్ళయియో యగపడ
కున్న సుతుల యునికి దెలియ, "నుర్విన్ సుఖులై
యున్నారా?" యని యొక కబు
రున్నీవంపవు గదా విరోధివి పోలెన్?॥ ౧౯

ఉ॥ సంజయుఁడన్న నీ యనుఁగు సంగడికాఁడు గదా? యతండు మొ
న్నం జనుదెంచినంతఁ, బెదనాయన పంపె నటంచు నెంచుచుం,
గంజము వేగుఁజుక్కఁ బొడగాంచినచో నెటులౌనొ యట్టుల
య్యెం జుమి ధర్మనందనుని హృత్కమలంబు శుభోదయాశచే॥ ౨౦

ఉ॥ పంపితివీవటన్న నుడి పల్కకయుండుటె కాదు; రాజ్యభా
గంపుఁ బ్రశంసగా నతఁడొకానొక మాటయు నాడ లే: డిలా
సంపదలస్థిరంబులని, శాంతము భూషణమంచు, జ్ఞాతులం
జంపుట వంశహాని యని, సంజయుఁ డాడెను మాటిమాటికిన్ ॥ ౯౧

క॥ అమ్మాటలయందలి భా
వమ్మారయఁ, బాండవులకు వారల భూభా
గమ్మొసఁగుట నీదు మదికి
సమ్మతి లేదనుటె కాదె స్పష్టముగాఁగన్ ?॥ ౯౨

ఉ॥ ద్యూతమునందు ధర్మసుతుఁడోడిన రాజ్యము నెట్టి రీతిగా
నాతఁడు క్రమ్మఱం బడయ నర్హుఁడటంచుఁ దలంచితేమొ ? తా
నాతఱి నోడె జూదమున ; నాహవమందది గెల్చు నిప్పు ; డే
దో తెగ తెంపుగాఁ దెలుపు : యుద్ధమొ ? సంధియొ ? కౌరవేశ్వరా॥

క॥ రణకేళిని బ్రాణంబులు
పణములు, బాణంబులు సుమి పాచికలు ; రణాం
గణమున నగు జూదమ్మున
గణుతి గనఁగ లేదు శకుని గాంధారీశా॥ ౯౪

క॥ భయపడుచున్నాఁడు రణం
బయిన యెడలఁ గౌరవాన్వయక్షయమగు నం
చు యమాత్మజుండు ; తమకప
జయము గలుగు నంచు మదిని జంకఁడు సుమ్మీ॥ ౯౫

క॥ ఎట్టి గతిని నీ ముద్దుల
పట్టికిఁ జెవి నులిపి బోధ పఱిచెదవో ? తా
మట్టగిడుసు వడువునఁ గడు
మిట్టిపడుచునున్నవాఁడు, మీఁదెఱుఁగక యో !॥ ౯౬

క॥ రాజన్యుల నేకులు రా
రాజగు తనకిపుడు తోడు రాఁగ సరాగుఁ

డై, జయకాంక్షను దానొక
వాజిగఁ గాల్ ద్రవ్వుచున్న వాఁడాజి యనన్॥ ౯౮

శా॥ ద్రోణాదుల్ గలరంచు, సంగరసమర్థుండైన భీష్ముండసి
ప్రాణుండై తన సేనలన్ నడుపుచున్ రక్షించు నంచున్, రణ
క్షోణిన్ వైరుల గెల్తునంచును, భవత్సూనుండు యోచించె: నా
స్థాణుండైనను గెల్వ లేని నరు నే చందంబునన్ గెల్చునో ?॥ ౯౯

మ॥ అని సేయుంగఁ గడంగఁ బాండవుల కేడక్షౌహిణీసంఖ్యవా
హినులే యున్నవి గాని, లెక్క నిడఁగా నేకాదశాక్షౌహిణుల్
తన పక్షంబున సేనలున్నవని యాతండెంచుచున్నాఁడో ? య
ర్జునుచేఁ జచ్చిరి మూడు కోటులమరారుల్ : దాని కేమెంచెనో ?॥

శా॥ ఏ సాహాయ్యము లేని యట్టి విజయుండే దుర్నివారుండనం
గా, సామీరియుఁ దోడుచూపు నెడ నింకం జెప్ప నేమున్న ? దే
మో సామాన్యులటంచు వారలను మీరూహించుచున్నారలో?
నీ సూనుల్ తెగుటింకఁ దప్పదు క్రుధానిర్నిద్రుఁడౌ భీముచే॥ ౧౦౦

క॥ "ఉద్దండగదాదండం
బుద్ధవడిని ద్రిప్పి భీముఁడూరుద్వయమున్
బ్రద్దలుగఁ గొట్టినప్పుడు
బుద్ధి గలుగు నేమొ నీదు పుత్రునికనిలో?"॥ ౧౦౧

మ॥ అన దుర్యోధనుఁడెఱ్ఱవాఱిన మొగంబై, "యోయి గోపాలనం
దన, నీవెంతటి రాయబారివయినన్ మర్యాద లేకుండ నో
టను బల్కంగను రాని యట్టి నుడులాడన్ వచ్చునే? నన్నుఁ గు
క్కని, యూఁబోతని, యింక నేమొయని, నీవన్నాఁడవెన్నెన్ని యో॥

క॥ ఆ పాటితోడ విడువక,
శాపాలాపముల నాడ సాగితివిపు ; డిం
కీపగిదిఁ బలికి నాకుం
గోపము తెప్పింప నాల్కఁ గోయింతుఁ జుమీ"॥ ౧౦౩

వ॥ అని యీసును రోసంబును గదురఁ బలికిన॥ ౧౦౪

క॥ నాల్కను గోయింతు ననెడి
పల్కు సుయోధనుఁడు నోటఁ బల్కన్, భీష్ముం
డుల్కిపడి, మెఱుములక్షుల
నొల్కఁగ, ఘనరవముతోడ నుఱుముచుఁ బల్కెన్॥ ౧౦౫

మ॥ "అపచారంబులకంతమన్నయది లేదా ? పెద్దయుం బిన్నయు
న్న పరిజ్ఞానము లేక నాఁడు సభలోనన్ నన్ను నోర్మాయుమ
న్నపు, డెట్లో సహియించితిన్ ; ద్రుపదకన్యావస్థ నీక్షించి, యో
రుపు నెట్లెట్లో వహించినాఁడ : నెటులో ర్తున్ దైవధిఃకారమున్ ?॥

ఉ॥ నాల్కలు రెండువేల్కల యనంతుఁడు, నాల్కలమీఁదఁ బల్కుటి
ల్లాల్కల బ్రహ్మ, యేవిభుమహత్త్వము నెన్నఁగ లేరొ, నాల్కతోఁ
బల్కిన మాత్ర నేవిభుని పన్నును ఫాలములందుఁ గేల్గవల్
గీల్కొన గోత్రభిన్ముఖనిలింపవరుల్ శిరసావహింతురో॥ ౧౧౭

క॥ ఆ యాదిదేవు నాల్కను
గోయించెద నన్న యట్టి కూళకు నాల్కం
గోయుదు," నని లేవఁగ రా
ధేయుండడ్డుపడి భీష్ము దెసకు మొగంబై॥ ౧౦౮

మత్తకోకిల॥ "ఆదిదేవుఁడటంచు నారదుఁ డచ్చటచ్చట నాడ, ని
య్యాదవుండొక దేవుఁడంచని యజ్ఞులందురు వెఱ్ఱిగా ;
యేది, చూపుమ, దైవలక్షణమేమి యున్నదొ కృష్ణులో ?
సోదెమియ్యది:మీఁదు దేవుఁడుచోరుఁడున్, బహుజారుఁడున్॥

సీ॥ వ్రేపల్లె యిండ్లలో వెన్నమీఁగడలు దొం
గిలి తినె గొల్లపిల్లలను గూడి ;
యపహరించెను నదియందు స్నానంబాడ
గోపికల్ విడిచిన కోకలెల్ల ;

శిశుపాలు పెండ్లికి సిద్ధమై యున్న రు
క్మిణిని దస్కరుని మాడ్కిఁ గొనిపోయెఁ ;
పారిజాతముఁ జోరు భంగిఁ దెచ్చెను ముద్దు
భార్య యయిన సత్యభామకొఱకు ;

చిన్నతనముననుండియు నెన్ని యేని
దొంగతనములు చేసి, యా భంగి నాఁడె
వెన్నదొంగ యటంచును విశ్రుతి గని
నట్టి గజదొంగ కాఁడె యయ్యాదవుండు ?॥ ౧౧౦

తే॥ గీ॥ అష్టమహిషులు గాక, పదాఱువేల
భార్యలును గాక, యల్ల వ్రేపల్లెలోని
గొల్ల భామలఁ గూడెను ; గుబ్జఁ గూడె,
మేనయత్తను గూడె నిమ్మిండ కాఁడు॥ ౧౧౧

ఉ॥ ఈదృశుఁడాదిదేవుఁడగునే? "యనుచున్ హసియింప భీష్ముఁ,"డో
యీా, దయితాసహస్రముల నేలుకొనంగను జాలు మానవుల్
మేదిని గంటివే ? యితని మిండతనంబును గూర్చి యన్న నీ
వాదము సత్యమేని, భగవంతుఁడె యీతఁడసంశయంబుగన్ ॥ ౧౧౨

ఉ॥ శ్రీసతి యాత్మచంచలతచే బహురూపములన్ వహించి, పే
రాస దలిర్ప నట్లు హృదయాధిపుతో రమియించుచున్నదో ?
యీ సకలప్రపంచముదయింపఁగ నెవ్వతె హేతు, వట్టి మా
యాసతి యట్లుగాఁగఁ బరమాత్మునితో రమియించుచున్నదో ?॥

ఉ॥ చిన్నతనంపుఁ జేష్టలుగఁ జేసిన చేఁతలు కొన్ని, పెద్దయై
యన్నుల కోసమై సలిపినట్టి పనుల్ మఱి కొన్ని : నీకు నీ
యన్నియు వట్టి చౌర్యముల యట్టులె తోఁచెను, బచ్చకామరల్
కన్నులఁ గప్ప వానికి జగత్తఖిలమ్మును బచ్చనైనటుల్॥ ౧౧౪

తే॥ గీ॥ అట్టి రోగమెయ్యదియొ నిన్ బట్టి యుండ
నోపుఁ ; గాకున్న యెడల, దామోదరుఁడొన

రించిన యమానుషంబులౌ కృత్యములను
వినియు నితని దేవునిగ భావింపవేల ?॥ ౧౧౫

ఉ॥ పూతన యాదిగాఁ బిశితభుక్కులఁ బెక్కుర నుక్కడంచె, దు
ర్నీతిఁ జరించు కాళియఫణిం దలలెక్కి యణంగఁ ద్రొక్కెఁ, దాఁ
జేతను శైలమెత్తి నిలిచెన్ బలభేది మదంబుఁ బాపఁగా,
నీతఁడు చిన్ననాఁడె : తరమే నరమాత్రునకిట్టి కార్యముల్ ?॥

చ॥ ఇతఁడొకరుండె నిన్ను, నను, నిక్కురు సైన్యములోని యెల్లరన్,
హతమొనరింపఁ జాలు ; నటులయ్యును, గౌరవులన్నఁ బాండుభూ
పతిసుతులట్టులే తనకు బంధులు గావున, రెండు దిక్కులన్
హితమును గోరి సంధి ఘటియింపఁగ వచ్చెను రాయబారియై॥

మ॥ అభిమానంబు గలాఁడు గావుననె సాహాయ్యంబపేక్షించి తా
ముభయుల్ ఫల్గునుఁడున్ సుయోధనుఁడుఁదన్నొక్కెతటింబిల్వ, యు
ద్ధభువిం గేవలపార్థసారథిగనే తానుంటకై యాత్మస
న్నిభులన్ నూర్వురఁ బంపె నీసఖుని వెన్వెంటన్ మహాయోధులన్''॥

మ॥ అనఁ గర్ణుండు పకాలునన్ నగి, ''వహావ్వా! బాంధవప్రేమఁ గృ
ష్ణుని దే పెట్టిన పేరు : మామ యగు కంసున్, మేనబావైన చై
ద్యుని, బుత్రున్ నరకున్, దివంబునకు విందుల్ గాఁగఁ బంపెం గదా,
విన లేదే?'' యన భీష్ముఁడాతని దెసన్ వీక్షించి వ్రేలూఁపుచున్॥

ఉ॥ ''దుష్టులు వారు ; దుష్టులను ద్రుంచుటకీతఁడు పుట్టె నంచు వి
స్పష్టముగాఁగ నారదుఁడు పల్కెను : దుష్టచతుష్టయంబు మీ
యిష్టసఖుండు, మీరుఁ; బొలియించును బార్థులచేత మిమ్ము, మీ
కష్టసుఖాలు మా యవియెగాఁగల మమ్ము, నితండు పోరిలో''॥

తే॥ గీ॥ అనుచు హరి దెసఁ దిరిగి, ''కృష్ణా, గనుఁగవ
గలుగు గ్రుడ్డివారలు వీరు ; కనులు లేని
గ్రుడ్డి మా రాజు : నీతి గన్గొనఁగ లేరు ;
తెలుప వలసినదేదో నీవు తెలుపు మయ్య''॥ ౧౨౧

వ॥ అని హెచ్చరించిన నచ్యుతుండు విని తనపై మచ్చరించి దూషణ వాక్యంబులుచ్చరించిన కర్ణుని సంభాషణంబులకు రోషంబు తెచ్చు కొనక యచ్ఛంబగు మనంబుతో యాంబికేయుని దిక్కు మొగంబై॥

శా॥ "మామా, న్యాయపథంబు దెల్పితిని; దుర్మానుండు దుర్యోధనుం
డామార్గంబున కొప్పకున్నఁ, దమకే యైదూళ్లొ యీయన్ సుతుల్,
భామల్, తల్లియుఁ, దాము, నేగతినొ కాలక్షేపముం జేయఁగా
సామీరిప్రముఖుల్ నిజాగ్రజుని యాజ్ఞన్ బద్ధులై రే సుమీ॥ ౧౨౩

క॥ సంబరమున నీ కొడుకు నొ
డంబడుమని చెప్పుమా, కడమ రాజ్యము నె
ల్లం బట్టభద్రుఁడై విభ
వంబునఁ దానొకఁడె యేల వచ్చుఁ జిరముగాన్॥ ౧౨౪

వ॥ అయిదూళ్లయిదుగురు పాండవులకిచ్చినం జాలు," నని యీ విధంబునఁ బలికిన కృష్ణుని వాక్యంబులు విని॥ ౧౨౫

చ॥ "ఇది కడు లెస్స! ధర్మసుతుఁడెంతనుకూలుఁడు! సంధికిట్టులొ
ప్పదలను బొందు," మన్ననుడువుల్ ధృతరాష్ట్రునితోడ భీష్ముఁడున్,
విదురుఁడు, ద్రోణుఁడుం, గృపుఁడు, వేమఱు చెప్పిరి; యట్టులే సభా
సదనములోపలన్ గుసగుసల్ వినిపించెను రాజమండలిన్॥ ౧౨౬

తే॥ గీ॥ ఆంబికేయుఁడయ్యెడల నిజాగ్రజన్ము
సరసకుం బిల్చి, తనదు పార్శ్వమున గద్దె
పైని గూర్చుండఁగాఁ జేసి, మేను నిమిరి,
గడ్డమును బట్టుకొని, ప్రేమ గడలుకొనఁగ॥ ౧౨౭

శా॥ "పుత్రా, వింటివి కాదె కృష్ణువచనంబుల్? మీరలున్, వారలున్
శత్రుత్వంబునఁ బోరి చంపుకొనుటిష్టంబుండ, కేరీతినో
మైత్రిన్ మీకు ఘటింపఁ గోరి యితఁడీమార్గంబు చూపించెఁ జుః
మిమ్మాత్రోవం జనితేని రాజవగుదీ, వేపోరు లేకుండఁగన్॥ ౧౨౮

చ॥ సమరము గల్గినన్ గెలుపు సందియమే కద ? సవ్యసాచి వి
క్రమమలికంబునందుఁ గను గల్గిన వానికె యోర్వ రానిదం
ట ! మఱి, మహాబలాత్మజుఁడొనర్చిన యట్టి ప్రతిజ్ఞలెం దలం
చి, మది వడంకుచుండుః నని సేయకుమయ్య!'' యటంచు వేడినన్॥

మ॥ "అకటా ! యెంతటి వెఱ్ఱి నీకు జనకా ! యాభీముఁడేమేమొ నో
టికొలందుల్ శపథోక్తు లీసుమెయి నాడెన్ ; వాని నీడేర్ప వా
నికి, వానిన్ సృజియించినాతనికి, నేనిన్ శక్యమే ? సవ్యసా
చి కలండచ్చట నన్నుఁ, గర్ణునికి లొచ్చే యాతఁడాజిస్థలిన్॥ ౧౩౦

శా॥ "నా సామర్థ్యమెఱుంగవీవుః హలి చెంతన్ శిష్యవృత్తిన్ గదా
భ్యాసం బేమొనరించుచున్న సమయంబం, దేనునున్ భీముఁడు
ల్లాసార్థంబుగఁ బోరు సల్పినపుడెల్లన్ వాని నే మించుచున్
దాసోహమ్మనిపించుచుంటిని సుమీ తండ్రీ, భయం బేటికిన్ ?॥

మ॥ సగమో పాతికొ; మూఁడొ యడుగొ, రాజ్యంబందు భాగంబు నా
పగవారిం గొనుఁడంచు నేనొసఁగినన్, బాంధవ్యముం బట్టి య
ట్లుగ నేనిచ్చితి నంచు నమ్మరు జనుల్ : పోరంగ భీతిల్లి, యా
పగిదిన్ లొంగితి నంచు నిశ్చయముగా భావింతురుల్లంబులన్॥

క॥ ఐదూళ్లు కాదు, సన్నని
సూది మొనన్ మోఁపినట్టి చోటేనియు నే
నీఁ దలఁచుకొనఁగ లేను ; మ
తేదయినం జెప్పు తండ్రి, యిది విన,'' ననుచున్॥ ౧౩౩

తే॥ గీ॥ ఖండితముగ నిట్లు సుయోధనుండు పల్కి,
చనియెను జివాలుమని కర్ణశకునుల కడ ;
కాంబికేయుండు కృష్ణుతో, "నరసితివి గ
దా, ముకుంద, నీ బావ చందంబు నెల్ల ?॥ ౧౩౪

ఉ॥ పంతము వచ్చినన్, జలగపట్టును బట్టి విడంగఁ బోవఁ; డా
వంతయు నేనదల్చినను, బ్రాణముఁ బాయఁగ సిద్ధమౌను : వా

డంతటి సాహసంబు గల యట్టిఁడ ; యేమొనరింతు నయ్య, కం
సాంతక !'' యన్న '' నోనృపకులాగ్రణి, దీనికిఁ జింత యేటికిన్ ?॥

క॥ లోఁగని యేన్గును సంకెల
లం గట్టుదు,'' రన్న మాటలం గృష్ణుఁడు ప
ల్కఁగ విని, శకుని ప్రక్కకు
వంగి, సుయోధనుని చెవిని వదనముఁ జేర్చెన్॥ ౧౩౬

తే॥ గీ॥ ఒక్క గెల నున్న తాటిపండ్లో యనఁ దగు
మాడ్కి దుష్టచతుష్టయమస్తకములు
నాల్గుఁ జేరె నొక్కెడ ; కనంతరము, కదలి
కలు గలిగె నవి గాలికిఁ గదలినట్లు॥ ౧౩౭

క॥ అటు పిదప దుస్ససేనుఁడు
తటాలుమని లేచి వెడలి, తడయక తెచ్చెఁ
దిటమగు చిటికెన వ్రేలం
తటి దళసరి సంకెలల ననంతుని గట్టన్॥ ౧౩౮

చ॥ తన చిననాఁటఁ బెంపకపుఁ దల్లి యశోద యదల్చి రోల బ
ద్ధునిగ నొనర్ప, నద్ది తనతోడనె లాగుచు మద్దిచెట్ల దా
నను బడఁ గూల్చినట్టి యదునందను గట్ట సుయోధనుండు మూ
ర్ఖుని గతి నెంచె, వేఘనతరుల్ తనతమ్ములుఁ, దానుఁ, గూలఁగన్॥

క॥ ''బంధింపఁ దలఁచితిరె భవ
బంధవిమోచను ?'' నటంచుఁ బలుకుచుఁ దన చే
తం ధనువు పట్టి బాణము
సంధించిన భీష్ముఁ గరము సాఁచి నిలుపుచున్॥ ౧౪౦

ఉ॥ మంటిని దింటివా ? యనుచు మాత తనుఁగ మును ప్రశ్నచేయ, వె
న్వెంటనె వక్త్రముం దెఱచి విశ్వములం బదునాల్గుఁ దల్లికిం
గంటికిఁ జూపినట్టి యదుకాంతుఁడు, శ్రీభగవంతుఁ, డంత ము
క్కంటియు నల్వయుఁ వెఱఁగు గాంచ ధరించెను విశ్వరూపమున్॥

లయవిభాతి॥ గగనమునకొక్క మొగి నెగసెను శరీర ; మట
మొగములొక వే యొదవె ; ద్విగుణితములై దో
ర్యుగములును లేచె : బలు వగలగు మహాయుధము
లొగి నొదవి హస్తముల ధగధగలు చూపెన్ ;
బగబగమటంచు రవులగణితములౌచును వె
లిఁగినటులుగా నొడల నెగడె బహుకాంతుల్ ;
జగములు చతుర్దశములగపడియెఁ గుక్షి, వెడఁ
దగు వదనముం దెఱవ, బెగడొదవునట్టుల్॥ ౧౮౨

దండకము॥

"హరి హరి! హరి యొక్కఁడా! పెక్కురా? నూర్వురున్, వేగురున్, లక్షకోట్యర్బుదన్యర్బుదానంతకృష్ణుల్ కనన్ వచ్చుచున్నారు! శ్రీకృష్ణులే కాదు : రుద్రుల్, నవబ్రహ్మలున్, ద్వాదశాదిత్యులున్, వజ్రియున్, వహ్నియుం, గాలుఁడుం, దక్కు దిక్పాలకుల్, రాముఁడున్, భీముఁడుం, బార్థుఁడుం, గాక యింకెవ్వరో యెవ్వరో హస్తయుగ్మంబులం జాపముల్, శూలముల్, కుంతముల్ ఖడ్గముల్, ముద్గరంబుల్, గదాదండముల్, భిండివాలంబులున్, మున్నుగాఁ గల్గు శస్త్రంబులం దాల్చి కంసారికిన్ ముందఱం, బ్రక్కలందుం, బిఱుందన్, మహాభీకరాకారులై నిల్చి యున్నారు! మున్నెందు నెన్నండుఁ గన్నట్టి విన్నట్టి చందంబు గాదీస్వరూపం!" బటంచున్ సభం గూరుచున్నట్టి వారెల్ల నుల్లంబులం దల్లడంబంది నిర్విణ్ణులై చూచుచుండంగ, భీష్ముండు చిత్తంబునన్ భక్తితాత్పర్యముల్ మొల్కలెత్తంగఁ గేలెత్తి ఫాలస్థలంబందుఁ గీలించి, "విశ్వేశ, విశ్వాత్మ, నీ విశ్వరూపంబు పాపంబులుద్ధూతముల్ గాఁగ వీక్షించితిన్ ;నీమహత్త్వంబు లక్షించితిన్ : జన్మసాఫల్యమయ్యెం; బునర్జన్మమీదుష్టలోకంబునన్ నాకు లేకుండునట్టుల్ ప్రసాదింపుమా! నీచసేవం దొలంగించి నా దుఃఖభారంబిఁకన్ దింపుమా! స్వర్గమొందింపుమా! తే నమస్తే నమస్తే నమః॥ ౧౮౩

చక్రబంధము.

శా॥ ధన్యాత్ముల్ సెవి ప్రక్కఁ జేరి, "హరి, నాథా, చక్రి, రక్షింపుమా ;
యన్యం బేల ? విభాకరాభ, హతసర్వారిష్ట, సింధుస్వరాట్
కన్యామానసస క్త, దేవహరసంఘాతప్రహర్తా, క్షమా
మాన్యా, బాధలుమాయఁ జేయు, కరుణామార్గా, విరాట్సత్తమా"॥

చ॥ అని వినుతింప దుష్టనివహంబును ద్రుంపను, శిష్టకోటి మం
పను, గరుణామతిన్ ధరణిపై బహురూపములన్ ధరించుచున్
జననము నీవు పొందుదువు : సాధుజనంబులఁ బ్రోవ నీవొన
ర్చిన ఘనకార్యముల్ వినుతి సేయఁగ నాకుఁ దరంబె ? మాధవా॥

మ॥ శ్రుతులన్ దొంగిలి సోమకుండు విపులార్ణోరాశిలో డాగ, స
మ్మతిమై మామనివాసమద్ది యనుచున్ మత్స్యాంబవై యందుఁ జొ
చ్చి, తనూజుండగు బ్రహ్మసొత్తు మరలన్ శీఘ్రంబుగాఁ దెచ్చి యి
చ్చితివారక్కసు నుక్కడించి కరుణాసింధుండవై మాధవా॥ ౧౮౬

మ॥ సుధకోసమ్మయి దేవతావ్రజము రక్షోవర్గముం గూడి యం
బుధిలో మందరముంచుచుం దరువ, నంభోరాశిలో మున్గ న
క్కుధరంబుం బయికెత్తి నిల్పుటకునై కూర్మంబవౌ నిన్నుఁ గూ
ర్మి ధవుంగా వరియించె నబ్ధిసుత, లక్ష్మీదేవి, యోమాధవా॥

మ॥ అవనిం జంకను జాపచుట్టగ హిరణ్యాక్షుండు చుట్టన్, మహా
ర్ణవమగ్నంబిల గాక యుండఁ బెను దంష్ట్రన్ లేవ నెత్తంగ నా
దివరాహాకృతిఁ బూనినట్టి నిను ధాత్రీదేవి కామించుచున్
ధవుఁగాఁ గైకొనె : నీకు సార్థకము భూదారాఖ్య యోమాధవా॥

మ॥ హరిభక్తిన్ విడకున్న పుత్రుఁడగు ప్రహ్లాదున్ వెతం బెట్టు ని
ష్కరుణున్, ముష్కరునిన్, హిరణ్యకశిపుం, జంపంగ స్తంభంబునన్
నరసింహాకృతిఁ దాల్చి వెల్వడిన నిన్ డాయంగ గంధేభయా
న, రమాసుందరి, వెన్కదీసె మదిలోనన్ జంకుచున్ మాధవా॥

మ॥ అడుగుల్ మూడు గలట్టి వామనుఁడవై, యర్థిన్ బలిన్ నీవు మూ
డడుగుల్ వేఁడి, భువిన్, దివిన్, బలిశిరస్సుం, దంఘ్రులన్ మోఁపి, య

య్యెడ ముల్లోకములాక్రమించితివి దేవేంద్రుండు హర్షింపఁ, బు
ట్టెఁడు బుద్ధుల్ భువిఁ బొట్టివాని కనినట్లే నేర్పుమై! మాధవా॥

శా॥ ఆలంబందు సహస్రబాహుపటుశాఖాగ్రార్జునోర్వీజముల్
నేలం గూల్పఁగ, రాజవంశవనులన్ వేమాఱు ఖండించుచున్
మూలచ్ఛేదమొనర్పఁగాఁ, బరశురాముండైన నిన్, మద్గురుం,
గేలున్ ఫాలతలంబునన్ నిలుపుచుం గీర్తించెదన్ మాధవా॥ ౧౫౧

శా॥ శ్రీరామామణితోడి నైక్యమును సూచింపంగ నోచించి, యా
పేరన్ నీవును బిల్వఁగాఁ బడు మనోభీష్టంబుతో నుండ, నౌ
రా! రూఢంబుగ దానిఁ దీర్చఁ గద శ్రీరామావతారంబు? త్వ
న్నారీచోరుఁడు, రావణుండు, చెడె నన్నన్ వింతయే? మాధవా॥

మ॥ బలరామాకృతితోఁ బ్రలంబముఖులన్ భంజించి, కంసాదిదు
ష్టులఁ గృష్ణాకృతిఁ ద్రుంచి, కౌరవముఖక్షోణీశులన్ సంగర
స్థలిఁ జంపించి ధరాభరంబుడుపఁగా జన్మంబుఁ గన్నాఁడ: వె
ట్టులిఁకన్ సంధికి సమ్మతింతురతిదుష్టుల్ కౌరవుల్? మాధవా"॥

మాలిని॥ అని పలుకఁగఁ గృష్ణుండంతటన్ విశ్వరూపం
బును విడుచుచు, "మామా, పోయి నే వత్తునా?" యం
చును సభఁ గల వారిం జూచుచున్ లేచె; దుర్యో
ధనుఁడును జనె మిత్రుల్ తమ్ములున్ వెంట రాఁగా॥ ౧౫౨

తెనుఁగున భారతంబనువదించిరి మున్ను కవిత్రయంబు వా:
రనఘులు వారి పాదముల నొఁదలఁ దాలిచి, దానిలోని భీ
ష్మని చరితంబు గ్రొత్తఁదనముం గన వ్రాసినవాఁడ నేను నే
ర్చిన గతి సెట్టి లక్ష్మినరసింహసమాఖ్యుఁడ, ధీరసఖ్యుఁడన్॥

సర్వసాహిత్యసమ్రాట్టు జయపురజన
కాంతు నాస్థానకవిని, దదంతరంగ
కార్యదర్శిని, దన్మహౌదార్యగరిమ
లబ్ధకవిభూషణబిరుదలక్షణుండ॥

ప్ర భా స శా ప వి మో చ న ము.

VI

“వృద్ధుండంచు వయస్సుఁ బట్టి యనుకొంటే కాని విల్లెత్తెనా,
యుద్ధక్షోణిని బూర్ణయౌవనమునందున్నట్టులే భాసిలుం;
క్రుద్ధుండై చెలరేఁగెనా, ప్రళయరుద్రుండే సుమీ భీష్ముఁ డా
యౌద్ధత్యంబున కాఁగ నెవ్వరికి సాధ్యమ్మౌను మానీశ్వరా?॥

సీ॥ కదురట్లు తిన్ననై కదలకుండును గాని,
నడుమును వంచు టెన్నఁడును లేదు;
గుఱి తప్పకుండఁగాఁ గొట్టునే కాని, చూ
పుల లోపమన్న దెప్పుడును లేదు;
గొనయంబు చెవికొనకుఁ లాగుఁ గాని, హ
స్తపటుత్వమేమియుం దఱుఁగ లేదు;
ఊపిరి తిరుగకయుండ బాణముల నిం
చును గాని, బడలుటించుకయు లేదు:

పండు గడ్డముఁ, మీసలుం, బలితకేశ
ములును, మాత్రమే ముదిమిని దెలియఁ జేయఁ,
దేఱి చూడఁ జెల్లని తీవ్రతేజమునను
గ్రీష్మరవిభంగిని వెలుంగు భీష్ముఁడనిని॥ ౨

క॥ తొమ్మిది దినమ్ములై యొ
క్కమ్మడి యుద్ధమ్ము సలుపుచున్నాఁ; డితరుల్
సొమ్మసిలుచున్నవారలు:
చెమ్మటయుఁ నిటలతటిని జేరదతనికిన్॥ 3

మ॥ “శతవృద్ధీతఁడు; యుద్ధమేమి సలుపున్? సైన్యాధిపత్యంబుఁ బె
ద్దతనంబుం గని యిచ్చినా; రితఁడు చిత్రవ్యూహముల్ పన్నుఁ గా

ని, తనంతఁ గెలువఁగా,'' డంచు మదిలో నేనెంచితిన్: మృత్యుదే
వతయే పైఁబడి మచ్చమూతతిని జంపంగ సాగ భీష్మాకృతిన్॥ ౪

క॥ విషమును గ్రక్కెడి యాశీ
విషముల కంటెను గరంబు వెఱపు గొలిపి, వి
ద్విషులను రుషమెయి భీష్ముని
యిషువులు ప్రధనంబున వధియించుచునుండెన్॥ ౫

శా॥ నీవుం జూచుచునున్నవాఁడవు గదా నిచ్చల్ దివిం నారదా!
చావుం గోరిన వాఁడె శాంతనవుతో సంగ్రామముం జేయఁగాఁ
బోవుం; బోయిన వారిలోన మరణంబుం గాంచ లేదంచు గాం
డీవిం జెప్పఁగ వచ్చు: వేఱొకరుఁడేఁడీ చెప్పుమా, చూచెదన్॥౬

ఉ॥ ఈతని నేని మన్మఁడని యెంచి తనంత వధింపఁ దాతకుం
జేతులు రాక మానె నని చెప్పఁగ వచ్చు,''నటన్న ధర్మసం
జాతుని జూచి నారదుఁడు, ''శాంతనవుండసమానశూరుఁడే;
ప్రీతిని గంటి నాతఁడొనరించిన యుద్ధము నిన్న నాళ్లనున్॥ ౭

తే॥ గీ॥ కాని, క్రీడి భీష్మునకు సంగరమునందుఁ
జాలఁడను మాటకే నేను సమ్మతింప;
జామదగ్నికి భీష్ముండు సముఁడటన్న,
హరునకే సముఁడగుఁ గాదె యర్జునుండు?॥ ౮

ఉ॥ గోగ్రహణంబు నాఁ,డచటఁ గూడిన కౌరవవీరులం మహో
దగ్రత వాసవాత్మజుఁడు దాఁకఁ, బలాయితుఁడయ్యెఁ గాదె వీ
రాగ్రణి యయ్యు భీష్ముఁ? డిపుడాతనికోడునె సవ్యసాచి? య
య్యో! గ్రహచారమా!''యనుటయుం వినయంబునఁ గ్రీడిమానితో॥ ౯

ఆ॥ వె॥ ''తపసిచంద్ర, నాఁడు తాత పలాయితుఁ
డౌట లేదు; జితుఁడు నౌట లేదు:
వాఁడె యుదయుమయ్యె వంశకరుఁడు శీత
కరుఁడు: వాని సాక్షిగాఁగ వినుము॥ ౧౦

క॥ దక్షిణమున విరటుండు వి
పక్షులతో సలుపుచున్న ప్రధనంబును నీ
వీక్షించుచుంటివో ? తగిన
సాక్షివి గావైతి నాదు సమరంబునకున్॥ ౧౧

ఉ॥ ఆహవకాంక్షఁ గర్ణముఖులడ్డఁగ గడ్డుగఁ బోరి నేను స
మ్మోహనమేయఁగా, నొరులు మూర్ఛను మున్గిరి ; తాత నాదెసన్
బాహువులు సాఁచి, "వత్స, సుఖవంతుల రే?" యని చేరఁదీసి, సన్
స్నేహముతోడఁ గౌఁగిటను జేర్చుకొనెన్, మెయి పుల్కరింపఁగన్॥

చ॥ "ముదిమిని గన్నవాఁడ, నిటువున్న కళంకము గల్గకుండ నా
బ్రదుకునె కాక, యీ భరతవంశపుఁ బేరును నిల్పినాఁడ ; న
య్యది యిఁక నీపయిం బడియె ; నాహవమందుఁ ద్రినేత్రుఁడైన ని
న్నదిరిచి గెల్వ లేఁడనుట యిప్పుడు చూచితిఁ గన్నులారఁగన్॥

క॥ పశువులఁ గొనిపొమ్ము ; జయము
వశమై నీ చేత నుండ, వంశకరుండౌ
శశికిఁ గల కళంకము నీ
యశమునఁ దొలఁగింపు," మంచు ననిపెను నన్నున్॥ ౧౪

ఉ॥ ఓడినవాఁడు కాఁడతఁడు ; యుద్ధతలంబున మాదు సైన్యలోకే
నేఁడొక పావు వంతె మిగిలెం : దెగెఁ దక్కినదెల్లఁ దాతచే ;
మూఁడవ నాఁడు, నేఁ, డతఁడు ముచ్చెరువుల్ ననుఁద్రావఁ జేయ, ము
న్నాడిన మాటయున్ మఱచి, యచ్యుతుఁడాగ్రహపూర్ణచిత్తుఁడై॥

శా॥ చేతం జక్రము దాల్చి నేల పయికిన్ సింహంబటుల్ దాఁటుచుం
దాతం జంపఁగఁ బోవఁగా నతఁడు, "కృష్ణా, సంశ్రితాభీష్టసం
ధాతా, రాఁగదవయ్య ! నీవు నముఁ జేతం జంపి, నాకిందు వి
ఖ్యాతిన్, మోక్షమునందు, నీయఁగదవయ్యా!" యంచుఁ బ్రార్థింపఁగా॥

చ॥ తెలివిని నేను దెచ్చుకొని దిగ్గునఁ దేరును డిగ్గి, కృష్ణునిన్
బలిమిని బట్టి త్రిప్పితిని : నారద, నీవు కనంగ లేదె ? య

బ్బలియుని, భీష్ముఁ, డంపుటకుఁ బాశుపతాస్త్రము నేయ నెంతు; దు
ష్టులపయి దాని నేయుటకె శూలి యొసంగెను గాన మా నెదన్॥

ఉ॥ ఏమి యుపాయ మిం? '' కన మునీశ్వరుఁ, '' డింతటి రాత్రిఁ బార్థులా
రా, మతి దప్పి మీరలిటులారట మొందుచు నుంటఁ జూచి, సు
త్రాముఁడు నన్నుఁ బంపెను బితామహుఁ గూల్చు తెఱంగు తెల్పః నీ
క్షేమమె కోరుచుండుఁ జుమి క్రీడి, భవజ్జనకుండు నిత్యమున్॥ ౧౮

చ॥ పరమరహస్యమైన కథ పాండవులార, వచింతు: దీని నీ
హరియు నెఱుంగఁడో? యెఱిఁగి, యజ్ఞత యే నటించుచుండెనో?
విరళముగాఁగ దాని వినిపింతును, శ్రద్ధ మెయిన్ వినుండు: ని
ద్దుర యొదవంగ నీయని కుతూహలతం గలిగించునట్టి దే॥ ౧౯

తే॥ గీ॥ అష్టవసువులటన్న ప్రఖ్యాతి గన్న
యట్టి దేవతల్ గలరు గదా? సదా ము
దాప్రదాయకుల్ వారలు: సుప్రభాసుఁ
డగు ప్రభాసుండు వారిలో నంతిముండు॥ ౨౦

ఉ॥ భానునిభప్రభాసుఁడు, ప్రభాసుఁడొకప్డు వసిష్ఠు నందినీ
ధేనువు భార్యకున్ ముదము దీర్చు నిమిత్తము పట్టుకొన్న, న
ద్దానిని గాచు గుహ్యకుఁడు, దర్పసమగ్రుఁడు, స్థూలకర్ణుఁ డెం
తేని శఠించి, మీసమును ద్రిప్పుచుఁ బ్రజ్ఞలు పల్క సాగుడున్॥

భుజంగప్రయాతము॥ ప్రభాసుండు మీసంబుఁ బాపంగ, రోసం
బు భావంబునన్ బిట్టు పుట్టొంది, వాఁడిం
దుభూషున్ మహాభక్తితోఁ గొల్వ శంభుం,
''డభీష్టం బెదో తెల్పుమా,'' యంచుఁ బల్కెన్॥

చ॥ పలికిన స్థూలకర్ణుఁడు ప్రభాసుని దుర్ణయమెల్ల నీశుతోఁ
దెలిపి, '' మహేశ, యాతని మృతిం గలిగింపఁగఁ గారణంబనై
యిల జనియింపఁగా వలతు; నింతియ కా, దివె! నాదు మీసముల్
మొలవక చిక్కు పెట్టెః నవి మున్పటి యట్లుఁగఁ జేయుమా,'' యనన్॥

క॥ "వెండ్రుకల వరము గోరిన
వాండ్రను మును గాంచ లేదు ; వహ్వారే ! నీ
మండ్రాటము గనుఁగొన్నన్,
గుండ్రాలకు నేనియుఁ గరఁగును డెందంబుల్ "॥ ౨౪

తే॥ గీ॥ అనుచు నెకసక్కెమాడిన హరుని గాంచి,
"యర్ధనారీశ్వరా, ప్రక్క నంబ యున్న
నీకు నొక ప్రక్క మీసంబు లేక యేమొ
కరుణ గాంచకుంటివి నాదు గతికి నీవు ?॥ ౨౫

మత్తకోకిల॥ గుండురాలు గరంగు నా వెతకున్ మనంబుల : నిక్కమే;
కొండ కాఁపురముండు చోటయి, కొండకూఁతు మగండవై
యుండు నీకుఁ గరంగకున్నది యుల్ల, " మంచును స్థూలక
ర్ణుండు పల్కిన, వానిఁ గన్గొని రుద్రుఁడించుక నవ్వుచున్॥

తే॥ గీ॥ "ఉడుకుకొంటివటోయి ! నీ యడిగిన వర
మీయ నంటినా గుహ్యకా ? యీపయి క్షితి
తలమునందంబ యను పేరి తరుణివగుదు :
వపుడు మీసముండుటయె యనర్థకంబు॥ ౨౬

తే॥ గీ॥ ఆ పిదపఁ గ్రమ్మఱం బుట్టి, యర్ధజన్మ
మందు స్త్రీవయి, మిగిలిన యర్ధమందుఁ
బురుషుఁడవు గాఁగ నుందు : వప్పుడె సుమి భవ
దరిమ్మృతికిఁ గారణంబవీవపుదువోయి !॥ ౨౭

క॥ ఆ సరణి భవదరి మెయిం
బాసిన తత్క్షణమునందె ప్రబలములై నీ
మీసమ్ములు మొలుచు, " ననం
గా, సర్వజ్ఞుఁ గని స్థూలకర్ణుఁడు మరలన్॥ ౨౮

చ॥ "ఇరుమఱు మానవత్వము వహించి జనింపుమటంచు నాకు నీ
శ్వర, భవదాజ్ఞయా?" యనినశర్వుఁడు, "గుహ్యక, తొల్తమేదినిన్

గరితవుగాఁగఁ బుట్టుకను గాంతువు ; పిమ్మటఁ దావకాంశమే
ధరపయి మానవత్వమును దాల్చును: బాయవు గుహ్యకత్వమున్॥

ఉ॥ ఈవటు గుహ్యకత్వము వహించియె యుండిన వేళఁ, దావకే
చ్ఛావిధిఁ బూరుషత్వమును జానలకీవెరవిచ్చి, వారి కాం
తావిధముం ద్వదంగములఁ దాల్చెడి శక్తిని నీకొసంగితిం :
గావునఁ బెండ్లి మాను,'' మని కాయజవైరి యదృశ్యుఁడై చనెన్॥

ఉ॥ పాండవులార, వింటిరె ? ప్రభాసునిపైఁ బగ పట్టి స్థూలక
ర్ణుండిటువంటి పాట్లు పడె; రోషము గన్న వసిష్ఠుచేఁ బ్రభా
సుండు శపింపఁగాఁ బడి, వసుంధర శంతనుపుత్రుఁడౌచు, భీ
ష్ముండను పేరితోఁ బరఁగఁ జుండి, పితామహుఁడౌచు మీకిలన్॥

క॥ అంబిక ధృతరాష్ట్రు జనని ;
యంబాలిక పాండుజనని ; యా యవ్వల కం
టెం బెద్దవ్వ మఱొక్కతె
యంబ యనఁగ నుండె : నెఱుఁగరామెను మీరల్॥ 33

తే॥ గీ॥ అంబ యయి పుట్టుమనియెఁ గదా హరుండు
స్థూలకర్ణుని ? నాతఁడే సుదతి యగుచుఁ,
గాశికాధినాథునకు నగ్రసుతగాఁగ
ధాత్రి జన్మించె నంబాభిధానమునను॥ 34

పంచచామరము॥ స్వయంవరంబునందు నంబ సాళ్వుపై మనంబునం
బ్రియంబు గల్గియుణ్ వరించె భీష్ము, బ్రహ్మచర్యదీ
క్ష యున్న వానిఁగా నెఱింగి : కాంత లేమి యేనియుణ్
భయంబు లేక చేయు వారె, పంతమానినట్టిచో॥

తే॥ గీ॥ అనుజుని నిమిత్తమయియె స్వయంవరమునఁ
గూరుచున్నట్టి యా బ్రహ్మచారి యంబ
కోర్కిఁ గొప్పక, తన తమ్ముఁగుఱ్ఱనికపు
డంబికాంబాలికల వివాహంబు చేసె॥ 35

క॥ ఇంపు గొలుపు మాటలఁ, గడు
సొంపు గలుగునట్టి మేని సోయగముల, లా
లింపుల, బెదరింపుల, నొ
ప్పింపఁగ లేదయ్యె నంబ భీష్ముని మనమున్॥ ౩౮

క॥ ఒప్పించు తలఁపు కాదది;
నొప్పించుటె యామె తలఁ: పినుము వలె మనమై
యొప్పని భీష్ముని గనుఁగొని,
యప్పుడఁతుక యాశ లేనిదై పగ పట్టెన్॥ ౩౯

మ॥ పగ యా రీతిగఁ బట్టి, యాతనిని నిర్బంధింపఁగాఁ, జంపఁగా,
భృగురాముండొకఁడే సమర్థుఁడను మాటెవ్వారొ తెల్పంగ, నే
వగనో భార్గవు నాశ్రయించె: నతఁడా వామాక్షి పక్షంబునన్
జగడంబుం గొని తెచ్చి పెట్టుకొనె నచ్ఛచ్ఛాత్రుఁడౌ భీష్ముతో॥

ఉ॥ గఱ్ఱునఁ ద్రేన్చుచుం, గడుపెగాదిగఁ జేతను రాసికొంచు, నే
నట్టిటు చాఁచి చూచితి, శరావళి మింటికి మంటికడ్డుగా
వఱ్ఱులు వాఱుచుండ, నల వారలు సల్పిన ఘోరసంగరం;
బుఱ్ఱటలూఁగె నయ్యెడల నుయ్యెలయున్ బలెఁ జిత్తమంబకున్॥

క॥ ఇరువదిమూఁడు దినంబులు
చిరయుద్ధము జరిగి, శిష్యు చేయే మీఁదై,
గురుని చెయి క్రిందు కాఁగాఁ,
దరలి మరల నంబ తనదు దారిం బట్టెన్॥ ౪౧

ఉ॥ "ఈవల భీష్ముఁ జంపఁ గలవే?" "యల భీష్ముని నీవు చంపఁగా
లేవె?" యటంచిటుల్ విసువు లేక జగమ్మునఁ గన్న యట్టి వీ
రావళి నెల్ల దానడుగు నంబ; యశక్తిని వారు దెల్పఁగా,
'నీవా?' 'మఱీవా?' 'నీవా?' 'మఱినీవా?' యనుంబురుషుండుకన్పడన్॥

చ॥ "నగల నొసంగు దానఁ, బలు నాణెములీఁగల దాన, ముద్దులీ
యఁగఁ గల దానఁ, గౌఁగిళుల నైన నొసంగెడి దాన, సంశయిం

పఁగఁ బని యేమి? కోరు నెడఁ, బ్రక్కకు వచ్చెడి దాన, భీష్ముఁ జం
పఁగఁ గల మేటి," కంచనును మాటికి మాటికి నంబ వెట్టెగా॥ ౪౩

క॥ ఈ లీల లోకమెల్లను
గాలించియు, భీష్ముఁ జంపఁ గల నరుని గనం
జాలక, యంబ మనంబం
బాలోలుని పయి నిలిపి తపంబొనరించెన్॥ ౪౪

వనమయూరము॥ సాంబశివుఁడంబ పయి జాలి గొని ప్రత్యం
క్షంబయి, "తపంబుడుగు, కామిని! పునర్జ
న్మంబునను భీష్ము దునుమం గల నరుణ్ నీ
వుం బడయనా : నతఁడె కూల్చు నని భీష్మున్"॥ ౪౫

క॥ అని యంతర్ధానంబ
య్యెను ; "మేదిని మీఁద బ్రదుకఁ టేఁక నా కేలా ?"
యని యంబ యగ్నిలోఁ బడి,
తనువు దొఱఁగె : వింటిరే పృథాసుతులారా ?॥ ౪౬

క॥ అంబ యెచటఁ బుట్టెనదో వి
నం బరమకుతూలము మనంబులలో మీ
కుం బొడమెను గద ? వినిపిం
తుం బయికథ : వినుఁడు శ్రద్ధతో మీరెల్లన్"॥ ౪౭

వ॥ అని త్రికాలజ్ఞానవిశారదుండగు నారదుండు పలికి, కొంతు
సవరించుకొన నించుక యూఁగఁ, జిఱునవ్వుకన్నులతోఁ గృష్ణుండు
జిష్ణుని జూచి॥ ౪౮

క॥ "నీవంబవు కావు గదా
బావా ? యూర్వశి శపింప, భామాత్వము నీ
జీవితమునఁ గొంత కలదు,"
నా విని, యర్జునుఁడును జిఱునవ్వుకనులతో॥ ౪౯

తే॥ గీ॥ "అర్ధజన్మంబునందు నేనాఁడుదానఁ
గాను; నారదా, మా బావగారె యేమొ,
చెప్పు : నరుఁడ నైనట్టి నాచేత భీష్ము
నవిని జంపింతురా?" యన్న నమరమౌని॥ ౫౦

క॥ "నీవును గావయ్యా! యీ
బావయుఁ గాఁడయ్య! మఱొక బావయె యంబా
దేవీద్వితీయజన్మం :
బావిషయముఁ జెప్ప వాఁడ, నాలింపుఁడీఁకన్॥ ౫౧

సీ॥ వసుదేవుఁడు కొమార్తను, సుభద్ర, నీకిచ్చి
యుండుటచే నతండొక్క మామ;
కృష్ణు పెంపకపుఁ దండ్రియు, యశోదాభర్త
యు, నగు నందుండు వేఱొక్క మామ;
నిను వరించిన యులూపిని గన్న కౌరవ్యుఁ,
డురగాధినేత, మఱొక్క మామ;
చిత్రాంగదాపిత, చిత్రవాహనుఁడు, నీ
కొసఁగెఁ బుత్రి : నతండికొక్క మామ;

ద్రౌపదీదేవినిం గన్న తండ్రి, యజ్ఞ
సేనుఁ, డొక మామ : యిందఱిలోన నెవరి
కంబ జనియించెనో తెలియంగ నీవు
వేగిరంపడుచున్నాఁడవే? కిరీటి!॥ ౫౨

క॥ ఇపుడిట ధృష్టద్యుమ్న
ద్రుపదులు లేకుంట నయమె; ద్రోవది యున్నం,
ద్రప చెంది యుండు : నింతటి
విపరీతపుఁ గథను మీరు వినరెన్నండున్॥ ౫౩

శా॥ సంసారాగమహాఫలంబగుఁ గదా సంతానమంచుర్ మదిం
బుంసంతానము గోరుచుర్ ద్రుపదుఁడంభోజాసనామర్త్యరా

ట్యంసాపాత్రుని, భక్తకామితసదాసంధాయకుఁ, దైవతో
త్తంసుఁ, శైలసుతామనోరమణుఁ, దాత్పర్యంబునం గొల్వఁగా॥

లయగ్రాహి॥ వాళిపయి గంగ యొక మూల నొదుఁగంగ, సగ
పాలు తనువందు మలచూలి యిముడంగన్,
ఫాలమున మన్మథుని గాలిచిన క, న్నలుత
హాలహలపానభవనీలరుచియున్, స
చ్ఛీలమును, లోకపరిపాలనమునుం, దెలుపఁ
జాలు పెను గుర్తులుగఁ గ్రాల, వలకేలన్
శూలమును దాలిచి, కృపాళుఁ, డగజాహృదయ
లోలుఁడు, నృపాలునకు బ్రోలఁ గనుపట్టెన్॥

మత్తకోకిల॥ "యజ్ఞసేనుఁడ, నీవు కోరిన యట్టులే యగు," నంచు స
ర్వజ్ఞుఁడానతి యిచ్చినట్టి వరంబుఁ బట్టియె పట్టపున్
రాజ్ఞి, కోకిల, గర్భమూనఁగ, రాజు తత్సతి కోర్కులే
యాజ్ఞలట్లుగ నెంచి, కోరినవన్నియున్ సమకూరిచెన్॥

ఉ॥ భూవరుఁడొక్కఁడే సరస ముచ్చటలాడుచునుండఁ గోకిలా
దేవి హఠాత్తుగా, నెలలు తిన్నగ నిండక మున్నె, నొప్పులున్
లేనక యుండఁ, గాన్పు నవలీలగఁ గాంచెను; బుత్రు నారయం
గా వసుధేశుఁడత్యధిక కాంక్షను వంగఁగ, నేమి చెప్పుదున్ ?॥

క॥ పుత్రుఁడు కాఁడు; విచిత్రపుఁ
బుత్రిక జనియించె; నెమిలిపురి వంటి కురుల్
గాత్రమును గప్పె బిడ్డకు:
ధాత్రిని బుట్టుదురె యా విధంబగు శిశువుల్ ?॥ 25

తే॥ గీ॥ వెంట్రుకల వరంబును మున్ను వేడె స్థూల
కర్ణుఁడంబరకేశుని గావునను శి
ఖండి పింఛంబటు పొడవు గాఁగ నీ భ
వంబునం దలవెంట్రుకల్ వచ్చె నేమొ ?॥ 26

తే॥ గీ॥ "పురుషసంతానమును గోరి హరుని నేను
గొల్వఁగా, నాదు కోర్కి చేకూరు నన్న
యయ్యమోఘవచస్కు వాక్యమ్ము వమ్ము
గాఁగ నాఁడు సంతానంబు గలిగె నేల ?॥ ౬౧

క॥ అఘటనఘటనాచణుఁడై
న ఘనుని నుడి తప్పినదని నమ్ముటయే య
త్యఘము ; సుతను సుతునిగ మా
రఘుస్మరుఁడు మార్పఁ గలఁడు క్రమముగ నింకన్॥ ౬౧

తే॥ గీ॥ అంతపర్యంతమియ్యది యాఁడు బిడ్డ
యంచు నెవ్వరికిం దెలియంగ నీయ
రా," దనుచుఁ దలంచి ద్రుపదరాజు, శిశువు
రోదనము విని వచ్చిన దాదులఁ గని॥ ౬౨

ఉ॥ "అంగనలార, రాణి గిరిజాధిపుఁడన్న తెఱంగునన్ సుపు
త్రుం గనె; మంత్రసానులను దోడ్కొని వేగము రండు: వారు చే
యంగ సమర్థమే మొ పురుటాలికి నయ్యవి చేయ నిండు; పు
త్రుం గొనిపోయి, నే జరుపుదున్ జరుపం దగినట్టి కృత్యముల్॥

చ॥ ఇది పరమేశు నానతి : మఱెవ్వరుఁ బిల్లని ముట్ట రా," దటం
చుఁ దన తనూభవన్ మఱుఁగుచోటికిఁ దోడ్కొని పోయి, తానె బొ
డ్డు దెగఁగఁ గోసె, నేర్చిన యటుల్ పసి బిడ్డకు నీళ్లు పోసెఁ, జే
యఁ దగినవెల్లఁ జేసె, నహహా! మగమంతరసాని యాతఁడై॥ ౬౪

శా॥ సూనుండీశ్వరసత్కృపం గలుగు నంచున్ నమ్మికొన్నట్టి దే
శానం దల్లి తదర్థవస్త్రతతి జాగ్రద్బుద్ధిఁ జేకూర్చె : న
వ్వానిం గొన్ని తనూజకుం దొడిగి, భూపాలుండు చూపించె, "వీఁ
డే నా నందను!" డంచు బంధులకుఁ, దానే చుట్టునుం ద్రిప్పుచున్॥

క॥ "ముఖమచ్చముగాఁ దండ్రిదె ;
శిఖిపింఛముఁ బోలు కురుల సిరి తల్లి," దటం

చఖిలజనులందు కతనక
శిఖండి యని నామమిడిరి శిశువును గనుచున్ "॥ ౬౬

వ॥ అని చెప్పుచున్న నారదుని కథకు భీముఁడడ్డు వచ్చి యర్జునుని
మొగము గనుఁగొని॥ ౬౭

ఉ॥ "అంగన రూపు లేని మన యవ్వ శిఖండి!" యటంచు నవ్వెఁ; జూ
టుం గనుచుక్ నగెక్ నకులుఁడుక్; సహదేవుఁడు, "పెద్దబావ యూఁ
డంగులలోన నే జమపడంగను లెక్కిడువా," రటంచుఁ గ
న్నుంగొనలందు లేనగవు నూల్కొనఁ బల్కుచుఁ జూచె భీమునిన్ ॥

క॥ "నవ్వుఁడు! నవ్వుఁడు! మును మీ
యవ్వ యగునో కాఁడో కాని యాతండే మీ
క్రొవ్వడఁచుచున్న భీష్ముని
జివ్వను జంపించు," నంచు శ్రీకృష్ణుఁడనెన్॥ ౬౯

తే॥ గీ॥ "ధాతృపుత్రకా, చెప్పు; మేరీతిగా శి
ఖండి యాదిని స్త్రీ యయి యుండి, తుదకుఁ,
బురుషుఁడయ్యెనో?" యని యుధిష్ఠిరుఁడు తన్నుఁ
గోర, నీ తీరుగాఁ బల్కె నారదుండు॥ ౭౦

చ॥ "ఇరువదియైదు వత్సరములిట్లు శిఖండిని బెంచెఁ దండ్రి; నె
ల్లరుఁ బురుషుండటంచునె తలంచిరి కాని, నెలంత యంచు నొ
క్కరికిని సంశయంబు గలుగం దగు వీలొదవింపకుండఁగాఁ
దిరిగె శిఖండి; నెమ్మోయి సతీత్వపుఁ జిన్నెలు తక్కువామెకున్ ॥ ౭౧

సీ॥ ఎగ దువ్వుకొని కోర సిగఁ జుట్టునే కాని,
కొప్పుగా ముడువదు కురులు తరుణి;
నిడువుగా సిందూరమిడుకొనుఁ గాని, కుం
కుమ బొట్టు పెట్టదాస్యమున రమణి;
వదులుగా నున్నట్టి ముదుగు జుబ్బా దాల్చుఁ
గాని, తాల్పదు రవికను బడంతి;

వెనుకకుఁ బంచెను విఱిచి గట్టిగఁ గట్టుఁ
గాని, మేనం జీరఁ గట్టదింతి;

వీణ ముట్టదు, నగలును విరులడుగదు;
సాము చేయును, గుఱ్ఱపు స్వారి చేయు;
జనకుఁడొసఁగిన యట్టి యాజ్ఞలను బట్టి
నాతిగా నున్న కాలమునన్ శిఖండి॥ ౭౩

శా॥ "శయ్యావేళలయందె కాక మఱి నిచ్చల్ హద్దుగా ముద్దుగా
నయ్యన్ వీడక మా నృపాలతనయుండాఁడంగి చందంబు వాఁ
డయ్యెం: బూరుషులన్న సిగ్గుపడు, స్త్రీలన్నన్ మొగంబెత్త లేఁ;
డయ్యో! యెట్లుగఁ బెండ్లి చేసికొని భార్యం దృప్తి నొందించునో?॥

ఉ॥ బిడ్డల తండ్రి కాఁడె, పిత పెండ్లి యొనర్పకసడ్డ చేయుటే
యడ్డము కాని; యిప్డిరువదైదవ యేఁడును వచ్చె; మీసమున్,
గడ్డము, మొల్వ లేదనినఁ, గాయశరీరము వారికల్లై," యం
చడ్డముదిడ్డమా నుడువులాడఁ దొడంగిరి లోకులయ్యెడన్॥ ౭౪

తే॥ గీ॥ పెండ్లి చేయఁగాఁ బోయినం, బెద్ద చిక్కు
గలదు: పురుషవేషంపు శిఖండి కొఱకు
వధువును వెదుక వలయునో? వనిత యైన
కతన నామెకై వరు వెదుకఁగ వలయునో?॥ ౭౫

తే॥ గీ॥ ముందు నూయి వెన్కను గోయియుం దగులుచు,
ద్రుపదు మనమునకేమియుం దోఁచదాయె;
"నోయి పరమేశ్వరా! యేమి చేయుదు?" నని
చింత చేసి, చింతను జేసి, చింత చేసి॥ ౭౬

ఉ॥ "భారము నీదె యోయభవ! పాలను ముంచుము, నీళ్లముంచు; నేఁ
గోరిన యట్లు నాకుఁ గొడుకుం గలిగించెద నంటివే కదా?
పూరుషుఁడే శిఖండి యని పూర్తిగ నమ్మితిఁ గాన, నేమి కా
నీ! రతి వంటిదౌ రమణినే జతకూర్చెద మా శిఖండికిన్॥ ౭౭

తే॥ గీ॥ కాలి బూడిద యైన మగని మగుడఁగ
రతికి బ్రతికించి నీవొసంగితివి కాదె ?
మగ బ్రతుకొసంగి, నాదు కొమార్త నిపుడు
కోడలికి భర్తగా నీవు కూర్ప లేవె ? ౭౮

ఉ॥ విశ్వము పూరుషుండవని వెఱ్ఱిగ నిన్నను ; నీకు సర్ధనా
రీశ్వర, లింగభేదమొకయింతయు లేదు ; మనుష్యదేహముల్
శాశ్వతమైనవెట్లగును ? జావఁగ వచ్చును; మాఱ వచ్చుఁ : ద్రష్
ఠా, శ్వశురుండ నాదు నొక కన్నియకే,"యని యాతఁడంతటన్ ॥

చ॥ సొగసగు రాజకన్యకయి చూడ, దశార్ణము నేలు హేమవ
ర్మ గనిన పుత్రి, హైమవతి, రంభకు వంకలు దిద్దు మేలి సో
యగము గలట్టిదై, చదువులందు సరస్వతితోడ సాటిదా
టఁ గని, వివాహముఁ జలిపెఁ డక్కులమారి శిఖండికాబిడన్ ॥

క॥ శోభసపు రాత్రి దంపతు
లేభంగిఁ జరింతురో యని యే సందులలో
నో భామలు కనులుంచం
గా, భావజుకేళి గదిని గనఁబడదయ్యెన్ ॥ ౮౧

క॥ ఎడ మొగమై, పెడ మొగమై,
సడి చప్పుడు లేక యుండ జంపతులు పదం
పడి రెండు రాత్రులీగతిఁ
గడపఁగఁ, జెలికత్తెలాశిఖండిం గనుచున్ ॥ ౮౨

క॥ "ఏమని నినుఁ బొగడుదుమో
యీ మఱఁదీ ? యొడలు నలుఁగు నేమో యని మా
హైమవతి నొక్క మాఱు స
హో ముట్టవు : నీవహో ! మహారసికుఁడవే !" ౮౩

క॥ నీచేతను బడుచున్నది
మా చెల్లెలటంచు మేము మదుల బెదరఁగా,

నో చెల్ల ! నీవు ముట్టవు,
మూచూడవు, చంపకసుమమును దేఁటి యటుల్॥ ౧౪

క॥ వీఁపును వీఁపు నొకించుక
రాపాడింపంగ రాదె ? రతిసమయములన్
స్త్రీపురుషులకు శరీరము
లాపాటిగ నైనఁ దగులుటవసరమేమో ?॥ ౧౫

క॥ మీసము నీకుండమిఁ జెలి
బేసరి చిక్కుపడు నన్న బెంగయు లేదే ?
మా సఖి పెదవుల కేమియు
రాసికొనవు : ముద్దు పెట్ట రాదా మఱఁగీ ?॥ ౧౬

క॥ చక్కనిదై, వయసాడలిని
బిక్కటిలుచు నున్న క్రొత్త పెండ్లికొమార్తం
బ్రక్కను బెట్టుకొనుచు, నీ
కెక్కరణిని నిద్ర వచ్చె ? నిది వింత గదా ?॥ ౧౭

క॥ మగతనము లేదొ ? మా వలె
మగువవొ ? సిగ్గో ? భయంబొ ? మాపటికిన్ నీ
దు గదికి మాలో నొకరము
తెగించి వచ్చెదము, నిజము తెలిసికొనుటకై"॥ ౧౮

క॥ అని యెకసక్కెములాడిన,
విని వినని యటుల్ నటించి, వేఁట యను నెపం
బున నా శిఖండి చేరువ
ఘనాటవికి నేగి సావకాశముగాఁగన్॥ ౧౯

శా॥ రాగాలాపముఁ బోలె రోదనము నారంభించి, "నా గుట్టిఁకన్
దాఁగం బోవదు; నవ్వులాటలకుఁ బాత్రంబౌను జీవం; బసు
త్యాగంబే గతి నాకుఁ : గైకొనుమిదే తండ్రీ, నమస్కార ! మ
మ్మా, గర్భంబునఁ గంటివేల నను?" నంచాక్రోశముం జేయఁగా॥

చ॥ అచటికిఁ జేరువం గల గుహన్ నివసించెడి స్థూలకర్ణుఁ, “దే
మి చెపుమ? స్త్రీవిలాపము సమీపమునన్ విన వచ్చె!”నంచు నే
డిచెడి శిఖండి చెంతకు వడిం జని, మిక్కిలి యోర్పుతోఁ దదీ
యచరితమాలకించి, హృదయమ్మునఁ బూర్తిగ జాలి గ్రమ్మఁగా॥

చ॥ “వగవకుమమ్మ చెల్లెల! వివాహము మానిన వాఁడ నేను; నా
మగతనమిష్ట నీకు నొక మాసము నేనెరవిచ్చి, నీకు మో
యఁగ భరమైన కనంబడిన యాఁడుఁదనంబును నేను దాల్తు: న
మ్మఁగువలకున్న యట్టి యనుమానము మానిచి ర,”మ్మనంగ నే॥

ఉ॥ ఆఁడుఁదనంబు గుహ్యకునికబ్బె; శిఖండికిఁ బూరుషత్వముం
గూడెను: మాసమప్పటికి గుహ్యకు మోమున లేదు కావునం,
బేడితనంపు రూపు గని, పెండ్లికొమారితతోడ మన్మథ
క్రీడను గూడు వేడ్క నరిగెం ద్వర గల్గి శిఖండి యింటికిన్॥ ౯౩

క॥ ఆ నాఁటి రాత్రి హైమవ
తీసవసుమగాత్రికిఁ దమి తీఱఁగఁ బురుషుం
డైన శిఖండి యఖండము
గా నడిపె మనోజకేళి ఘనమగు బాళిన్॥ ౯౪

క॥ ఇంచువిలుతు పని యారం
భించుటకాతండు లేవ, బిడియు పడి వడిన్
మంచము క్రింది చెలి సకియ
చుంచటులచ్చోటు విడుచుచుం బరుగెత్తెన్॥ ౯౫

శా॥ సంగంబున్ విడనాడినట్టి మునినై, సంభోగశృంగారమే
భంగిం జెప్పఁ గలం? ప్రబంధకవి యెవ్వండో తగుల్కొన్నచో,
శృంగారంబని పచ్చి బూతులనె వర్ణించుం జుఁడీ హైమవ
త్యంగాలింగనమాదిగాఁ గల రహస్యంబైన కృత్యంబులన్॥ ౯౬

క॥ ఒక మాసముననె యేఁడా
దికిఁ దగిన సుఖంబు పూర్వఁ జేసె గతి జనిం

చు కతన, హైమవతీహృ
న్మకుళము వికసించె నతిమనోహరసుమమై॥ ౯౭

ఉ॥ మానసము నిండఁగా, మొదటి మాటను బట్టి శిఖండి గుహ్యకుం
డాసి, "సతీత్వమేం, మగతనంబును నీవు, ధరింత, " మన్న, " న
న్నాసను వ్రాఁత రీతి యటులైనటు తోఁచ, " దటంచు దీనమా
హాసముతోడ గుహ్యకుఁడుదంతముఁ దెల్పె శిఖండికీగతిన్॥ ౯౮

మ॥ "పురుషత్వంబెరవీవు గైకొనిన యాప్రొద్దే కుబేరుండు సా
దరుఁడై నన్బిలిపించి, "నందినినిమిత్తంబై వసిష్ఠాశ్రమాం
తరమందీవు వసించి యుండ, భవదుద్వాహార్థమై యాత్మలోఁ
జిరకాలంబుగ నున్న నాదు తలఁపుం జెప్పంగ శంకించితిన్॥ ౯౯

క॥ ఆ పనికి నిన్ను వలదని
తాపసి మఱి యొకనిఁ గొనుటఁ, దప్పినదచటం
గాఁపురమీవుండుట : మఱి
నీ పెండ్లికిఁ గడ్డు లేదు నిక్కముగాఁగన్॥ ౧౦౦

క॥ రంభకు జన్మించిన యువ
రంభ యనెడు నాదు మనుమరాల్ గలదు గదా ?
శంభళిచేఁ గబురంపెను
జంభారియె కన్నెఱికము సలుపుదు ననుచున్॥ ౧౦౧

క॥ సానిగ నొనర్పకుండఁగ
దానిని సంసారిణిగ నొనర్పఁ దలంచెం
మా నలకూబరుఁడెద ; నా
మేనల్లుని క్రింద నిన్ను మేనక కనుటన్॥ ౧౦౨

తే॥ గీ॥ వావివరుసలు కలిసిన వాఁడవీవ
టంచు నీకు దానిని వివాహంబు చేయఁ
దలఁచితిని ; నీవు కోరిన ధనము నీకుఁ,
గట్నమిత్తునురా స్థూలకర్ణ, " యనిన॥ ౧౦౩

తే॥ గీ॥ నెన్నొసటఁ గరాంజలిఁ జేర్చి నేను, "దేవ,
తావకానుగ్రహంబుచే ధన్యుఁడనయి
నాఁడఁ, గాని నేను వివాహమాడకుండ
శివుఁడు మును ననుఁ గట్టడ చేసె," నంటి॥ ౧౦౪

క॥ "శివుఁడు మదీయసఖుఁడె; నీ
వివాహమున కొప్పు," నని కుబేరుండన, నే
వ్యవధిం గోరితి; నాతం
డు వికారపుఁ జూపుతో ననుం గనుఁగొనుచున్॥ ౧౦౫

తే॥ గీ॥ "నీల్గుచున్నాఁడవఁటర?" యంచెల్గు నెత్తి
గర్జనము సేయ, నే గజగజ వడఁకుచు,
మగతనము నెరవిచ్చిన మాట నపుడు
చెప్పితి; నతండు కనులెఱ్ఱచేసి నన్ను॥ ౧౦౬

తే॥ గీ॥ "ఓరి దౌర్భాగ్యుఁడా! దేవుఁడొసఁగినట్టి
మగతనము నీకు భారమై మార్చుకొంటి
వఁటర? నీవు కోరిన యట్లె యిటు పయి నిఁక
నాఁడుదానవై యుండరా!" యని శపించె॥ ౧౦౭

క॥ "శాపాంతము దెలుపుము దే
వా, పదములు పట్టుకొంటి," నని నే వేడం,
గోపముడిగి యాతం, "డో
రీ, పురుషుఁడవగు శిఖండి మృతి గనినంతన్"॥ ౧౦౮

చ॥ అని కరుణించెఁ; గావున నృపాత్మజ, నీ పురుషత్వమిద్ది నీ
కు నిలుచు మేన్ గలంత, "కని గుహ్యకుఁడిట్లు శిఖండితోడఁ దె
ల్పెను; వినుచుంటిరే?" యని నిలింపతపస్వి వచించి, ధర్మనం
దనుఁ గనుచున్, "శిఖండి వలనన్ నెఱవేర్చుకొనుండభీష్టమున్॥

చ॥ మునుమును నాతినై, యిపుడు మూతిని మీసము లేకయుంట నం
గన వలెనే కనంబడు శిఖండిని ముందఱఁ బెట్టుకొంచు న

ర్జునుఁడనిలోఁ దనుం గదియుచోఁ బెడమోమును బెట్టు భీష్ముఁ డా
తని దయమాలి యర్జునుఁడు ధాత్రిని గూల్పఁగ వచ్చుఁ దూపులన్॥

క॥ ఆపాటి పాటవము నరు
తూపులకే కల, " దనుచుఁ జతుర్ముఖు సుతుఁ, డ
త్తాపసి తెలిపిన, దైన్యము
దోఁపఁగ ధర్మజుఁడు మౌనితో నిట్లనియెన్॥ ౧౧౧

మ॥ "అయయో! క్షత్రియ ధర్మమెంత కఠినంబై నట్టిదో మౌనిపు
ర్య! యథార్థంబుగ ప్రేమతోడ మము బాల్యంబాదిగాఁ బెంచి మా
ప్రియమే కోరెడునట్టి తాత, ననఘున్, భీష్మున్, రణక్షోణి ని
ర్దయమైఁ గూల్పఁ దలంచుచుంటి, మిటుదు స్తంత్రంబు కల్పించుచున్॥

ఉ॥ తాత నె కాదు; మద్గురులఁ, దమ్ములఁ, బుత్రులఁ, దక్క బంధులం,
జేతులతోడఁ జంపుకొని, చిత్తడి నెత్తుటిచేతఁ గన్న యీ
భూతలమీను సస్యఫలముల్ పలలాశి వలెన్ భుజింప, నా
చేతము సమ్మదింపదని చేయక పోయెదఁ గానకే", యనన్॥

ఉ॥ కయ్యపుఁదిండిమౌని తమకమ్ము మొగమ్మునఁ గానిపింపఁగా
నయ్యమనందనుం గనుచు, "నాహవమిప్పుడు మానుకొందువా?
యయ్యయొ! విన్న వారు నగరా? గురుబంధుల నేను జంప లే
నయ్య!" యటంచు నీ వలెనె యాడె రణాదిని గ్రీడి కృష్ణుతో॥

క॥ ఈవలఁ బాండవసైన్యం;
బావలఁ గౌరవుల సైన్య: మా నడమను దాం
డీవి రథంబు పయిన్ దుః
ఖావేశంబు మొయి నొఱగ హరి సస్మితుఁడై॥ ౧౧౫

తే॥ గీ॥ ఉపనిషత్సారమగు జ్ఞానమురుకృప నుప
దేశమొనరించెను: భగవద్గీత యనఁగ
వాసి గనఁ గలదది, భగవంతుని యుప
దేశమావేశమునఁ బాట తీరు గనుట॥ ౧౧౬

వ॥ ఆ యుపదేశమునకు సారాంశమేమనిన॥ ౧౧౭

తే॥ గీ॥ ఆత్మ నిత్యమటన్న సత్యంబెఱిఁగిన
జ్ఞానవంతులు చంపుట, చచ్చుట, యను
మాట, లర్థవిహీనము లౌట శోక
మందరు గతాసులకు, నగతాసులకును॥ ౧౧౮

తే॥ గీ॥ కర్మములొనర్చుటకె యధికారము నరు
లకుఁ గలదు; లేదు కర్మఫలంబులందు;
లేశమేనియు మనుల ఫలాశ లేక
నరులు విహితకర్మంబులొనర్ప వలయు॥ ౧౧౯

తే॥ గీ॥ విహితకర్మంబు క్షత్రియవీరులకు స
మిత్తు చేయుట; వారు నిమిత్తమాత్రు
లగుటయే కాని, స్వయముగా నంతయు భగ
వంతుఁడే చేయుచుండు ధ్రువంబుగాఁగ॥ ౧౨౦

క॥ అనుటకుఁ దార్క్ష్యాణముగ న
రునకుఁ హరి తనదు విశ్వరూపము చూపిం
చెను; ధర్మనందనా, నీ
వని సేయుము భారమెల్ల హరిపై నిడుచున్॥ ౧౨౧

క॥ చేకుఱు జయము, సిరియు, నీ
శోకామవికారదూర, యోగీశ్వరుఁడా
శ్రీకృష్ణుండు, ధనుర్ధరుఁ
డౌ కవ్వడి, నీదు పక్షమందుండుటచే॥ ౧౨౨

ఉ॥ పోయెదఁ బార్థులార! రణభూమియె తేపటినుండి సెజ్జ గాం
గేయునకుం; దదీయరణకేళిని ముందిఁకఁ జూడఁ బోము; త
త్సాయకచాతురిం గనఁగ సత్వరమే చనుదెంతు నెల్లిఁ; గృ
ష్ణా, యిఁకఁ బోయి వత్తు: సెలవా?'' యని నారదుఁడేగె మింటికిన్॥

మ॥ మఱునాఁడైన మహారణంబునను భీష్మగ్రీష్మతీవ్రాంశుఁడం
పఱియన్ రశ్మిని శాత్రవాళిఁ బెనుతాపంబొందఁగాఁ జేయు నే
ర్తైఱ బీభత్సపయోధరంబు శరవృష్టిం గొంత వారించె, ని
వ్వెఱపాటొందుచు నారదాదులు వియద్వీథిన్ విలోకింపఁగన్॥

శా॥ ఆఱం బోవు నెడన్ మహోజ్జ్వలతరంబై మండు దీపంబటుల్
మీఱెన్ భీష్మ ప్రతాపమ త్తఱి; రిపుల్ మిత్రుండటంచున్ రవిం
దూఱం జొచ్చిరి: యంత కంటెను మహాదుర్దాంతమౌ వేఁడిలోఁ
దూఱం గల్గిరి గాదె వారు రణమందున్ భీష్మతోఁ బోరుచోఁ?॥

మ॥ అపరాహ్ణంబగునంతకిక్కరణి భీష్మార్కుండు కన్నెత్తుచున్
రిపుసంఘాతము చూడఁ జెల్లని వినిర్ణిద్రప్రతాపంబుఁ జూ
పి, పటుత్వమ్మొక యింతగా సడలు దీప్తిం దోఁపఁ, గృష్ణుండు తే
రపుడత్యంతరయంబుసం బఱపి చేరం బోయె గాంగేయునిన్॥

చ॥ "బడలితి నంచు నాపయికిఁ బార్థుని దెచ్చుచు నుంటివా, హరీ?
కడు వడి రమ్ము, ఫల్గున! నుగంటిమి గల్గిన జోదుఁ గన్న, నా
యొడలు నవీనసత్త్వమున నుబ్బ," నటంచును భీష్ముఁడాజికిం
గడఁగఁ, గిరీటి చాటున శిఖండి బయల్పడియెం దటాలునన్॥ ౧౨౭

క॥ తెర మీఁది బొమ్మ తెఱఁగున
నరుని వెనుకనుండి వెడలిన శిఖండి రథాం
తరమునఁ దదగ్రమునకున్
జరుగఁగ భీష్ముండు మొగము చప్పనఁ ద్రిప్పెన్॥ ౧౨౮

చ॥ పెడమొగమై రణంబునకు భీష్ముని గొట్టఁగఁ జేతులాడ, క
య్యెడ వెనుదీయు నర్జునుని గృష్ణుఁడు గాంచి, ప్రభాసుఁడుర్వి భీ
ష్ముఁడగుట, యాతనిం దునుమఁ బుట్టు నరుండతఁడౌటయున్, మదిం
బొడఁగనఁ జాలు దివ్యమగు బోధము గల్గఁగఁ జేసెఁ గ్రీడికిన్॥

తే॥ గీ॥ అజ్ఞతఁ దొఱంగి నరుఁడు నారాయణు వచ
నములఁ బట్టి భీష్మ పయిఁ దీవ్రములగు బలు

నారసంబులు మేనెల్ల నాట నేయ
హరిహరీ! యంచు రథమున నాతఁడొరగ॥ ౧౩౦

క॥ ప్రసవమ్ములు ముసురుగ సుర
విసరము కురిపించె: నరుని విజయమునకుఁ గా;
దసువులు దొఱంగి భీష్ముఁడు
వసువులలోఁ గలియ మరల వచ్చు నటంచున్॥ ౧౩౧

చ॥ "అరదమునుండి డింపు విజయా! శరముల్ మెయి నిండ నాటినన్,
హరి కృప నేమొ, బాధ యిసుమంతయు లే; దయినన్, మృతిన్ సమి
ద్ధరణిఁ బరుంటె శాత్రవుల ధర్మము సు," మ్మని యన్న భీష్ము నా
దరమున డించె నర్జునుఁడు ధాత్రికి బాష్పనిరుద్ధనేత్రుఁడై॥ ౧౩౨

ఉ॥ కూలెను భీష్ముఁడన్న పలుకున్ విని కౌరవపాండవుల్ మమల్
డీలుపడంగఁ, దేరులను డిగ్గి, శిరంబుల వ్రాల్చి, మౌనముం
దాలిచి, యా మహారథుఁడు ధాత్రిపయిం బడి యున్న చోటికిం
గాళుల నీడ్చుకొంచుఁ జని, కాంచిరి కన్నుల నీళ్ల నాతనిన్॥ ౧౩౩

చ॥ "వగవకుఁడయ్యలార! శతవత్సరముల్ మనినాఁడ నేను; శూ
రగణము కోరఁ దగ్గ సమరస్థలిచావు లభించుచుండె; బా
ధ గలుగకుండ నాకు శరతల్పమమర్చెను బార్థుఁడే: సుఖం
బుగ శయనించువాఁడ నసుమోక్షణకాలము దన్క దీనిపై॥ ౧౩౪

తే॥ గీ॥ దక్షిణాయనమృతి పుణ్యదాయకంబు
కాదు; సూర్యుని మకరసంక్రమణమునకు
మీఁది మాఘశుద్ధైకాదశీదివసము
పరమపుణ్యప్రదంబని పలుకఁబడును॥ ౧౩౫

క॥ అది నేఁటికి నలువదియెని
మిదవ దినంబగును: నేను మృతి నాఁడే కాం
చెద; నంత వఱకు బ్రదికెద,
మదీయగురుదత్తవరసమ్పంచితమహిమన్॥ ౧౩౬

చ॥ ఒకఁడనె యుద్ధభూమి నెటులుండు నటంచును మీరు సంశయిం
పకుఁడు : ధ్రువుండు, సప్తఋషిమండల, మాదిగఁ గల్గు దివ్యలో
పికమయి రాత్రులం గనులు పెట్టి ననుం గనఁగాఁ, బగళ్లఁ బో
రికిఁ జనుదెంచి మీరిటఁ జరింపఁగ, నొంటరిపాటు గల్గునే?॥ ౧౩౭

క॥ శీతాతపవాతాదులు
నా తనువును సోఁకకుండ నాపైని జగ
న్నేత, కృపానిధి, హరి యది
గో! తన చక్రంబుఁ బెట్టె గొడుగు విధానన్॥ ౧౩౮

తే॥ గీ॥ సందియము మాని చనుఁడు మీ సదనముల," క
టంచు భీష్ముఁడెల్లరను బంపించివైచె;
నచటికించుక యెడముగా నా మఱుచటి
దినమునుండియు జరుగ సాగెను రణంబు॥ ౧౩౯

తే॥ గీ॥ ద్రోణుఁడైదు దినములు, కర్ణుండు రెండు
దినములును, శల్యుఁడొక యర్ధదివసమును, సు
యోధనుండర్ధదినము, సైన్యాధిపత్య
మును వహించి, కావించిరద్భుతరణంబు॥ ౧౪౦

మ॥ మగవాఁడై యభిమన్యుఁడాలమునఁ బద్మవ్యూహముం జొచ్చి పో
వఁగ సాయంబుగ నేగు భీమముఖులన్ వారించి యా బాలుఁడీ
ల్గఁగ మూలంబయినట్టి సైంధవుని గూల్పన్ దుర్ఘటంబౌ ప్రతి
జ్ఞఁ గడున్ రోషముతోడఁ జేసి, యటులే సల్పెన్ నరుండేపుమై॥

శా॥ "అశ్వత్థామ గతించె, నేనుఁ," గను వాక్యంబర్థమే వించు, స
త్యైశ్వర్యుండగు ధర్మసూను వచనంబౌటన్ సుతుండీల్గె నన్
విశ్వాసంబున ద్రోణుఁడూపిరిని బంధించెన్ : గురుండట్లు న
ష్టశ్వాసుండయి చావఁ, గోసె మెడ ధృష్టద్యుమ్నుఁడుగ్రమ్ముగన్॥

మ॥ భృగురాముండరుదెంచెనో, మగుడఁగా భీష్ముండె యేతెంచెనో,
పగఱం జంపఁగ నంచు వైరులు భయభ్రాంతాత్ములై చూచున

ట్లుగఁ బోరాడిన కర్ణుతేరి యొక కల్ భూమిస్థలిం గ్రుంగఁగాఁ
దెగటార్చెన్ నరుఁడట్టి వీరు,శపథో_క్తిన్ నిల్పుకోఁ గల్గుచున్॥ ౧౪౩

ఉ॥ శల్యుని జంపె ధర్మతనుజాతుఁడు ; శౌర్యమునందుఁ దండ్రితోఁ
దుల్యులఁ గర్ణపుత్రులను ద్రుంచె నరిన్ నకులుండు; ప్రాణవా
యుల్యము పాలుగా, శకుని నుక్కడఁచెన్ సహదేవుఁ ; డస్త్రముల్
కుల్యలుగాఁగఁ బాఱునటు కూల్చిరి సేనల భీమఫల్గునుల్॥ ౧౪౪

మ॥ దొరకం బైఁబడి, ధార్తరాష్ట్రుల నొగిం దున్మాడె, నున్మాదబం
ధురుఁడై కర్ణముఖుల్ కనుంగొన నరిన్ దుశ్శాసనోరస్సునె
త్తురు గుండెం బెకలించి త్రావె, గదతో దుర్యోధనోరుద్వయిన్
సరి యుద్ధంబని కొట్టె, భీముఁడు ప్రతిజ్ఞాపూర్తియౌనట్లుగన్॥ ౧౪౫

శా॥ భద్రస్వాంతులు పార్థులచ్యుతునితోఁ బైకేగి యుండంగ, సా
శ్వౌద్రుద్రుండటు వేలమందుఁ బడి ధృష్టద్యుమ్నునిన్, వానితో
నిద్రాసక్తుల ద్రౌపదేయుల, శిఖండిం, జంపె నుద్రిక్తుఁడై
యా ద్రోణాత్మజుఁడర్ధరాత్రమున, యుద్ధాంతంబు జేపా నరన్॥

క॥ శరతల్పంబున నుండియె
జరిగినవెల్లయును వినుచు శాంతనవుఁడు భూ
భరమును దొలఁగించెడి శ్రీ
హరి చర్యలఁ దలఁచి, పొందె నాశ్చర్యంబున్॥ ౧౪౭

ఉ॥ "పూజ్యులఁ,బ్రేమపాత్రులను,బుత్రుల,భ్రాతల, బంధుమిత్రులన్,
రాజ్యనిమిత్తమై సమరరంగమునందు వధించి కొన్న సా
మ్రాజ్యమిదేల? నేనిఁక నరణ్యములన్ మునినై గడింతు సా
యుజ్యమె," యంచు ధర్మతనయుండు విరాగముతోడ నుండఁగా॥

తే॥ గీ॥ జ్ఞానవిజ్ఞాననిధియైన శాంతనవుఁడు
తత్త్వముపదేశమొనరించి, ధర్మసుతుని
వ్యాకులత మాన్పి, పట్టాభిషేకమునకు
సమ్మతింపఁ జేసెనుఁ బ్రజల్ సంతసింప॥ ౧౪౯

క॥ వివిధవిషయంబులను గూ
ర్చి వివేకముతో నుపన్యసించుచుఁ, దొలఁగిం
చె వసిష్ఠచ్ఛాత్రుఁడు పాం
డవాగ్రజుని హృదయచింత నలువది దినముల్॥ ౧౫౦

సీ॥ దేవుని గూర్చియు, జీవుని గూర్చి, ప్ర
కృతిని గూరిచియును, సృష్టిఁ గూర్చి,
భూమిఁ గూరిచి, భూతములఁ గూర్చి, భూతద
యను గూర్చి, దాతృత్వమును గుఱించి,
శౌచంబుఁ గూర్చి, యాచారంబుఁ గూర్చి, పు
ణ్యములను గూర్చి, పాపములఁ గూర్చి,
రాజనీతియుఁ, బ్రజారక్షణరీతి, ము
క్తిని దుది నరులు సాధించు రీతి:
యివియు నవియు ననఁగ నేలా? యఖిలవిష
యముల సంపపాన్పనందె యుండి,
కథలతోడఁ, దగిన గాథలతోడ, భీ
ష్ముండుపన్యసించెఁ బండితు నటు॥ ౧౫౧

క॥ మాఘంబున, హతజనదురి
తౌఘంబున, నంతలో సితైకాదశి రాఁ
గా, ఘనుఁడగు దేవవ్రతు
శ్లాఘించుచు నిలిచిరాకసంబున విబుధుల్॥ ౧౫౨

క॥ హరియును, ధృతరాష్ట్రుండు, వి
దురుఁడుఁ, గాంధారి, కుంతి, ద్రోవదియును, నే
వురు పాండవులును, బంధులుఁ,
బురమునఁ గలయట్టి యెల్ల పురుషులు, స్త్రీలున్॥ ౧౫౩

ఆ॥ వె॥ పిలువకుండనె చని, భీష్ముని చుట్టుఁ జే
తులను గట్టుకొనుచు నిలువఁ బడిరి,

యా మహాపవిత్రు నంత్యదర్శనమును
జన్మసార్థకముగ సలుపఁ దలఁచి॥ ౧౫౪

ఆ॥ వె॥ బాధ లేక, యంపపాన్పున యోగని
శ్చలతతోడ నేత్రములను మూసి,
పవనమతఁడు లోన బంధింప, బ్రహ్మక
పాలభేదనమునఁ బ్రాణమెగసె॥ ౧౫౫

క॥ జ్యోతిర్మయముగ నెగసిన
యాతని ప్రాణంబు, కన్న యందఱు మోడ్పుం
జేతులఁ, దలయెత్తి బొమల
రీతిగ నిలుచుండ, నంతరిక్షము చేరెన్॥ ౧౫౬

ఆ॥ వె॥ అటు ప్రభాసమేతమైన యా జ్యోతి ప్ర
భాసరూపమున నభంబు చేర,
దుందుభిస్వనంబుతోఁ, బుష్పవృష్టితో,
నెదురుకొనిరి త్రిదశులెల్ల నతని॥ ౧౫౭

ఉ॥ శాపవిమోచనమ్ము గని చన్న ప్రభాసుఁడు పూర్వమట్లు స
ల్లాపములాడుచుఁ వసువులన్ జతకూడి గృహంబు చేరి, మా
తాపితృపాదవందనము తద్దయు భక్తి నొనర్చి, నూఱు నా
ళ్లై పవళించి యున్న ప్రియురాలిని జూడఁగ నేగె బాళితో॥ ౧౫౮

ఆ॥ వె॥ యోగసిద్ధిపదములొత్తుచు నున్నట్టి
దాసి పడుక గదిని బాసి పోయె ;
డాసి, యాసతోఁ బ్రభాసుండు ముద్దాడె
నిదుర నున్న యా ప్రమద పెదవులు॥ ౧౫౯

ఉ॥ నిద్దురనుండి లేచి, మగనిన్ బిగయారఁ గవుంగిలించి, కిం
చిద్దరహాసమొప్పఁ దల సిగ్గున వంచెను యోగసిద్ధి ; యా
ముద్దియ యింగితంబెఱిఁగి మోదముఁ గూర్చెఁ బ్రభాసుఁడా మెః కా
యిద్దఱుఁ గన్న సౌఖ్యము రతీశ్వరుఁడే తెలుపంగ నేరుచున్॥ ౧౬౦

క॥ దాసిని లోనికిఁ బిలిచి ప్ర
భాసుఁడు, "నా సతికి నీవు పరిచారికవౌ,
టీసరికి నేనెఱుఁగ సుమి
యోసీ!" యన నామె వినయముట్టిపడంగన్॥ ౧౬౧

వ॥ తన వృత్తాంతంబిట్లని చెప్పం దొడంగె॥ ౧౬౨

తే॥ గీ॥ "ఉండె సంబంధమొకపరి నుర్వసికి, బృ
హస్పతికి, మన్మథుని యాజ్ఞకడ్డు లేమి;
గురున, కుర్వసి, కొడవిన కూఁతు నన్ను
గుర్వసి యటందురచ్చరకొమ్మలెల్ల॥ ౧౬౩

క॥ రంభాపుత్త్రిక యగు నుప
రంభకు, నాకు, సమమైన ప్రాయమగుట, నా
రంభంబునుండియును వి
స్రంభము కలిగినది మాకుఁ బ్రబలముగాఁగన్॥ ౧౬౪

క॥ ఆటయుఁ బాటయు మేమొక
చోటనె నేర్చుకొని, నన్నుఁ జూడ నదియు, న
బ్బోటిని జూడఁగ నేనును,
మాటికిఁ బోవుదుము పాట మానిన వెనుకన్॥ ౧౬౫

శా॥ ఆ కాలంబున నాకలోకమున మీకయ్యెఁ వివాహంబు; నే
నా కల్యాణము నెల్లఁ జూచితిని గన్నారంగ మా యమ్మతో;
మూఁకై పెండ్లికొమార్తకయ్యెడఁ జెలుల్ ముస్తాబు గావించుచో,
మా కన్యాజనమెల్ల వచ్చితిమి సుమ్మా యమ్మ, నిన్జూడఁగన్॥

ఆ॥ వె॥ పెండ్లి క్రొత్తలోనె పిలుపు వచ్చినదుప
రంభయొద్దనుండి, రమ్మటంచుఁ;
గదలి యేగితి నలకాపురికమ తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ
తిని వదలి, మదీయజనని పఠనాలయం ౧౬౭

పుస్తకము సంఖ్య ... 4.34